सिद्धान्त ग्रंथस्य

ममा॥२१॥ श्रीगङ्गदेवप्रकीर्त्यादीनाचारार्थस्य चकाम्यहं॥ त्रिजगद्दीपकाय सर्वार्थसारार्थाय जिनचन्द्रे॥२२॥ सुधर्मस्वामिनेतस्य
स्वामिने केवललोचने॥ श्रुताचाराविनीतो नेमिस्वाचारांगप्ररूपकः॥२३॥ विष्णुश्च नंदिमित्राख्यो पराजितमुनी
श्वरः॥ गोवर्द्धनो मुमुक्षुश्च भद्रबाहुर्जगन्नुतः॥२४॥ श्रुतकेवलिनोत्रैते पंचाचारादिदेशिनः परमाचारसंपन्नाः
र्चिताः संज्ञामिच्छिदे॥२५॥ विशाखाचार्यमुख्यानान्यश्रीकेदशपूर्वदो विदितारश्च॥ [illegible] सकविनायस्वपो
तस्य चकाम्यहं॥२६॥ बाह्यांतेत्रयनिर्ग्रंथान् दिग्वस्त्रालंकृतान्परान्॥ महीधांश्च गुरून्नौमि विश्वानुगुरुगुणाश्रये॥२
७॥ इतिनिर्दिष्टसालोच मांगल्यार्थप्रसिद्धये॥ स्तुतायंवंदितां ग्रंथारंभे देवकृतयोगिनः॥२८॥ इष्टाइष्टसंघे
त्प्रमहान्साधुतसंच। कुर्वंतुमंगलं तेतामविघ्नमांगल्यकारिणः॥२९॥ इष्टदेवान्नमस्याम इति विज्ञायार्थान्नवैर
न्मंगलान्॥ मूलाचारादिसद्ग्रंथानामाचारप्ररूपकं॥३०॥ महाग्रंथं करिष्यं [illegible] मूलाचारप्रदीपकं। हितायात्म
नानांच सद्धाचारार्थदशकं॥३१॥ आचारांगयदेष्टादशसहस्रपदैर्मितं [illegible] केवलिभिः। साक्षात्सूत्रार्थैर्गणी
रूमैक्षिवत्॥३२॥ द्वानाषाडशकोट्योमांचत्र्यशीतिलक्षश्चाष्टसप्ततिशतान्यपि॥४०॥ श्र
ष्टाशीतिश्च सहस्राणीतिसंख्यानिलौदिता। आगामेंकुरसंख्यातिःपदैकस्यन चान्यथा॥४१॥२३४५६७८९।
॥प्यंकृत्रायावहारवानुधीः। आचारांगादिशास्त्रांगदक्षः सन्मुनाः श्रुतौ॥३४॥ कुर्वीयं जावाहि॥३५॥

२

यं सारात्पंचाचारं सुखाकरं। आचारशास्त्रसूत्राद्यैः शिष्याणां चारयंति च॥१४॥ स्वर्गमुक्त्यादिसौख्याय स्वरत्यो विश्व
वंदितान्। तेषां पादांबुजान्नौमि पंचाचारविशुद्धये॥१५॥ आचारप्रमुखांगानि निःप्रमादाः पठंति ये। पाठयंति विने
यानां ज्ञानाय ज्ञानदानतः॥१६॥ पाठकांस्त्रिजगद्वंद्यान्महामतिविशारदान्। [illegible]दीपाः श्रये तेषां क्रमांभोजं मंगदे
तवं॥१७॥ ज्ञानाचारादिसर्वांगांस्त्रिकालयोगधारिणः। उग्रदीप्तमहाघोरत[illegible]कृतविग्रहान्॥१८॥ साधवो त्रि
लोकार्च्या निःप्रमादाजितेंद्रियाः। गुहाद्र्यादिकृतावासास्ते नः संतु प्रसन्नमः॥१९॥ आरंभेऽस्य ग्रंथकारस्य चित्तं येन
धीमता। आचारांगं त्रिवर्गाश्च वृषभसेनगणेशिना॥२०॥ गुरोः सदर्थं मोदाय तं समृद्धिविरचितं। एतज्ज्ञानिभरं को
मिकं वीडं तत्कुलांग्रयो॥२१॥ पदरूपं पुरा येनात्राचारांगं रचितं परं। आचारवृत्तये नाचारनिबंधाय योगिनां॥२२॥
तस्याश्रीवर्द्धमानेतं घापि स्व सूतं ग्रंथं संशयः। स्तुवे दं गणाधीशं गेतं गुणवारिधिं॥२३॥ भाषायाः गौतमांगी संगा
गादिरचनं क्षमाः। चतुर्ज्ञानाखिलांगांश्च श्रुत्वा महाचारं रूपितं॥२४॥ मा स्पुशमार्गेसगला रौम हांतामुक्तिगामि
तान् सर्वान् शिरसा वंदे तत्समस्तगुणाप्तये॥२५॥ यः समाचरनामात्रौ जगद्गुरोर्महामतिः। समर्थौ न कर्तास्या
त्मा रचयन्नेकस्तं वंदे नृपो॥२६॥ सोऽजितेंद्रस्तु राज्ञां संरक्षी हृदिनिखं स्तुतो। वर्द्धितां श्रीगणप्रशांद्ये मयस्यां स्तुकिदे

निंद्यं सर्वथा चंक्रमणादिभिः ॥५५॥ शिलोद्भिद्धातुरत्नादिं खरपृथ्वीं गिरीवज्रं मृदादिं मृदुपृथ्वीकायांश्च सूक्ष्मेतरा
न् सदा ॥५६॥ हस्तपादांगुलीकाष्ठशलाकाखर्परादिभिः। न खनेत्तं खानयेन्नैव न लिखेन्नैव लेखयेत् ॥५७
॥ न संभंजयेन्नैव न हन्याद्घातयेन्न च। नाऽसंघट्टयेन्नैव पीडयेन्न दयार्द्रधीः ॥५८॥ खनंतं च लिखंतं वा ल
कुर्वंतं परं जनं। निघ्नंतं घट्टयंतं वा पीडयंतं धरां मनाक् ॥५९॥ नानुमन्येत तं ज्ञानीत्याद्यैः प्रकारैर्विराधना न कार्या मु
निभिस्तेषां योगैराद्यव्रतात्मनः ॥६०॥ ये पृथ्वीकायिका जीवा ये पृथ्वीकायमाश्रिताः। पृथ्वीकायसमारंभाद्ध्रुवं ते
षां विराधना ॥६१॥ तस्मात् पृथ्वीसमारंभो द्विविधस्त्रिविधेन च। यावज्जीवं न त्याग्योऽत्र जिनमार्गानुचारिणां ॥६२॥
न श्रद्दधाति यो जीवान् पृथ्वीकायगतानिमान्। स भवेद्दीर्घसंसारी लिंगस्थोऽप्यतिदुर्मतिः ॥६३॥ मत्वेति तत्समारंभो
जातु कार्यो न योगिभिः। स्वनवान्येन मुक्त्वास्येचेपागहादिकारणेः ॥६४॥ स्थूलाणुबिंदुमेघांबुरूपा याश्चिज्जलदे =अनाध
हिनां न कुर्यात्कारयेन्नैव स्पर्शसंघट्टनादिकं ॥६५॥ बाधां वान्यं च कुर्वंतं मनसा नानुमन्येत वा वाचांगैर्न यतिः शौच
पादप्रक्षालनादिभिः ॥६६॥ जीवाश्चाप्कायिका ये च ये चाप्कायसमाश्रिताः। अप्कायादिसमारंभात्स्फुटं तेषां परिक्षयं
॥६७॥ तस्मादपां समारंभो द्विधा वाक्कायमानसैः। यावज्जीवं मनाक्त्याग्यो नोऽत्रार्हद्व्रतधारिणां ॥६८॥ न श्रद्दधाति

तदंगं महाग्रंथं समस्ताचारदीपकं । मयोत्साहं कथं शक्यं कविना स्वल्पबुद्धिना ॥४२॥ तथापि हि स्वस्यादिप्रणामाज्जिनपु
ण्यतः । श्लोकैः सारं करिष्यामि ग्रंथं मूलाचारसूचकं ॥४३॥ तस्यादौ प्रोच्य जिनैः । मूला अष्टाविंशतिसंख्याकाः परमद्गुणा
ः साक्षान्मुक्तिदाः सुयोगिनां ॥४४॥ गुणानां चात्र दीक्षायां आचारस्य शिवंकरान् । तान् प्रवक्ष्ये स्वशक्त्याहं सर्वान्
सर्वार्थसाधकान् ॥४५॥ महाव्रतानि पंचैव पराः समितयस्तथा । पंचेंद्रियनिरोधाः षडावश्यकानि वै दृढं ॥४६॥ लों लोंच
चं नग्नत्वमस्नानं धराशयनमेव हि । अदंतघर्षणं रागहरं च स्थितिभोजनं ॥४७॥ एकभक्तं समासेनामी सर्वे मूल
गुणा बुधैः । विख्याताः कर्महंतारः शिवशर्मगुणाकराः ॥४८॥ पुनरेतान् प्रवक्ष्यामि विस्तरेण पृथक् इहार्थविस्तार
रुचिशिष्याणां मेऽनुग्रहाय सिद्धये ॥४९॥ हिंसायाश्चानृतात्स्तेयादब्रह्मणः परिग्रहात् । कृत्स्नान्मनोवचःकायैः कृ
तकारितानुमननैः ॥५०॥ सर्वथा विरतिर्या च क्रियते मुनिपुंगवैः । महाव्रतानि तान्यत्र कथ्यंते योगिनां शिवे ॥५
१॥ हृदा च वपुषा वाचा कृतेन कारितेन च । चास्यानुमत्यापि यत्नेन रक्षा यत्र विधीयते ॥५२॥ मत्वात्मसदृशान् जीवा
न् नवबलदैः षडंगिनां । मूलं सर्वव्रतानां स्यात् प्रथमं तन्महाव्रतं ॥५३॥ कायेंद्रियगुणस्थानमार्गणाश्च कुलान्य
पि । योनीश्च सर्वजीवानां ज्ञात्वा सम्यग्जिनागमात् ॥५४॥ तेषां विविधजंतूनां मितिरक्षा प्रयत्नतः । कर्तव्या मुनिभि

त्र सर्वं रूपं क्रांतं यस्यासीन्मानसंस्थलं। सिद्धं समीहितं तस्य संवरो निर्जरा शिवं॥१०॥ क्रियंते सत्कृतत्यागा दीक्षाद्ये
ग्रस्याते बुधैः। केवलं करुणा सिध्यै तां विना ता निरर्थकाः॥११॥ विज्ञायेति विधेयास्ते सर्वजीवकदंबके। सुसमानं
स्वात्मनश्चित्वं रक्षणीयं प्रयत्नतः॥१२॥ गमनागमनास्सर्गे प्रावृट्काले ऽतिसंकुले। अहोरात्रे यतीन्द्रैश्च दान
निरूपणादिना॥१३॥ पंचब्रह्मचारिणां त्रिहापालयंति ब्रतौत्तमं। तेषां सर्वे ब्रतान्येवं यांति संपूर्णतां लघु॥१४॥
यदि कश्चित्स्पृहा हा दत्तं मत्वार्थं कस्यचिन्महीं। सर्वा रत्नादिपूर्णां सं तथापि पीडितो न भूतिः॥१५॥ अस्तौ विश्वागि
नां लोके सपदानां परं नचा विद्यातं परमं दानं यथा दानं दयां विना॥१६॥ हिंसैव पंच पापानां परं पापं निगद्यते
विश्वदुःखाकरी तां श्वभ्रद्वारि प्रतोलिकां॥१७॥ ये केचिद्दुस्सहा रोगाः सदेहः खविधायिनः। ते खिलां निर्दया
नां च जायंते शीघ्रं धर्यो स्तु लात्॥१८॥ दुर्गति जीवघातेन सत्कृतिर्जीवरक्षणात्। हृदि नाथ विविच्येति यद्दिष्टं तत्
समाचर॥१९॥ एषणा समितिश्चित्तगुप्तीर्यासमितीश्वरः। तथैवादाननिक्षेपणाख्या समितिरुत्तमा॥२०॥ दृष्टालो
कितपानादीनां जनं पंच भावनाः। इत्याद्या भावयंत्याद्य व्रतस्थैर्यार्थमन्वहं॥२१॥ भावितं भावनाभिः प्रथमं सारं म
हाव्रतं। आरोहति परां काष्ठां श्रेष्ठं मुक्तिकरं सतां॥२२॥ असमगुणनिधानं स्वर्गसाम्राज्यकं हेतुं व्रतसकलसुमूलं ती
ल

५

॥त्रसकायाश्रयं जीवा त्रसकायं हि ये स्थिताः। त्रसकायसमारंभात्तेषां बाधा वधोऽथवा॥९६॥ तस्मात्त्रससमारंभो
द्विधा योगैः कृतादिभिः। त्याज्यो न प्राणपर्यंतं जिनवेषधृतात्मना॥९७॥ न मन्यते गि[illegible]नीं वैतान् ये त्रससर्वगता
न्बहून्। लिंगस्थोपि सपापात्मा भ्रमेद्घोरां भवाटवीं॥९८॥ विचिंत्येति प्रयत्नेन दया त्रसांगिनां सदा। अनुष्ठेयो नि
बाधा चात्रा प्रमत्तेन साधो धनैः॥९९॥ त्रिशुद्ध्यैवं निशं यत्नै रक्षां कुर्यात्षडंगिनां। अप्रमत्तो सर्वत्र स्याद्दक्षः संयमी म
हाव्रती॥१००॥ सर्वजीवकृपाक्रांतमना योऽखिलदेहिनां। यत्नचारी सुरक्षायै महाव्रती स नापरः॥१॥ यत्नतो जीवंघ्नते
वा न कर्म्मबंधः पदे पदे। अयत्नचारिणां नूनं व्रतं संगोस्थलागतिः॥२॥ क्वचिन्मृतेप्यहो जीवे यत्नचारिमुनीशिनां न
बंधः कर्म्मणां किंतु शुद्धिः स्याद्योगशुद्धितः॥३॥ तस्माद्बुध्वार्थिनो दक्षा यत्नं कुर्वंतु सर्वथा। सर्वे जीवदयासिद्ध्यै मित्रंवा
सद्भूताय चे॥४॥ अहिंसा जननी प्रोक्ता सर्वेषां च व्रतात्मनां। दृग्ज्ञानचरत्नानां खनी विश्वहितंकरा॥५॥ सत्त्वसंधारणं
निःशं निसाम्रसांसादेयो यथा। कृपाधारेण सार्वं चाप्यगिनां सद्गुणाः स्थिताः॥६॥ शेषव्रतसमित्यादीन्भुवंति श्रीजिनाधि
पाः। आद्यव्रतविशुद्ध्यर्थं केवलं च तपःक्रियाः॥७॥ विना तेन व्रतेनात्र स्युः सर्वे दोषा व्रतव्रजा व्यर्था स्युश्च तपो घोरंय
तीनां तुषखंडनं॥८॥ दयापूर्वमनुष्ठानं तपोयोगादिभिः कृतं। सर्वं स्यान्मारुतरोर्बीजं सतां विश्वहितकारणं॥९॥ कृ

कः क्रूरध्वान्तनादयो विलीनाः । बधबंधान्यपीडांघाः स्मरादीन्द्रियविद्विषः ॥३७॥ जायंते या कृताः पुंसां जातं वाच्येन तं द
चः । रागद्वेषमदोन्मादैः प्राणिनां नोपि संयतेः ॥३८॥ स्थिरं जायते नां वैराग्यं वर्द्धते सद्गुणाः सतां । विलीयंते च शं शागाद्याः
शाम्यंत्यैव स्मरादयः ॥३९॥ दुर्ध्यानानि च यन्नाशं शुभ्रलेश्याविलासिधीर्घ्नैः । वक्रष्यंते दयाचामिष्टं धर्म्मुतेनादिदिशार्कं
॥४०॥ चक्रिणां निनामांन्यगोक्षु लेकिं वा स्त्रैलेनवनूं । यत्राथ वा यशः स्वास्थ्यं श्रेयो श्रायोर्थसंपत्ति ॥४१॥ एवं चित्तं
विचार्येति पश्चाद्दर्शं त्यागिनः । ब्रह्मचर्यं पदं शायं स्वागमानि दितं वचः ॥४२॥ नास्त्येन्मौनं समं वैसारं सर्वार्थसिद्धिदं
धर्म्मस्य कौशमांम्महाः सर्वदोषापहं परं ॥४३॥ सत्येन वचसा कीर्त्तिः परमा शास्त्रि निर्म्मला । त्रिमीलोकत्रये सर्वे वर्द्धते
सद्गुणाः सतां ॥४४॥ सत्यमेव गुणो योगंबा नारेनी विश्वदीपिका । सद्गुणां वतरत्यं वा मां मुखं सत्यवादिनां ॥४५॥ संयम
स्तत्पराबुद्धिर्निकषग्रावसन्निभा । विश्वं तत्वपरीक्षायां सुधियां सत्यवाक्यतः ॥४६॥ वाक्येन मधुरेणात्र तुष्यंति सभ्नि
जना यथा । न तथा वस्तुदानाद्यैर्व्वो कोहाकादरिद्रनां ॥४७॥ मत्वेति मधुरं वाक्यं हितं कर्णसुखावहं । कटुकं निष्ठुरं स्य
क्त्वा वक्तव्यं धर्म्मसिद्धये ॥४८॥ सत्येपि च मधुरं वाक्यं न गम्यं स्वल्पमश्लाकरं । सत्यं सत्यं न गन्निंद्यं वदेत्कः कटुकं सुधीः ॥४९॥
इत्यादि योनं श्रु सूंहं कर्तुं शक्नोत्र धीमतां । खादितं क्रूरसर्पौघाः सत्यसीमा वलं विनां ॥५०॥ अगत्योनं दह्यंते नाम

६

र्थेनात्येनिःषेध्यं।असत्यकरंमेपापंसर्वंयत्नेनरक्षालजंतशिवसुखंतस्मैसांदिमिंसङ्कमतां।।२३।।तथ्यंहितंमितंसा
रंजिनसूत्रानुगंस्तुतं।निःपापंकरुणाक्रांतंब्रूयतेयन्मुनीश्वरैः।।२४।।धर्मज्ञानोपदेशायरागद्वेषादिदूरगं।व
चनंश्रीजिनैःप्रोक्तंतद्वितीयंमहाव्रतं।।२५।।वचःसत्यमसत्यंचोभयंसानुभयंपरं।चतुर्द्धेतिगणाधीशैरुक्तंवचनंम
नसा।।२६।।असत्योभयनामौद्वौविधौवाक्यस्यसातिगौ।सर्वपापाकरौत्याज्यौदूरतोव्रतकांक्षिभिः।।२७।।सत्यानुभयसंज्ञौ
गौजगद्धर्मविधायिनौ।निःपापौधर्मदौवाच्यौसाराधर्मायेयोगिभिः।।२८।।प्रियंहितंवचःकिंचित्परंकिंचिद्धितंप्रि
यं।अप्रियाहितमेवान्यच्चतुर्द्धेतिवचोनृणां।।२९।।अप्रियाहितनाम्नैवेकस्तौन्ययोःपापदुःखदौ।यत्नेनपरिहर्तव्यौस
त्यतेद्धर्मसिद्धये।।३०।।कश्चिद्धर्मवशाज्जातंहितंअप्रियंमहात्मभिः।वचनंधर्मसिद्ध्यर्थंविपाकेकेवलंहितं।।३१।।हि
तंप्रियंचवक्तव्यंवचःसर्वार्थसिद्धये।प्रस्पष्टंनिर्मलंदक्षैर्धर्म्मोपदेशनायच।।३२।।चोरस्यचोरएवायंइत्याद्यस्यां
धात्रपापिभिः।पापीषंडःस्वपंडोरंडायारंडेतिदुर्वचः।।३३।।सत्यंचापिनवक्तव्यंपरस्याघादिकारणं।निष्ठुरंकटुकंनि
द्यंवचःपीडाकरंनृणां।।३४।।वचसायेनजायेतबाधापीडांगिदेहिनां।तत्सत्यमपिलोकेस्मिन्नसत्यंगदितंबुधैः।।
३५।।जीवरक्षाहितंनापिधर्म्यंवचोब्रूतेकश्चिद्बुधैः।असत्यमपिसत्यंस्यात्तत्परार्थेनसौख्यदं।।३६।।यत्नेनसंतोष्यतेलो

६४॥ अहो ये मुनयो वंद्या निर्लोभाः स्वतनावपि। दत्तं जातु न गृह्णंति श्रीमत्पर्यो योग्यमस्वेयत्नं॥६५॥ कथं ये गृह्णंति ते
निर्घृणं परस्वं श्वभ्रकारणं। अदत्तं स्वान्ययोर्घोरदुःखलक्षौस्तु संदिदं॥६६॥ अदत्तादानदोषेण वधबंधादयो नृपात्।
लभ्यंतेऽत्रैव चौरैः श्वभ्रं परत्र नरकादयः॥६७॥ तृणमात्रेन स्वेहितं संसर्गी तस्करस्य तैः। यतयः स्वजनानां वात्र वधबंधा
दिशंकया॥६८॥ अदत्तादानमात्रेण कलंकं दुस्त्यजं भुवि। जायते प्राणसंदेहः कुलस्य दुर्धियां नृणां॥६९॥ अहं
तां यां दृष्टिं श्राक नचिंद्धीमतां कृता। नामादत्तं त्रयो लुब्धा महाचारः संकथ्यते॥७०॥ श्रीजिनेंद्रमुखोत्पन्नशास्त्रं क
नां पिंडजितं नरज्ञावस्तुनादेयं जातु चौर्यव्रतं समये॥७१॥ रत्नत्रयसमुद्भावे गुरुपादोपजितं। सर्वेषां हि चा
देयं सुद्रव्यं जातुचिन्नरैः॥७२॥ किं मंत्रबद्धनां तेन निर्माल्यं दुरितौकरं। देवशास्त्रगुरूणां च नादेयं धर्मकांक्षिभिः
॥७३॥ यदि स्वर्गादिजं सौख्यं काम्यं हृद् ज्ञानयोगिनां। तन्निर्माल्यात्र चित्तानां श्वभ्रं नरकं न निवार्यते॥७४॥ अदत्तं मे यथा वा दत्तं य
स्वयमाविद्धा निरुक्तं। तं सर्वेषां न च ग्रासं प्राणैः कंठगतैरपि॥७५॥ इति मत्वा न चादेयं सुयते दत्तस्याद्यायेप्यदत्तं तृणं
मात्रं हि तैः क्वापि परवस्तुषु॥७६॥ परस्वं ये न गृह्णंति ग्राहयंति न जातुचित्। गृह्णंतं नानुमन्यंते तृणमात्रे नरं बुधाः॥
७७॥ कालांहिमिवं कायेन वचसा मनसा सुधीः। संपन्नो जायते तेषां ज्ञानिनां तन्महाव्रतं॥७८॥ याचार्यस्यासमनुज्ञापनो।

=आचार्यव्रतं १ =यस्य संबंधि किंचिद्वस्तु तमननुमन्य ग्रहणं
गृहीतस्य वा संबोधनं २

:खादंति जातु न ।सुसत्यवादिनो लोके प्रत्यहं ह्णोति द्दृश्यते ॥५१॥ असत्यवादिनं लोकेपि न सहंते न लाद्यः ।सुखरोगा
दयः सर्वे जायंते न्हृन्नलाषिणां ॥५२॥ मृषावादोत्थपापेन मूर्खता जायते न्हृणां । हीयते परमा बुद्धि रे कीर्त्तिः स्याज्जगत्र
ये ॥५३॥ मृत्यसहरणमेवाहो वरं वा विषभक्षणं । नासत्यभाषणं धर्मविराधि चाखिलाकरं ॥५४॥ चिरप्रव्रजिताय
मी महाश्रुतनयोकिनः । यः सोप्यत्र मृषावादान्निंद्यः स्यादंत्यजादपि ॥५५॥ विज्ञायेति न वक्तव्यं क्वचिद्वा वितथं वचः । प
रपीडाकरं दक्षैः सत्सु कार्यादिकोटिषु ॥५६॥ अनिष्टं यद्भवेद्वाक्यं परुषं कर्कशो दुःखदं । न वाच्यं तत्परात्मोते न मूलं धर्मव्रता
त्मनां ॥५७॥ मौनमेवोचितं सारं सर्वास्रवनिरोधकं । मुनीनामथवा जातं कार्ये धर्मनिबंधिनि ॥५८॥ वदंतु मुनयः
सत्यं मितं स्वल्पाक्षरं स्फुटं । बह्वर्थं धर्मसंसिद्ध्यै वाक्यं चागमसंभवं ॥५९॥ क्रोधलोभभयत्यागा हास्यवर्जनमेव च ॥
सामंतस्यनं विचार्योक्ति रागामुक्तसुभाषणं ॥६०॥ इमाः सद्भावनाः पंच भावयंतु तपोधनाः । सत्यव्रतविशुद्ध्यर्थं प्रत्य
हं व्रतकारिणीः ॥६१॥ श्रुतसकलविधातारं महाधर्मबीजं शिवसुरगतिहेतुं विश्वकीर्त्यादिखानिं । दुरिततिमिरभानुं
सर्वकल्याणमूलं मिम मपगतदोषाः संभृतं पालयंतु ॥६२॥ ग्रामखेटाटवीघोलगृहारण्यपथादिषु । पतितं विस्मृतं
नष्टं स्थापितं वान्यवस्तु च ॥६३॥ सूक्ष्मं स्थूलमदत्तं वाल्पं गृह्णाति यन्न जातु चित् । तत्स्याद्धि त्रिविधं ज्ञेयं तत्तृतीयं महद्व्रतं ॥

च वस्त्रेणाव्यंजनेन कारणे वा ॥ वस्त्रंकाणेन पक्षेणां सति दारुं पत्रेण वा ॥ ६२ ॥ ये वातकायिका जीवा वातकायं च ये श्रि-
ताः ॥ वातकायसमारंभा हिंसा तेषां न चान्यथा ॥ ६३ ॥ तस्माद्वातसमारंभो द्विधा योगत्रयेरपि जिनमार्गानुगामिनां
यावज्जीवं न युज्यते ॥ ६४ ॥ न श्रद्दधाति यो चास्मिन् जीवान् वातं समाश्रितान् । संसारसागरे मग्नो द्रव्यलिंगी स केवलं
॥ ६५ ॥ मत्वेति स्वरारी रैदो वातः कार्यो न जातुचित् । वातांगिवधकं दृक्कि मुखाद्यैरुक्षपीडितौ ॥ ६६ ॥ हरितांकुरबी-
जानां पत्रपुष्पादिकांगिनां । वनस्पतिशरीराणां मुनिर्नोच्छं करोति न ॥ ६७ ॥ कारयेन्न त्रिशुद्ध्या वा छेदनं भेदनं क्वचित् ।
प्रपीडनं वधं बाधां स्पर्शनं च विराधनां ॥ ६८ ॥ सेवालपुष्पिकादीनां मर्दनं कायदेहिनां । विदध्याज्जातु हिंसां संगमनं
गमनं नादिलिंः ॥ ६९ ॥ ये वनस्पतिकाया ये वनस्पत्यंगमाश्रिताः । वनस्पतिसमारंभाद् दुःखाद्याः स्युर्हि देहिनां ॥ ७० ॥ तस्माद्वे-
षां समारंभो द्विधा योगत्रिकैः क्वचित् । आमरणांतं न त्याज्यो ईन्मुजास्वी कृतयोगिनां ॥ ७१ ॥ नूंराचतैंत्र त्यांहृंतानेनो
वा न वनस्पतिगतान् जिनधर्मबहिष्कृतो मिथ्यादृष्टिः स पापधीः ॥ ७२ ॥ विज्ञायेति न कर्तव्या वनस्पतिविराधना । दं-
तपादादिभिर्जीवैरनंतसत्वनाशदा ॥ ७३ ॥ द्वित्रिचतुरिंद्रियाणां च पंचाक्षाणां त्रसात्मनां । बाधनं नैव विधातव्यं मुनेः
तिर्यग्नरान्यपरैः ॥ ७४ ॥ गमने चासने स्थाने रात्रौ वा दृष्टिगोचराः । सर्वथा च दयाकार्या मृदुपिच्छिकयैस्रंगानां ॥ ७५

र्यांत्रैतान् प्राणिनोऽप्कायतांमितान्। संत्वामं दीर्घसंसारे लिंगस्थोपि कुमार्गगः॥६९॥ ज्ञात्वेति जलकायानां कार्यं
हिंसां न जातुचित्। स्नोचादिकारणोद्देशे र्मनोवाकायकर्मभिः॥७०॥ ज्वालांगारार्चिषः शुद्धाग्न्यादितेजःकायिका
स्मनां। शीतज्वरादिके जाते सति कार्येन संयतेः॥७१॥ विध्यापनं कराद्यैः प्रज्वालनं च विराधनं। संघट्टनं क्वचिद्धि
तं प्रछादनं कदर्थनं॥७२॥ अधोऽर्ध्वं हि चतुर्दिक्षु विदिक्षु स्यंनलोऽपि विज्वालानां त्रसस्थावरकान् जीवान् षड्विधान् स्वोष्म
तापतः॥७३॥ तस्माद्यातैतिपापाढ्यं नेकसत्वक्षयंकरं। इहतेन यमी स्वार्थे कदापि सति कारणे॥७४॥ उक्तं च द
शवैकालिकग्रंथे पावीणं पढिमं चेव विउदीखिंदाहिणं नहा। अधो ड्ढं हदि उड्ढं च दिसासु विदिसासु यो सव्वो॥ एसो
जीवाण तिक्खकादाहं हव्ववाहो न संसओ। तं मुंज्झावपदावट्ठं मणसा वि ण पत्थए॥७६॥ ये तेजःकायिकाजीवा ये त्रे
तांगमाश्रिताः। तेजःकायसमारंभान्मंक्षु तेषां च हिंसनं॥७७॥ तस्मात्तेजःसमारंभं त्रियोगैर्द्विविधं क्वचि
त्रं निर्ग्रंथसंयता नैव यावज्जीवं हितोचिताः॥७८॥ एतान्न्यायमन्यत्ते वैयोऽस्मान्नाज्ञां गं चेद् हितः। मिथ्यादृष्टिः स विज्ञे
यो लिंगस्थोप्यतिपापतः॥७९॥ ज्ञात्वेत्यग्निसमारंभं नंतजीवक्षयंकरं। मनोगवचनैर्जातु न कार्यं स्वर्गगा
दिभिः॥८०॥ उत्कलिसूक्ष्मगुंजादिवातकायिकजन्मिनां। बाधां व्यजनिकरैर्वातं कुर्यां ज्ञात्वेन संयतः॥८१॥ कारयंन्न

पा स्त्रीभिः किमनर्थं करोति न ॥१९२॥ नवनीतनिभं चित्तं यैर्नृणां स्त्रीरूपमाग्निना । किं नाङ्गं द्रवते लोके यौनरयोः संसर्गे एव च ॥
॥१९३॥ वरं व्याघ्राहिचौराणां संसर्गः प्राणनाशकृत् । न च स्त्रीणां जगन्निंद्यो व्रतघ्नो नरकप्रदः ॥१९४॥ नारीसंसर्गमात्रे
ण बहवो योगिनो भुवि नष्टाः स्वलिंगताः क्वचिच्छ्रूयते श्रीजिनागमे ॥१९५॥ मत्वेति सर्वयत्नेन संसर्गोऽनर्थकृद्बुधैः । त्याज्य
स्त्रीणां च सर्वासां कलंककरांकयातरां ॥१९६॥ न केवलं बुधैस्त्याज्यः संसर्गो पापिनामिह । किंतु निःशीलपुंसां च संसर्गो ला
कद्वयांतकृत् ॥१९७॥ ब्रह्मचर्यं च सर्वेषां व्रतानां शुद्धिकारणं । ब्रह्मचर्यं विना ध्यानं सर्वं नश्यति संकृताः ॥१९८॥ ब्रह्मच
र्यं च कृतं स्थैर्यं सर्वत्रं चाप्रमाद्यतं मुनिभिः स्वजनैः प्राणी हेहामुत्रापि दुःखकलाकं ॥१९९॥ गौरचर्मावृतं कांतं वस्त्राभर
णमंडितं । स्त्रीरूपं यं मुनिर्वीक्ष्य स्वस्यांतःस्थं विचारयेत् ॥२००॥ आहो घृणास्पदं निंद्यं लालाबुकर्द्दमीकृतं । श्लेष्मागारं च दुर्गं
धं स्त्रीमुखं कं प्रशस्यते ॥१॥ मांसपिंडौ कुचौ स्त्रीणां धातुव्याप्तौ नसंस्तुतौ । विष्टादिनिचितं चास्थिपंजरं जठरं परं ॥२॥
स्रवन्मूत्रादिदुर्गंधं योनिरंध्रं घृणास्पदं । शुक्रागारं मिवां सारं कथं स्याद्रतये सतां ॥३॥ सूक्ष्मा अलब्धपर्याप्ता जायंते माने
वाः सदा । योनौ नाभौ च कक्षायां विश्वस्त्रीणां स्तनांतरे ॥४॥ तेषु सर्वप्रदेशेषु म्रियंते जंतुराशयः । लिंगघट्टादि
स्पर्शो हि स्पर्शकं स्त्रीभोगामजितैः ॥५॥ अतो मुनीश्वरैर्निंद्यं स्वल्पदुःखनिबंधनं । सर्वपापाकरीभूतं मैथुनं स्यात्कुमार्गगं

पतितःस्कु।
ग्रीवरह

=परवस्तुनः गृहीतस्यात्मसात्भावो न कर्त्तव्यः २

नात्मसात्त्वं एव हि । तथैव निरवद्यप्रतिसेवनसुभावना ॥७९॥ सधर्म्मोपकरणस्यानुवीचीसेवनं रिपुमीः । एवमस्तेयव्रतस्य प
ञ्चैताः भावनीयाः सुभावनाः ॥८०॥ अखिलविभवहंतं लोलमातंगसिंहं शिवसुखगतिमार्गं सारमास्वपे संज्ञं । व्रतवरमपु
दोषं मुक्तिकामाः शिवाप्त्यै जैनं परमयत्नात्पालनीयं त्रिशुद्धं निरंत्या ॥८१॥ स्वात्मजवत्सुकन्यां यौवनस्थां भगिनीवच्च वृद्धां
वीं निजांबेव पश्यते या विरागिभिः ॥८२॥ सरागपरिणामादीं स्त्यक्त्वा स्तु कौत्साये सदा । निर्म्मलं तज्जिनैः प्रोक्तं ब्रह्मचर्य
र्यमहाव्रतं ॥८३॥ स्त्री तिरश्ची च देवी माः कथ्यंते त्रिविधाः स्त्रियः । मनोवचनकायैस्ताः प्रत्येकं गुणितानुविंशतिः ॥८४॥ नवधेति
विकल्पाः स्युरैर्ब्रह्मव्रतघातिनः । परित्यज्य त्रिशुद्ध्या तान्नवधा ब्रह्म रक्षत ॥८५॥ मनोवाक्काययोगैः कृतकारितानुम
तैः प्रत्येकं गुणिता रामा नवकृत्वा दोलवंतिका ॥८६॥ सर्वथा वाग्मनःकायान्कृतादीन्निरुध्य च । नवधा ब्रह्मचर्यं हि पाल
यंतु जितेंद्रियाः ॥८७॥ स्त्रीशृंगारकथालापाः कामोद्रेकनिबंधनाः । न श्रोतव्या न कर्त्तव्या स्त्रिसूच्या ब्रह्मचारिणि ॥८८
॥ विलासहास्यशृंगारगीतनृत्यकलादिकाः । व्याषितास्तैश्च परस्परं तेव ह्रूनूरागकरा बुधाः ॥८९॥ क्षणमात्रं न कर्त्त
व्यं संसर्गं योषितां क्वचित् । कलंककारणं निंद्यं ब्रह्मचर्यपरायणैः ॥९०॥ यतः संसर्गमात्रेण स्त्रीणां संजायते सतां
कलंकं दुस्त्यजं लोके प्राणसंदेह एव च ॥९१॥ चित्रादिविनिर्मिता नारी मनःक्षोभं करोति ना । साक्षात् सुसंस्कृ

षाश्रिता ॥६१ आस्यदृष्टिविषव्याघ्रादीनां सीमध्यत्रे सत्यपि केवलं धर्मनाशाय सहंते ये महासभिः ॥६२ प्राणनाश
करो घोरोपसर्गो दुर्जनैः कृतः उत्तमाख्या क्षमा सोक्ता धर्म्मरत्नखनी परा ॥६३ स्वदोषगुणचिंताद्यैः प्रत्येकं द्वि
विचिंतनैः विचारचतुरैः कार्या सर्वत्रैका क्षमापरा ॥६४ यदि कश्चित्कुधीः कुर्यात्साधोर्निंदां न दोषभीः इतीति चि
तयेदं ते दोषाः संति न वा मयि ॥६५ विद्यते यदि दोषो मे न वास्य सत्यभाषिणा तु दोषाभावेऽथवाज्ञानाद्दत्तौषम
मंदूषणं ॥६६ न मारयति मां मे न किंचिद्धरति सद्गुणं इत्यादिचिंतनैः स्तेन सोढव्यं निंदनादिकं ॥६७ यदि क
श्चित्परोक्षेण मुनिमाक्रोशति कुधीः तदेति मुनिध्येयं क्रोधाग्निजलदोपमं ॥६८ आक्रोशति परोक्षे यं प्रत्यक्षे मे
न पापधीः लाभोऽस्मान्मम मन्वैति क्षंतव्यं तेन तत्कृतं ॥६९ वाक्रोशति याति पतिं कश्चित्प्रत्यक्षेण दुरात्मकः तदेति
चिंतनीयं सन्मुनिना कोपनाशकं ॥७० ददाति केवलं मे यं गाली हंति न मां शठः गालीभिः किं व्रणान्यत्र जायंते मे मु
सुभानि वा ॥७१ अतोऽत्रामुत्र हानिश्चास्यैवं निंदनतो न मे विचिंत्येति स्वमौनेन न सोढव्यं तेन दुर्वचः ॥७२ अथवा कोयं
यंधीः कश्चित्साधुं ताडयति कुधीः तदेक्षं साधुना चित्ते चिंतनीयं क्षमाकरं ॥७३ हंत्येवायं कुधीर्मर्म मत्प्राणान्न
हरति नांजसा अस्मान्मे लाभ एवात्र न च हानिरघक्षयात् ॥७४ वात्रायं वधबंधाद्यैर्मे पापं हरति स्फुटं नैव १०

Ganesh Varni Digambar Jain Sansthan, Naria, Varanasi

एतैर्दशगुणैश्चत्वारिंशत्सहस्रसद्गुणाः। अष्टलक्षाधिका युक्ताप्रोक्ता नागुणितां बुधैः॥५२ लक्षाश्चतुरशीतिश्च
भवेयुः पिंडिता गुणाः॥ सर्वदोषारिहंतारो मुनीनां मुक्तिहेतवः॥५३ एतैर्महागुणैर्यांति त्रिजगत्पूज्यतापदं। गणेंद्र
जिनचक्र्यादिभूतिं च गुणशालिनः॥५४ यथात्रैव लभंते होयत्राः सत्कारपूजनं। नमस्कारस्तवादीनि गुणिनश्च
पदे पदे॥५५ तथाहमिंद्रदेवेंद्रनागेंद्रादिपदानि च। प्राप्यामुत्र श्रयंते ते पूजां स्तुतिशतानि च॥५६ गुणाः सर्वत्र
पूज्यंते दक्षैः सत्पुरुषाश्रिताः। निर्गुणा न च लोकेस्मिन् सत्कुलादियुता अपि॥५७ इहामुत्र च जीवंति जीवंतो वा।
मृताः स्फुटं। गुणिनो गुणसंयोगाज्जगद्विख्यातकीर्त्तितः॥५८ जीवंतोपि मृता ज्ञेया निर्गंधकुसुमोपमाः। दृक्त
पोज्ञानवृत्तादिगुणहीनाः कुकीर्त्तितः॥५९ मत्वेति धीधना नित्यं पालयंतु गुणोत्तमान्। गुणिनां पदसंसिद्ध्यै दृग
घान्यत्नतो भुवि॥६० अथ धर्मं प्रवक्ष्यामि दशभेदं सुखांबुधिं। साक्षान्मुक्तिपुरीं गंतुं पाथेयं पथि योगिनां॥६१
आद्यः क्षमोत्तमाख्योत्र मार्दवं चार्जवोत्तमं। सत्यं शौचं महान् संयमस्तपस्त्यागसत्तमः॥६२ आकिंचन्यं परं ब्रह्मच
र्यसल्लक्षणान्यपि। इमानि धर्ममूलानि श्रमणानां दशैव हि॥६३ मिथ्यादृक्शत्रुदुष्टाद्यैः कृते सत्युपद्रवे। आ
पकीर्त्तिभयादिभ्यः सह्यते ताडनादिकं॥६४ संयतैरिह लोकार्थं न परमार्थसिद्धये। पुंसां प्रोच्यते सद्भिः सामान्यपुरु

॥ प्रमाणेन तु ग्राहारं स्यादिंद्रजयो भवेत् सुखं ध्यानं च किंचित्तप्रवनं कर्म्म निर्जरा॥ १९६॥ तस्मात्प्रमाणतो नाति
मैतिमाचं सेजन्तुभिः। यतस्स्यात्त्रोप्रमाणस्य हाषा रोगो समाधिता॥ १९७॥ आसज्ञ्यामच्छिलायं प्रसुप्तके चौरोर मंजस
मरबुद्धिलेखन्नस्थौगारद्दोषौस्तुलार्लवः॥ १९८॥ संरसौ न्नौ यं लालनैर्निरेनूं दा हृ नुगिरीशानां तुनक्किं यो धमालिंचंचं
मद्दोषैर्लिप्तस्स॥ १९९॥ पिंडैकत्रामी सर्वे षट्चारित्रा देवहि। यत्नेनपरिहर्त्तव्या दोषा दोषकरा बुधैः॥ २००॥
कारणैः षड्भिराहारं गृह्णन् धर्म्मं चरेद्यतिः। त्यजन् षट्कारणैश्चान्नं परां संयममाचरत्॥ १॥ क्षुद्वेदनोपशान्त्यर्थं वै
यावृत्याय योगिनां। षडावश्यकसत्कायसर्वसंयमसिद्धये॥ २॥ प्राणार्थं च क्षमामुख्यदशासंख्यधर्मचिंतवे। एतैः ष
ट्कारणैर्योगी गृह्णीयादशनं सुधीः॥ ३॥ तीव्रक्षुद्वेदनाक्रांतो नाहं पालयितुं क्षमः। नाहं मावर्तिहृद्वायं लुप्तब्रह्मनेरी
र्म्मणां॥ ४॥ आहारग्रहणं विना नाहं कर्त्तुं शक्नोमि योगिनां। वेयावृत्यमिहो तेनं तेनस्तु न तत्सिद्धये कचित्॥ ५॥ वि
नाहारं षडावश्यककायोत्सर्गान् बलातिगः। नाहं कर्त्तुं समर्थो स्मात्तिस्रो तदृ तावश्रये॥ ६॥ दयां कर्त्तुं नेत्रात्क्लौ रक्षु
धुत्क्रांतो गिराज्ञिषु। अतः संयमसिद्ध्यर्थं गृह्णाम्यन्नं नचान्यथा॥ ७॥ न तिष्ठंति दशप्राणा अन्नादृते यह लका। त
स्मात्तेषां प्राणरक्षायै सेवेन्नं पारणां कचित्॥ ८॥ दशलाक्षणिकं धर्म्मं नाहं माचारितुं क्षमः। अतो धर्म्माय गृह्णा

त्यामिश्रकाहारो दोषः स्यान्मिश्रणं वसः ॥६३॥ तिलौदकं तथा तंदुलौदकं चणकौदकं तुषौदकं चिरान्नीरं तप्तंशी
तं मांगतं ॥६४॥ बलीतकहरीतक्यादिकचूर्णैर्यथाविधं। स्वात्मीयरसवर्णादिच्युतं स्वपरिणतं जलं ॥६५॥ नग्राह्यं संयै
तैर्जीवसंदोहाकुलितानि चापरीक्ष्यचक्षुषा सर्वाण्यपाहां परिणतानि च ॥६६॥ संततं वांजलं यो ग्राह्यं कुतादि दोषद
रंगात तथापरिणतं इव्यैर्नानाविधैर्मुमुक्षुभिः ॥६७॥ यो त्रांपरिणतानावैवतानिग्रह्णाति मूढधीः। तस्यापरिणता
दोषो जायते सत्वघातकः ॥६८॥ तथा चोक्तं मूलाचारग्रंथे ॥ तिलतंदुलउसिणोदयचणोदयतुसोदयं अविद्ध
त्थं अन्नं तहाविहं वा अपरिणदं णेव गेण्हेज्जा ॥१॥ आमपिष्टेन चूर्णेनापक्वशाकेन चांबुना। खटिकाहरितालक
दिकद्रव्यैरीदृक्करेण च ॥६९॥ भाजनेनात्र दत्तं यदन्नादियतयेजनैः। लिप्तदोषः स एव स्यात्सूक्ष्मजंतुविघात
कः ॥७०॥ दीयमानं स्वयं भो आहारं छिद्रतक्रौदकादि भिः। वरं परिगलेत् सच्छिद्रपाणिपुटेन च ॥७१॥ अवनं यदि स्कं
तिसंयतौ संयमप्रदः। तदा संकथ्यते दोषः परित्यजनसंज्ञकः ॥७२॥ एतेषां नां कृया दोषा हिंसारंभाघकारिणः
सर्वथा मुनिभिस्त्याज्या दशैवयत्नतौ निरं ॥७३॥ संयोजनं यतिर्दक्षैः शीतं मुष्णेन वारिणा। शीतौदकेन चोष्णान्नं
संयोजनं मतं ॥७४॥ उदरस्यार्द्धं मन्नेनैः तृतीयांशं ... लिः द्वयां ... थो सां धे ... सिक्तं संसायमी ॥७५

शुद्धं ॥२३॥ सम्यग्गुणसंहितं दत्तं विधिना गृहस्थायकैः। विगतांगारधूमं च सुषेचकारणसंयुतं ॥२४॥ निपससंज्ञाणरक्षायै मो
क्षायपात्रस्वाहं निःकेचित् गंस्नाति मुक्त्यर्थी चतुर्दशमलैर्जितं ॥२५॥ नखरोमामलं जंतुरस्थि कुंडं कणः सतेः॥
पूयं च रुधिरं चर्म मांसं बीजं फलं तथा ॥२६॥ कंदो मूलं ममी ह्यिया मलाश्चतुर्दश शौभलाः। आहारे च सुमुमुक्षूणां परीषहं
विधायिनः ॥२७॥ एषां मध्ये च केचित्स्युर्मलो महांत एव च। केचित्स्वल्पमलाः केचिन्मध्यमा दोषबल्लदताः ॥२८॥ चर्मास्थि
रुधिरं मांसं नखः पूयं मिमी मलाः। उत्कृष्ट मला महांतो ज्ञानत्यागेपि प्रायश्चित्तविधायिनः ॥२९॥ द्वीन्द्रियादिवपुर्बालां वा सार त्यागका
रिणो॥ कणाः कुंडः फलं बीजं कंदो मूलं मलाश्चमी ॥३०॥ अल्पास्त्यजनयोग्यास्युः ठदोषविधायिनः। यदि त्यक्तुं न शा
क्यते त्याज्यं तर्हि ज्ञानैर्बुधैः ॥३१॥ प्राणिनः सगताय स्माद्द्रव्यान्तद्ध्यं सुत्तमं। शुद्धं च प्रासुकं योग्यं मुनीनां कथितं जिनैः॥
३२॥ तद्द्रव्यं यदि चात्मार्थं कृतं चौ कारितं क्वचित्। योगैरनुमतं निंद्यमशुद्धं नोचितं सतां ॥३३॥ सर्वथापि प्रासुकं द्रव्यं योत्रा
धःकर्मणा यतेः। योगैः परिणतः प्रोक्तः सं कर्मबंधको निज्ञः ॥३४॥ मुनिर्गवेषमाणो यः शुद्धाहारमेतं ह्रितं शुद्धं एवं स॥
भुमगाद्येः सत्सं धःकर्मणि क्वचित् ॥३५॥ विहृत्यां ज्ञानकालो त्रसंत्यज्य घटिकात्रयं। मध्ये च योगिनां लानूस्यात्समनेका १८
न्तयोः ॥३६॥ तस्यैवा ज्ञानकालस्य मध्ये प्रोक्तष्टता जिनैः। भिक्षाकालो मतो योगेप्ता मुहूर्तेक प्रमाणकः ॥३७॥ योगिनां

मिथ्यादृष्टेर्जनानां महत्वनां॥९॥ सद्वेति कारणैः षड्भिरंतैर्द्धनन्नुष्ठलाशानां कर्म्म बध्नाति तीव्रमङ्गः क्षिपत्येत्वं पुरातनं॥१
०॥ दुर्व्याधौ च समुत्पन्नेह्युपसर्गे चतुर्विधे। ब्रह्मचर्योरुशाल्पर्यं सर्वजीवदयामयो॥११॥ तपासंकिल संन्याससि-
द्धयै ज्ञानमात्मवान्। त्यजन्मनोवचःकायैः समं सुतुद्धेर्नादिषु॥१२॥ दुर्व्याधौ सति मे हानिर्दृश्यते संयमादिषु। अतो
रुकर्म्मनाशायकरोमि प्रवरं तपः॥१३॥ जातसत्केपसर्गेस्मिन् प्राणनाशंकरेक्षमे जीवितव्यमलौत्रीहं स्पंजी
म्यैर्न्न शिवां सये॥१४॥ सयांत्क्रक्कटतामंत्रांक्षमरादीद्रियशात्रवः। तस्मात्तेषां वशार्थं चाहारं जहामि मुक्तये॥१५॥ स
द्यौहासतुल्कनम्रियंते जंगराज्ञायः। ततं तेषां चं स्कृत्ये तत्कं त्यजामि सिद्धये॥१६॥ विनां त्र तपसा जीवनं च कर्म्मसं
यः शिवां तस्मात्तपा विशुद्ध्यर्थं मांहारं वर्ज्जयाम्यहं॥१७॥ संजातं विकलं चं चमे हाणो रुग्जरादिभिः। अतः संन्याससंलि
ख्यै त्यजाम्यन्नं नमंजसा॥१८॥ विज्ञायेति त्यजंदे हेः कारणैः षड्भिर्मुनिः। आहारं सकलं मुक्त्वा यत्नाद्रत्नत्रयं तनं॥१
९॥ बलायुर्वृद्धि सुस्वाद्वशरीरोपचयाय च। तनः कांति सुखार्थं ज्ञा भुंक्तेन संयमी॥२०॥ सिद्धांतपाठसंसिद्ध्यै सज्ञा
नध्यानस्तवाद्ये। पंचानां संयमानां च पालनाय सुहेतवे॥२१॥ प्राणापनादि योगाय धर्म्मोपदेशनाय च। भुंक्ते शानं च
त्येव त्यागी विद्वष्टमादिपारणे॥२२॥ नवकोटि विशुद्धं चौ अन्नं संप्राप्य नाविरां। दोषैः स्वव्हं हिच्वाविंशांत्यामैः प्रासुकं

CC-0. In Public Domain. Digitized by ... eGangotri

स्थानं द्रव्यसामायिकं तच्चेदं ख्यातं पुण्याघनाशनं॥२३॥ सौधोग्रामनदीकूलपुरादीनि शुभानि च। क्षेत्राणि दावबील
संकंटकाद्याश्रितान्यपि॥२४॥ अशुभान्याप्य रागद्वेषयोर्नावलंबनं। क्षेत्रसामायिकं तद्धि क्षेत्राघौघविरोधकं॥२
५॥ सौम्यरूपानशुभान्कालान् शीतोष्णादिककृतान् कथितान् षड्ऋतून्स्वंतमःपक्षरीतोज्ज्याद्यान्कंडःस्वहान्॥२६॥ सं
स्पर्शान्नसज्यते यद्धि रागद्वेषद्वयं बुधैः। कालसामायिकं कालकृतदोषादिहं हंतनं॥२७॥ सर्वजीवेषु मैत्र्यादियु
क्तोऽशुभपराङ्मुखः। शुक्लो रागादिनिर्मुक्तो धर्मध्यानादितत्परः॥२८॥ शुद्धः संमगुणापन्नो भावो यो धीमतां महान्
भावसामायिकं तद्धि चित्तौघदोषवारकं॥२९॥ एतैः षड्भिः सुनिक्षेपैः रूपाद्यैर्जिनिनां परं। सामायिकं शुभध्यानका
रणं जायतेतरां॥३०॥ दर्शनज्ञानचारित्रतपोभिः सह चात्मनः। एकत्वगमनं मत्यर्थं यत्तत्सामायिकं महत्॥३१॥ निर्जि
तोखिलघोरोपसर्गतीव्रपरीषहः। व्रतैः समितिगुप्त्याद्यैः सर्वैश्च नियमैर्यमैः॥३२॥ सुभावनैरखिलैः सार्द्धैस्तथा
न्यैरलंकृतः। यः सर्वत्र समारूढः सोऽत्र सामायिकी महान्॥३३॥ समवायं स्वरूपं च यो जानाति सुबुद्धिमान्। द्रव्या
णां तद्गुणानां च पर्यायाणां जिनागमे॥३४॥ हेयोपादेयतत्त्वं च कारणं बंधमोक्षयोः। तस्य सामायिकं विद्धि परमं
ज्ञानिनो भुवि॥३५॥ विरतः सर्वसावद्यान्निर्जिताक्षमना महान्। महातपास्त्रिगुप्तो यः सामायिकी स उत्तमः॥३६॥ य

यतां त्रिलोकजयिनः पंचाक्षशत्रून् स्तुवे ॥२१॥ विश्वार्च्यान् निरवद्यान् जिनमुनिवृषभैः स्वीकृतान् धर्ममूलान् पापघ्
न्मुक्तिकर्तॄन् शिवसुखजलधीन् स्वर्गसोपानभूतान् । ज्ञानध्यानादिहेतून् सकलगुणनिधीन् विश्वमार्गप्रसिद्धान्स
वंदे मुक्तिकामा यमनियमचयैः कृत्स्नपंचाक्षरोधान् ॥२२॥ अथ मूलगुणान् वक्ष्ये षडावश्यकसंज्ञकान् । ध
र्मशुक्लाश्रमध्यानहेतून् सिद्धांतजान् सतां ॥२३॥ सामायिकं स्तवो वंदना प्रतिक्रमणं ततः । प्रत्याख्यानं तनूत्स
र्ग इमान्यावश्यकानि षट् ॥२४॥ जीविते मरणे लाभालाभे दृषदि सन्मणौ । संयोगे विप्रयोगे च रिपौ बंधौ
खलौ खलौ ॥२५॥ तृणे च कांचने सौख्ये दुःखे च स्तोत्रस्तुतौ । क्रियते समभावो यः सोऽत्र सामायिकं मतं ॥२६॥ नाम
स्थापना द्रव्यक्षेत्रकालस्वलाश्रितः । भावः सामायिकस्यैष निक्षेपः षड्विधो भवेत् ॥२७॥ क्रूरबीभत्सनामानि श्रुत्वा शु
भे द्वेषरागनिंद्ये । रागकर्तृणि नामानि मनोहराणि श्रुत्वा नि वै ॥२८॥ श्रुत्वायं वर्जनेन रागद्वेषादीनां विधीयते । नामसामा
यिकाख्यं तत्सतां प्राक्गणाधिपैः ॥२९॥ स्थापनाः प्रतिमाबिंबरूपा मनोहराकाराः नेत्रानिष्टाः कुरूपाश्च बहुलोक
चित्तधारिणीः ॥३०॥ विलोक्य क्रियते रागद्वेषयोर्यद्विसर्जनं । तं ज्ञातिं ज्ञाम्नायदं स्थापनासामायिकमेव तत् ॥३१॥ सुवर्ण
रूप्यमाणिक्यमुक्ताफलाश्मकादिषु । द्रव्येषु लोभवस्त्राद्ये लोष्ठत्रिकाकंटकादिषु ॥३२॥ रागद्वेषाविकारस्य त्यक्तो सतां यः समद

CC-0. In Public Domain. Digitized by eGangotri

गुरौ धर्म्मे दयापूर्णे जिनोदिते ॥६३॥ रत्नत्रयमये मोक्षमार्गे शंकां बुधोत्तमैः । त्यज्यते या सदा सम्यग्निःशंकितांगु
त्रादिमः ॥६४॥ कुलाद्रिमेरुभूभागं कश्चिद्देवाच्चलेद्दहो । न जातु देशकालैपि वाक्यं श्रीजिनभाषितं ॥६५॥ इति मचौ
त्रं सर्वज्ञं निर्दोषं गुणसागरं । प्रमाणीकृत्य तीर्थेशं तद्वाक्ये निश्चयं कुरु ॥६६॥ इह लोकभयं नाम परलोकभयं भु
वि अत्राणं गुप्तिं मृत्युं वेदनाकस्मिकाह्वयाः ॥६७॥ इमे सप्त भयास्त्याज्या नयकर्म्मभवा बुधैः । दृग्विशुद्धौ वि
दिवैंनुत्वं ध्येंभावि शुभांशुभौ ॥६८॥ इह पुत्रकलत्रश्रीराज्यभोगादिशर्म्मसु । अमुत्र स्वर्गचक्रींद्राहमिंद्रादि
पदेषु च ॥६९॥ कुदेवश्रुतगुर्वादौ कुधर्म्मे वा रिनिर्ज्ञे यो धर्म्माय मूढभावेन तपोधर्म्मफलादिभिः ॥७०॥ यांनिस
क्रियते निसंकुरां कांक्षा विरागिभिः । तन्निःकांक्षाह्वयं सारं ह्यंगं स्वर्मुक्तिभूतिदं ॥७१॥ नंगुरं त्रिजगत्सर्वं भोगांगं श्वभ्र
कारणं कारागारं वपुर्मत्वा कांक्षा हेया सुखादिषु ॥७२॥ द्रव्यभावद्विभेदाभ्यां विचिकित्सा द्विधा मता । आद्या
मुनिवपुर्जाता द्वितीयात्र क्षुधादिजा ॥७३॥ मुनीनां मलमूत्रादीन् वातकुष्टादिरुग्व्रजान् । पश्यतां या घृणा
द्रव्यविचिकित्सात्र सा शुभा ॥७४॥ जैनेत्र शासने घोराः क्षुत्तृषादिपरीषहाः । यदि संति न चेदन्ये समीचीनं किलौ
खिलं ॥७५॥ इत्यादि चिंतनं यच्च कातरैः क्रियते हृदि । भावाख्या विचिकित्सा सा स्मृता मिथ्यात्वकारिणी ॥७६॥

५२

कर्ममलः
शर्म्मं तथाहत्वा सिद्धःस्यात्॥४९॥ ततऊर्द्धस्वभावेनव्रजेदात्मा शिवालयं॥ लसत्कर्म्मैवपुर्नोशाकुणा॥ रकमयो
महानु॥५०॥ तत्र मुक्तो निराबाधं सुखं वाचामगोचरं। अनंतं शाश्वतं सिद्धः स्वात्मजं विषयातिगं॥५१॥ यत्सुखं स
कलैर्लब्धं कालत्रितयगोचरं। विश्वदेवमनुष्याणां तिरश्चां भोगभागिनां॥५२॥ तस्मादनंतातिगं सौख्यं निरोपम्यं
सुखोद्भवं। एकस्मिन्समये मुक्ते सिद्धो मूर्त्तोखिलार्थवित्॥५३॥ विज्ञायेति बुधा शीघ्रं मोक्षं निःसगुणाम्बुधिं। साधयं
तु प्रयत्नेन तपोभिर्दीक्षयाद्यमैः॥५४॥ इमानि सप्ततत्त्वानि भाषितानि जिनागमे। जिनेंद्रैः शुद्धये नित्यं श्रद्धेयानि दृ
ग्न्वितैः॥५५॥ शुभैर्योगक्रियाद्यैश्च पुण्यमुत्पद्यते नृणां। अशुभैः पापमत्यर्थं प्रत्यहं दुःखकारणं॥५६॥ सद्वेद्यं सु
रतिर्येन्नरायुर्नाम शुभानि च। उच्चैर्गोत्रमिमा ज्ञेया ह्रिचत्वारिंशदेव हि॥५७॥ पुण्यप्रकृतयस्तीर्थपदादिसुखखानयः
पापप्रकृतयः शेषा विश्वदुःखनिबंधनाः॥५८॥ प्रागुक्तसप्ततत्त्वानि पुण्यपापयुतानि च। पदार्था नव कथ्यंते सम्य
ग्दग्ज्ञानगोचराः॥५९॥ तेषु तत्त्वपदार्थेषु परां श्रद्धां विधाय च। दृष्टेरंगान्यपीमान्यादेयान्यष्टौ विशुद्धये॥६०॥
निःशंकितं च निःकांक्षितांगं निर्विचिकित्सितं। अमूढदृष्टिनामांगं ह्युपगूहनसंज्ञकं॥६१॥ सुस्थितीकरणं वात्सल्य
प्रभावननामकं। एतान्यष्टौ महांगानि दृष्टेर्ज्ञेयाणि संयुते॥६२॥ उक्तं तत्त्वपदार्थेषु तीर्थेशैः सकलागमे। निर्ग्रंथे च

नजन्महं ॥९०॥ मूलोत्तरगुणैर्योगैर्वृक्षमूलादिपूर्वकैः तपोभिर्दुःकरैर्ज्ञानविज्ञानभासुरर्षिभिः ॥९१॥ उच्छिद्यान्य
मतध्वांतं विद्धि लोके प्रकाशकं । धर्म्मार्हच्छासनादीनां यत्सा प्रभावना मता ॥९२॥ सत्यभूतं जगत्पूज्यं भव्यानां जिनशा
सनं । भवघ्नं मोक्षदं वीक्ष्य भक्तिं कुर्वंतु धीधनाः ॥९३॥ इमान्यष्टांगसाराणि दर्शनस्य विशुद्धये । विशुद्धिदानि यत्नेन र
क्षणीयानि धीधनैः ॥९४॥ यथा राज्यांगहीनोत्रासमो हंतुं रिपून् नृपः । तथाष्टांगैर्विना सम्यग्दृष्टिः कर्मारिपून् क्वचि
त् ॥९५॥ इति मत्वा मुदादायाष्टांगानि दर्शनस्य च । पंचविंशतिरत्रैमे दोषास्त्याज्या मलप्रदाः ॥९६॥ त्रिधा मौढ्यं मदाश्चा
ष्टौ षडनायतनानि च । दोषाः शंकादयोऽष्टौ ते दृग्दोषाः पंचविंशतिः ॥९७॥ चंडिकाक्षेत्रपालेषु ब्रह्मरुद्रेश्वरादिषु । उपा
सनं कुदेवेषु यद्देवमौढ्यमेव तत् ॥९८॥ मिथ्यामतानुसारेण लोकाचाराघकारकः । आचर्यते शठैर्लोकैर्लोकमूढ्यं च
मेव तत् ॥९९॥ बौद्धमीमांसकादीनां समये सर्व वर्त्मसु । मूढभावेन यो रागस्तन्मौढ्यं समयाभिधं ॥१००॥ एतन्मूढत्रयं
निंद्यं मूढलोकप्रतारकं । धर्मध्वंसकरं त्याज्यं श्वभ्रदं दूरतो बुधैः ॥१॥ महाजातिकुलैश्वर्यरूपज्ञानतपोबलाः । शि
ल्पत्वं कुर्मदा यत्नैष्टौ हंतव्या गुणघातिनः ॥२॥ भिल्लभिल्लादिजातीनां स्त्रीणां तिर्यग्नृयोनिषु । भ्रमाद्दर्पे स्वयं पीतम
स्तंबौराधिकं हि तत् ॥३॥ तिर्यग्मनुष्यनारीणां दुर्योगाच्छोकतः । अनंतानां यदंबूनां समुद्राम्भोधिकं ॥४॥ इ

प्र ९

एवं त्रिविधदोषो चित्तैर्हन्यते या विवेकिभिः तस्यां निर्विचिकित्साख्यमंगं विश्वसुखप्रदं ॥७७॥ मुनीन्द्रसद्गुणान् सा
रान् जगद्व्याहितंकरान् विश्वासाधारणान्ज्ञात्वा तत्र त्यजंनो घृणां ॥७८॥ बौद्धादिसमये सर्ववेदस्मृत्या
दिदुःश्रुते हरहर्यादिदेवेषु समग्रंथे कुगुरौ खले ॥७९॥ श्रेयोर्थं दक्षभावेन भक्तिरागाद्यैरुपासनं यं न
क्रियते सर्वान्यैरमूढत्वं तदूर्जितं ॥८०॥ विवेकलोचनेनात्र परीक्ष्य निखिलान् मतान् सारासारांश्च धर्मादीन् मूढत्वं ज
हि सर्वथा ॥८१॥ निर्दोषस्य निसर्गेण जिनेंद्रशासनस्य च । चतुःसंघमुनीशानां बालाशक्तजनाश्रयैः ॥८२॥ आगतस्यो
च्च दोषस्याच्छादनं यद्विधीयते दक्षैर्नानाविधोपायैरुपगूहनमेव तत् ॥८३॥ निःकलंके शरण्ये च महच्छ्रीजिनशासने
विद्विषां गततदूषांश्छादयंतु बुधा द्रुतं ॥८४॥ सम्यग्दृग्ज्ञानचारित्रेभ्यो घोरतपसो नुवि परीषहोपसर्गाद्यैश्चलतां
गृहियोगिनां ॥८५॥ सुस्थितीकरणं यच्च क्रियते स्वक्रियादिषु हितैर्धर्मकरैर्वाक्यैः सुस्थितीकरणं हि तत् ॥८६॥ पं
रिज्ञाय जगत्सारांस्तपोधर्मव्रतादिकान् स्वमुक्तिसाधकांस्तेषु स्थितीकरणमाचर ॥८७॥ चतुर्विधेषु संघेषु नाक
निर्वाणगामिषु धर्मप्रवर्तकेष्वत्र सद्यःप्रसूतधेनुवत् ॥८८॥ स्नेहं नत्यादिकं पंचधर्मबुद्ध्या विधीयते धार्मिकै
र्धर्मसिद्ध्यर्थं तद्वात्सल्यं जगद्धितं ॥८९॥ चतुर्विधं महासंघं विश्वलोकोत्तमं परं गुणैरनंतातिगैर्ज्ञात्वा तद्वात्सल्यं

पंचविंशतिरासङ्गैर्दृग्विशुद्ध्यैकुमार्गदा॥१८॥मलिनेदर्प्पणेयद्वत्सोतिबिंबंनदृश्यते।सदोषेदर्शनेतद्वन्मुक्तिस्त्री
वदनांबुजं॥१९॥मत्वेतिदर्शनंजातुस्वप्नेपिमलसंनिधौ।निर्मलंमुक्तिसोपानंनेतव्यंशिवार्थिभिः॥२०॥ध
न्यास्तएवसंसारेबुधैःपूज्याःसुरैःस्तुताः॥दृष्टिरत्नंनयैर्नीतंकदाचिन्मलसन्निधौ॥२१॥तस्यैवसफलंजन्ममन्येह
सतिनोभुविविश्वाकनिर्मलंयेनस्वीकृतंदर्शनंमहत्॥२२॥यतश्चारित्रतोभ्रष्टाःकेचित्सम्यक्त्वशालिनः॥सिद्ध्यंतिते
पसालोकेस्वीकृत्यचरणंपुनः॥२३॥येभ्रष्टादर्शनात्तेत्रभ्रष्टाएवजगत्त्रये॥चारित्रेसत्यपिज्ञानेमोक्षस्तेषांनजातु
चित्॥२४॥यस्मात्स्वज्ञानचारित्रेमिथ्यात्वविषदूषिते॥भवतोनक्वचित्कालेपरमैपिशिवाप्तये॥२५॥अतोविनात्र
सम्यक्त्वंज्ञानमज्ञानमेवभोः॥दुश्चारित्रंचचारित्रंकुतपःसकलंतपः॥२६॥अन्यद्वादुःकरंकायक्लेशंमातापना
दिकंकथ्यतेनिःफलंपुंसांतुषखंडनवज्जिनैः॥२७॥यथाबीजादृतेजातुक्षेत्रेनप्रवरंफलं॥दर्शनेनविनातद्वन्न
चारित्रेशिवादिचो॥२८॥सम्यग्दर्शनसंपन्नंमातंगमपिभूतले॥भाविमुक्तिवधूकांतंदेवादेवंवदंत्यहो॥२९॥सम्यग्
दृग्रत्नकंठस्थोनिर्द्धनोपिजगत्त्रये॥उच्यतेपुण्यवान्सद्भिःस्तुत्यःपूज्योमहाधनी॥३०॥यतोत्रैकंनवैसौख्यंदुःख
वांकुरुतेधनं॥इहामुत्रचसम्यक्त्वंकेवलंसुखमूर्जितं॥३१॥सम्यक्त्वेनसमंवासोनरकेपिवरंसतां॥सम्यक्त्वेनविनानैव

तिस्वमातृपितृश्च श्रेष्ठां मानिगातं भवेत् ज्ञात्वा दक्षैर्मदस्त्याज्यः सज्जातिकुलयोस्त्रिधा ॥५॥ इत्थं विध्वंसि विज्ञायै-
श्वर्यं चक्र्यादिभूभृतां अरिचौरादिभिः सार्धं हेयो त्रैश्वर्यजो मदः ॥६॥ रोगक्लेशविषास्त्राद्यैः सुरूपं क्षणभंगुरं
मत्वा न तद्धृतो गर्वो जातु कार्यो विचक्षणैः ॥७॥ अंगपूर्वाम्बुधेः संख्यां विदित्वा श्रीजिनागमे किंचित्तु तत्परिज्ञाय
नादेयस्तन्मदः क्वचित् ॥८॥ अग्रोग्रादिमहाघोरतपोविधीन् सुयोगिनां आकर्णनानां शुद्धाज्ञात्वा हंतव्यस्तत्कृतो म-
दः ॥९॥ जिनचक्रिमहर्षीणां प्रमाणं महाबलं विदित्वा स्वबलस्यात्र न कार्यो बलिभिर्मदः ॥१०॥ शिल्पिवं विवि-
धं ज्ञात्वा विज्ञानं लेखनादिजं जातु शिल्पिमदो नात्र विधेयो ज्ञानशालिभिः ॥११॥ एते ह्यष्टौ मदा निंद्या निंद्यकर्म-
कराः भुवि दृग्धर्मध्वंसका हेयाः त्रात्रवौत्रे व पंडितैः ॥१२॥ मदाष्टकमिदं योऽत्र विधत्ते मूढधीर्यतिः तेन हत्वाग्मा-
दीन् सन्नीचयोनीश्चिरं भ्रमेत् ॥१३॥ विज्ञायेति न कर्त्तव्यो मदो जातु गुणान्वितैः सद्रूपाद्यादिषु सर्वेषु सत्सु प्र-
णात्ययेष्वहो ॥१४॥ मिथ्यादर्शकुज्ञानकुचारित्राणि दुर्धियः तद्धतस्त्रयं एतानि निंद्यान्यायतनानि षट् ॥१५॥
श्वभ्रसंबलाहतूनि विश्वपापाकराणि वा त्याज्यानि दृष्टिघातीनि मान्यं नायतनानि षट् ॥१६॥ दृष्टेः प्राग्गुक्ता निःशं-
कादिभ्यः शंकादयोऽशुभाः विपरीता बुधैर्हेया अष्टौ दोषा मलप्रदाः ॥१७॥ एते दोषास्त्रिमूढ्यो परिहर्तव्या दृगंतका

CC-0. In Public Domain. Digitized by Sarvagya Sharada Peetham Trust/eGangotri

तीर्थेशा बलाश्चक्रेश्वरादयः कामदेवा गणेशाश्च पूजिता नृसुरासुरैः ॥४६॥ ऊर्जस्तेजःप्रतापाढ्या मह
र्द्धीकिता जिनभक्त्याश्च जायंते चतुर्नरार्थसाधकाः ॥४७॥ किमत्र बहुनोक्तेन सम्यग्दृष्टिसतां कचित् ॥ द
नृगतिं मुक्त्वान्या गतिर्विद्यते न भोः ॥४८॥ इत्यादिप्रवरं ज्ञात्वा तन्माहात्म्यं सुखार्थिनः । सर्वयत्नेन कुर्वंतु दृष्टि
शुद्धिं जगत्स्तुतां ॥४९॥ निखिलगुणनिधानं मुक्तिसोपानमाद्यं दुरिततरुकुठारं पुण्यतीर्थप्रधानं । कुगतिगृह
कपाटं धर्ममूलं सुखाब्धिं भजत परमयत्नाद्दर्शनं पुण्यभाजः ॥५०॥ विश्वाभ्यर्च्यमनंतशर्मजनकं स्वर्मोक्ष
मार्गपरं विश्वानर्थहरं परार्थशिवदं पापारिनाशंकरं । सद्धर्मामृतसागरं निरुपमं श्रीदर्शनं मे हृदि तिष्ठत्वत्र
शिवाप्तये प्रत्यनुदिनं संकीर्तितं क्षायिकं ॥५१॥ तीर्थेशास्तीर्थभूता जिनवरवृषभाः क्षायिकैर्दृक्चिदाद्यैरना
तीतैर्गुणौघैस्त्रिभुवनमहिता भूषिताः संस्तुताश्च सिद्धा विश्वाग्रभूस्था हतभववपुषो ज्ञानदेहा अमूर्ताः स
र्वे श्रीसाधवो मे त्रिपदगुणयुता दृग्विशुद्धिं प्रदद्युः ॥५२॥ इति भट्टारकश्रीसकलकीर्तिविरचिते श्रीमूला
चारप्रदीपकाख्ये महाग्रंथे पंचाचारव्यावर्णने दर्शनाचारवर्णनो नाम पंचमोधिकारः ॥छ॥ ५॥
अर्हं ॥ ज्ञानाचारफलप्राप्तान्हत्सिद्धत्रियोगिनः । नत्वा वक्ष्येष्टधा ज्ञानाचारं विश्वार्थदीपकं ॥१॥ येनात्मा बु

६०

निवासो राउतो दिवा॥२२॥ यतः श्वभ्राद्विनिर्गत्य कृपिवाप्राप्तनाम्युनं सम्यग्दर्शनमाहात्म्यात्तीर्थनाथो भवे-
सुधीः॥२३॥ सम्यक्त्वेन विना देवा आर्त्तध्यानं विधाय भोः दिवश्च्युत्वा प्रजायंते स्थावरेष्वत्र तत्फलात्॥२४॥ सम्य-
ग्दृष्टिर्गृहस्थोपि कुर्वन्नारंभमंजसा। पूजनीयो भवेल्लोके नाकिपतिभिः स्तुतः॥२५॥ दृष्टिहीनो भवेत्साधुः कुर्व-
न्नपि तपो महत्॥ हरिविष्णुद्वैः सुरैर्मर्त्यैर्निंदनीयः पदे पदे॥२६॥ इंद्रोहमिंद्रतीर्थेशलौकांतिकमहात्मनां। बलादीनां
पदान्यत्र महांति च सुरालये॥२७॥ यानि तानि न लभ्यंते कुर्वद्भिः परमं तपः। मुनिभिश्च विना दृष्टिं संयमाद्यैरखिलैः
परैः॥२८॥ नारकत्वं च तिर्यक्त्वं कुगतिं निंदितं कुलं। स्त्रीत्वं चापि कलांगत्वं क्लीबत्वं च कुजन्मतां॥२९॥ अल्पायुस्त्वं दरि-
द्रत्वं कातरत्वं सुमान्यतां। धर्मार्थकामदूरत्वं शुभभावाद्विच्युतिं॥३०॥ रोगित्वं बहुपापित्वं दुःखित्वं मूर्खतादि-
कान्। अव्रतिनोपि दृष्ट्याढ्या न लभंतेत्र जातुचित्॥३१॥ ज्योतिर्भावनभौमेषु देवीकिल्बिषिकेषु च। प्रकीर्णका-
भियोग्येषु हीनेषु वाहनेषु च॥३२॥ अन्येषु निंद्यभोगेषु कुभूम्यादौ दर्शनान्विताः। उत्पद्यंते कदाचिन्न व्रतादिरहि-
ता अपि॥३३॥ किंतु स्वर्गे प्रजायंते दृगाद्या दृक् शुभोदयात्। इंद्राः पूज्याः प्रतींद्राश्च लोकपाला महर्द्धिकाः॥३४॥
लौकांतिकाश्च देवार्च्याः सामान्यकादयोमराः। विश्वभोगोपभोगाढ्या आर्जितधर्मप्रभावकाः॥३५॥ मनुजत्वेपि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Varanasi

CC-0. In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust and eGangotri

येनात्मिकां राज्ञीं विलासिनीं दासीं लिंगिनीं वा तपस्विनीं ॥३२॥ वार्त्तादिजल्पनैरेषां स्त्रीणां मानोचितादपि । अप-
वादं मैवाप्नोति संयमी विश्वनिंदितं ॥३३॥ दृढधर्मेति संविग्नोऽवद्यभीरुर्महातपाः । धीरः स्थिरमनाः शुद्धो विचि-
या कौतुकातिगः ॥३४॥ संग्रहानुग्रहादौ च कुशलः संघयोगिनां । गंभीरोमितवादी च ज्येष्ठो दीक्षाश्रुता-
दिभिः ॥३५॥ इत्याद्यन्यगुणैः पूर्णो यो जय्यः सूरिरुत्तमः । स स्याद्गणधारी चार्याणां प्रतिक्रमा[illegible]दिषु ॥३६॥
एवं सूरिगुणैः सारैर्व्यतिरिक्तः करोति यः । सुधा गणधरत्वं संयतीनां सत्क्रियादिषु ॥३७॥ गणपोषणमेवा-
त्मसंस्कारकालउज्झितः । सल्लेखना तथैवोत्तमार्थकाल इमे परा ॥३८॥ चत्वार उत्तमाः कालाः परमार्थ-
विधायिनः । विराधिता निजास्तेन गुणरिक्तेन सूरिणा ॥३९॥ बहुनोक्तेन किं सोध्यायेनाचार्यस्य सारिवि-
लाः । कर्त्तव्या वसेमता तैत्र तेन पुण्याकरोचिता ॥४०॥ शुश्रूषा वंदना भक्त्यानुकूलाचरणादिभिः एष एव वि-
धिः कार्यस्तच्छिष्यापरयोगिभिः ॥४१॥ अयमेवं समाचारो यथाख्यातस्तपस्विनां । तथैवं संयतीनां च य-
थायोग्यं विचक्षणैः ॥४२॥ अहोरात्रैरखिलोमुक्तैर्विक्रियो हितकारकः । वृक्षमूलादिः संयोगसहितोऽजिन-
भूषितः ॥४३॥ परस्परानुकूलाः सदान्योन्यरक्षणोद्यताः । लज्जामर्यादसंयुक्ता मायारागादिदूरगाः ॥४४॥

१५

चौरोत्रजातीशंकायमानसैःमिथ्याकारादिभिस्तत्रकार्यतेस्यविशोधनं॥१९॥आर्यिकाद्यखिलस्त्रीणांकालेचा
गमनेक्वचित्।स्थातव्यंविजनेनैवमुनिनैकाकिनाभुवि॥२०॥ताभिरार्यादियोषिद्भिःसहालापोतिदोषकृत्।अका
र्येणनकर्त्तव्योमुनिभिर्निर्मलाशयैः॥२१॥एकाकिन्यार्यिकयाचकृतंप्रश्नंसुसूत्रजं।मुनिनैकाकिनाजातुक
थनीयंनशुद्धये॥२२॥गणिनीमग्रतःकृत्वायदिप्रश्नंकरोतिसा।तदास्याःकथयेन्नूनंतदर्थंसंयमीस्फुटं॥२३॥
तरुणोयदिसद्योगीतरुण्यार्यिकयासमं।कथालापादिकंकुर्यात्तस्येदंदोषपंचकं॥२४॥आज्ञाभंगोजिनेंद्रस्या
नवस्थाजिनशासने।मिथ्यात्वाराधनासार्द्धमात्मनाशोगुणव्रतैः॥२५॥समस्तसंयमस्यैवविराधनोविका
चिताः।इमेपंचमहादोषाःकृतास्तेनवृथात्मनः॥२६॥मुनीनामार्यिकास्थानेस्थातुंजातुनयुज्यते।स्वाध्या
यश्चतनूसर्गोगृहीतुंशयनासनं॥२७॥विधातुंनोचितंकर्त्तुंप्रतिक्रमणसत्क्रिया।अन्यद्वाश्रुतपाठादिरो
गक्लेशादिकारणैः॥२८॥एताःसर्वाःक्रियाश्चान्येपादप्रक्षालनादयः।जातुकर्त्तुंनयुज्यंतेआर्याणांसंयताश्र
मे॥२९॥यतःस्थविरमात्मानंचिरप्रव्रजितंगुरुं।बहुश्रुतंशमाढ्यंचाचार्यपूज्यंतपस्विनं॥३०॥महागुण
पदारूढंवंद्यंनृगणैर्येक्ष्मीकामार्त्तमैलिनःह्रींद्रकुलंचापिविनाशयेत्॥३१॥कन्यकांविधवांरंडांस्वैरिणीं

Varni ... Institute ... Varanasi

शनत्यागादष्टमोऽत्र चतुर्थजः दशभोजनसंत्यागोद्दशमः कर्मनाशकः ॥७०॥ द्विषड्वेलाशनत्यागो द्वादशमो
जिनैः ॥ इत्याद्याः प्रोषधा ज्ञेयाः साकांक्षानशनस्य च ॥७१॥ पक्षमासोपवासादि षण्मासांतं तपो न च । क्रियते
यन्महाधीरैः सर्वं साकांक्षमेव तत् ॥७२॥ कनकैकावलीसिंहनिःक्रीडितादयो लाः भद्रत्रैलोक्यसाराद्याः
साकांक्षे तपभेदा मताः ॥७३॥ मरणं भक्तप्रत्याख्यानेंगिनीसमाह्वयं प्रायोपगमनं हीसाद्यन्यानि मरणानि
च ॥७४॥ यानि तानि समस्तानि यावज्जीवाश्रितान्यपि ॥ निराकांक्षोपवासस्य बहुभेदानि विद्धि भो ॥७५॥
उपवासाग्निना पुंसां कायः संतप्यते तरां दह्यंते सकलाक्षाणि कर्मेंधनान्यनंतशः ॥७६॥ ढौकते त्रिजगल्ल
क्ष्मीर्नाकश्रीश्च सुशर्मदा मुक्तिस्त्रीसन्मुखं पश्येदुपवासफलात्सतां ॥७७॥ इत्यस्य प्रवरं ज्ञात्वा फलं शक्त्या
शिवाप्तये । बहूपवासभेदांश्च प्रकुर्वंतु तपोधनाः ॥७८॥ सहस्रतंदुलैरेकः कवलोऽत्रोदितो नृणां । द्वात्रिंशत्क
वलैः पूर्ण आहार आगमे जिनैः ॥७९॥ एकेन कवलेनैवोनाहारो योऽत्र भुज्यते । तपोऽर्थं हि जघन्यं तदव
मोदर्यसत्तपः ॥८०॥ अत्रैकग्रासमात्रो य आहारो गृह्यते विदे । तपस्विभिस्तपोऽर्थं तदवमोदर्यमुत्तमं ॥८१॥
जघन्योत्कृष्टयोर्मध्येऽत्रोत्तृप्तिभोजनं हि यत् । बहुधा तपसे तच्चावमोदर्यं सुमध्यमं ॥८२॥ अनेन तपसा नृणां

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Nana, Varanasi

चारित्रं निर्मलं महत् । मलपार्श्वेन नेतव्यं प्राणान्तेपि विमुक्तये ॥५८॥ एषोनंतगुणाकरो शुभहरः स्वर्मोक्षसद्म
सौकरः श्रीतीर्थेश्वरभाषितो मुणिगणैः संसेवितः प्रस्पृहो संसारांबुधितारकोतिविमलो विश्वाग्रिमः सर्वचारि
त्राचार इहोर्जितः प्रतिदिनं मे मानसे तिष्ठतु ॥५९॥ चारित्राचार एषोत्र वर्णितो हि महात्मनां । इतः ऊर्ध्वं प्रवक्ष्यामि लो
तपआचारमद्भुतं ॥६०॥ स्वेच्छयात्र स्वशर्मादौ निरोधो यो विधीयते । तपोर्थिभिः स्तत्तपः सिद्ध्यै तदेव प्रवरं तपः
॥६१॥ बाह्याभ्यंतरभेदाभ्यां द्विधा स तप उच्यते । तद्बाह्यं षड्विधं षोढाभ्यंतरं च भवांतकं ॥६२॥ यत्तपः प्रकटं लो
केन्येषां वात्र कुदृष्टिभिः कर्तुं च शक्यते बाह्यं तत्तपः सार्थकं भवेत् ॥६३॥ आद्यं चानशनं सारमवमोदर्यसंज्ञ
कं । द्वितीयं सत्तपो वृत्तिपरिसंख्यानमूर्जितं ॥६४॥ ततो रसपरित्यागो विविक्तशयनासनं । कायक्लेशोत्र
षोढेति तपो बाह्यं सुखाकरं ॥६५॥ तत्साकांक्षनिराकांक्षभेदाभ्यां श्रीजिनाधिपैः । द्विधानशनमाम्नातं सा
कांक्षं बहुधा भवेत् ॥६६॥ अन्नपानकसत्खाद्यस्वाद्यभेदैश्चतुर्विधः । आहारस्त्यज्यते मुक्त्यै यत्तपोनश
नमिहितं तत् ॥६७॥ क्रियते चोपवासस्य धारणे पारणे बुधैः । यदेकभक्तं मौनेन स चतुर्थः कथ्यते बुधैः ॥६८॥
चतुर्भोजनसंत्यागाच्चतुर्थः सार्थको महान् । षड्भोजनसंत्यागात्षष्ठो द्विप्रोषधात्मकः ॥६९॥ अष्टवेला

वीपशुस्त्रीनपुंसकादिविवर्जिते । शून्यागारे स्मशाने वा प्रदेशे निर्जने वने ॥९७॥ विधीयते गुहादौ वा यत्स-
दा शयनासनं । ध्यानाध्ययनसिद्ध्यै तद्विविक्तशयनासनं ॥९८॥ ध्यानाध्ययनं निर्विघ्नं रागद्वेषादिहानयः ।
लभ्यंते तपसानेन साम्यताद्या महागुणाः ॥९९॥ मत्वेतीदं तपः कार्यं ध्यानादिसिद्धये बुधैः । सरागस्थानकासंख्यका-
स्थिचाभ्रन्यगृहादिषु ॥१००॥ कायोत्सर्गैकपार्श्वादिशय्यावज्रासनादिभिः । आतापनादियोगैश्च त्रिकालगोचरैः
परैः ॥१॥ तपोनुष्ठीयमानः शुद्ध्या कायक्लेशो विधीयते । तपः कायशर्महान्यै तत्कायक्लेशं तपो महत् ॥२॥ बलर्द्धिः स्यान्म-
हर्द्धिश्च सुखं त्रैलोक्यसंभवं । कायेंद्रियजयादीनि लभंतेस्य फलादिदं ॥३॥ विज्ञायेति सदा कार्यः कायक्लेशो गुणा-
करः । निर्जरात्वनुसारेण विद्वद्भिः शिवशर्मणे ॥४॥ येन नोत्पद्यते पुंसां संक्लेशो मनसोऽशुभः । वर्त्तते तपसा श्रद्धा दु-
र्ध्यानादिपरिक्षयः ॥५॥ न हीयंते महायोगा वर्द्धंते प्रवरा गुणाः । अभ्यंतरतपांस्यत्र तद्बाह्यं परमं तपः ॥६॥ अभ्यंत-
रतपोवृद्ध्यर्थं बाह्यं निखिलं तपः । कीर्तितं वीतरागेण ध्यानाध्ययनकारणं ॥७॥ मत्वेत्यंतरस्तपोवृद्धौ तपो बाह्यं तपो-
धनाः । सर्वशक्त्या प्रकुर्वंतु कर्महान्यै शिवाय च ॥८॥ इति बाह्यं तपः सम्यग् व्याख्याय श्रीजिनागमात् । इत ऊर्द्ध्वं स-
तां सिद्ध्यै वक्ष्याम्यभ्यंतरं तपः ॥९॥ व्यक्तं यन्नोपरेषां वा तपः कर्त्तुं न शक्यते मिथ्यादृग्भिः शठैस्तच्चाभ्यंतरं प्रवदु

उसांए१ रति लोक भोबधां ॥ ९

पा०दु

निद्राजयः स्थिरासनं ग्लानिहानिः कृतं ध्यानं स्याच्चां मुक्तिश्रमात्ययः ॥ ८३ ॥ इत्यादीन्तद्गुणान् ज्ञात्वा वि
मोदर्यं तपोनघां ग्रासादिहापनैर्दक्षाः कुर्वंतु ध्यानसिद्धये ॥ ८४ ॥ चतुःपथादिवीथ्यंक गृहादिपाटकैः परैः ॥
नानावग्रहसंकल्पैर्दातृभोजनभाजनैः ॥ ८५ ॥ दुःप्राप्याहारसंप्राप्त्यै यां प्रतिज्ञां च गृह्यते वृत्तिपरिसंख्यानं
वदंतु मेदं तपो महत् ॥ ८६ ॥ तपसानेन जायेत धीरत्वं योगिनां परं । आशांतरायकर्माणि प्रणश्यंति च लोलुपता
॥ ८७ ॥ इत्याद्यस्य फलं मत्वा दुर्लभाहारसिद्धये । चतुःपथादिभिर्धीराः प्रतिज्ञामाचरंतु भोः ॥ ८८ ॥ दधिदुग्धगु
डानां च रमानां तैलसर्पिषोः । लवणस्यैकषायाम्लमधुराणां जितेंद्रियैः ॥ ८९ ॥ तिक्तस्य कटुकस्यापि त्यागो यः
क्रियते जिनैः । उक्तं रसपरित्यागं तत्तपो दमदांतकं ॥ ९० ॥ मद्यमांसमधून्येवं नवनीतं मीमाः सदा । निंद्यां विहरत
यं स्माज्ज्यांश्चतस्रः पापखानयः ॥ ९१ ॥ सदुष्णे कांजिके शुद्धमांड्या व्या भुज्यते दुग्धादिकपंचरसातिगः । दुमना
यं सज्ञात्वा नृणां यः सो निर्विकृतिर्मता ॥ ९३ ॥ आचाम्लं निर्विकृत्याख्यं तपस्यैतेन चैकहं । पंचाक्षारातिघाताय
कर्त्तव्यो विधिवद्बुधैः ॥ ९४ ॥ रसत्यागतपोभिश्च दुर्दांतेंद्रियनिर्जयः । रसर्द्ध्यादिर्महद्वीर्यं जायते चात्र वस
तां ॥ ९५ ॥ विद्धि चेति फलं चास्य महत्कुर्वंतु संयताः । एकद्व्यादिरसत्यागैः रसत्यागं तपः सदा ॥ ९६ ॥ नारीदे
नं । शालिद्विलेसपोर्थं [illegible] कामं [illegible]

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Nariya, Varanasi

अन्यैरदृष्टदोषाणांरुचोपगूहनंचयत्। कथनंदृष्टदोषाणांदृष्टदोषःसउच्यते॥२५॥आलस्याच्चप्रमादाद्वाह्यदे
नांबालसंयतैः। अल्पापराधराशीनांनिवेदनादत्तैर्भुवि॥२६॥आचार्यनिकटेयच्चस्थूलदोषनिवेदनं।विधीयतेस
दोषश्चतुर्थोबादरसंज्ञकः॥२७॥अयत्नोदुःकरप्रायश्चित्तादिभयतोथवा। अयंसूक्ष्मातिचाराणांपरिहारकउद्दि
तः॥२८॥अहोमच्चैतियन्मूढैःस्वगुणख्यापनेच्छया। स्थूलदोषशतादीनांरुच्चासंवरणंमहत्॥२९॥सूरेर्महाव्रता
दीनांस्वल्पदोषनिवेदनं।माययाक्रियतेयंसदोषःसूक्ष्माभिधानकः॥३०॥ईदृशोस्त्यतीचारेप्रायश्चित्तंहिकीदृ
शुपायेनपृष्ट्वास्वगुरुंशुश्रूषयाततः॥३१॥स्वदोषहानायशिष्यैःप्रायश्चित्तंविधीयते।यदकीर्त्तिभयाल्लोकैछन्न
दोषःसदोषदः॥३२॥पाक्षिकेदिवसेचातुर्मासिकेश्रुतकर्म्मणि।वासांवत्सरिकेतीवसंमवायेमहास्मिनां॥३३॥स्वस्वालो
चनेसंजातेबहुशब्दाकुलेसति।यद्दोषकथनंदोषःशब्दाकुलितएवसः॥३४॥गुरूपपादितंप्रायश्चित्तंयुक्तमिदंनवा।
प्रायश्चित्तादिसंदेहेपृष्टेहीतिशंकांविधाययत्॥३५॥निकटेपरसूरीणांप्रश्नोविधीयतेबुधैः।दत्तदंडस्यनिंद्यःसदोषो
बहुजनाख्यकः॥३६॥स्वसमानयतेरंतेयद्दोषालोचनंमहत्।जिनागमानभिज्ञस्यसदोषोव्यक्तसंज्ञकः॥३७॥
समानोस्त्यापराधेन।रमातीचारोव्रतस्यवै।अस्मैयद्गुरुणादत्तंप्रायश्चित्तंतदेवहि॥३८॥समोप्याचरितुंयुक्तमवैसौ

Gangotri [illegible] Digambar [illegible] Maria, Varanasi

तपः॥२०॥प्रायश्चित्तं च दोषघ्नं विनयः सद्गुणाकरः वैयावृत्यं तपःसारं स्वाध्यायो धर्मसागरः॥२१॥कायोत्सर्गः शुभं
ध्यानं मिथ्यंतः शुद्धिकारणं अभ्यंतरं तपः षोढा स्यादंतःशत्रुघातकं॥२२॥हृतदोषो मुनिर्येन विशुद्ध्यति तरां व्रतेः
संपूर्णो दशभेदं तं प्रायश्चित्तं विशुद्धिदं॥२३॥आलोचनं च दोषघ्नं प्रतिक्रमणमूर्जितं ततस्तदुभयं सारं विवेको गुणसा
गरः॥२४॥कायोत्सर्गस्तपश्छेदो मूलं दोषक्षयंकरं परिहारश्च श्रद्धानं प्रायश्चित्तं दशात्मकं॥२५॥प्रायश्चित्तविदि सि
द्धांतविदः सूरेरहस्यपि पंचाचारतस्यांते स्वकामायानिवेदनं॥२६॥यद्विशुद्धौ व्रतादीनां योगैः कृतादिकर्म
भिः कृतातीचारसंस्थानां तदालोचनमुच्यते॥२७॥आकंपितः स्वदोषोऽनुमानितो दृष्टसंज्ञकः॥बादरः सूक्ष्मके
पः छन्नः शब्दाकुलितो ह्वयः॥२८॥दोषो बहुजनो व्यक्तस्तत्सेवितसमाह्वयः दशां दोषा अमी त्याज्या आलोचन
स्य संयतैः॥२९॥रम्योपकरणे दत्ते ज्ञानादौ सति वा परे तुष्टः सूरिर्मम प्रायश्चित्तं स्तोकं हि दास्यति॥३०॥मत्वेति प्राकृ
प्रदायोच्चैर्ज्ञानोपकरणादिकं सूरेरालोचनं यः स दोषः आकंपिताह्वयः॥३१॥पित्ताधिकः प्रकृत्याहं दुर्बलो ग्लानतरे
वा नालं कर्तुं समर्थोस्म्युपवासादिकमुल्वणं॥३२॥यदि मे दीयते स्वल्पं प्रायश्चित्तं ततः स्फुटं करिष्ये स्वस्पदो
षाणां सर्वेषां च निवेदनं॥३३॥नान्यथेति वचोजोज्ञापयते सूरिसन्निधौ विधायैरालोचनं यः स दोषोनुमानितो

Ganesh Varni Digambar Jain Sansthan Naria Varanasi

श्रीलोचनमुदितपवपवृत बंदु

दुश्चिंतनार्त्तदुःस्वप्नदुर्ध्यानाद्यैर्मलोद्भवैः मार्गेव्रजननद्यांउत्तरणैरपरेदृशैः ॥५३॥ जातातीचारस्य शुद्ध्यै
र्थमालंब्यध्यानमुत्तमं कायस्यत्यजनंयुक्तंयायसंख्यसर्गउज्झितः ॥५४॥ व्रतातीचारनाशायोपवासंचाम्ल
योर्मुदा तथा निर्विकृतैरेकस्थानादैः करणंतपः ॥५५॥ भयोन्मादप्रमादानवबोधाशक्तिकारणैः अन्यैर्विस्मर
णाद्यैश्च जातातीचारहानये ॥५६॥ व्रतादीनां प्रदातव्यं पूर्वोक्तं षड्विधं यतेः प्रायश्चित्तं यथायोग्यं शक्तस्यैहेतर
स्य वा ॥५७॥ चिरंप्रव्रजितस्यैवं शूरस्यगर्वितस्यवा हृतदोषस्यमासादिविभागेन च योगिनः ॥५८॥ छिवाप्रव्र
जनं तद्दीक्षया लघुमहात्मनां अधोभागोकिलोवस्थापनंयच्छेदएवसः ॥५९॥ पार्श्वस्थादिकपंचानांमहादोषकृतां
पुनः अब्रह्मसेविनां दीक्षादानं मूलमिहोच्यते ॥६०॥ परिहारोऽनुपस्थानपारंचिकभेदतः द्विविधः प्रोदितोआदित्रिक
संहननस्यैव ॥६१॥ स्वस्यापरस्यभेदाभ्यां गणस्यश्रीगणाधिपैः अनुपस्थापनं द्वेधा कीर्तितं श्रीजिनागमे ॥६२॥ अ
न्यसंयतसंबंधिनं यतिंवार्यिकांशुभां छात्रंबालंगृहस्थंवापरस्त्रींचेतनेतरं ॥६३॥ द्रव्यंपाखंडिनांवायोपहरेच्चौर्यक
र्मणा मुनीन्हंति तथैसादिविरुद्धाचरणंचरेत् ॥६४॥ नवानांवादशानांवापूर्वाणांधारकोमहान् चिरप्रव्रजितःअ
रोजिताशेषपरीषहः ॥६५॥ दृढधर्मीचेतस्यैवप्रायश्चित्तंजिनैर्मतं अनुपस्थापनंस्वस्यगणेस्वनोपरस्यवै ॥६६॥

२०

लोचनं विना। तपोभिः शोधनं यस्स दोषस्त्र सेवितामिव॥३९॥ अमीषां केनचिद्दोषेणान्वितालोचनं स्मृतं। माया
नांसशल्यानां मनाक् शुद्धिकरं नहि॥४०॥ दशदोषानिमांस्त्यक्त्वा बालकैरिव संयतैः स्वदोषकथनं यत्क्रियते शुद्धि
करं हि तत्॥४१॥ महत्तपो व्रतं सर्वं वानालोचनपूर्वकं। न स्वकार्यकरं जातु मलिनादर्शवद्भुवि॥४२॥ विद्धैवेति चिरं
चित्ते व्यवस्थाप्य स्वदूषणं। प्रकाशनीयमंस्पर्धं गुरोरंते शुभाशयैः॥४३॥ सूरेरेकाकिनः पार्श्वे स्वदोषाणां प्रका
शनं। अद्वितीयस्य शिष्यस्यैकांते युक्तं न चान्यथा॥४४॥ प्रकाशे दिवसे सूरेरंते स्वालोचनादिकं। आर्यिकायाः सतृ
मिष्टं तृतीये सज्जने सति॥४५॥ कृतालोचनदोषो यो न तद्दोषापहं तपः कुर्यात्तस्य न जायेत मनाक् शुद्धिः प्रमादि
नः॥४६॥ विज्ञायेति द्रुतं कार्यं प्रायश्चित्तं मलापहं। न चास्याचरणे किंचिद्विधेयं काललंघनं॥४७॥ दिनादिज
व्रतातीचारसूराणां निंदनगर्हणैः। विशोधनं त्रिशुद्ध्या यत्प्रतिक्रमणमेव तत्॥४८॥ कश्चिद्दोषो व्रतादीनां नश्यत्या
लोचनाद्द्रुतं। दुःस्वप्नादिककर्मान्यः स प्रतिक्रमणेन च॥४९॥ सर्वेषामालोचनापूर्वं प्रतिक्रमणमंजसा। पाक्षिका
दैगिरां यत्क्रियते तदुभयं हि तत्॥५०॥ द्रव्यक्षेत्रान्नपानोपकरणादिषु दोषतः। निर्वर्त्तनं हृदा यं स विवेकोऽने
कधाथवा॥५१॥ प्रत्याख्यातस्य वस्तोर्ग्रहणे विस्मरणात्सति। स्मृत्वा पुनश्च तत्त्यागो यो विवेकः स कथ्यते॥५२॥

CC-0 In Public Do ized by Gangot

धीरः प्रागुक्तक्रमतश्चरेत्। प्रदत्तं गुरुणा सर्वं प्रायश्चित्तं विशुद्धिदं॥८१॥ मिथ्यादृष्ट्युपदेशाद्यैर्मिथ्यात्वं च गतस्य यः॥
विशुद्धो स च तत्त्वादौ श्रद्धानं तदं द्रुतं॥८२॥ एतं दशविधं प्रायश्चित्तं संद्धृतं शुद्धये युक्त्या कालानुसारेण कर्त्तव्यं मुनिभिः
सदा॥८३॥ महत्स्वतपोमवां प्रायश्चित्तं करोति नो। व्रतादिदोषसंशुद्ध्यर्थं त्रागं सागर्विताशयः॥८४॥ तस्य सर्वं तपो दत्तं तद्दो
षो नाशयेद्द्रुतं। स महान् खिलैर्गुणौघैः कुथिततांबूलपत्रवत्॥८५॥ प्रायश्चित्तेन निःशल्यं मनो भवति निर्मलाः दृग्ज्ञानाद्या
गुणौघाः स्युश्चारित्रं शशिनिर्मलं॥८६॥ संघमान्यमभीतिः स्यान्निःशल्यं मरणोत्तमं। इत्याद्या बहवोन्ये च जायंते स
द्गुणाः सतां॥८७॥ विज्ञायेति यदा कश्चिद्दोष उत्पद्यते व्रते। प्रायश्चित्तं तदैवात्र कर्त्तव्यं तद्विशुद्धये॥८८॥ कषायेंद्रिचौरण
शात्रवाविनयनं बलात्। विनयो वा सतां नीचैर्वृत्तिः रत्नत्रयस्य या॥८९॥ तद्वृत्तां स जिनैः प्रोक्तो विनयो निष्टघातकः विश्वावि
घांकरीभूतः पंचधा गुणसागरः॥९०॥ दर्शनज्ञानचारित्रतपसां विनयो महान्। उपचाराभिधश्चेति विनयः पंचधा मतः॥
९१॥ ये पदार्था जिनैः प्रोक्तास्तथास्त एव नान्यथा। वीतरागाश्च सर्वज्ञा यतो नासत्यवादिनः॥९२॥ इति युक्तिविचाराद्यै
स्तत्त्वादौ निश्चयोऽचलः क्रियते योऽखिले जैनागमेऽर्हद्धर्मयोगिषु॥९३॥ निःशंकितादिसर्वेषामंगानां यच्च धारणं। शंकादि
त्यजनं सत्सम्यक्त्वविचारणे॥९४॥ भक्तिर्दृढतरा चैत्यश्रुतार्हन्मुनिधर्म्मिषु। सम्यग्दृष्टिजनादौ च वरर्द्धिर्मुक्तिपथे

तेनंशिष्यांश्चमाद्वात्रिंशद्दंडांतरभूतलं।विहरेद्दत्तेनिसंदीक्षयालघुसंयतान्॥६७॥लभतेमहि.तेभ्यःप्रतिवंदना
सहाखिलं।गुरुणालोचनंकुर्यान्मौनंसार्द्धंचयोगिभिः॥६८॥धृत्वांप्राङ्मुखांपिच्छिकांचरेत्सारणंसदा।पंचपंचौपवा
सैर्जघन्येनोत्कृष्टतोमुदा॥६९॥षण्मासैर्मध्यमैःशक्त्यांबकुभेदैर्महाबलः।प्रायश्चित्तंकरोत्येवंद्विषड्वर्षांतमद्भुतं
॥७०॥सएवंदर्प्पतोदोषान्प्रागुक्तानाचरेद्यदि।अयंस्वगणोपस्थानंदोषस्यकरो॥७१॥सापराधःप्रहेतव्यःसू
रिणागणिनंप्रति।सोप्याचार्योगिराकल्पात्तस्यालोचनमंजसा॥७२॥प्रायश्चित्तमदत्वाचार्यांतरंप्रापयेच्चतं।इत्थे
वंसप्रहेतव्योयावत्सूरिश्चसप्तमः॥७३॥प्रेषितःपश्चिमेनैवपूर्वाचार्यंप्रतिस्फुटं।प्रायश्चित्तंचरेत्सर्वंप्रागुक्तंसं
लांछितः॥७४॥परिहारस्यभेदोयंद्विधाप्रोक्तोजिनागमात्।पारंचिकमितीवद्येप्रायश्चित्तंसुदुःकरं॥७५॥तीर्थ
करगणभृत्संघजिनसूत्रादिधर्मिणां।करोत्यासादनंरौडोननुमस्यादशातियः॥७६॥जिनमुद्रांममास्मादीनांभंजेद्द्रांड
योषितः।इत्याद्यैरन्यैर्दुराचारैःकुर्याद्धर्मस्यदूषणं॥७७॥तस्यपारंचिकंप्रायश्चित्तंभवतिनिश्चितं।चातुर्वर्ण्योस्वसं
घस्थाःसंभूयश्रवणामुवि॥७८॥एषोवंद्योमहापापीबाह्यःश्रीजिनशासनात्।घोषयित्वेतिदत्वानुपस्थापनंसु
दुःकरं॥७९॥प्रायश्चित्तंस्वदेशात्तंनिर्घाटयंतिदोषिणं।स्वधर्मरहितेक्षेत्रेसोपिगावामहाबलः॥८०॥इदसंहन

क्तित्रयोकितो प्रणामः शिरसा भाले स्वांजलीकरणं सदा ॥२०॥ गुरोरागछतः स्वाभिमुखयानं प्रागछतः । अनुव्रज
नमंस्यर्थं भक्तिरागप्रकाशनं ॥२१॥ नीचैस्स्थानं क्रियं त्रीचं गमनं शयनासनं । आसनज्ञानशौचोपकरणादिसमर्प्प
णं ॥२२॥ शून्यागारगुहादीनां मन्निष्पं च निवेदनं । गुरुकायक्रमादीनां स्पर्शनं मर्द्दनं करै ॥२३॥ आदेशकरणं
संस्तरादिं प्रस्तारणं निशि । ज्ञानोपकरणादीनां प्रतिलेखनमन्वहं ॥२४॥ इत्याद्यन्यो यथा योग्य उपकारो विधीय
ते । कायेन सद्गुरोर्यः सविनयः कायिकोऽखिलः ॥२५॥ आचार्य भगवत्पूज्यपादभट्टारकादिभिः नामभिः प्रवरैः पूज
वचनं मधुरं वचः ॥२६॥ हिततथ्यमितादीनां वचसां भाषणं गिरां । जिनसूत्रानुसारेण भाषणं पापदूरगं ॥२७॥ उ
पशांतवचो वाच्यमगृहस्थवचः श्रुतं । अकर्कशं वचः सारं सुप्रस्पष्टमनिष्ठुरं ॥२८॥ इत्यादि निरवद्यं संभूयते वच
नं वरं । गुरोरंते स सर्वोपि वाचिको विनयो महान् ॥२९॥ दुःकर्मागमनद्वारसन्मुखं वरसुखावहंतो । दुर्ध्यानद्वेषरागा
दिलीनं चिंताशातांकुलं ॥३०॥ त्यक्त्वा स्वपरिणामं सु तत्ववैराग्यवासितं । सद्दर्थधर्म्मसद्भावागमचिंतादितत्परं ।
॥३१॥ स्वान्येषां हितदं शुद्धं धार्यते यत्रिजं मनः । गुरोः पार्श्वे सविश्वो मानसिको विनयो वरः ॥३२॥ प्रत्यक्षे सद्गु
रूणां यो विनयः क्रियते बुधैः । त्रिशुद्ध्या त्रिविधः सोऽत्र प्रत्यक्षविनयो मतः ॥३३॥ परोक्षे सद्गुरूणां चं स्मरणास

षो॥९५॥ इत्यादियकुभांचारमंपरंवाविधीयते। विनयोदर्शनाख्यः ससर्वोगुणार्णवोघहृत्॥९६॥ कालाद्यैरष्टधाचारैर्वि
नये। नोचेनादिभिः। हृत्स्थानामंगपूर्वाणां ज्ञानार्थी ज्ञानहानये॥९७॥ त्रिशुद्ध्यापठनंशुद्धंपाठंनैवचयोगिनां। चिंतनं
हृदयेत्यर्थपरिवर्तनमंजसा॥९८॥ ख्यापनंकीर्तनंलोकेप्रकाशनमनारतं। ज्ञानिनांभक्तिसन्मानंज्ञानादिगुणाभा
षणं॥९९॥ इत्याद्यैर्न्यःश्रुतज्ञानगुणग्रहणमूर्जितं। क्रियतेसंसमस्तोपिज्ञानाख्योविनयोद्भुतः॥१००॥ कषायेंद्रियचौ
राणांप्रमादानांचवर्जनं। व्रतगुप्तिसमित्याद्यांचरणेयत्नमन्वहं॥१॥ महातपोधनानांचश्चचांचरणांमद्भुतं। अंजली
करणंभक्त्याप्रणामंहस्तशालिनां॥२॥ इत्याद्यैर्न्यःसुचारित्रमहात्म्यस्यप्रकाशनं। लोकेविधीयतेयःसचारित्रविनयो
खिलः॥३॥ आतापनादिसद्योगेष्युत्तराख्येगुणेद्भुते। दुःकरेचद्विषड्भेदेघोरेतपसिदुर्द्धरे॥४॥ श्रद्धोत्साहौनुरागाकं
लादीनांकरणंमहत्। तपोधिकयतीनांचप्रणामस्तवनादिकं॥५॥ षडावश्यकसंपूर्णाश्चित्तक्लेशादिवर्जनं। तप
सांकरणंवीर्यादानंपर्वोपवासनिर्जयः॥६॥ इत्याद्यैर्न्यस्तपोनघ्यंगुणानांयस्यकीर्तनं। सत्तपोजन्महर्द्धीनांसंतपोवि
नयोखिलः॥७॥ सकायवाङ्मनोभेदैरुपचारोजिनागमे। विनयस्त्रिविधःप्रोक्तः। कायवाक्चित्तशुद्धिदः॥ सप्रत्य
क्षपरोक्षाभ्यांप्रत्येकंद्विविधःस्मृतः। इत्येतेषड्प्रकाराउपचारविनयेमताः॥८॥ अभ्युत्थानंक्रियाकर्मपुरस्म

स संतुष्टो धीमान् ध्याता स्य कथ्यते ॥ सर्वार्थसिद्धिपर्यंतं सर्वाभीष्टार्थसाधकं । तीर्थेकृदादिसत्पुण्यकरं ध्यानस्य स-
त्फलं ॥४८॥ पीतादित्रिकलेश्योत्थं बलाध्यानं किलोऽस्य च । क्षयोपशमिको भावः कालांतर्मुहूर्तिकः ॥४९॥ गुण-
स्थानेषु तत्स्याच्चाविरतादिषु निश्चितं । सरागेषु कुरागघ्नं धर्मध्यानं शुभाकरं ॥५०॥ मोहप्रकृतिसप्तानां ध्या-
नमेतत्क्षयंकरं । एकविंशतिमोहप्रकृतीनां शमकारणं ॥५१॥ यत्नेन महता जातमेतद्ध्यानं सुखाकरं । कुर्वंतु ध्या-
निनो नित्यं शुक्लं विश्वार्द्धिधर्मदं ॥५२॥ शुक्लं परमशुक्लं च शुक्लध्यानमिति द्विधा । सपृथक्त्ववितर्कं च वीचारं शु-
क्लमादिमं ॥५३॥ तथैकत्ववितर्कावीचारशुक्लं द्वितीयकं । इति शुक्लं द्विधा ध्यानं केवलज्ञाननेत्रदं ॥५४॥ प्रतिपाति
वि निःक्रांतं शुक्लं सूक्ष्मक्रियाह्वयं । समुच्छिन्नक्रियं शुक्लं द्विधेति परमं मतं ॥५५॥ तद्बाह्यं ध्यात्मिकाभ्यां च शुक्लध्या- स्म
नमपि द्विधा । अत्यंतसाम्यतोपन्नं नेत्रस्पंदादिवर्जितं ॥५६॥ सर्वद्वंद्वातिगं बाह्यं शुक्लं स्वतांनुवि मनःशुद्धिकरं यंते
तं स्वसंवेद्यं ध्यात्मिकं महत् ॥५७॥ नानाभेदं पृथक्त्वं च वितर्कश्चाखिलं श्रुतं । अर्थव्यंजनयोगानां वीरः संक्रमो चा
भवेत् ॥५८॥ पृथक्त्वेन वितर्काभ्यां विचारेण मुनीश्वराः । ध्यायंति ध्यानमात्मज्ञाः शुक्लं तत्प्रथमं मतं ॥५९॥ एक-
त्वेन वितर्केणावीचारेणातिनिश्चलं । ध्यायंति क्षीणमोहा यद्ध्यानं द्वितीयमेव तत् ॥६०॥ काययोगेऽतिसूक्ष्मे स ७१

मंदिरात् । अत्रेत्तिर्जनकाकूत्रंकारणाद्रोगसंचयात् ॥३४॥ अनंतदुखसंपूर्णात्संसाच्चसुखच्युतात् । विरक्ति-
र्यासत्तौ चित्ते विरागविचयं हितं ॥३५॥ अनंतदुःखसंकीर्णे भवेनादौ सुखातिगो । सचित्ताचित्तमिश्रादिनानु
योनिषु कर्मभिः ॥३६॥ भ्रमंति प्राणिनो श्रांतं कर्मपाशैर्हता इति । भवभ्रमणदुःखानुचिंतनं ध्यैसत्तमैः ॥३७॥ अ-
नित्याद्या अनुप्रेक्षा द्वादशानंतशर्मदाः । वैराग्यमातरो रागनाशिन्यो मुक्तिमातृकाः ॥३८॥ चिंत्यंते रागिनो याव
यत्रं वैराग्यवृद्धये । योगिभिर्योगसंशुद्धैः संस्थानविचयं हितं ॥३९॥ प्रमाणीकृत्य तीर्थेशान्सर्वज्ञान्दो-
षदूरगान् । तत्प्रणीतेषु सूक्ष्मेषु विश्वदृग्गोचरेषु च ॥४०॥ लोकालोकादितत्त्वेषु धर्मेषु मुक्तिवर्त्मसु । रुचिः श्र-
द्धाप्रतीतिर्या तदाज्ञाविचयं सतां ॥४१॥ स्याद्वादनयमालंब्य हेतुदृष्टांतयुक्तिभिः । पूर्वापराविरोधेन तर्कानु-
सारिधीधनैः ॥४२॥ सर्वज्ञोक्ताः पदार्थाद्याः स्थाप्यंते यत्र भूतले । याथातथ्येन चित्ते वा तद्धेतुविचयाभिधं ॥४३॥ ए-
तद्दशविधं धर्म्यध्यानं शुक्लनिबंधनं । ध्यातव्यं ध्यानिभिर्नित्यं विश्वश्रेयःकरं परं ॥४४॥ ध्यानं ध्येयं बुधै-
र्ध्याताफलंमस्यानिगद्यते । ध्यानं प्रशस्तसंकल्पं परमानंदकारकं ॥४५॥ विश्वद्रव्यपदार्थादि श्रीजिनाग-
ममूर्जितं । परमेष्ठिस्वरूपं च ध्येयंप्रस्याखिलंमतं ॥४६॥ अनंतज्ञानगुणैः पूर्णो विरागो विश्ववेवित् एकांतव-

Gangesh ... Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

वीउंसृघेतेतथातथा॥७४॥भग्नदंतोयथाहस्तीदंष्ट्राहीनोमृगाधिपः।स्वकार्यसाधनेशक्तोध्यानहीनस्तथायतिः॥
७५॥भवेत्तिप्रखरंध्यानंकर्मारातिनिकंदनं।ध्यायंतुयोगिनोनित्यंमनःकृत्वातिनिश्चलं॥७६॥बाह्यंसाभ्यंतरंप्रोक्तं
तापांतःशत्रुघातकं।विधेयंपरयाशक्त्यांतः।स्वर्गारिहानयेबुधैः॥७७॥एतद्द्वादशधाप्रोक्तंसमासेनमयातपः।सर्वं
ति यत्नेनमुक्त्यर्थमाचरंतुतपोधनाः॥७८॥यथाविधिनातप्तंशुद्ध्यतिकांचनं।तथाकर्मकलंकीचस्वात्मासांतर्बाह्याग्निना
मृद्धं॥७९॥वस्त्राद्याःसकलाद्रव्यायद्वद्धौताश्चवारिणा।भवंतिनिर्मलास्तद्वद्योगीतपोंबुवारिणा॥८०॥तपोने
घजयोगेनजन्ममृत्युजरारुजः।पंचाक्षरूपारातिभिःसार्द्धंविलीयंतेघरात्रयः॥८१॥चतुर्ज्ञानधरोमुक्तिगामीशक्र
गणार्चितः।स्ववीर्यप्रकटीकृत्यकरोत्यैवपरंतपः॥८२॥आदिदेवोपिवर्षांतेपारणंकृतवान्भुवि।अन्यैरपिजिनाधी
शैःसर्वैःकृतंतपोमहत्॥८३॥धीरोबाहुबलीकृत्वावर्षैकंप्रोषधानं।व्युत्सर्गस्थःसुयोगेनकेवलज्ञानमापभोः॥८४॥ पर्व
इत्याद्याःप्रवराःसर्वेपुराणपुरुषाअहो।बलाद्धन्येतपःकृत्वाघोरंमुक्तिपदंययुः॥८५॥गताःयांतिचयास्यंतिमुक्तिं
येत्रमुमुक्षवः।कर्मारीन्केवलंहत्वातपोभिस्तेनचान्यथा॥८६॥मुक्तिमार्गप्रवृत्तानांत्रिरत्नश्रीयुतात्मनां।
विघटंतेस्वचौराद्यास्तपःसुभटताडिताः॥८७॥सहायीकृत्ययोधीमांस्तपःसुभटमूर्जितं।ब्रजेन्मुक्तिपथे

Ganesh Varni Digambar Jain Sansthan

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust, Gangotri

तृतीयध्यानस्यफलं ॥ चतुर्थे ध्यानस्य फलं ५ प्रथम॥ स नमः

स्थितस्यापि सयोगिनः कथ्यते चोपचारेण तृतीयं निश्चलं हि तत् ॥६१॥ येन ध्यानेन चायोगी निःक्रियो योगवर्जि-
तः याति मुक्तिपदं शुक्लं तच्चतुर्थं क्रियातिगं ॥६२॥ ध्यानं ध्येयमथास्यापि ध्याता ध्यानफलं भवेत् । सर्वसंकल्पनि-
क्रांतं ध्यानं स्वात्मानुचिंतनं ॥६३॥ स्वात्मतत्वं परं ध्येयं ध्याताद्ययोश्च पूर्ववित् । अंत्ययोः केवली प्रोक्त उपचाराज्जि-
नाधिपैः ॥६४॥ त्र्यादिसंहननस्यैव शुक्लमेकस्य तत्त्रयं फलं सर्वार्थसिद्धं तन्मोक्षश्च शुक्लस्य कथ्यते ॥६५॥ केवल-
ज्ञानसाम्राज्यं द्वितीयस्यापरं फलं । कृत्स्नकर्मक्षयो नित्यं सौख्यं मुक्तिपदं ध्रुवं ॥६६॥ उपशांतकषायस्य शुक्लमा-
द्यं जिनोदितं तथा क्षीणकषायस्य निःकषायस्य चापरं ॥६७॥ शुक्ललेश्याबलाध्यानं स्थितिरांतर्मुहूर्त्तिकी क्षा-
योपशमिको भावश्चाद्यशुक्लस्य कथ्यते ॥६८॥ एतच्चतुर्विधं ध्यानं दृढसंहनना भुवि । यथातथ्येन कुर्वंतु विक-
ल्पातीतचेतसः ॥६९॥ भावनां भावयंत्वेवं शुक्लानां स्वात्मसंज्ञां समं हीनसंहननादत्ताः शुक्लध्यानोत्सयैनिद्रां ।
७०॥ यादृशं सिद्धसादृश्यं स्वात्मानं ध्यायति स्फुटं । तादृशं निर्मलं योगी निश्चितं लभते चिरात् ॥७१॥ निर्जरां सद्ध्या-
नमात्रेणानंतदुःकर्मपुद्गलाः । क्षीयंते ध्यानिनां नूनं यथा वज्रेण चाद्रयः ॥७२॥ ध्यानप्रदीपयोगेन मोहाज्ञानत-
मोऽखिलं । प्रणश्यति सतां शीघ्रं जायंते ज्ञानसंपदः ॥७३॥ योगशुद्धिः प्रजायेत सद्ध्यानेन यथा यथा पुंसां महर्द्धयः स-

Jangamwadi Math Collection, Varanasi

CC-0. In Public Domain. Digitized by ... Trust/eGangotri

दीक्ष्यं कुर्वंत्वं निगूहितपराक्रमाः ॥२॥ प्राणेंद्रियद्विभेदाभ्यां संयमो द्विविधो मतः । स प्राणासंयमः सप्तदशप्रकार
एवं हि ॥३॥ पृथ्व्यप्तेजोमरुत्कायानां वनस्पतिदेहिनां । यत्नेन रक्षणं यत्स पंचधा कायसंयमः ॥४॥ द्वित्रितुर्याक्ष
पंचेंद्रियाणां यत्प्रतिपालनं । त्रसभेदेन संप्रोक्तश्चतुर्द्धा संयमः सतां ॥५॥ अजीवानां तृणादीनामछेदनं न खादि
भिः । यस्स संयमिनां प्रोक्तः संयमोऽजीवसंज्ञकः ॥६॥ ज्ञानोपकरणादीनां यच्चोऽत्रां प्रतिलेखनं । नेत्रेण दर्शनं तत्स्प
यत्नात्संयमनं महत् ॥७॥ मृदुपिच्छिकया वारं वारं यत्प्रतिलेखनं । दर्शनं नयनाभ्यां सोप्रतिलेखनसंयमः ॥८॥ जीव
मर्दनबाधादिकरं दुःप्रतिलेखनं । तस्य संयमनं सर्वप्रमादमंतरेणायतं ॥९॥ स्वस्थानप्राणिदयाहेतुं प्रमार्जनं मुहुर्मुहु
रुक्तः सो जिननाथैर्दुःप्रतिलेखनसंयमः ॥१०॥ उपेक्षणमुपेक्षा च धर्मोपकरणादिके । व्यवस्थाप्यातिकालेनादर्शन
तत्र जन्मिनां ॥११॥ सम्मूर्छनं विलोक्योपेक्षायाः संयमनं मुहुः । प्रत्यहं दर्शनं यद्विलोपेक्षासंयमोऽत्र सः ॥१२॥ यश्चापह
रणं पिच्छिकयैकाक्षादिदेहिनां । अन्यत्रोद्रूपणं तस्मात्तस्य संयमनं परं ॥१३॥ अनिराकरणं यन्नात्तत्रैव परिरक्षणं । प
सोऽपहरणाख्योऽत्र संयमो यमिनां स्मृतः ॥१४॥ मनोवचनकायानां निसर्गचंचलात्मनां । ध्यानाद्यैर्निग्रहो यः स त्रि
विधो योगसंयमः ॥१५॥ एतेऽत्र योगिनां सप्तदशभेदाः प्ररूपिताः संयमस्य गणाधीशैरागमेऽत्र तत्त्वशुद्धिदाः ॥१६॥ पंच

दाँ धैर्यं वृद्धं तस्य न जातु चित् ॥ ८८ ॥ तपोलंकारिणो नूनं मंस्वा सत्काशिवासेजा । हृणौ स्वयं च न संदेहः कावोत्तरीशक्रबोधि
तां ॥ ८९ ॥ अहमिंद्रपदं पूज्यं देवराजपदं महत् । चक्रनाथपदं चान्यद्बलदेवादिसत्पदं ॥ ९० ॥ लौकांतिकपदं सारं ग
णेशादिपदं परं । तपःफलेन जायेत तपस्विनो जगन्नुतं ॥ ९१ ॥ अनंतमहिमोपेतास्तीर्थनाथविभूतयः । तपसा धीम
तां सर्वा जायंते मुक्तिमातृकाः ॥ ९२ ॥ त्रिजगन्नाथसंसेव्यान् भोगान् पंचाक्षपोषकान् । तपोधना लभंते च सौख्यं वाचा
मगोचरं ॥ ९३ ॥ तपोमंत्रवराकृष्टा संपल्लोकत्रयोद्भवा । तपोमाहात्म्यतो गुर्वी संपद्येत तपस्विनां ॥ ९४ ॥ तपश्चिंता
मणिर्दिव्यस्तपः कल्पद्रुमो महान् । तपो निस्संनिधानं तपः कामधेनुरूर्जिता ॥ ९५ ॥ यद्दूरं यद्दुराराध्यं यच्चालोकत्र
ये स्थितं । अनर्घ्यं वस्तु तत्सर्वं प्राप्यते तपसा चिरात् ॥ ९६ ॥ ये तपः कुर्वते नो हो सत्वहीनाः खलं पठाः । नयेद्रोगत्र
जं तेषां मंत्रं लंघनराशिदं ॥ ९७ ॥ ततः स्तीव्रमहादुःखक्लेशादिशतसंकुलं । अहो स्वपापपाकेन जन्म श्वभ्रा
दिदुर्गतौ ॥ ९८ ॥ इति मत्वा बुधा निस्सांडित्वा पंचाक्षतस्करान् । स्वशक्तिं प्रकटीकृत्य संचरंत्वं च तपोनघं ॥ ९९ ॥ बलं
वीर्यं निजं सर्वं प्रकटीकृत्य योगिनां । संयमाचरणाय स्ववीर्याचारो जिनैर्मतः ॥ १०० ॥ रसाहारौषधाद्यैश्च जनितं
बलमुच्यते । वीर्यं वीर्यांतरायस्य क्षयोपशमसंभवं ॥ १ ॥ अनयोः प्राप्य सामर्थ्यं तपोयोगादिसंयमान् । व्यक्तसंगा

सिद्धनाथैस्त्रिविधमुनिगणैराहतायेत्रयत्नात्तैस्सर्वैर्धर्म्मनाम्निजगतिगुरवोमेप्रदद्युःस्वभूती ॥२६॥ इतिभट्टा
रकश्रीसकलकीर्त्तिविरचितेश्रीमूलाचारप्रदीपकाख्येमहाग्रंथेपंचाचारव्यावर्णनेज्ञानचारित्रतपोवीर्याचार
वर्णनोनामषष्ठोधिकारः ॥६॥ श्रीमतस्तीर्थनाथांश्चसमाचारप्ररूपकान् ॥ सिद्धान्साधूनहंस्तुत्यान्गुणाब्धी
न्नौमिसिद्धये ॥१॥ अथयःसम्यगाचारःसमानःसर्वयोगिनां समताजोथवावक्ष्येसमाचाराख्यमेवतं ॥२॥ एक
औघिकसंज्ञोद्वितीयःपदविभागिकः इत्येवंसंसमाचारोद्विधोक्तःश्रीजिनागमे ॥३॥ औघिकोपिसमाचारोदशभे
दोजिनाधिपैःमतोनेकविधोमूलाचारेपदविभागिकः ॥४॥ इच्छाकारोहिमिथ्याकारस्तथाकारआसिकानिषेधि
काकिलापृच्छाप्रतिपृच्छाचछंदनं ॥५॥ सन्निमंत्रणएवोपसंपद्दशमिनामिमे । दशभेदाःसमाख्याताऔघिक
स्यसमासतः ॥६॥ इष्टेरत्नत्रयादौवेच्छाकारःशुभकर्मणि । अपराधेखिलेमिथ्याकारोव्रताद्यतिक्रमे ॥७॥ प्रतिश्र
वणेयोगेसिद्धांतार्थानांतथेवैवाहिं ॥ गुहाश्मन्यगृहादेर्निर्गमनेत्रासिकास्मृता ॥८॥ दैवाद्यहंगुहाद्यंतःप्रवेशेचनै
षेधिका ॥ स्वकार्यारंभणेकार्यःपृच्छागुर्वादियोगिनां ॥९॥ गुरुसाधर्म्मिकाद्यन्यैःपूर्वंनिसृष्टवस्तुनि ॥ पुनस्तद्ग्रहणे
युक्त्याप्रतिपृच्छाशुभप्रदा ॥१०॥ सूरिसाधर्म्मिकादीनांगृहीतेपुस्तिकादिके ॥ सेवनंतदभिप्रायेणाछंदनमेवतत् ॥

यदृक्तंतसर्वं२ =तसमिच्छामिहं कंडः५ =तवगुरोमिहं इच्छामि५

स्वव्रजं तां खस्वविषयेषु विरागिभिः। त्रसाद्यैर्दमनं यं स पंचेंद्रियसंयमः ॥१७॥ स्वेछया गछतो लोके मनसो यं
न्निरोधनं। ध्यानाध्ययनकर्माद्यैर्मनःसंयम एव सः ॥१८॥ चतुर्द्दशविधा जीवसमासा यत्र यत्नतः। रक्ष्यंते योगि
भिर्मुक्त्यै स प्राणासंयमोऽद्भुतः ॥१९॥ इत्येते संयमाः सर्वे प्राणेंद्रियाभिधा बुधैः। विज्ञेया बलवीर्याभ्यां संवराय शिवाय च
॥२०॥ अनिगूहितवीर्याणां स्युर्विश्वे संयमाः पराः। सत्तपांसि च सर्वाणि गुणा ज्येष्ठाः शिवादयः ॥२१॥ मत्वेति संयमा
चारे तपसां करणेऽखिले। योगाद्यंन्यत्र वा कार्यं न वीर्याछादनं मनाक् ॥२२॥ एवं पंचविधान् जिनेंद्रगदितानाचारसे
दान् परान् मुक्त्यै ये निपुणा भजंति परया शक्त्या त्रिशुद्ध्याखिलान्। हत्वा घातिरिपून् समाप्य परमं ज्ञानं सुरैः पूजनं
तेऽयोगाख्यं निहत्य कर्मवपुषो यांत्येव मुक्त्यालयं ॥२३॥ येऽन्ये श्रीमुनिनायकाः सुरनताः ज्ञात्वाचरंपूर्ज्जिता नैतान्
पंचविधान् विमुक्तिजनकानाचारसारान् सदा ते मुक्त्वा त्रिजगद्भवं वरसुखं सर्वार्थसिद्ध्यादिजं राज्यं चानुस
माप्य संयममंतोऽगेछंति मोक्षं क्रमात् ॥२४॥ इति विदित तदर्थाः पंचधाचारसारान् शिवसुरगतिहेतून् कर्म
मातंगसिंहान्। कुगतिगृहकपाटान् तीर्थनाथैर्निषेव्यान् भजत शिवसुखाप्त्यै मोहशत्रुं निहत्य ॥२५॥ नमेया
चौर्जिनेंद्रैस्त्रिभुवनमहितैर्यैः प्रणीतो चरित्राचारो मुक्तिसिद्ध्यै गणधरसहितैस्तत्फलं नौत्रलेभे ॥ मोक्षोयैः

Ganesh Varni Digambar Jain Sansthan, Naria, Varanasi

द्रुणोः ॥२५॥ आतापनादियोगानां ग्रहणे तपसां मुविकरणे कायसंस्थित्यै चर्यादिव्रजने परे ॥२६॥ ग्रामादिगमने वा
न्यां विले कार्ये शुभे निड्रोस्त्रयोदीन् विनयेनैः सोष्टांगो कार्यो सुनिश्चास्तकैः ॥२७॥ यत्किंचिच्च महत्कार्यं दुःकरं धर्मसंभवं
करणीयं प्रणम्यास्त गुर्वाचार्यादिकान् खिलान् ॥२८॥ दृष्ट्वा पुनर्मुदा साधून् साधुः पृच्छति सिद्धये निजकार्यं स्वपत्तौ
विद्धि प्रतिष्ठां शुभप्रदां ॥२९॥ पुस्तकादिग्रहीतेषु विनये वंदनादिके जैनागमपदार्थानां प्रश्ने न्यधर्म्मकर्मणि
॥३०॥ गणेशऋषभादीनां विश्वंभव्यहितात्मनां ॥ दक्षैरित्थानुवृत्तिर्याचिर्यते वंदनं च यत् ॥३१॥ गुरुसाधर्मिकान्ये
षां पुस्तकादिपरिग्रहं धर्मोपकरणं वान्यदिष्ठन् गृहीतुं मां भवान् ॥३२॥ तदानीं विनयेनैः स्वैस्तेषां नत्वा पदांबुजान्
कुर्यान्निमंत्रणं योगी याचनां कार्यसिद्धये ॥३३॥ उपसंपाज्जिनैः प्रोक्ता पंचधा विनये सतां क्षेत्रे मार्गे तथा सो खेसु
खेसूत्रे महात्मनां ॥३४॥ प्राघूर्णकयतीनां विनयोपचार ऊर्जितः अंगांगमर्द्दनैः संस्तरासनादिनिवेदनं ॥३५॥
आवासभूमिसंपृच्छा पुस्तकादिसमर्प्पणं इत्यादिकरणं योऽत्र विनयोपसंपदेव सा ॥३६॥ दृग्ज्ञानसंयमाद्यांश्च सन्ते
पो नियमादयः यमशीलव्रताचाराः क्षमादिगुणराशयः ॥३७॥ यस्मिन् साम्ये मुने क्षेत्रे वर्द्धंते धीमतां सतां त
स्मिन् क्षेत्रे निवासो यः क्षेत्रोपसंपदेव सा ॥३८॥ पादोष्णागतवास्तव्यमुनीनां योगधारिणां तपःसंयमयुक्तानां गुम

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Varanasi

॥२१॥ गुरूपाध्यायसाधूनां धर्मोपकरणोऽशुभे। अगृहीते तदर्थं या याञ्चा सा संनिमंत्रणा॥२२॥ युष्माकमहमेवे
ति निजे गुरुकुलेऽशुभे। निसर्गः स्वासनस्याग उपसंप-सुवाकूप्रजा॥२३॥ एष उक्तः समाचारो दशधौघिकश्रा
गमो समासेन निरवित्तश्चोर्द्ध्वं वक्ष्ये पदविभागिनं॥२४॥ सूर्यस्योद्गममारभ्याहस्सु होरात्रमंडले ये नियमादिकं सर्वं
माचरंति निरंतरं॥२५॥ आचारांगभवे यत्नाछ्रमणा भवहानये। समाचारो जिनैः सौत्रः प्रोक्तः पदविभागिकः॥२६॥
पुनर्ये प्रोदिताः पूर्वमिच्छाकारादयो दश। संक्षेपाद्विस्तरेणात्र वक्ष्ये तेषां सुलक्षणं॥२७॥ संयमज्ञानधर्मोपक
रणादिकयाचने। आतापनादियोगानां ग्रहणे तपसां सतां॥२८॥ करणे पठने गानां सर्वत्र शुभकर्मणि। इच्छाकार
श्च कर्त्तव्यः परिणामो मुमुक्षुभिः॥२९॥ अतीचारे व्रतादीनां जाते गवाक्यमानसैः अशुभैश्च प्रमाददोषैरेतन्मे दुः
ष्कृतं कृतं॥३०॥ मिथ्यास्तु निःफलं सर्वं करिष्ये जातु नेदृशं। त्रिशुद्ध्या स्वापराधस्य मिथ्याकारः सतां मतः॥३१॥ सिद्धा
न्तादिमहार्थानां श्रवणे चोपदेशने। गुरूणां क्रियमाणेऽत्राऽवितथे यन्निरूपितं॥३२॥ भवद्भिः सकलार्थं तदेवमेवं न चा
न्यथा। इस्पक्कौ श्रवणं तेषां यत्तथाकार एव सः॥३३॥ गिरिकंदरजीर्णोद्यानगुहापुलिनादिषु प्रवेशसमये [illegible]
कार्यश्च बाधायै निषेधिका॥३४॥ तेभ्योऽज्ञादिप्रदेशेभ्यो निर्गमने सदा। विख्यातस्यासिका व्यंतरादिप्रीत्यै विच

द्धायै २

मूलाचा
प्र ५

कश्चित्तु विहारस्तृतीयः। सर्वैरनुज्ञातो जिनेश्वरैः ॥५३॥ सर्वो हि दृष्टतपोद्वादशांगपूर्वाखिलार्थवित्। सद्वीर्यधृ-
तिसत्त्वाढ्यः स्वाद्यसंहननो बली ॥५४॥ एकत्वभावनापन्नः शुद्धभावो जितेंद्रियः। चिरप्रव्रजितो धीमान् जिता-
शेषपरीषहः ॥५५॥ ईदृशाद्यन्यगुणग्रामो यो मुनिः संमतो जिनैः। ऋते तैकविहारी हि नान्यः स्वगुणवर्जितः ॥५६॥
मिलोत्सर्गादिकालेषु गमनागमनादिकं। अकाले शयनं निंद्यमुपवेशनमात्मनः ॥५७॥ विकथाकरणं यस्य त्वे-
कथां जल्पनं सत्त्वं। मा भूदीदृश एकाकी मे शत्रुरपि भूतले ॥५८॥ गुरोः परिभवः शास्त्रविच्छेदो जडता मुनिमालि-
नत्वं च तीर्थस्य विद्धत्वं कुशीलता ॥५९॥ पार्श्वस्थतापि नाचार इत्याद्यन्यां गुणव्रजः स्वेच्छया स्वगणं त्यक्त्वा ज-
येतैकविहारिणः ॥६०॥ कंटकप्रस्तनीकश्वगवादिसर्प्पभूरिभिः म्लेच्छचौरैर्दुर्जनैर्दुष्टैर्विसूचिकाविषादिकैः
॥६१॥ अन्यैरुपद्रवैर्घोरैरेकाकी विहरन् मुनिः। प्राप्नोत्यात्मविपत्तिं च दृगादिसद्गुणैः समं ॥६२॥ कश्चिद्गौर-
विको मंदो गृद्धिकः कुटिलाशयः। दकुव्यक्तो विषयासक्तो मायावी शिथिलो धमः ॥ आलस्यग्रसितो लुब्धो
निर्द्धर्म्मः पापधीः शावः स्वेच्छाचरणशीलो व संवेगादिगुणातिगः ॥६४॥ कुशीलः कुत्सिताचारो जिनाज्ञादूर-
गो निंद्यः संवसन्नपि गच्छेनैकाकित्वं संघाटकं परं ॥६५॥ जिनाज्ञोल्लंघनं चैकेमनवस्थास्वशासने। मिथ्यात्वाराधनं

नागमनादिकैः॥३९॥परस्परंसुखप्रश्नोव्रतदृग्ज्ञानवृद्धये।योजिनैर्गदितात्रास्त्रेमार्गोपसंपदेवसा॥४०॥उप
चारोमुनीन्द्राणांनिमित्तेसुखदुःखयोः।मठपुस्तकधर्म्मोपदेशादानादिभिःपरैः॥४१॥युष्माकंमे[illegible]हमैत्राशुकश्रु
द्येनिखिलंवचः।इत्यादिकथनंशर्म्मदुःखोपसंपदैवेचा॥४२॥सूत्रोपसंपदेकान्यार्थोपसंपसमाह्वया।तथातदु
भयीत्रेधासूत्रोपसंपदेष्यपि॥४३॥यःसूत्रपठनेयत्नःसूत्रोपसंपदत्रसा।अर्थादानेत्रयोयत्नःसार्थोपसंपदूर्जि
ता॥४४॥यत्नस्तदुभयेयोत्रसोपसंपद्द्वयात्मिका।अधुनालक्षणंकिंचिद्ब्रुवेपदविभागिनः॥४५॥अथकश्चिन्महाप्रा
ज्ञः।समर्थःसकलैर्गुणैः।वीर्यधैर्यतपोयोगश्रुताद्यैःसंयताग्रणीः॥४६॥स्वगुर्वादिगतंसर्वंश्रुतंज्ञात्वापरागम
ज्ञातुमिछन्प्रणम्योच्चैःपृच्छतीतिनिजंगुरुं॥४७॥युष्मत्पादप्रसादेनभगवन्सूरिमूर्ज्जितं।सर्वागमपरिज्ञा
नकुशलेचापरंप्रति॥४८॥गंतुमिच्छामिशास्त्रान्यागमाध्ययनहेतवे।इतितिस्रोथवापंचषड्वापृच्छाःकरोतिसः
॥४९॥एवमापृच्छ्ययोगींद्रंप्रेषितोगुरुणायतिः।आत्मचतुर्थएवौत्मतृतीयोवाजितेंद्रियः॥५०॥अथवा
सद्वितीयोसौनत्वाचार्यादिपाठकान्।निर्गच्छतिततःसंघादेकाकीनतुजातुचित्॥५१॥यतएकोगृहीतार्थो
विहारोखिलसद्रूपैः।समर्थानांद्वितीयोन्योगृहीतार्थेनसंश्रितः॥५२॥सामान्ययोगिनांयुक्तौचैतौभ्यांनापर

कोटिभिः॥७९॥यतोत्रविषमेकालेवंतारीरेचात्रकौटके।नि[illegible]वंचचलेचित्तेसर्वहीनेऽखिलेजने॥८०॥जायतेनेक
किनांनैवनिर्विघ्नंव्रतादिकं।स्वप्नेपिनमनःशुद्धिःनिःकलंकंनदीक्षणं॥८१॥विज्ञायेत्यखिलाःकार्याःसंघाट
केनसंयतैः।विहारस्थितियोगाद्यातन्निर्विघ्नायशुद्धये॥८२॥इमांतीर्थकृतामाज्ञांमुक्त्वायेतुमार्गगाः।स्वेच्छावास
विहारादीन्कुर्वतेदृष्टिदूरगाः॥८३॥तेषामिहैवनूनंस्याद्ज्ञानचरणक्षयः।कलंकितांचकुत्साज्यांस्वपमा
नःपदेपदे॥८४॥परलोकेसर्वज्ञाज्ञोल्लंघनाद्यतिपापतः।श्वभ्रादिदुर्गतौघोरंभ्रमणंचचिरंमहत्॥८५॥इत्य
विनासे पायंविदित्वात्रामुत्रचैकेविहारिणां।अनुल्लंघ्यांजिनेंद्राज्ञांप्रमाणीकृत्यमानसे॥८६॥स्थितिस्थानविहारादी
न्समुदायेनसंयताः।कुर्वंतुस्वगुणादीनांवृद्धयेविघ्नहानये॥८७॥गच्छतातेनयद्वस्त्रंकिंचिद्विधार्थितोय
दीसचित्ताचित्तमिश्रंचद्रव्यंसपुस्तकादिकं॥८८॥अंतरालेत्रतस्यार्हएषसूरिर्नचापरः।एवंगुणविशिष्टः
स्यात्सोऽपिविश्वहितंकरः॥८९॥संग्रहानुग्रहाभ्यांचकुशलोधर्मप्रभावकः।स्वतोविख्यातकीर्तिर्जिनसू
त्रार्थविशारदः॥९०॥सत्क्रियाचरणाधारःषट्त्रिंशद्गुणभूषितः।गंभीरोऽब्धिरिवाक्षोभ्यःदांमयाक्षमासमोम
हान्॥९१॥सौम्येनचंद्रसादृश्यःस्वच्छांबुवत्प्रशांतवान्।पंचाचारजयेशूरोमिथ्यात्वशत्रुघातकः॥

CC-0. In Public Domain. Digitized by eGangotri

स्वात्मनाशः साईदृगादिभिः ॥६६॥ समस्तसंयमं स्यात्रविराधनाह्यमुनिभिः निकाचितानि पंच स्युः स्व[illegible]
कविहारिणः ॥६७॥ न तत्र कल्पते वासः सतां गुरुकुले भुवि यंत्रै ते गुणाढ्यो न पंचाधारा भवं संहो ॥६८॥ महान्सू
रिरूपाध्यायः प्रवर्त्तको गुणाकरः स्थविरश्च गणाधीशः पंचाधाराः परा इमे ॥६९॥ पंचाचाररतः शिष्यानुग्रहेतु
दि॰ शालो महान् दीक्षाशिक्षासंस्कारैराचार्यः स्याद्गुणार्णवः ॥७०॥ धर्म्मोपदेशको धीमान् धीमतां पाठको यतः
अंगपूर्वप्रकीर्णानां यो त्र तं विद्धि पाठकं ॥७१॥ चतुः श्रमणसंघानां चर्यादिमार्गदेशने । प्रवृत्याद्युपकारांद्यैः क
रोति सप्रवर्त्तकः ॥७२॥ बालवृद्धादिशिष्याणां सन्मर्यादोपदेशकः । यः सर्वशांश्रपायुक्त्या स्थविरः सोन्यमानि
तः ॥७३॥ गणस्य सर्वसंघस्य पालकः परिरक्षकः । योनानोपायशिक्षाद्यैर्ज्ञेयो गणधरोत्र सः ॥७४॥ भूमीशा
निकटे नूनं वसतां गुणराशयः । वर्द्धते साहचर्येण यथाब्धौ वायुनोर्म्मयः ॥७५॥ स्वेछावासविहारादिरतना
मेकाकिनां भुवि । हीयंते सद्गुणा नित्यं वर्द्धते दोषकोटयः ॥७६॥ अद्यात्र पंचमे काले मिथ्यादृग्दुष्टपूरिते ही
न संहननानां च मुनीनां चेचलात्मनां ॥७७॥ द्वित्रिचतुर्यादिसंख्येन समुदायेन देशमहत्तू । प्रोक्तो वासो विहार
श्चव्युत्सर्ग्गकरणादिकः ॥७८॥ सर्वैर्यतिशुभाचारो यस्याचारैर्जिनेश्वरैः आचारगुणचिह्नैर्नान्यथाचार्य

श्चएवंतिचभावयंतिनिपुणाःशक्त्याचरंस्य घ्नतःतेन ह मर्म्मवशात् गात्रं वरं सर्वार्थसिद्ध्यादिजं सुखं सौख्यमनारतं सु
तपसा मुक्तिं प्रयांति क्रमात्॥७२॥ ये सर्वे जिननायकाश्च परया शुद्ध्या बभूवुः पराः सिद्धा अंतविवर्जिता निरूपमा
प्राप्ताः शिवस्त्री परा येनागारसुभावनारतमहायोगास्त्रिधा साधवस्तेस्तु स्याममभावनाश्च सकलाः शुद्धीः प्रद
द्युर्निजाः॥७३॥ इति भट्टारकश्रीसकलकीर्त्तिविरचिते श्रीमूलाचारप्रदीपकाख्ये महाग्रंथे अनागारभावनावर्ण
नो नामाष्टमोधिकारः॥८॥ ॥ सिद्धांतसमयादीनां प्रणेतॄन् परमेष्ठिनः। त्रिजगन्नाथपूज्यांह्रीन् वंदे तद्गु
णसिद्धये॥१॥ अथाखिलागमस्यात्र दर्शनज्ञानयोः परः। चारित्रतपसोः सारभूतः श्रीजिनभाषितः॥२॥ महान्
यो ग्रंथसारः समयसाराभिधः सतां। सर्वार्थसिद्धिदो वक्ष्ये समासेन तमूर्जितं॥३॥ द्रव्यशुद्धिं परां क्षेत्रकालशुद्धी
च निर्मले। भावशुद्धिं समाश्रित्य दृढसंहननं परं॥४॥ चारित्रे यततेनित्यं दर्शनज्ञानपूर्वके। यः तपस्वी विरागी स
निर्वाणं लभते चिरात्॥५॥ धीरो वैराग्यसंपन्नः शिक्षितास्तोकमागमं। चारित्राचरणा सम्यग्दृष्टिः शुद्धलिंगापरः
६॥ वैराग्यवर्जितो ज्ञानी पठितासकलागमं। चारित्रविकलो जातु नैव सिध्यति विधेर्वशात्॥७॥ भिक्षां चर वसारण्ये
स्तोकं स्वाद त्यजाग्रां जिम। मा विधेहि तथासारं बहु जल्पनमात्मवान्॥८॥ सहस्व सकलं दुःखं जय निद्रां च भावय मैत्रीं च

नरत्नकं॥५९॥संयमारामसीमांतंदुर्गम्यंमंगवर्द्धितं।कषायमदनारातिव्रजैःपंचाक्षतस्करैः॥६०॥साधु
लोकभृतंरम्यंसद्ध्याननगरंपरं।अधिष्ठितामहाशीलसन्नाहाःखिलवर्मिताः॥६१॥रामतुंगगजारूढ
धैर्यचापकरांकिताः।रत्नत्रयशरोपेतामुनींद्रसुभटोत्तमाः॥६२॥निःशंकागुणमाकृष्यदृगादिशरवर्षणैः
मोक्षराज्यायनिघ्नंतिससैन्यंमोहविद्विषं॥६३॥ततोहतमहामोहानिर्धूतकर्मशात्रवाः।व्रजंतिमुक्तिसाम्रा
ज्यंशाश्वतंतेसुरार्चिताः॥६४॥श्रमयंतितपोभिर्येस्वात्मानंश्रमणाहितेसंयमंतिकषायान्वाखानियेतेत्र
संयताः॥६५॥ऋषयंतिस्वकर्माणिनमयंतिकिल्बिषं।वार्घयंतिचसद्बुद्धीःप्राप्नुवंतिमहर्षयः॥मन्यंतेत्र
परार्थानांसिद्धिंयेमुनयोत्रते।मत्याद्यैःपंचसज्ज्ञानैर्युतावामुनयोद्भुताः॥६७॥साधयंतिदृगादीनित्रीणियेतेत्र
त्रसाधवः।येषांनविद्यतेगारमनागारास्तएवहि॥६८॥येषांवीतोविनष्टोहिरागोदोषाखिलैःसमं।वीतरागा
स्तएवात्रत्रिजगन्नाथपूजिताः॥६९॥इतिसार्थकनामानंवीरागतपस्विनांपरमध्यानशुद्ध्यैनैराग्याययोगिनां
॥७०॥इतिजिनमुखजातायेत्रशुद्धीर्दशैवंद्यशुभसकलहेत्रीः॥स्वर्गमोक्षादिकर्त्रीः।परमचरणयत्नैःपालय
त्यात्मशुद्ध्यैरहितविधिमलागास्तेचिरात्स्युर्महांतः॥७१॥एतामुक्तिवधूसखीश्चपरमानागारसद्भावनाये

यापनिनां ४३

नाराध्यासेवेत तस्यां स्वचित्तमंजसा। वर्जनीयस्ततस्तेन सर्वसंघो शिथिलो द्रुतं॥ ६॥ व्यामोहेनाथवाचार्यो शुद्धं गृ
ह्णाति तादृशां। ततः सोपि गणी नूनं छेदार्हः स्यान्न चान्यथा॥ ७॥ एवं मुक्ते क्रमे येषु प्राघूर्णक उपस्थितः॥ गृ
हीतो विधिनानेन कुर्याद्वैनतस्त्रिदो॥ ८॥ सम्यग् द्रव्यधरांगाद्यानं प्रतिलेख्य प्रयत्नतः क्षेत्रकालविशुद्धी
च भावशुद्धं कृतांजिको॥ ९॥ विधाय सूरिमानम्योपचारविनयादिभिः शिष्येणात्र त्रिशुद्ध्या स दाध्येत यो
जिनागमं॥ १०॥ सुसूत्रार्थोस्म संस्कार शिक्षालोभादिभिर्न सः। कुर्यात्परिभवं शास्त्राणां द्व्यादि व्यतिक्रमे
॥ ११॥ यतः परिभवो नूनं ज्ञानस्याचार्यशिष्ययोः। अप्रीतिर्बुद्धिनाशश्च ज्ञानावरणकर्म च॥ १२॥ अपसंमापि
जिनेशाज्ञोल्लंघनं दुर्विनाशानां। कलहः क्षतहानिश्च बंधुवियोगादिकं भवेत्॥ १३॥ विज्ञायेसखिलैर्दक्षैः का
लादिशुद्धिमंजसा। रचा जिनागमं नित्यं मध्येतव्यं विशुद्धये॥ १४॥ संध्यारात्र्यपराह्णादीनां शुभयोः कालयोः सु
दा। प्रकाशो वसतौ तत्र कर्त्तव्यं प्रतिलेखनं॥ १५॥ ग्रामादिगमने कार्ये शुभे खिले उत्तरादि सुयोगे वा स्वाध्यका
योत्र पूर्ववत्॥ १६॥ वसतौ न्यगणे तेनाचार्यादितपोभृतां। वैयावृत्यं यथायोग्यं कर्त्तव्यं दशधादरात्॥ १७॥
अहोरात्रं भवोपक्षचतुर्मासाद्गोचराः सर्वा क्रिया विधातव्यास्तेन तैर्योगिभिः समं॥ १८॥ यस्मिन् गच्छे ६४

निक्षादान ७३

CC-0. In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust Foundation eGangotri

न्यगुणाधरो योत्राचार्यैडिगंहितैः । अजय्यः प्राप्तवान्शिष्यः सविद्याप्त्यै क्रमेण तं ॥९३॥ आगछंतं निजा सं
प्राघूर्णकं सुसंयुतं । तं वीक्ष्य सहसा सर्वे समुत्तिष्ठंति संयतेः ॥९४॥ वात्सल्यहेतवे दद्याज्जिनाज्ञापालनाय च ।
परस्परं प्रणामाय ह्यासीयकरणाय वा ॥९५॥ ततः सप्तपदान् गत्वा भक्त्या तत्सन्मुखं च ते । प्रकुर्वंति यथायो-
ग्यं वंदनां प्रतिवंदनां ॥९६॥ तस्यागतस्य पथश्रमहरं वांघ्रिमर्दनादि ततः । रत्नत्रयं परिप्रश्नं प्रीत्यै कुर्युस्तपो-
धनाः ॥९७॥ आयातस्य त्रिरात्रं सत्परीक्षाकरणाय च । संघाटकः प्रदातव्यो नियमात्तेन सूरिणा ॥९८॥ आ-
गंतुकाश्च वास्तव्याः परीक्षंते परस्परं । प्रवबोधाय वृत्तानां यत्नेनाचरणाय च ॥९९॥ आवश्यकतनूत्स-
र्गस्वाध्यायप्रकरणादिषु । भिक्षाकाले मलोत्सर्गसमित्यादिप्रपालने ॥१००॥ विश्रांतस्तद्दिनं स्थित्वा परी-
क्ष्याचार्यमुत्तमं । स्वस्यागमनकार्यं सविनयेन निवेदयेत् ॥१०१॥ ततस्तस्य कुलं नाम गुरुं दीक्षादिनानि च
श्रुतागमनकाष्टादीन् गणी पृच्छति चादरात् ॥२॥ इति प्रश्नपरीक्षाद्यैर्यद्यसौ शुद्धमानसः ॥ विनीत उद्यमी
धीमान् व्रतशीलांपरिष्कृतः ॥३॥ तदास्य सूरिणा तेन निजशक्त्या समीहितं । श्रुतादिपाठनं सर्वं विधेयं वि-
धिपूर्वकं ॥४॥ यद्यशुद्धो व्रताचारैरागंतुकस्ततोस्य च । दातव्यं गणिना छेदोपनादिकं तप ॥५॥ यदीछेत्ति

Ganesh Varni Digambar Jain Sansthan

१०१ स्पर्शश्चरूपंचशब्दश्च मनश्च स्पर्शरूपशब्दमनांसि तैस्तेषु वा प्रवीचारा सुरतसौख्यानुभवनं येषां ते स्पर्शरू
पशब्दमनः प्रवीचाराः ईदृशानां तान्देवान् परिहृत्य सनत्कुमारादयः अच्युतस्वर्गपर्यंताः अमराः शे
षाइत्युच्यंते अस्यायमर्थः सनत्कुमारमाहेंद्र त्रिविष्टपोत्पन्ना दिवौकसः शरीरसंस्पर्शमात्रेणैव स्त्रियः
पुरुषाश्च मैथुनसुखमनुभवंति परां प्रीतिमाप्नुवंति आलिंगनस्तनजघनमुखचुंबनादि" क्रियया प्रकृष्टां मुदं
भजंते" तथा ब्रह्मब्रह्मोत्तरलांतवकापिष्टचतुःसुरलोकसंभवाः वृंदारकारूपं दिव्यं दिव्यांगनामनोहरवेषविलास ए५
मा६ चातुर्यसंगाररूपावलोकनमात्रेणैव परमानंदमाप्नुवंति" तथा शुक्रमहाशुक्रशतारसहस्रारसंजाता त्रिदशास्त
या दिव्यांगनानां भूषणध्वननमुखकमललालितभाषणमृदुहसनमधुरसंगानाकर्णनमात्रेणैव परां प्रीतिं सं
जिहते" तथा आनतप्राणतारणाच्युतत्रिदिवलब्धजनयः सुपर्वाणः निजांगनाचित्तसंकल्पमात्रेणैव परम
प्रीतिलक्षणं सुखमास्कंदति" इत्यर्थः शास्त्राविरोधेन ज्ञातव्यं व्याख्यानं। अथ यद्येवं तर्हि ग्रैवेयकादिसंभवा-
नां देवानां कीदृग्विधं सुखं वर्त्तत इति प्रश्ने अहमिंद्रसुखनिर्णयनिमित्तं सूत्रमिदमाहुः कुमारस्वामिनः ट ठ परे
अप्रवीचाराः परे नवग्रैवेयकनवानुदिशपंचानुत्तरसंजाताः सुमनसस्ते अप्रवीचाराः मनसापि मैथुनसुखानुभवनरहि-
ता भवंतीति भावः तेषां कल्पवासिभ्योपि परमप्रकर्षहर्षलक्षणं सुखमुत्कृष्टं वर्त्तते यतः प्रवीचारो हि कामसंभववेद १०१
नाप्रतीकारः स तु कामसंभवस्तेषां कदाचिदपि न वर्त्तते नाहमिंद्राणामवच्छिन्नं सुख[illegible]भवतीत्याजातं अथ

[illegible] एकदेशे अभिव्यापके [illegible] क्रियायोः यथा समंतात् [illegible] आदि [illegible] आदतो [illegible] नः प्लुत

[illegible]धः द्वितीयस्तु आकारमात्रो निरनुबंधः तत्र द्वयोर्मध्ये यः सानुबंधो ङकारानुबंधः स म[illegible]दायां अभिविधौ क्रि

यायोगे ईषदर्थे च वर्त्तते यस्तु वाक्ये स्मरणार्थे च वर्त्तते स निरनुबंधः स्वरे संधिं न प्राप्नोति यस्तु मर्यादादिषु चतुर्थे

ष्वर्थेषु वर्त्तते स स्वरे परे सानुबंधत्वात् संधिं प्राप्नोत्येव अस्मिन्नर्थे सूत्रमिदं वर्त्तते इ ई किं मा ओं दांतो [illegible] नाङ् निवृ

त्तश्च अस्यायमर्थः न इति संधिं न प्राप्नोति कोसौ अ च स्वरमात्रं यथा अ अर्हन् प्रसीद इ इंद्रं पश्य उ उत्तिष्ठ ओदंतः

ओकारांतो निपातः संधिं न प्राप्नोति यथा अहो अर्हंतं पश्य तथा अनाङ् आङ्वर्जितः निर्निपातः संधिं न प्राप्नो

ति यथा आ एवं किं तत्स्वरूपस्य इति वाक्ये आकार मात्रं। अस्मरणे यथा आ एवं तन्मया कृतं आङ् पुनः संधिं

प्राप्नोत्येव यथा आ आत्मज्ञानं मर्यादीकृत्य आत्मज्ञानात् इह हो जिनदत्तार्थः ईषदर्थे यथा आ इषत् उपरतेः प्लु निवर्त

तः प्लुतश्च संधिं न प्राप्नोति यथा आगच्छ भो जिनदत्त ३ अत्र उक्तं च मर्यादायामभिविधौ क्रियायोगे ईषदर्थयोगे आ

कारः स ङित् प्रोक्तो वाक्यस्मरणयोरङित् १ तदुदाहरणेषु श्लोकोयं आत्मज्ञानादेकदेशात् आ लोकात् उपरते जि

नः आ एवं तत्त्वमस्यार्थः आ एवं तत् कृतं मया २ इत्युक्ता आङ् संधिं प्राप्नोत्येव कणमुमास्वामिभिर्भगवद्भिः १

आये लीना दित्यत्र [illegible] संधिकार्ये न कृतं सत्यमुक्तं भवता असंहिततया सूत्रे निर्देशः असंदेहार्थ इति अथ

परैशानपर्यंतादेवा कायप्रवीचाराः सुखसहिता वर्त्तते तर्हि सनत्कुमारादारभ्य अच्युतपर्यंताः कीदृशं सुखम

नुवर्त्तते इति प्रश्नेऽस्मिन् सूत्रमिदमुच्यते ७ शेषाः स्पर्शरूपशब्दमनःप्रवीचाराः शिष्यंते अत्र व शिष्यंत इति शेषाः

१०२ रगगंधर्वयक्षराक्षसभूतपिशाचाः २ व्यंतराविविधदेशांतराणि निवासायेषांतेव्यंतरा इत्यंसामान्यसंज्ञा अन्वर्थाव
र्त्तते सत्यार्थावर्त्तते कानिदेशांतराणितेषां निवासा इतिचेत् निरूपयति एतस्मात् जंबूद्वीपात् असंख्येयद्वीपसमुद्रान्
व्यतिक्रम्य स्थिते खरपृथ्वीभागे किंनरकिंपुरुषमहोरगगंधर्वयक्षभूतपिशाचानां सप्तप्रकाराणां व्यंतराणां
निवासाःसंति राक्षसानांतुनिवासाः तद्भागसमे खरभागसमपंकबहुलभागेवर्त्तंते किंनराश्च किंपुरुषा
महोरगाश्च ४ श्च गंधर्वाश्च यक्षाश्च राक्षसाश्च भूताश्च पिशाचाश्चेति द्वंद्वः तेतथोक्ताः एते अष्टप्रकारा व्यंतरा विशेष
संज्ञा ज्ञातव्याः "देवगतिविशिष्टनामकर्मोदयसमुत्पन्ना इत्यर्थः" अथ तृतीयनिकायस्य सामान्यविशेषसंज्ञाप
नार्थं सूत्रमिदमुच्यते १२ ज्योतिष्काः सूर्याचंद्रमसौग्रहनक्षत्रप्रकीर्णकतारकाश्च ज्योतिःस्वभावत्वात् ज्योति
ष्काः सूर्यश्च चंद्रमाश्च सूर्याचंद्रमसौ देवता द्वंद्वे इतिसूत्रेण पूर्वपदस्याकारः ग्रहाश्च नक्षत्राणि च प्रकीर्णकता
रकाश्च ग्रहनक्षत्रप्रकीर्णकतारकाः चकारः परस्परंसमुच्चयेवर्त्तते तेनायमर्थः न केवलं सूर्याचंद्रमसौ ज्यो
तिष्काः किंतु ग्रहनक्षत्रप्रकीर्णकतारकाश्च ज्योतिष्काः वर्त्तंते सूर्याचंद्रमसोः पृथग्ग्रहणं प्रभादिकृतप्रा
तारिका ७९०
धान्यनिमित्तं एषां स्थितिसूचनार्थमियं गाथा वर्त्तते नवदुत्तरसत्तसया दससीदी चदुदुगं तियचउक्कं तारारवि नी
ससिरिक्खा बुहभग्गवगुरुअंगिरारसणी २ अस्यायमर्थः नवत्युत्तरसप्तशतयोजनानि समभूमिभागा १०३
दूरं गत्वा पुष्पवत्प्रकीर्णाः तारका लभ्यंते" तारकतारकाः सर्वेषां ज्योतिष्काणां अधोभागा विन्यस्ता ज्ञा

चंद्रस्याधःस्तनके राहु २

तारका [illegible] ३

अधःस्तनाकप्रकेतु ३

Sarayu Trust, Digambar Jain Institute, Narla, Varanasi

सामान्य

दे[illegible]प्रकाराः प्रथमनिकायत्रिवुधास्तेषामुत्सर्गापवादसंज्ञाप्रज्ञाननिमित्तभा[illegible]भवनवासिनः असुरादयोद
शप्रकाराः अपि सुरा भवनवासिन इत्युच्यते [illegible] इति उत्सर्गेण सामान्येन संज्ञा वर्त्तते अथापवादेन विशेषनया
तेषां निर्जराणां संज्ञा संज्ञाप्यते तथाहि असून् प्राणान् रांति गृह्णंति परस्परयोधने न नारकानां दुःखमुत्पादयंतीत्यसु
राः न सुरा वा असुराः प्रायेण संक्लिष्टपरिणामत्वात् नगरेषु पर्वतेषु चंदनादिषु वृक्षेषु वा भवा नागाः विद्योतंते इति
विद्युतः सुष्ठु शोभनानि पर्णानि पक्षा येषां ते सुपर्णाः अंगंति पातालं विहाय क्रीडार्थमूर्द्ध्वमागच्छंतीति अग्नयः वांति
तीर्थंकरविहारमार्गं शोधयंतीति वाताः स्तनंति शब्दं कुर्वंति स्तनशब्दः संयातो वा येषां ते स्तनिताः उदानि उदकानि धीयं
३७ ते येषु ते उदधयः उदधिक्रीडायोगात् उदध्यापि उदधयः द्वीपक्रीडायोगात् द्वि विषादोपि द्वीपाः दिशंति अतिसर्पयंति
अवकाशमिति दिशः दिक्क्रीडायोगादमरांधसोपि दिशः असुराश्च नागाश्च विद्युतश्च सुपर्णाश्च अग्नयश्च वाताश्च
स्तनिताश्च उदधयश्च द्वीपाश्च दिशाश्च असुरनागविद्युत्सुपर्णाग्निवातस्तनितोदधिद्वीपदिशः ते च ते कुमाराः ते त
थोक्ताः अस्यायमर्थः विशिष्टनामकर्मोदयजनितदेवत्वस्वभावेपि वाहनायुधभूषावेषादिक्रीडारतानृपकुमारव
त्प्रतिभासंते ये ते असुरकुमारादयो रूढिंगता असुरकुमाराणां पंकबहुलभागे भवनानि वर्त्तंते शेषाणां नवानां
खरबहुलभागे भवनानि संति खरबहुलपंकबहुलअप्बहुलभागत्रयव्यवस्थितिस्तु पूर्वमेव वर्णितेति ज्ञातव्यं
अथेदानीं द्वितीयस्य निकायस्य उत्सर्गापवादसंज्ञापनार्थं सूत्रमिदमाहुः ए ८ व्यंतराः किंनरकिंपुरुषमहो

१२१ जोजनैर्मेरुं विहाय १

१०३ कर्मोदयस्यैवचित्रत्वात् मेरुपरिहृत्य प्रदक्षिणासंतन्वंति उक्तंच इगवीसेक्कारसयं विहायमेरुंचरंति जोतिग
णः चरंतियवज्जिआ सेसाउचरंतिएकवहो १ अथविशेषः जंबूद्वीपोपरि द्वौसूर्यौवर्त्तेते षट्पंचाशन्नक्षत्रा
णिसंति षट्सप्तत्यधिकं मेकंशतंग्रहाणांचवर्त्तते लवणोदसमुद्रोपरि दिनमणयश्चत्वारःसंति द्वादशाधि
कंशतमुडूनांचवर्त्तते द्वापंचाशदधिकशतत्रयंग्रहाणांचवर्त्तते धातकीषंडोपरिद्योतनाद्वादशवर्त्तते शेष
ट्त्रिंशदधिकंशतत्रयंनक्षत्राणांचवर्त्तते षट्पंचाशदधिकंसहस्रंग्रहाणामस्ति कालोदसमुद्रोपरिद्योत
नवः द्विचत्वारिंशत्संति षट्सप्तत्यधिकानिएकादशशतानिनक्षत्राणांचवर्त्तते षण्णवत्यधिकानिषट्त्रिंशच्छ
तानिग्रहाणांसंति पुष्करार्द्धद्वीपोपरिद्वासप्ततिरंशुमालिनोवर्त्तते षोडशाधिकंसहस्रद्वयंनक्षत्राणांचवर्त्तते ष
ट्त्रिंशदधिकानित्रिषष्टिशतानिग्रहाणांवर्त्तते मानुषोत्तराद्बहिः पुष्करार्द्धपुष्करसमुद्रेचसूर्यादीनांसंख्याप
रमागमाद्बोद्धव्या यत्रयावंतःसूर्यास्तत्रतावंतःचंद्रमसोपिवेदितव्याः बहुविधगणनानिनक्षत्राणिचज्ञा
तव्यानि अथवासर्वत्रएकैकस्यकुमदबांधवस्यसंबंधिनोग्रहा अष्टाशीति[illegible]भवंति एकैकस्यजै
वातृकस्यअष्टाविंशतिनक्षत्राणिभवंति मानुषोत्तराभ्यंतरेऽयंनिर्णयः अथेदानींगतिमतांज्योतिष्का
णांसंबंधेनव्यवहारकालः प्रवर्त्तत इतिसूचयन्सूत्रमिदमाह १३ तत्कृतः कालविभागः तैर्ज्योति
ष्कैर्ज्योतिष्कगत्याचकृतः तत्कृतः तत्क्रियाविशेषपरिछिन्नः अन्यमानादेरपरिछिन्नो अन्यमानादेर १०३

CC0. In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust Foundation

ति तारकाभ्य उपरि दशयोजनानि गत्वा सूर्याश्चरंति सूर्येभ्य उपरि अशीतियोजनानि गत्वा चंद्रमसश्चरंति चंद्रमोभ्य उपरि चत्वारि योजनानि गत्वा अश्विनीप्रभृतीनि नक्षत्राणि भ्रमंति नक्षत्रेभ्य उपरि चत्वारि योजनानि गत्वा बुधा भ्रमंते बुधेभ्य उपरि त्रीणि योजनानि गत्वा भार्गवाः शुक्राः संति शुक्रेभ्य उपरि त्रीणि योजनानि गत्वा अंगिरसो बृहस्पतयः संति अंगिरोभ्य उपरि त्रीणि योजनानि गत्वा आराः मंगलाः वर्तंते आरेभ्य उपरि त्रीणि योजनानि गत्वा सनयोआवृत्ति सूर्यादधः मनागूनयोजने केतुर्वर्तते चंद्रादधोभागे ईषदूनयोजने च राहुरस्ति एकां विमाना कारप्रतिपत्त्यर्थमियं गाथाः उत्ताणद्धयगोलगदलसन्निहसव्वजोइसविमाना वर्त्तंते चंद्रसूर्यग्रहेन वर्जयित्वा उत्तानस्थितार्द्धगोलकाकाराः सर्वेषां ज्योतिष्काणां विमाना वर्तंते चंद्रसूर्यग्रहेण वर्जयित्वा शेषानक्षत्रप्रकीर्णकतारकाश्च एकस्मिन्निजनिजमार्गे व्रजंति अथेदानीं ज्योतिष्कगतिविशेषप्रतिपत्त्यर्थं सूत्रमिदमुच्यते १३ ॥ मेरुप्रदक्षिणानित्यगतयो नृलोके मेरोः प्रदक्षिणा मेरुप्रदक्षिणाः नित्या निचरति गमनं येषां ज्योतिष्काणां ते नित्यगतयः नृणां लोको नृलोकस्तस्मिन्नृलोके अस्यायमर्थः सर्वे ज्योतिष्का मेरुप्रदक्षिणेन गत्वा भ्रमंति नित्यगतयः एणमपि ज्योतिष्काणां गतिः केनापि भक्तुं न शक्यते ते तु मनुष्यलोकोपरिस्थिता ज्योतिष्का सदागतयो भवंति अंधाराधेययोरैक्योपचारात् ज्योतिष्केरारूढा विमाना भ्रमंति अर्द्धतृतीयेषु द्वीपेषु द्वयोश्च समुद्रयोरुपरि नित्यगतयो वर्तंते मानुषोत्तरपर्वतात् बहिः ज्योतिष्का न भ्रमंतीत्यर्थः अचेतना विमानाः कथं प्रभवंति सत्यं प्रदक्षिणागत्यविरतैराभियोग्यदेवैः प्रेरिता विमाना गतिं कुर्वंति ।

३५

गोलाकार

△

द्वि २

केनं धर्म्मधीः गृह्णाति केवलं नीरं धर्म्मध्यानसमाधये॥१४॥ पंक्त्याद्यत्याज्यानुपानं च परित्यज्य करोति सः परलोकोत्तम
र्थाय ह्युपवासान्निरंतरान्॥१५॥ मुंडनं दशधा मुंडानां करोत्येष सुयुक्तितः संकोच्येंद्रियवाक्कायमनोवयवचंचलान्॥
॥१६॥ स्वस्वार्थविषयेषूच्चैर्व्रजतः पंचखान्सकामं। जिव्हाघ्राणत्वोस पंचेंद्रियमुंडनं कुरुते बलात्॥१७॥ मौनेन वचसां
स्त्वा मुंडनं हस्तपादयोः वपुषो रोधनं युक्त्या स्वेच्छाचलनाद्बुधः॥१८॥ निरुध्यांग्रतपासेन भ्रमंतं चित्तमर्कटं पंचेति
मुंडनान्येष करोति च शिवाप्तये॥१९॥ पंचेंद्रियाख्यमुंडाः स्युः मुंडा हस्तांघ्रिकायजाः मनोवचोद्विमुंडौ चामी मुंडा द
शाविर्णिताः॥२०॥ अमीभिर्मुंडनैर्दीक्षा सफला मुक्तिदा सतां एभिर्विना जिताक्षाणां शिरसो मुंडनं वृथा॥२१॥ तस्मिं
न्नं बहूपवासादिकरणे तीव्रवेदना क्षुधाद्यैर्यदि जायेत तदेति चिंतयेत् सुधीः॥२२॥ अहो क्षुद्वेदना श्वभ्रे साप्सावि
श्वान्नभक्षणैः अब्धिनीरैस्तृषापीडा चानुभूता मया चिरं॥२३॥ मयात्रारण्यशैलादौ मृगादिपशुजातिषु मृग
द्रंस्तादिभिः प्राप्ता तीव्रा क्षुत्तृड्कुवेदना॥२४॥ इत्याद्या अपरा घोराः क्षुत्तृषादिपरीषहाः भ्रमतात्र भवारण्ये
नुभूता दुस्सहा मया॥२५॥ सर्वो पुद्गलराशिश्चाद्यौत्र भक्षितो मया क्षुत्तृषाशांतये पीतमब्धौघिकं जलं॥२६॥
तथापि न मनाग्जाता तृप्तिर्मेन्नादिभक्षणैः किंतु नित्यं प्रवर्द्धेते तीव्रक्षुत्तृड्कुवेदने॥२७॥ यद्यंघनचयैरात्रिः स

२०३

क्रमरा

ज्ञातंसर्वेदुःकृतंत्यजाम्यहं।।९।।आत्मैवमेपरंज्ञानमात्माक्षायिकदर्शनं।आत्मापरमचारित्रंप्रत्याख्यानंचनिर्म्मलं।।१०।।
आत्मैवेसकलोयोगआत्मैवेमोक्षसाधनं।यतोतेतेगुणाःसंतिविनात्मानंनजातुचित्।।१।।एकाकीम्रियतेदेहीह्येव
उत्पद्यतेविधेः।एकोभ्रमतिसंसारेएकःशुध्यतिनीरजाः।।२।।एकोमेशाश्वतोह्यात्माज्ञानदर्शनलक्षणः।शेषासंगादयो
भावाबाह्याःसंयोगसंभवाः।।३।।येनसंयोगमूलेनप्राप्तादुःखपरंपरामयातंकर्मजंसर्वंसंयोगंव्युत्सृजाम्यहं।।४।।
मूलोत्तरगुणादीनांमध्येनाराधितोगुणः।यःकश्चित्तत्रिधादोषंगर्हेप्रतिक्रमामिच।।५।।भयान्सप्तमदानष्टौचतुःसंज्ञास्त्रि
गौरवान्।गर्हेहंत्रयस्त्रिंशदासादनाःसर्वथा।।६।।इहामुत्रभयोत्राणागुप्तिमृत्युभयानिच।वेदनाकस्मिकंश्चेदंत
हामिभयसप्तकं।।७।।विज्ञानैश्वर्यमाज्ञाचकुलजातितपोबलाः।रूपंसत्सुगुणेष्वत्रतेषुगच्छामिनोमदं।।८।।पंचैवे
वास्तिकायाश्चषड्जीवजातयस्ततःमहाव्रतानिपंचप्रवचनस्याष्टमातरः।।९।।पदार्थानवचोत्ताहित्रयस्त्रिंशदिति
स्फुटं।आसादनाजिनैर्जातुमनाक्कुर्यामयानभोः।।१०।।निंदनीयंचयत्किंचित्सर्वंनिंदामितद्धृदा।गर्हणीयमत्रत्यं
यंगर्हेतंगुरुसन्निधौ।।११।।इत्याद्यन्यश्चमेध्यानैःस्ववासहेरवनांहदि।कषायाणांपुनःकुर्यात्कायसल्लेखनांयति
।।१२।।षष्ठाष्टमादिपक्षैकमासाद्यनशनैःपरैःतपोभेदैर्द्विषड्भिश्चशोषयेत्क्रमतोवपुः।।१३।।ततस्त्यक्त्वाक्रमेणान्नंस्ते

इत्यादिसद्विचारैश्च धीरैर्धर्माश्रितैः परैः। परमेष्ठिप[illegible]मैरनुप्रेक्षाद्यैर्विचक्षणैः॥४२॥ आगमामृतपानैश्च तर्पयित्वाखिलं मनः स्वस्थं कुर्यात्सर्वज्ञः स्वात्मध्यानसमाधये॥४३॥ निर्विकल्पमनाध्यानी चिदानंदमयं परं। ध्यातुमारभते चित्ते परमात्मानमंजसा॥४४॥ अस्मिन्नवसरे योगी क्षीणदेहपराक्रमः। बाह्ययोगं विधातुं सोऽशक्तः सन्नपि धीधनः॥४५॥ योगमभ्यंतरं सारं सर्वाराधनपूर्वकं। एकचित्तेन मुक्त्यर्थं विधत्ते च निरंतरं॥४६॥ एतस्मिन् समयेऽदक्षो द्वादशांगाखिलागमं। चित्ते चिंतयितुं धीरः सोऽशक्तोऽपि महामनाः॥४७॥ सर्वसिद्धांतमूलं यत् पदमेकं द्वयादिकं। सारं तच्चिंतयेत्त्यक्त्वांगश्रुतं स्वध्यानसिद्धये॥४८॥ क्षीणगात्रे तदा तस्य दुर्व्याधिर्जायते यदि। सोऽघपाकेन तद्धान्यै हीदं गृह्णाति चौषधं॥४९॥ जिनेंद्रवचनं तथ्यं जन्ममृत्युजरांतकं। रोगक्लेशाहरं पथ्यं स्यांदिव्यदुःखक्षयंकरं॥५०॥ ग्राह्यं तद्धि मया सारं रोगक्लेशार्तशांतये। जन्मादिदाहनाशाय सुधारसमिवोर्जितं॥५१॥ अस्माद्रोगभवक्लेशाच्छरणं यामि संप्रति। सर्वार्हत्सिद्धसाधूनां शरण्यानां जगत्सतां॥५२॥ केवलिप्रोक्तधर्मस्य शरण्यस्याखिलापदि। तपोरत्नत्रयादीनां विश्वासातारिघातिनां॥५३॥ यतो लोकोत्तमा एते विश्वमंगलकारिणः। शरण्या भव्यजीवानां ममापि संतु सिद्धिदाः॥५४॥ धीरत्वेनापि मर्तव्यं कातरत्वेन वा यदि। कातरत्वं मुदा त्यक्त्वा धीरत्वे मरणं वरं॥५५॥ धीरत्वेनापि सोढव्यं रोगादिकर्मजं फलं। कातरत्वेन वा पुंसां धीरत्वेन

१०७

मुद्रश्च नदीशतैस्तृप्तिं नैति तथा जीवः कामभोगैः प्रमातिगैः॥२८॥ कांक्षितो मूर्छितो रागी कामभोगेष्वमानसो नित्यं
कलुषितो भूतो भुंजानोऽपि कुमार्गगः॥२९॥ भोगान् कुपरिणामेन श्वभ्रदुःखनिबंधनं। दुरंतं पापसंतानं बध्नाति
केवलं वृथा॥३०॥ आहारस्य निमित्तेन नरकं यांति सप्तमं। मत्स्याद्या दंततो नूनं मोहारोऽनर्थसागरः॥३१॥ पूर्वं कृत
तपोऽभ्यासश्चानिदानः शिवाप्तये। पश्चाद्धृतकषायो यो जित्वा सर्वान् परीषहान्॥३२॥ क्षुत्तृषादिभवांस्तीव्रान्
साधयन्मरणोत्तमं। धन्यः स एव लोकेऽस्मिन् सार्थं तस्य तपोऽखिलं॥३३॥ पूर्वं कृतं तपो घोराः प्रतिपालितस
द्व्रताः। पश्चात् कर्मगुरुत्वेन क्षुधाद्यैरिति परीषहैः॥३४॥ ये पतंति स्वधैर्यादेर्मृत्युकाले भवार्णवे। मज्जनं निश्चितं
ची तेषां वृथा तपोयमादिकं॥३५॥ इत्यादिचिंतनैरेषोऽक्षोभ्यः शुद्धचेतसा। सहते परया शक्त्या क्षुधातृषादिवेदनां
॥३६॥ क्षुत्क्षांधूरोदरस्यास्य क्षीणगात्रस्य योगिनः। चर्मास्थिमात्रशेषस्य काठिन्यसंस्तरेण वा॥३७॥ उत्पद्यते म
हादुःखं यद्यैषमानसे तदा। चिंतयेत् प्राक्तनं स्वस्य भवभ्रमणमंजसा॥३८॥ अहो जलस्थलाकाशे कंटकादिभवा
भुवि। प्राप्ता वेवसतां तुक्ष्णां महती वेदना मया॥३९॥ वज्रकंटकसंकीर्णे श्वभ्रे परवशोऽन्वभोः। सदुःखं वसितं पापा
च्चिरकालं मया विधेः॥४०॥ क्रियमाणं तस्त्रैयेवेदनां स[illegible]दन्नां॥ तिर्यग्भूतैति संतदुःखं सहते संस्तरोद्भवां॥४१॥

निइंद्रकविमानानि आकाशप्रदेशश्रेणिवत् यानि विमानानि चतुर्दिक्षु स्थितानि तानि श्रेणिविमानानि प्रकीर्ण
कुसुमवत् यत्रतत्र विक्षिप्तपुष्पाणीव यानि विमानानि प्रदिक्षु स्थितानि तानि पुष्पप्रकीर्णकानि अत्र विशेषः
जैनचैत्यालयाः ये सास्वतास्वर्तंते विमानेषु च ये देवप्रासादा वर्तंते ते सर्वेपि यद्यपि अकृत्रिमा वर्तंते तथापि तेषां
मानं मानवयोजनकोशादिकृतं ज्ञातव्यं अन्यानि सास्वतस्थानानि प्रमाणयोजनादिभिर्ज्ञातव्यानीति परिभाषे
यं परिभाषेति कोर्थः अनियमे नियमकारिणी परिभाषा अथेदानीं वैमानिकानां द्वैविध्यसूचनार्थं सूत्रमिदं
माहुः राचार्याः १६ कल्पोपपन्नाः कल्पातीताश्च कल्पेषु षोडशसु स्वर्गेषु उपपन्नाः संबद्धाः कल्पोपपन्नाः कल्पे
भ्योऽतीताः अतिक्रांताः उपरितनक्षेत्रवर्तिनः नवग्रैवेयकदेवाः नवानुदिशामृतासनाश्च पंचानुत्तरनिवासिनो
निर्जराश्च त्रिप्रकारा अपि अहमिंद्राः कल्पातीताः कथ्यंते ननु भवनवासिषु व्यंतरेषु ज्योतिष्केषु च इंद्रादीनां कल्पनं व
र्तते तेपि कल्पोपपन्नाः कथं नोच्यंते इत्याह सत्यं यद्यपि तेषु इंद्रादिषु कल्पो वर्तते तथापि वैमानिका एव कल्पोपन्ना
इति रूढिं गता यथा गच्छतीति गौः धेनुर्वृषभ एव गौरुच्यते गमनक्रियापरिणतोपि अश्वादिर्न गौरुच्यते इति अथेदा
नीं वैमानिकानां अवस्थितविशेषविज्ञापनार्थं सूत्रमिदमुच्यते १७ उपर्युपरि कल्पोपपन्नाः कल्पातीताश्च वैमा
निकाः उपर्युपरि ऊर्ध्वं ऊर्ध्वं वर्तंते तेषां विमानानि च पटलापेक्षया उपर्युपरि ऊर्ध्वं ऊर्ध्वं संति ज्योतिष्कवत् तिर्यगवस्थि
तानि वर्तंते व्यंतरवत् समव्यवस्थितानि च न संति इतस्ततो यत्र तत्र न वर्तंते किंतु उप[illegible]रि वर्तंते अथवा उपर्युप

CC0. In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust Gangotri

तेषां निश्चलत्वप्रतिपादकं सूत्रमुच्यते बहिरवस्थिताः मनुष्य[illegible] सवे[illegible]
परिच्छिन्नस्य कालस्य नियतेनानवधारितस्य परिज्ञाने हेतुरित्यर्थः कालस्य सम[illegible]लिकादि व्यवहारं कोल
स्य विभागः कालविभागः कालो द्विप्रकारः मुख्यो व्यावहारिकश्च मुख्यः कालः परमाणुरूपः निश्चलः व्य
वहारकालहेतुभूतः संभृतत्रिभुवनेवर्त्तते मुख्यात्संजातो व्यावहारिकः समयावलिनाडिकादिलक्षणः मु
ख्यस्य कालस्य च लक्षणं पंचमाध्याये विस्तारेण सूचयिष्यंत्याचार्याः १४ ब अथेदानीं मानुषोत्तराद्बहिर्येव
स२ चं२ =। = कालोद स४२ चं४२ सू७२ चं७२
जंबूदीप५ र्त्तंते ज्योतिष्काः अवस्थिता निश्चला वर्त्तंते तदुक्तं दोदोवग्गा बारस बादाल बहत्तरि बिंबणसंख्या पुष्करद्द चं४ लवणोदे चतु सू४ धातकीखंडे सू१२ चं१२
सर्व मेरु इ स्थित
लोत्तिपरदो अवट्ठिदा सव्वे जोइगणा १ चंद्रसूर्यविमानविस्तारसूचनार्थ मियं गाथा जोयणमेगट्ठिक सू६
चं ५६ भाग सू ४८ भाग २=। २ किंचित ऊनो १ म बु श अर्द्ध क्रोश
एक कोश १ ये छप्पण अडदाल चंदसूराणं सुक्कगुरिदरतियाणं कोसं किंचूणकोसं कोसद्ध १ अस्यायमर्थः एकस्य प्रमाण ६ एक जोजन के
योजनस्य एकषष्टिभागाः क्रियंते तन्मध्ये षट्पंचाशत्भागाः चंद्रविमानस्य उपरितन विस्तारो वर्त्तते सूर्यवि भाग ६१
मानस्य तु उपरितनभाग अष्टचत्वारिंशत्भागमात्रो वर्त्तते शुक्रविमानविस्तारस्तु कोसमात्रः बृहस्पतेस्तु किं
चिदूनक्रोशः मंगलबुधशनीनां तु अर्द्धक्रोशमात्र इत्यर्थः अथेदानीं चतुर्थस्य निकायस्य सामान्येन संज्ञां नि
रूपयति १५ ब वैमानिकाः विशेषेण आत्मस्थान् सुकृतवतो जीवान् मानयंति यानि तानि विमानानि विमानेषु भ
वा ये ते वैमानिकाः अत ऊर्द्ध्वं ये वर्णयिष्यंते ते देवा वैमानिकसंज्ञा भवंति इत्यधिकारसूत्रमिदं ज्ञातव्यं तानि विमाना
नि त्रिप्रकाराणि भवंति इंद्रकविमानानि श्रेणिविमानानि प्रकीर्णविमानानि चेति यानि इंद्रवत् मध्ये व्यवस्थितानि ता

१०५ रस्वर्गसाहचर्यात् वास्तोःपतिरपि सहस्रारः॥ आसमंतात् सर्वज्ञचरणेषु नतः आनतो ह्यप्रास्वभावात् तस्य निवासः स्वर्गः आन
तः आनतस्वर्गसाहचर्यात् वासवोपि आनतः॥ प्रकर्षेण आसमंतात् सर्वज्ञचरणेषु नतः प्राणतः बहुजीवस्वभावात् तस्य नि कमंले २
स्वर्गे ३ वासः स्वर्गः प्राणतः॥ प्राणतसाहचर्यात् गोत्रभिदपि आनतः गोत्राणि जिनसहस्रनामानि भिनत्ति॥ अर्थं पूर्वं जानाती।
तिगोत्रभिद्॥ ननु पर्वतपक्षछेदकत्वात् पर्वतानां पक्षसद्भावाभावप्रतीतेः आसमंतात् आरणः प्रसिद्धनामकः आर
णः आरणस्य निवासः स्वर्गोपि आरणः॥ आरणस्वर्गसाहचर्यात् सूत्रामापि आरणः॥ नधर्मोच्युतः अच्युतः सततमनुःस्व
भावात् तस्य निवासः स्वर्गः अच्युतः अच्युतस्वर्गसाहचर्यात् दुश्च्यवनोप्यच्युतः॥ उपर्युपरि इति वचनात्॥ सिद्धांतापेक्षया
ततोपरि व्यवस्था भवति॥ कासौ व्यवस्था पूर्वं सौधर्मैशानकल्पौ॥ तयोरुपरि सानत्कुमारमाहेंद्रौ॥ तयोरुपरि ब्रह्मलोकब्रह्मोत्तरौ॥
शुक्रमहाशुक्रे ६ तयोरुपरि लांतवकापिष्टौ तयोरुपरि सतारसहस्रारौ॥ तयोरुपरि आनतप्राणतौ॥ तयोरुपरि आरणाच्युतौ॥ तदा नव
सुग्रैवेयकेषु वैमानिका देवा भवंति॥ नवस्थिति पृथक् विभक्तिकरणान् नवग्रैवेयकानंतरं नवानुदिसवैमानिका भवंती।
ति ज्ञातव्यं॥ तदनंतरं विजयवैजयंतजयंतापराजितसर्वार्थसिद्धिपंचानुत्तरवैमानिका भवंति॥ सर्वार्थसिद्धिग्रहणस्य पृथ
क् विभक्तिकरणं सर्वनामोत्तमत्वसूचनार्थं॥ नामप्रकृतिषु तीर्थकरत्वं चेति यथा अथ विस्तारः योजनलक्षोन्नतः किल मेरुप
र्वतः तन्मध्ये एकं योजनानां सहस्रं भूमिमध्ये वर्तते॥ नवनवतियोजनसहस्राणि बहिः स्थितानि॥ तन्मध्ये चत्वारिंशद्योजना। १०५
नि उन्नता तच्चूलिका वर्तते॥ सा चूलिका ऋजुविमानं वालाग्रमात्रमप्राप्य स्थिता मेरोरधस्तात् अधोलोकः॥ मेरुप्रमाणवाङ्

ऐशानः ऐशानस्वर्गसाहचर्यात् त[illegible]क्ये शानः ६ • नामा[illegible]सु स्वर्गो[illegible] स्या[illegible] स्वर्गः सनत्कुमारः ६
रित्ययं शब्दः समीपवर्त्तीवर्त्तते तत्रैवं अर्थघटनाकर्त्तव्याः यस्मिन्पटले सौधर्मस्वर्गो द[illegible]क्षिणदिशि वर्त्तते तस्मिन्नेव
पटले उत्तरदिशि समीपवर्त्ति ईशानस्वर्गोस्ति एवं त्रिपटलं यथासंभवं द्विद्विस्वर्गविचार अच्युतांते कर्त्तव्यः अथ कि
यत्सु कल्पविमानेषु देवा भवंतीति प्रश्ने सूत्रमिदमाहुः भगवंतः १८ ॥ सौधर्मैशानसनत्कुमारमाहेन्द्रब्रह्मब्रह्मोत्तरलांत
वकापिष्टशुक्रमहाशुक्रसतारसहस्रारेष्वानतप्राणतयोरारणाच्युतयोर्नवग्रैवेयकेषु विजयवैजयंतजयंतापराजिते
षु सर्वार्थसिद्धौ च सुधर्मानाम्नी देवसभा वर्त्तते सा विद्यते यस्मिन्स सौधर्मः स्वर्गः तत्स्वर्गसाहचर्यात् इंद्रोपि सौधर्मः
ईशानो नाम इंद्रः स्वभावात् तस्य निवासः स्वर्गः सनत्कुमारो सानत्कुमारस्वर्गसाहचर्यात् विडौजा अपि माहेंद्रः ॥
ब्रह्मनाम आखंडलः स्वभावात् तस्य निवासः स्वर्गोपि ब्रह्म ब्रह्मस्वर्गसाहचर्यात् ब्रह्मनाम आखंडलः ॥ ब्रह्मोत्तरना
मा ऋभुक्षा स्वभावात् तस्य निवासः स्वर्गो ब्रह्मोत्तरः ॥ ब्रह्मोत्तरस्वर्गसाहचर्यात् सहस्राक्षोपि ब्रह्मोत्तरः ॥ लांतवो नाम मे
घवाहनः स्वभावात् तस्य निवासः स्वर्गः लांतवस्वर्गसाहचर्यात् तुराषाडपि लांतवः ॥ कापिष्टो नाम दुश्च्यवनः स्वभावा
त् तस्य निवासः स्वर्गः कापिष्टः कापिष्टस्वर्गसाहचर्यात् संक्रंदनोपि कापिष्टः ॥ शुक्रो नाम सुछिम्हनः स्वभावात् तस्य
निवासः स्वर्गः शुक्रः शुक्रस्वर्गसाहचर्यात् स्वराडपि शुक्रः ॥ महाशुक्रो नाम हरिहयः स्वभावात् तस्य निवासः स्वर्गः महाशु
क्रः महाशुक्रस्वर्गसाहचर्यात् जंभभेद्यपि महाशुक्रः ॥ शतारनामा सचीपतिः स्वभावात् तस्य निवासः स्वर्गः शतारः
शतारस्वर्गसाहचर्यात् वलभातिरपि शतारः ॥ सहस्रारनामा सुरपतिः स्वभावात् तस्य निवासः स्वर्गोपि सहस्रारः सहस्रा

१०६ नश्रेण्यो निर्गताः प्रत्येकं एकत्रिंशद्विमानाः प्रदिक्षु चतसृषु पुष्पप्रकीर्णक विमाणानि वर्त्तंते ततः परं एकैकस्य प
टलस्य एकैकस्यां श्रेणौ एकैकं विमानं हीनं भवति तेन सप्तमपटले इंद्रक विमानात् चतुर्दिक्षु चतस्रो विमानश्रेण्यः पंच
विंशति विमानाः प्रत्येकं भवंति तन्मध्ये दक्षिणश्रेणौ पंचदशं स्वर्गविमानं सानत्कुमारेंद्रो भुनक्ति उत्तरदिशि तु पं
चदशं कल्पविमानं माहेंद्रपतिः पालयति तत उपरि ब्रह्मलोक ब्रह्मोत्तरस्वर्गौ वर्त्तेते तयोश्चत्वारि पटलानि तत्र प्रथ
मं पटलं अरिष्टंनाम तन्मध्यप्रदेशे अरिष्टनामकं इंद्रविमानं वर्त्तते तस्माद्विमानाच्चतुर्दिक्षु चतस्रः श्रेण्यः प्रत्ये
कं चतुर्विंशति विमानाः विदिक्षु पुष्पप्रकीर्णकानि भवंति पटलं श्रेणौ श्रेणौ एकैकं विमानं हीनं भवति तेन चतुर्थपटले
ब्रह्मोत्तरनाम्नि श्रेणि विमानानि प्रत्येकं एकविंशतिर्भवति तत्र चतुर्थपटले दक्षिणश्रेणौ द्वादशस्य विमानस्य स्वामी ब्रह्मो
नामदेवेंद्रो वर्त्तते उत्तरश्रेणौ तु द्वादशस्य विमानस्य स्वामी ब्रह्मोत्तरइति उत्तरं लांतवकापिष्ठसंज्ञकौ स्वर्गौ वर्त्तेते तयोर्द्वे
पटले ब्रह्महृदयलांतवनामके तत्र लांतवपटलमध्यप्रदेशे लांतवं नाम इंद्रक विमानमस्ति तस्य विमानस्य चतुर्दिक्षु
चतस्रश्रेण्यः प्रत्येकं एकोनविंशति विमानाः तत्र दक्षिणश्रेणौ नवमं विमानं लांतवेंद्रो भुनक्ति उत्तरश्रेणौ तु नवमं वि
मानं कापिष्ठः पतिः पालयति तत्र उपरि शुक्रमहाशुक्रनामानौ द्वौ स्वर्गौ वर्त्तेते तयोर्द्वयोरपि स्वर्गयोएकमेव पटलं वर्त्त
ते तस्य नाम महाशुक्रं भवति तस्य पटलस्य मध्यप्रदेशे महाशुक्रं नाम इंद्रक विमानं वर्त्तते तस्माद्विमानस्य चतुर्दिक्षु चतस्रः १०६
श्रेण्यः संति प्रत्येकं अष्टादश विमानाः तत्र दक्षिणश्रेण्योः द्वादशं विमानं शुक्रेंद्रो भुनक्ति उत्तरश्रेणिगं द्वादशं वि

तस्तिर्यग्लोकः॥ मेरोरुपरि सर्वार्थसिद्धिपर्यंतं ऊर्द्ध्वलोकः॥ सौधर्मैशानसंबंधीनि एकत्रिंशत्पटलानि तन्मध्ये प्रथमऋजुपटले ऋजुप
टलस्योपरि मध्यप्रदेशे ऋजुविमानं नाम इंद्रकं वर्त्तते॥ इंद्रकमिति कोर्थः॥ मध्यविमानं तत्प्रथमम् इंद्रकं पंचचत्वारिंश
४५ ल्लक्षयोजनविस्तृतं॥ तस्मादिंद्रकात् चतुर्दिक्षु चतस्रो विमानश्रेणयो निर्गताः॥ प्रत्येकं ६२ द्विषष्टि विमानसंख्याः॥ चतुर्दि
क्षु पुष्पप्रकीर्णविमानानि वर्त्तंते॥ एकस्मात् ऋजुपटलादुपरि एकैकस्य पटलस्य॥ एकैकस्यां श्रेण्यां एकैकं विमानं हीनं
भवति॥ यावत् प्रभानामकमंत्यमेकत्रिंशत्पटलं वर्त्तते॥ प्रभापटलस्योपरि मध्यभागे प्रभासंज्ञं यदिंद्रकं विमा
नं वर्त्तते॥ तस्य इंद्रकस्य चतुर्दिक्षु चतस्रो विमानश्रेणयः संति॥ प्रत्येकं ३२ द्वात्रिंशद्विमानसंख्या वर्त्तते॥ तासां चतसृ
णां विमानश्रेणीनां मध्ये या विमानश्रेणिर्दक्षिणां दिशि गता तस्यां श्रेण्यां यदष्टादशं १८ विमानं वर्त्तते॥ तद्विमानं सौधर्मे
न्द्राधिष्ठानं॥ उत्तरश्रेण्यां तु यदष्टादशं १८ विमानमस्ति॥ तस्मिन् विमाने ऐशानेंद्रो वसति॥ द्वयोरपि विमानयोः प्रत्येकं त्रयः
प्राकाराः॥ तेषु प्राकारेषु मध्ये बाह्यप्राकाराभ्यंतरे अनीकानि पारिषदाश्च देवा वसंति॥ मध्यप्राकाराभ्यंतरे सचिवदेवा वर्त्तंति॥
अभ्यंतरप्राकाराभ्यंतरे इंद्रो वसति॥ एवं सर्वत्र इंद्रादीनां स्थितिर्युक्तिर्ज्ञातव्या॥ पूर्वदक्षिणपश्चिमतिस्रः श्रेणयः॥ अग्निको
णनैरृत्यकोणयोः पुष्पप्रकीर्णकानि सौधर्मस्वर्गे उच्यते॥ उत्तरश्रेणिरेका वायुकोणऐशानकोणयोः पुष्पप्रकीर्णविमाना
नि ऐशानस्वर्गे उच्यते॥ एवं एकत्रिंशत्पटलेष्वपि विभजनीयं॥ ततः परं सनत्कुमारमाहेंद्रनामानौ स्वर्गौ वर्त्तते॥ तयोः पटला
नि सप्त भवंति॥ तत्र प्रथमं पटलं अंजनं नाम तस्य पटलस्य मध्यप्रदेशे अंजनं नाम इंद्रकविमानं वर्त्तते॥ तच्चतुर्दिक्षु चतस्रो विमा

ने॰

यांस्तेषां विराधनात्॥३३॥ अमीषां सर्वयत्नेन रक्षणं ये प्रकुर्वते। तेषां सद्व्रतिनां दोषास्तावंतः स्युर्गुणा हिते॥३४॥ गु
णाश्चतुरशीतिस्तें शतेनानेन वर्णिताः। गुणा भवंति दक्षैश्चतुरशीतिशतप्रमाः॥३५॥ स्त्रीसंसर्गो महास्वादरसाद्या
हारभोजनं। गंधमाल्यादिसंस्पर्शः कोमलं शयनासनं॥३६॥ शरीरमंडनं गीतवाद्यादिश्रवणं ततः। अर्थहेमादि
संपर्कः कुशीलदुर्जनाश्रयः॥३७॥ राजसेवांगसौख्याय रात्रिसंचरणं वृथा। एते विराधना दोषा ब्रह्मचर्यस्य वै दश
॥३८॥ त्रिशुद्ध्या ये त्यजंत्येतान् दशदोषांस्तपस्विनः। जायंते सद्गुणास्तेषां दशैव व्रतशुद्धिदाः॥३९॥ एतैर्दशविकल्पैश्च
तुरशीतिशतान्यपि। गुणितानि सहस्राश्चतुरशीतिप्रमाणकाः॥४०॥ आकंपितं च दोषोऽनुमानितो दृष्टबादरौ। सूक्ष्म
प्रच्छन्नदोषौ शब्दाकुलितसं ज्ञकः॥४१॥ दोषो बहुजनोऽव्यक्तस्तत्सेवीति दश स्फुटा। दोषा आलोचनस्यैव वर्ज्या
एतेऽघकारकाः॥४२॥ अमीषां दशदोषाणां यत्नेन त्यजनात्सतां। उत्पद्यंते गुणाः शुद्धिकरास्तावंत एव हि॥४३॥ एतैश्च
तुरशीतिश्च सहस्रा वर्णिता गुणैः। चत्वारिंश सहस्राणि ह्यष्टलक्षाधिकान्यपि॥४४॥ आलोचनं त्रिशुद्ध्या प्रतिक्रमणं
च तदुभयं। विवेकोऽथ तनूत्सर्गस्तपश्छेदः स्वदीक्षया॥४५॥ मूलं च परिहारोऽथ श्रद्धानं दशसंख्यकाः। प्रायश्चित्तस्य भे
दा हि भवंत्येते विशुद्धिदाः॥४६॥ विपरीता अमी दोषा जायंते च प्रमादिनां। सम्यगाचरतां नूनं गुणाः शुद्धिकराः सतां॥४७

१०७

इव सेवंते पादान् शीलभूषां सुराः ॥१९॥ विघटंते सुशीलानां सर्वोपद्रवकोटयः । निरर्गला भ्रमेत्कीर्त्तिश्चंद्रांशुवज्जग
त्त्रये ॥२०॥ जीवितव्यं दिनैकं च वरं शीलवतां भुवि । निःशीलानां वृथा नूनं पूर्वकोटिशतप्रमं ॥२१॥ मत्वेतीमानि शीला
नि सर्वाणि कृत्स्नयत्नतः । पालयंतु बुधा मुक्त्यै दुर्लभान्यल्पचेतसां ॥२२॥ एकविंशतिहिंसाद्याश्चारोतिक्रमादयः ।
शतं पृथ्व्यादिकायाश्च दश ब्रह्मविराधनाः ॥२३॥ दशालोचनजा दोषा दशशुद्धिकरा इमे । अन्योन्यं गुणिता लक्षा अशी
तिश्चतुरुत्तरा ॥२४॥ प्राणिहिंसा मृषावादो दत्तादानं च मैथुनं । संगः क्रोधो मदो माया लोभो भयोरतिस्ततः ॥२५॥ रतिस्त
था जुगुप्साथ मनोवाक्कायचंचलाः । मिथ्यादर्शनमेव प्रमादः पैशून्यमेव हि ॥२६॥ अज्ञानं सकलाक्षाणामग्रह इमे
भुवि । एकविंशति दोषाः स्युर्नृणां दोषविधायिनः ॥२७॥ यैर्दयादिव्रताचारैर्विपरीताः कृता इमे । दोषा गुणा हि तेषां
स्युस्त्रिजगत्पूज्ययोगिनां ॥२८॥ अतिक्रमणमेवैकं व्यतिक्रमणमेव हि । अतिचारोप्यनाचारो दोषाश्चत्वार इमे मी ॥२९
व्रतादीनां प्रयत्नेन वर्जिता यैर्जितेंद्रियैः । जायंते ते गुणास्तेषां व्रतादिधर्मवृद्धिदाः ॥३०॥ गुणैश्चतुर्भिरेभिस्ते प्र
गुणा एकविंशतिः । गुणाश्चतुरशीतिश्च भवेयुर्गुणिताः सतां ॥३१॥ पृथ्व्यापस्तेजोमरुत्प्रत्येकानंतकायदेहिनः । द्वीन्द्रि
यास्त्रीन्द्रियास्तुर्येंद्रियाः पंचेंद्रिया दश ॥३२॥ इमे भेदाः किलाभ्यस्ताः पृथिव्याद्याः परस्परं । शतभेदा भवंत्यत्र दो

१०७ क्रयोः समुदितानि चत्वारिंशत्सहस्राणि स्युः सतारसहस्रारयोरेकत्र षट्सहस्राणि वर्तंते आनतप्राणतारणा-
च्युतानां चतुर्णामपि सप्तशतानि तिष्ठंति प्रथमग्रैवेयकत्रिके श्रेणीबद्धपुष्पप्रकीर्णाश्च विमानाः समुदिताः तेषामेका-
दशोत्तरं शतं भवति मध्यग्रैवेयकत्रयस्य सप्तोत्तरं शतं स्यात् उपरिग्रैवेयकत्रयस्य विमानानि एकाधिकानवतिर्भवं-
ति नवानुदिशपटलमध्ये इंद्रकं अष्टासु दिक्षु अष्टौ विमानानि समुच्चयेन भवंति सर्वार्थसिद्धिपटले पंचविमानानि
संति तत्र मध्यविमाने सर्वार्थसिद्धिनामकः पूर्वस्यां दिशि विजयो दक्षिणस्यां दिशि वैजयंतः पश्चिमायां दिशि जयंतः
उत्तरस्यां दिशि अपराजितः सौधर्मैशानयोर्विमानानि श्वेतपीतहरितारुणकृष्णवर्णानि सानत्कुमारमाहेंद्रयोः
श्वेतपीतहरितारुणानि ब्रह्मलोकब्रह्मोत्तर ब्रह्मोत्तरलांतवकापिष्टेषु श्वेतपीतरक्तानि शुक्रमहाशुक्रशतारस-
हस्रारानतप्राणतारणाच्युतेषु विमानानि श्वेतपीतानि नवग्रैवेयकनवानुदिशाऽनुत्तरेषु शुक्लान्येव तत्र सर्वार्थ-
सिद्धविमानं परमसुक्लं जंबूद्वीपप्रमाणं च वर्तते अन्यानि तु चत्वारि विमानानि असंख्येयकोटियोजनप्रमाणानि
वर्तंते एवं त्रिषष्टेः पटलानां परस्परमंतरं असंख्येययोजनं ज्ञातव्यं सौधर्मैशानयोरुच्चत्वं सार्धैकारज्जुः मेरुबुध्ना-
दूर्ध्वं सानत्कुमारमाहेंद्रयोरपि सार्धैकारज्जुरस्ति ब्रह्मब्रह्मोत्तरलांतवकापिष्टशुक्रमहाशुक्रसतारसहस्रारान-
तप्राणतारणाच्युतेषु द्वयोर्द्वयोः स्वर्गयोरुच्चता अर्धार्धरज्जुः तेन द्वादशस्वर्गाणां समु[illegible] रज्जवः ग्रैवेयकादि-
मुक्तिपर्यंतमेकारज्जुः उच्चता इति यावंति विमानानि ऊर्ध्वलोकेपि तावंति जिन[illegible]यानि भवंति तेषां नमस्का-

मानं महाशुक्रः शास्ति" तदुपरि शतारसहस्रारनामानौ स्वर्गौ वर्त्तेते" तयोर्द्वयोरपि एकमेव पटलं वर्त्तते सहस्रनामकं तस्य मध्यप्रदेशे सहस्रारंनामकं इंद्रकं विमानं" तस्माच्चतुर्दिक्षु च तस्रः श्रेणयो निर्गताः प्रत्येकं सप्तदश विमानाः" तत्र दक्षिणश्रेणौ नवमं विमानं शतारेंद्रस्य" तथोत्तरश्रेणौ नवमं विमानं सहस्रारेंद्रस्य" ते द्वे अपि विमाने" क्रमात् शतारसहस्रारनामके" एवं सर्वत्र इंद्रनाम्ना विमानानां नाम ज्ञातव्यं" विभजनं तु पूर्ववद्वेदितव्यं" ततः परं आनतप्राणतारणाच्युतनामानः चत्वारः स्वर्गा वर्तंते तेषां चतुर्णामपि स्वर्गानां पटलानि षट् भवंतीति सिद्धांतवचनं" तेषु षट्सु पटलेषु चतुर्दिक्षु श्रेणिविमानानि प्रदिक्षु च प्रकीर्णविमानानि" तत्र अंत्यपटलं अच्युतनामकं तस्य मध्यप्रदेशे अच्युतंनाम इंद्रकविमानं भवति" तस्माच्चतुर्दिक्षु च तस्रः श्रेणयो निर्गताः" प्रत्येकमेकादश विमानाः" तत्र दक्षिणश्रेणौ षष्ठं विमानं यद्वर्त्तते" तस्य स्वामी आरणेंद्रः" तथोत्तरश्रेणौ षष्ठं विमानं अच्युतेंद्र पाति" किं क्रियते लोकानुयोगनाम्नि सिद्धांते अनतप्राणतेंद्रौ नोक्तौ तन्मतानुसारेण इंद्राः चतुर्दश भवंति" मया तु द्वादशोच्यंते" यस्मात् ब्रह्मेंद्रानुवर्ती ब्रह्मोत्तरेंद्रः" लांतवेंद्रानुवर्ती कापिष्ठेंद्रः" शुक्रेंद्रानुवर्ती महाशुक्रेंद्रः" शतारेंद्रानुवर्ती सहस्रारेंद्रः" सौधर्मैशानसानत्कुमारमाहेंद्रेषु चत्वार इंद्राः" आनतप्राणतारणाच्युतेषु चत्वार इंद्राः" तेन कल्पवासींद्रा द्वादश भवंति" सौधर्मस्वर्गस्य संबंधीनि विमानानि" ३२...... द्वात्रिंशल्लक्षाणि भवंति" ऐशानस्वर्गस्य २८...... अष्टाविंशतिलक्षाणि" सानत्कुमारस्य १२..... द्वादशलक्षाणि" माहेंद्रस्य ८..... अष्टौ लक्षाणि" ब्रह्मलोकब्रह्मोत्तरयोः समुच्चयेन ४...... चत्वारि लक्षाणि कथ्यंते" लांतवकापिष्ठयोः समुदायेन ५.... पंचाशत्सहस्राणि भवंति" शुक्रमहाशु

१०८ कप्रमाणंवपुःस्यात् शुक्रमहाशुक्रसतारसहस्रारेष्वरत्निचतुष्ककायो भवंति आनतप्राणतयोररत्निसार्द्धत्रयप्रमाणो
विग्रहो भवति आरणाच्युतयोररत्नित्रयप्रमाणो विग्रहो भवति प्रथमग्रैवेयकत्रिके अरत्निसार्द्धद्वयप्रमाणं गात्रं भवति
द्वितीयग्रैवेयकत्रिके अरत्निद्वयप्रमाणा तनूर्भवति तृतीयग्रैवेयकत्रिके नवानुदिसविमानेषु सार्द्धैकारत्निप्रमाणा मूर्त्ति
र्भवति पंचानुत्तरविमानेषु एकारत्निप्रमाणं वपुर्भवति विमानपरिवारादिपरिग्रहैरुपर्युपरि हीना भवंति अल्पकषा॰
यत्वात् उपर्युपरि अभिमानेन च वैमानिका हीना भवंति तर्हि वैमानिकेषु लेश्या कीदृशी भवतीति प्रश्ने तत्परिज्ञाना
र्थं सूत्रमिदमुच्यते २१ ॥ पीतपद्मशुक्ललेश्याः द्वित्रिशेषेषु ॥ ॥ पीता च पद्मा च शुक्ला च पीतपद्मशुक्लाः पीतपद्म॰
शुक्ला येषां वैमानिकानां ते पीतपद्मशुक्ललेश्याः अत्र ह्रस्वत्वं कथं उत्तरपादस्थं तत् ह्रस्वत्वं भवति यथा द्रुतामध्याविलंबि॰
तमाद्रुतिसंगीते ह्रस्वत्वमस्ति तत्रापि ह्रस्वत्वं अथवा पीतश्च पद्मश्च शुक्लश्च पीतपद्मशुक्लाः पीतपद्मशुक्लवर्णास
युक्ता के ते पदार्थाः कानिचिद्वस्तूनि तेषामिव लेश्या येषां वैमानिकानां ते पीतपद्मशुक्ललेश्याः तत्र कस्य का लेश्या इति
चेदुच्यते द्वित्रिशेषेषु द्वे च युगले त्रीणि युगलानि शेषाणि सर्वाणि स्थानानि द्वित्रिशेषाणि चेदुच्यते द्वित्रिशेषेषु द्वे यु
गले त्रीणि युगलानि शेषाणि च सर्वाणि स्थानानि द्वित्रिशेषाणि तेषु शेषेषु अस्यायमर्थः सौधर्मेशानयोः सा[illegible]नत्कु॰
मारमाहेंद्रयोश्च द्वयोर्वैमानिकाः पीतपद्मलेश्यास्तावद्वेवैव परं अयं तु विशेषः सानत्कुमारमाहेंद्रयोः पीतपद्मले १०८
श्याभिश्राः संति ब्रह्मलोकब्रह्मोत्तरलांतवकापिष्टशुक्रमहाशुक्रसंज्ञकेषु त्रिषु युगलेषु वैमानिकाः पद्मलेश्यास्ता॰

वेदनास्तु ॥ ॥अथेदानींसर्वेषांवैमानिकानामन्योन्यविशेषपरिज्ञानार्थंसूत्रमिदमुच्यतेभगवद्भिः १९ ब स्थितिप्र
भावसुखद्युतिलेश्याविसुद्धींद्रीयावधिविषयतोधिकाः निजायुरुदयात्तद्भवेकायेनसार्द्धमेवस्थानंस्थितिरुच्यते।
निग्रहानुग्रहसमर्थ्यप्रभावः इंद्रियविषयानुभवनंसुखं शरीरवस्त्राभरणादीनांद्युतिर्दीप्तिः कषायानुरंजितायोगप्रवृ
त्तिर्लेश्यायाविशुद्धिर्निर्मलतालेश्याविशुद्धिः इंद्रियाणिचस्पर्शनादीनि अवधिश्चतृतीयोबोधः इंद्रियावधयःइंद्रिया
वधीनांविषयः गोचरःगम्यः पदार्थः इंद्रियावधिविषयः स्थितिश्चप्रभावश्चसुखंचद्युतिश्चलेश्याविशुद्धिश्चइंद्रिया
वधिविषयश्च स्थितिप्रभावसुखद्युतिलेश्याविशुद्धींद्रियावधि विषयाः तेभ्यस्तेवति तः वैमानिकाअधि
काभवंति कुत्रउपर्युपरिप्रतिस्वर्गपटलंच अथयदिस्थित्यादिभिरुपर्युपरिअधिकावैमानिकाभवंति तर्हिगतिशरी
रपरिग्रहाभिमानैरपिअधिकाभविष्यंतीत्यारेकायांयोगोयमुच्यते २० ब गतिशरीरपरिग्रहाभिमानतोहीनाः॥ ॥देश
देशांतरप्राप्तिहेतुर्गतिः विक्रियाहेतुभूतंवैक्रियकंशरीरं लोभकषायस्योपरिदयेनविषयेष्वासंगःपरिग्रहः मानकषा
यस्योदयात्प्रादुर्भूतोऽहंकारोऽभिमानः गतिश्चशरीरंचपरिग्रहश्चाभिमानश्चगतिशरीरपरिग्रहाभिमानास्तेभ्यर्वति
तः वैमानिकाउपर्युपरिप्रतिपटलंचहीनाःतुच्छाभवंति तथाहिदेशांतरेषुविषयक्रीडारतिप्रकर्षत्वाभावात् उप
र्युपरिगतिहीनाभवंति तथाउपर्युपरिवैमानिकाःशरीरेणापिहीनाभवंति तत्कथंसौधर्मैशानयोर्वैमानिकानामरत्निम न२
सप्तकर। प्रमाणंशरीरंसानत्कुमारमाहेंद्रयोररत्निषट्कप्रमाणमंगंभवति ब्रह्मलोकब्रह्मोत्तरलांतवकापिष्टेषु रत्निपंच

शांतानोपसर्गैश्चसाधूनांचित्तानंदामृतानिभाः॥९०॥नकोपसदृशोवह्निर्विश्वप्रज्वालनक्षमः।अमृतंनक्षमातु
ल्यंत्रिजगत्प्रीणनक्षमं॥९१॥ द्वीपायनःस्वकोपेनदग्ध्वाद्वारवतींमुनिः सर्वांस्वस्यंशरीरंचगातोऽसौसेनदुर्गतिं॥क्रो
धेनोपार्ज्जनंकृत्वाबहवोनारकादयः॥रौद्रध्यानांगताःश्वभ्रंस्त्रीध्यादिरहिताअपि॥९३॥कोपाग्निर्जृंभतेसाधो
र्यस्यकायकुटीरके।तस्यदग्धाहिरत्नानिभस्मीभावंव्रजंत्यतः॥९४॥पूर्वंदहतिकोपाग्निर्देहंततोपरान्नोदहपुंसां
चधर्म्मादीनुदत्तेमुत्रदुःखंधोगतिं॥९५॥यदिकोपंकचित्कुर्यान्निग्नोवाचीवरांहतः।तदानीचोजनैःप्रोक्तःसोत्यजा
दपिपापधीः॥९६॥ नक्रोधेनसमोवैरीसर्वानर्थाकरोऽशुभः।इहामुत्रमनुष्याणांसप्तमश्वभ्रकारकः॥९७॥इ
त्यादिदोषकर्त्तारंक्रोधशत्रुंतपोधनाः।क्षमाखड्गेनमोक्षायदुर्जयंघ्नंतुशान्तितः॥९८॥क्षमामुक्तिसखीप्रोक्ताऽजि
नैर्मुक्तिवशीकरा।कल्पवल्लीक्षमानॄणांसंकल्पितसुखप्रदा॥९९॥क्षमारक्षापरापुंसांशत्रुभ्यःशममातृका।
क्षमाधर्म्मसुरत्नानांखनीसारांशुभंकरा॥१००॥पार्श्वेशःसंजयतास्यमुनिवंभूत्यादियोगिनः।क्षमयाचिरांजित्वा
बहूपसर्गवैरिजातान्॥१॥केवलागमंप्राप्यत्रिजगद्भव्यपूजनं।लोकाग्रशिखरंजग्मुर्बहवःशर्म्मसागरं॥२॥क्षमासम
संतपोनास्तिक्षमातुल्यंनसद्व्रतं।क्षमाभंन।हतंकिंचित्क्षमानिभंजीवितं॥३॥इत्यादीन्परमान्ज्ञात्वाक्षमायाः
नं

पुण्यंमतोस्यैवहानिर्हृद्धिर्ममोर्ज्जिता॥७५ अथवामद्द्रिपुण्यायप्राग्भवेताडितोमया।ततोमांताडयत्यत्रदोषोमे
स्यनजातुचित्॥७६ प्राग्भवेवास्वतंकर्मयत्तन्मयैवभुंज्यते।निमित्तमात्रंमत्रेमंमन्योदुःखादिकारकं॥७७ मदी
यंममपिचेच्चित्तंव्रजेत्क्रोधाग्निसन्निधिं।अज्ञस्यास्यविदोमेत्रकोविशेषस्तदापृथक्॥७८ क्रोधहालाहलाक्रांतं
निर्विषीकर्त्तुमंसमः।अहंयदिकथंक्रोधविषंपिबामिसांप्रतं॥७९ अभ्यस्तोयःशमःपूर्वंबहुकष्टैर्मयाधुना।वैफ
ल्यंतस्यजायेतयदिकोपंकरोम्यतः॥८० इत्यादिचिंतनेश्चित्तंस्थिरीकृत्यांशुसाधुना।सोढव्योनिखिलेलोकेताडनं
दुर्जनोद्भवं॥८१ यदिकश्चिद्द्वेषैःप्राणान्गृह्णातिश्वभ्रनायकः।ऋषिणेदंतदाचिंतनीयंकोपाग्निनीरदं॥८२ आदत्ते
यंममप्राणान्नचधर्म्मंशिवप्रदं।अस्माद्बालाद्धिमेलाभोनहानिर्द्धर्मवर्द्धनात्॥८३ जैराजर्जरितंकायंहत्वा
दिव्यंगुणाकरं।वपुर्दत्तेवधाद्यैर्मेकथंसनसुहृद्वरः॥८४ कारागारनिभात्कायान्मोचयित्वांशुमांहियः।स्वर्गादौस्था
पयत्येवकथंसशत्रुरुच्यते॥८६ इत्यादिसद्विचारौघैःप्राणनाशेपिसाधुना।हेमैकोसर्वथाकार्यःकोपःकार्योनजा
तुचित्॥८७ छेदनैःकर्त्तनैर्दाहैर्विक्रियांयातिचंदनंनयथान्नतथा।योगीसर्वोपद्रवराशिभिः॥८८ कंपतेनयथापृ
थ्वीखननज्वालनादिभिः।उपसर्गैस्तथः [illegible] भिर्धैर्यान्नक्षोभ्योधीरसंयमी॥८९ कंचिद्दुर्गंधमूत्रादीनिर्विषायंतैर्विघ्नैर्व

CC0. In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust Gangotri

१०९ नुत्तरविमानाश्च कल्पातीताः इति ज्ञातव्यं तर्हि लोकांतिका अमराः वैमानिकाः संतः केषु गृह्यंते कल्पोपपन्नेषु कल्पातीते-
षु वा इति प्रश्ने सूत्रमिदमुच्यते २३ ब्रह्मलोकालया लोकांतिकाः एत्य लीयंते तस्मिन्निति आलयो निवासः ब्रह्मलो-
कः पंचमः स्वर्गः तस्मिन्नालया निकाया विमानानि येषां ते ब्रह्मलोकालयाः तर्हि ये ब्रह्मलोके वर्त्तंते ते सर्वेपि लो-
कांतिका इत्युच्यंते नैवं लोकांतिक इति संज्ञा अन्वर्था वर्त्तते [illegible] सत्यार्था वर्त्तते तेनायमर्थः लोकशब्देन ब्रह्म-
लोक उच्यते समुदायेषु निवृत्ता शब्दा अवयवेष्वपि वर्त्तंत इति वचनात् लोकस्य ब्रह्मलोकस्य अंतो ऽव-
सानं लोकांतः लोकांते भवा लोकांतिकाः ननु सर्वेपि लोकांतिकाः कथ्यंते तेषां विमानानि ब्रह्मलोक-
स्वर्गस्य अंतेषु अवसानेषु वर्त्तंते अथवा जन्मजरामरणव्याप्तो लोकः संसारः तस्य अंतः लोकांतः लो-
कांते परीतसंसारेण भवा लोकांतिकाः ते हि ब्रह्मलोकात् च्युत्वा एकं गर्भवासं परिप्राप्य निर्वाणं गच्छंति।
तेन कारणेन लोकांतिका उच्यंते अयं सामान्यतया लोकांतिका प्रोक्ता तेषां भेदप्रतिपत्यर्थं सूत्रमिदमाहुः
२४ सारस्वतादित्यवन्ह्यरुणगर्दतोयतुषिताव्याबाधारिष्टाश्च ॥ ॥ सरस्वती चतुर्दशपूर्वलक्षणां विदंति
सारस्वताः आदितेर्देवमातुरपत्यानि आदित्याः वह्निवद्दीप्यमाना वह्नयः अरुणउद्भासकरः तद्वत्तेजो यं २
विराजमानाः अरुणाः गर्दाः शब्दाः तोयवत्स्रवहंति लहरीतरंगवच्च वर्त्तंते ये तु ते गर्दतोयाः तुष्यंति विष-
यसुखपरान्मुखा भवंति तुषिताः न विद्यते विविधा कामादिजनिता आसमंताद्बाधा [illegible] ते अव्याबाधाः

र्त्तते एवं परं तु अयं विशेषः शुक्रमहाशुक्रसतारसहस्रारेषु वैमानिकाः पद्मशुक्लमिश्रलेश्या वर्त्तते आनतप्राणतारणाच्युतनवग्रैवेयकनवानुदिशपंचानुत्तरेषु शेषशब्दलब्धेषु वैमानिकाः शुक्ललेश्या तावद्वर्त्तते एवं परं अयं तु विशेषः नवानुदिशपंचानुत्तरविमानेषु चतुर्दशसु वैमानिकाः परमशुक्ललेश्यास्तावद्वर्त्तते अत्राह सूत्रे मिश्रस्य ग्रहणं न कृतं वर्त्तते कथं भवद्भिः मिश्रस्य ग्रहणं कृतं सत्यं साहचर्यात् लोकवत् कोसौ लोकदृष्टांतः यथा पताकिनो गच्छंति इति प्रयोगे गच्छंति इत्युक्ते पताकिभिः सह ये पताकारहिता गच्छंति ते पि पताकिन इत्युच्यंते ये छत्रिभिः सह छत्ररहिता गच्छंति ते पि छत्रिण उच्यंते कस्मात् साहचर्यात् एवं यथा अछत्रिषु छत्रिव्यवहारो लोके वर्त्तते तथा अत्रापि सूत्रानुक्रमपि मिश्रग्रहणं भवति सूत्रतः कथं ज्ञायते इति चेदुच्यते तत्रैवमभिसंबंधः क्रियते द्वयोः स्वर्गयुगलयोः पीतलेश्या तावद्वर्त्तते सानत्कुमारमाहेंद्रयोः पद्मलेश्यायाः अविवक्षातः पीतैव ब्रह्मलोकब्रह्मोत्तरलांतवकापिष्टशुक्रमहाशुक्रसंज्ञकेषु त्रिषु युगलेषु पद्मलेश्या तावदुक्तैव शुक्रमहाशुक्रयोः शुक्ललेश्यायाः अविवक्षातः पद्मलेश्यैवोक्ता शेषेषु शतारादिषु शुक्ललेश्या तावदुक्तैव शतारसहस्रारयोः पद्मलेश्यायाः अविवक्षातः शुक्लैवोक्ता इत्यभिसंबंधेन नास्ति दोषः अथ कल्पोपन्नाः कल्पातीताश्चेति यत्सूत्रमुक्तं तत्र न ज्ञायते के कल्पाः येषु कल्पेषु जाः तेषु कल्पातीताः स्वयमेव ज्ञायंते इति संदेहे सूत्रमिदमुच्यते २२ प्राग्ग्रैवेयकेभ्यः कल्पाः ग्रैवेयकेभ्यो नवग्रैवेयकेभ्यः प्राक्शात् शाकपूर्वे ये वर्त्तंते ते कल्पा भवंति अच्युतांताः सौधर्मादयः इत्यर्थः तर्हि कल्पातीताः के वर्त्तंते इत्याह परिशेषभावात् इतरेण ग्रैवेयकाः नवानुदिशाः पंच

तं जयंतापराजितानुदिसनामानो विमानाः॥ तेषु विजयादिषु विमानेषु अहमिंद्र देवा वर्त्तंते ते द्विचरमाः॥ द्वौ चरमौ अंत्यौ मनुष्यभवौ संप्राप्य मोक्षं गच्छंतीत्यर्थः॥ कथं द्विचरमाः॥ विजयादिषु विमानेषूत्पद्य अपरीत्यक्त सम्यक्त्वाः ततः प्रच्युत्य मनुष्यभवे समुत्पद्य संयमं समाराध्य भूयो विजयादिषु समुत्पद्यंते॥ ततः प्रच्युत्य पुनरपि मनुष्यभवं प्राप्य सिद्धिं गच्छंति॥ एवं मनुष्यभवापेक्षया द्विचरमदेहत्वं तेषां भवति॥ सर्वार्थसिद्ध्यहमिंद्रास्तु अन्वर्थसंज्ञत्वात् परमोत्कृष्टसुरत्वाच्च अर्थापत्तिबलादेव एकचरमा भवंतीति ज्ञातव्यं॥ औपशमिकक्षायिकौ भावौ मिश्रश्च जीवस्य स्वतत्त्वमौदयिकपारिणामिकौ चेति सूत्रविवरणे तिर्यग्गतिमौदयिकी प्रोक्ता पुनरपि तिर्यग्योनिजानां चेति सूत्रे उत्कृष्टमायुः पल्यत्रयमुक्तं जघन्यमंतर्मुहूर्त्तमुक्तं तत्र च न ज्ञायते के जीवास्तिर्यग्योनयः इति संदेहे तं निरासार्थं तिर्यगातिः प्रतिपाद्यते॥ २६ औपपादिकमनुष्येभ्यः शेषास्तिर्यग्योनयः॥ उपपादे भवा औपपादिकाः॥ मनुष्येभ्यः कुलकरेभ्यो भवा मनुष्या॥ औपपादिकमनुष्याश्च औपपादिकमनुष्यास्तेभ्य औपपादिकमनुष्येभ्यः॥ शेषा अपरिसंसारिजीवाः तिर्यग्योनयः तिर्यंच इति वेदितव्यं॥ तत्र देवा नारकाश्च औपपादिकाः देवनारकाणामुपपाद इति वचनात्॥ मनुष्याणामपि स्वरूपं ज्ञातमेव॥ प्राग्मानुषोत्तरान्मनुष्या इति वचनात्॥ एभ्यो ये अन्ये ते सर्वेपि प्राणिणः॥ तिर्यंचो ज्ञातव्याः॥ तर्हि तिरश्चां क्षेत्रविभागो न प्रोक्तः॥ सत्यं सर्वस्मिन् त्रैलोक्ये तिर्यंचो वर्त्तंते एव क्षेत्रविभागः कथ्यते॥ तर्हि नारकतिर्यग्मनुष्याणामायुः प्रोक्तं॥ देवानां नोक्तं देवानामायुः कीदृशमित्युक्ते प्रथमतस्तावद्भवनवासिनामायुरुच्यते॥ २७ ॥ ॥ स्थितिरसुरनागसुपर्णद्वीपशेषा

न विद्यते रिष्टं अकल्याणं येषां ते अरिष्टाः ॥ सारस्वताश्च आदित्याश्च वन्हयश्च अरुणा श्च गर्दतोयश्च तुषिताश्च
अव्याबाधाश्च अरिष्टाश्च ते तथोक्ता तत्र सारस्वतानां विमानं ईशानकोणे वर्तते ॥ आदित्यानां विमानं पूर्वस्यां अस्ति ॥ वन्हीनां
देवगणानां विमानं अग्निकोणे तिष्ठते ॥ अरुणानां विमानं दक्षिणदिशि अस्ति ॥ गर्दतोयानां विमानं नैरुत्यकोणे आस्ते ॥ तुषि
तानां विमानं पश्चिमदिश्यस्ति ॥ अव्याबाधानां विमानं वायुकोणे विद्यते ॥ अरिष्टानां विमानं उत्तरदिश्यस्ति च शब्दा
त् सारस्वतादित्यानामंतराले अग्न्याभसूर्याभानां विमाने वर्तेते ॥ आदित्यवन्हीनामंतराले चंद्राभसत्याभानां विमाने स्तः ॥
वन्ह्यरुणानामंतराले श्रेयस्करक्षेमंकराणां विमाने तिष्ठतः ॥ अरुणगर्दतोयानामंतराले वृषभेष्टकमचा
णां विमाने आसते ॥ गर्दतोयतुषितानामंतराले निर्वाणरजोदिगंतरक्षितानां विमाने विद्यते ॥ तुषिताव्याबाधानामंतरा
ले आत्मरक्षितसर्वरक्षितानां विमाने भवतः ॥ अव्याबाधारिष्टानामंतराले मरुद्वसूनां विमाने स्यातां ॥ अरिष्टसारस्वताना
मंतराले अश्वविश्वानां विमाने स्तः ॥ सर्वेपि लोकांतिकाः स्वाधीनवृत्तयः हीनाधिकत्वभावाभावात् ॥ विषयसुखपराङ्मुखत्वा
कथ्यते४ त् देवर्षयश्च ॥ अत एव देवानामर्चनीयाः चतुर्दशपूर्वधारिणः ॥ तीर्थंकरपरदेवानां निःक्रमणकल्याणे स्वामिसंबोधन
सेवानुयोगाः ॥ चतुर्लक्षं तथा सप्तसहस्राणि सताष्टकं ॥ विंशति मिलितास्तेते सर्वे लोकांतिकाः स्मृताः ॥ १ ॥ अत्र यद्येते एकं
भवं प्राप्य निर्वाणं गच्छंति ॥ तर्हि अन्येषामपि देवानामस्ति कश्चित् निर्वाणप्राप्तिकालविभाग इति प्रश्ने सूत्रमिदमुच्य
ते ॥२५॥ ब विजयादिषु द्विचरमाः ॥ विजयो विजयनामा विमानः स आदिः प्रकारो येषां ते विजयादयः विजयं वैजयं

द्विवचनं च वर्त्तते सागरोपमं च सागरोपमं च सागरोपमे कथंभूते सागरोपमे अधिके किंचिदधिके सातिरेके इत्यर्थः द्विवचनेन मनोवृत्तिनिषिधसंधिः अधिके इत्ययं शब्दः सहस्रारकल्पपर्यंतं अधिकारवान् ज्ञातव्यः तेन सानत्कुमारमाहेंद्रयोरपि सप्त सागरोपमाणि सातिरेकाणि ज्ञातव्यानि तथा ब्रह्मलोकब्रह्मोत्तरयोरपि दश सागरोपमाणि सातिरेकाणि ज्ञातव्यानि एवं द्वयोर्द्वयोः कल्पयोर्विशेषे सातिरेकः आशब्दप्रयोक्तव्यः आकुतः आसहस्रारात् आनतप्राणतयोरारणाच्युतयोश्चापि इत्यादिषु सातिरेकार्थो नास्ति कस्मात् त्रिसप्तनवैकादशत्रयोदशपंचदशाभिरधिकानि तु इत्यत्र सूत्रे तु शब्दस्य ग्रहणात् अथ विस्तारः सौधर्मैशानयोः यानि एकत्रिंशत्पटलानि वर्तंते तेषु प्रत्येकं स्थिति विशेषः कथ्यते तथाहि ऋतुपटले पल्योपमकोटीनां षट्षष्ठिलक्षाणि षट्षष्ठिसहस्राणि षट्सतानि षट्षष्ठि तथा पल्योपमानां षट्षष्ठिलक्षाणि षट्षष्ठिसहस्राणि षट्सतानि षट्षष्ठिः तथा पल्योपमस्य कृतत्रिभागस्य भागद्वयं च १ चंद्रनाम्नि द्वितीयपटले पल्योपमकोटीनां एका कोटी त्रयस्त्रिंशल्लक्षाणि त्रयस्त्रिंशत्सहस्राणि त्रीणि शतानि त्रयस्त्रिंशत् तथा पल्योपमानां त्रयस्त्रिंशल्लक्षाणि त्रयस्त्रिंशत्सहस्राणि त्रीणि शतानि त्रयस्त्रिंशत् तथा पल्योपमस्य भागत्रयस्य एको भागः २ विमलनाम्नि तृतीयपटले पल्योपमकोटीनां द्वे कोट्यौ ३ वल्गुनाम्नि चतुर्थपटले पल्योपमकोटीनां द्वे कोट्यौ षट्षष्ठिलक्षानि षट्षष्ठिसहस्रानि षट्शतानि षट्षष्ठिः तथा पल्यभागस्य द्वौ भागौ ४ वीरनाम्नि पंचमे पटले पल[illegible]टीनां कोट्यस्तिस्रः त्रयस्त्रिंशल्लक्षाणि त्रयस्त्रिंशत्सहस्राणि त्रीणि [illegible] तथा पल्योपमानां [illegible] षट्षष्ठिलक्षाणि षट्षष्ठिसहस्राणि षट्शतानि [illegible]

CC-0. In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust, Gangotri

णां सागरोपमत्रिपल्योपमार्द्धहीनमिता स्थितिः आयुःप्रमाणं केषां असुरनागसुपर्णद्वीपशेषाणां तत्र असु[illegible]
गसुपर्णद्वीपशेषाणां॥ कथंभूता स्थितिः सागरोपमद्वित्रिपल्योपमार्द्धहीनमिता॥ सागरोपमश्चासौ त्रिपल्योपमाश्च
गरोपमत्रिपल्योपमाः सा चासौ अर्द्धहीनमिता च सागरोपमत्रिपल्योपमार्द्धहीनमिता॥ अथवा सागरोपमं च त्रिपल्यो
पमानि च सागरोपमं च त्रिपल्योपमानि च अर्द्धार्द्धपल्यहीनानि सागरोपमत्रिपल्योपमार्द्धहीनानि तैर्मिता मपिता
सागरोपत्रिपल्योपमार्द्धहीनानि मिता॥ अस्यायमर्थः असुराणां उत्कृष्टा स्थितिः॥ एकसागरोपमा॥ यथाक्रमवला नागानां
त्रीणि पल्योपमानि उत्कृष्टा स्थितिः॥ सुपर्णानामुत्कृष्टा स्थितिः सार्द्धपल्यद्वयं॥ द्वीपानामुत्कृष्टा स्थितिः अर्द्धार्द्धहीनत्वा
त् पल्यद्वयं॥ शेषाणां विद्युत्कुमार अग्निकुमार वातकुमार॥ उदधिकुमार दिक्कुमार नामकानां॥ षट्प्रकाराणां भव स्तनितकुमार
नवासिनां सार्द्धपल्योपममेकं उत्कृष्टा स्थितिर्भवति॥ जघन्यां स्थितिं तु भवनवासिनां कथयिष्यामीति ज्ञातव्यं॥ अथै
तानि व्यंतरज्योतिष्कदेवानां स्थितेरनुक्रमप्राप्तामुल्लंघ्य वैमानिकानां स्थितिं सूत्रयंति॥ कस्मात् व्यंतरज्योतिष्कदेवानां
स्थितेरनुक्रमप्राप्तायाः उल्लंघनं कृतमिति चेत् सत्यं लघुना सूत्रोपायेन तेषां स्थितिवचनं भवति तदर्थमित्यर्थः॥ तत्र
वैमानिकानां स्थितिनिरूपणे आद्ययोः कल्पयोः सौधर्मैशाननाम्नोः॥ स्थितिनिरूपणार्थं सूत्रमिदमाहुः॥ २९ सौधर्मै
शानयोः सागरोपमे अधिके सौधर्मश्च ऐशानश्च सौधर्मैशानौ तयोः सौधर्मैशानयोः सप्तमी द्विवचनमिदं अधिकरणे स
प्तमीति वचनात् सौधर्मैशानयोर्द्वयोः कल्पयोः स्थितिः द्वे सागरोपमे भवतः॥ सागरोपमे इति सामान्यापेक्षया नपुंसकत्वं

तथापल्यानांत्रयस्त्रिंशल्लक्षाणि त्रयस्त्रिंशत्सहस्राणि त्रीणिशतानि त्रयस्त्रिंशत् ०.
८२

११२ शतं पल्यभागत्रयस्य भागैकः १४ वैडूर्यनाम्नि पंचदशपटले सागरो एकः १५ रुचकनाम्नि षोडशपटले सागरैकः पल्य
कोटीनां षट्षष्टिलक्षाणि षट्षष्टिसहस्राणि षट्शतानि षट्षष्टिः तथापल्यानां षट्षष्टिलक्षाणि षट्षष्टिसहस्रा
णि षट् [illegible] शतानि षट्षष्टिः पल्यभागत्रयस्य भागद्वयं १६ रुचिरनाम्नि सप्तदशपटले सागर एकः पल्यकोटीनामेका
कोटी त्रयस्त्रिंशल्लक्षाणि त्रयस्त्रिंशत्सहस्राणि त्रीणि शतानि त्रयस्त्रिंशत् पल्यभागत्रयस्य भागैकः १७ अंकना
म्नि अष्टादशपटले पल्यकोटीनां कोट्यो द्वादशः १८ स्फटिकनाम्नि एकोनविंशतिपटले पल्यकोटीनां कोट्यो द्वादश ष . तमेन
ट्षष्टिलक्षाणि षट्षष्टिसहस्राणि षट्शतानि षट्षष्टिः पल्यभागत्रयस्य भागद्वयं १९ तपनीयनाम्नि विंशतितमे पटले
पल्यकोटीनां कोट्यः त्रयोदश त्रयस्त्रिंशल्लक्षाणि त्रयस्त्रिंशत्सहस्राणि त्रीणि शतानि त्रयस्त्रिंशत् पल्यभाग त्रयस्य
भागैकः २० मेघनाम्नि एकविंशतितमे पटले पल्यकोटीनां कोट्यश्चतुर्दश २१ भद्रनाम्नि द्वाविंशतितमे पटले पल्यको
टीनां कोट्यश्चतुर्दश: षट्षष्टिलक्षाणि षट्षष्टिसहस्राणि षट्शतानि षट्षष्टिः पल्यभागत्रयस्य भागद्वयं २२ हरिद्रना छट्५
म्नि त्रयोविंशतितमे पटले पल्यकोटीनां कोट्यः पंचदश त्रयस्त्रिंशल्लक्षाणि त्रयस्त्रिंशत्सहस्राणि त्रीणि शतानि त्रयस्त्रिं
शत् [illegible] तथापल्यानां त्रयस्त्रिंशल्लक्षा
णि त्रयस्त्रिंशत्सहस्राणि त्रीणि शतानि त्रयस्त्रिंशत् पल्यभागत्रयस्य भागैकः २३ पद्मनाम्नि चतुर्विंशतितमे पटले पल्यको
टीनां कोट्यः षोडशः २४ लोहितनाम्नि पंचविंशतितमे पटले पल्यकोटीनां कोट्यः षोडश षट्षष्टिलक्षाणि षट्षष्टि

तथापल्यानां त्रयस्त्रिंशल्लक्षाणि त्रयस्त्रिंशत्सहस्राणि त्रीणि [illegible] त्रयस्त्रिंशत्
तथापल्यानां षट्षष्टिलक्षाणि [illegible] षट्षष्टिसहस्राणि षट्शतानि निष

शत् तथापल्यानांत्रयस्त्रिंशल्लक्षाणित्रयस्त्रिंशत्सहस्राणित्रीणिशतानित्रयस्त्रिंशत् तथा[illegible]भागस्यैकोभागः [illegible]
णंनाम्निषष्ठेपटलेकल्पकोटीनांकोट्युग्मलक्षाः ६ नंदननाम्निसप्तमेपटलेपल्यकोटीनांकोट्युग्मलक्षाः षट्षष्टिलक्ष
।णि षट्षष्टिसहस्राणिषट्शतानिषट्षष्टिः तथापल्यानांषट्षष्टिलक्षाणिषट्षष्टिसहस्राणिषट्शतानिषट्षष्टि
:पल्यभागत्रयस्यपल्यभागद्वयं ७ नलिननाम्निअष्टमेपटलेपल्यकोटीनांकोट्यः पंचत्रयस्त्रिंशल्लक्षाणित्रयस्त्रिंश
त्सहस्राणि त्रीणिशतानित्रयस्त्रिंशत् तथापल्यानांत्रयस्त्रिंशल्लक्षाणित्रयस्त्रिंशत्सहस्राणित्रीणिशतानित्रयस्त्रिं
शत्तथापल्यभागत्रयस्यैकोभागः ८ लोहितनाम्निनवमेपटलेपल्य.कोटीनांकोट्यः षट् ९ कांचननाम्निदशमेपट
लेपल्यकोटीनांकोट्यः षट्षट्षष्टिलक्षाणिषट्षष्टिसहस्राणिषट्शतानिषट्षष्टिः तथापल्याणांषट्षष्टिःलक्ष
णिषट्षष्टिसहस्राणिषट्शतानिषट्षष्टिःपल्यभागत्रयस्यभागद्वयं १० चंचन्नाम्निएकादशेपटलेपल्यकोटी
नांकोट्यः सप्तत्रयस्त्रिंशल्लक्षाणित्रयस्त्रिंशत्सहस्राणित्रीणिशतानित्रयस्त्रिंशत्पल्यभागत्रयस्यैकोभागः ११ मा
रुतनाम्निद्वादशेपटलेपल्यकोटीनांकोट्योऽष्टः १२ ऋद्धिनाम्नित्रयोदशेपटलेपल्यकोटीनांकोट्योऽष्टः षट्
षष्टिलक्षाणिषट्षष्टिसहस्राणि षट्शतानिषट्षष्टिः तथापल्यानांषट्षष्टिलक्षाणिषट्षष्टिसहस्राणि
षट्शतानिषट्षष्टिःपल्यभागत्रयस्यभागद्वयं १३ ईशाननाम्निचतु[illegible]दशेपटलेपल्यकोटीनांकोट्योनवत्रय
स्त्रिंशत्सहस्राणित्रीणिशतानित्रयस्त्रिंशत् तथापल्यानांत्रयस्त्रिंशल्लक्षाणित्रयस्त्रिंशत्सहस्राणि त्रीणिशतानित्रयस्त्रिं

त्रयस्त्रिंश
ल्लक्षा[illegible]

गतं॥९॥आजन्मादिनमारभ्यजीवान्हत्वातनत्रसेहो॥समर्थायैःसदापापीयमोखंडेप्रयाणके॥१०॥यत्किंचिद्दृश्य
तेवस्तुसुंदरंभुवनत्रये॥कालानलेनतत्सर्वंभस्मीभावंभवेद्ध्रुवे॥११॥इत्यनित्यंजगद्भावान्नित्यंमोक्षंसुलेभिरे
अनित्यैःस्वशरीराद्यैःसाधयंतुदृगादिभिः॥१२॥वनेव्याघ्रगृहीतस्यमृगस्येवजगत्त्रये॥यमारातिगृहीतस्यजंतोस्
शरणंक्वचिन्न॥१३॥अर्हंतोऽथशरीरांश्चत्रिविधाःसाधवोऽखिलाः॥इहामुत्रशरण्याःस्युःसर्वत्रापदिधीमतां॥१४॥त
थातैश्चप्रणीतोयोधर्मोरत्नत्रयात्मकः॥सहगामीशरण्यःससतांयमांतकोमहान्॥१५॥संसारभयभीतानांजिन
शासनमद्भुतं॥शरणंविद्यतेपुंसांजन्ममृत्युसुखापहं॥१६॥मंत्रतंत्रौषधादीनिव्यर्थानिनिखिलान्यपि॥सन्मुखेस
तिजंतूनांयमेकिंचिन्नकराणिच॥१७॥नीयमानोयमेनांगीवराकःस्वालयंप्रति॥इंद्रचक्रिखगेंद्राद्यैःशरणंत्रातुंन
शक्यते॥१८॥यत्रेंद्राद्यायमेनांधैःपात्यंतेस्वपदाद्बलात्॥कस्तत्रोद्धरतेन्योस्मात्सर्वंजीवक्षयंकरात्॥१९॥विज्ञाये
तिजिनेंद्रोक्तधर्मस्यपरमेष्ठिनां॥नित्यंमोक्षंयमादिभ्योत्रजंतुःशरणंबुधाः॥२०॥द्रव्यक्षेत्रादिभेदेकालेभवभावकये
भ्रमोसंसारेदुःखसंपूर्णेऽनंतमंतिकर्मणांगिनः॥२१॥कर्मनोकर्मपर्याप्तिभिर्गृहीतानपुद्गलान्॥नभुक्ताबहुशोङ्गी
वेयैस्तेनस्युर्जगद्गृहे॥२२॥अधोमध्योर्ध्वलोकेषुभ्रमंतोनिखिलांगिनः॥यत्रोत्पन्नामृतानैवसप्रदेशोनविद्यते॥२३

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust and eGangotri

जिनपत्तिविभवैंतयांतिमोसंगुणाश्रि॥८७धर्मःश्रीधनकांक्षिणांचधनदोधर्मंश्रयंतेविदोधर्मेणैवसमा
प्यतेंवरसुखंधर्म्मायभक्त्यानमः।धर्म्मान्नास्त्यपरोगुणाःऽजनकोधर्मस्यखानिःक्रियाधर्म्मेमेंदधतोमन
प्रतिदिनंहेधर्म्मपापंजहि॥८८इतिभट्टारकश्रीसकलकीर्त्तिविरचितेमूलाचारप्रदीपकाख्येमहाग्रंथे
शीलगुणदशलाक्षणिकधर्म्मवर्णनोनामैकादशमोधिकारः॥ब॥१॥वीतरागान्मुनीन्द्रैर्ध्यानेनुप्रेक्षार्थ
चिंतकान्नत्वासध्यानधूतकर्म्मारीन्।वंदेविश्वहितोद्यतान्॥१अत्रेयहंयाअनुप्रेक्षांद्वादशैवमुनीश्वरैः।वैराग्य
यसदाध्येयास्तावक्ष्येरागहानये॥२अनित्याख्याह्यनुप्रेक्षाद्वितीयाशरणाभिधा।संसारसंज्ञिकैकत्वान्यत्व
शुच्याश्रवाह्वयाः॥३संवरोनिर्ज्जरालोकोबोधिदुर्ल्लभनामकः।धर्म्मएताअनुप्रेक्षाभाषिताजिनपुंगवैः॥४अनि
त्यानिसमस्तानिवपुरायुःसुखानिच।इंद्रचापसमानानिराज्यसौधधनानिच॥५यौवनंजरयाक्रांतंस्वायु
र्यमसुखेस्थितं।रोगैःसन्निश्रिताभोगाःसौख्यंदुःखपुरस्सरं॥६इंद्रचक्रिबलेशादिपदानिशाश्वतानि
न।इंद्रियारोग्यसामर्थ्यबलान्यत्रोपमानिच॥७श्रंखलाभाश्चलानार्यःकुटुंबंखलविडंबकं।पुत्राःपाशोप
मागेहवासोबंदिगृहोपमः॥८रूपंपुंसांदेहशाध्वासिरापावच्चलक्ष्मीवित्तंसंपदोविपदोंतेस्युर्भंगुराण्यखिलं

CC0. In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust Foundation and eGangotri

११३ सागरः सप्तभागानामेको भागः ३ गरुडनाम्नि चतुर्थपटले चत्वारः सागराः सागरसप्तभागानां षट्भागाश्च ४ लांगल
नाम्नि पंचमे पटले सागराः पंच सागरसप्तभागानां चत्वारो भागाश्च ५ बलभद्रनाम्नि षष्ठे पटले सागराः षट् सागरसप्तभ
भागानां द्वौ भागौ च ६ चक्रनाम्नि सप्तमे पटले साधिका एवं सप्त इति सानत्कुमारमहेन्द्रयोः सप्तप्रस्तारानां मुख्य
हास्थितिर्ज्ञातव्या अथ ब्रह्मलोकादिषु अच्युतपर्यंतेषु कल्पेषु स्थितिविशेषपरिज्ञानार्थं सूत्रमिदमाहुः ३० त्रिसप्तनं
वैकादशपंचदशभिरधिकानि तु ३१ अयमत्र सप्त च नव च एकादश च त्रयोदश च पंचदश च त्रिसप्तनवैकादशपंचदश
त्रयोदशभिस्तथोक्तैः अधिकानि पूर्वसूत्रोक्तानि सप्तसागरोपमानि अस्यायमर्थः ब्रह्मलोकब्रह्मोत्तरयोः सप्तसा
गरोपमानि त्रिभिः सागरोपमैरधिकानि दशसागरोपमानीत्यर्थः शुक्रमहाशुक्रयोः सप्तसागरोपमानि नवसाग
रोपमैरधिकानि षोडशसागरोपमानीत्यर्थः सतारसहस्रारयोः सप्तसागरोपमानि एकादशसागरोपमैरधिकानि अ
ष्टादशसागरोपमानीत्यर्थः आनतप्राणतयोः सप्तसागरोपमानि त्रयोदशसागरोपमैरधिकानि विंशतिसागरोपमानी
त्यर्थः तुशब्दो विशेषणार्थः कोसौ विशेषः सौधर्मैशानयोः सागरोपमे अधिके इत्यत्र अधिकशब्दाधिकारः ब्रह्मलोकब्र
ह्मोत्तरलांतवकापिष्टशुक्रमहाशुक्रशतारसहस्रारपर्यंतेषु चतुर्षु युगलेषु प्रवर्तते न त्वानतादिषु वर्त्तते इत्ययं विशेष
यति ते नं यत्र यत्र यावंति सागरोपमानि उक्तानि तत्र तत्र साधिकानि वक्तव्यानि आनतप्राणतयोः सागरोपमाणि विंश ११३
तिरेव आरणाच्युतयोः द्वाविंशतिरेव न साधिकानि अथ विस्तरः ब्रह्मलोकब्रह्मोत्तरयोः [illegible] नि चैत्यां [illegible] सुरलो [illegible]

हस्राणि षट्शतानि षट्षष्टिः तथा पल्यानां षट्षष्टिलक्षाणि षट्षष्टिसहस्राणि षट्शतानि षट्षष्टिः पल्यभाग
यस्य भागद्वयं २५ वज्रनाम्नि षट्विंशतिमे पटले पल्यकोटीनां कोट्यः सप्तदश त्रयस्त्रिंशल्लक्षाणि त्रयस्त्रिंशत्स
हस्राणि त्रीणि शतानि त्रयस्त्रिंशत् तथा पल्यानां त्रयस्त्रिंशल्लक्षाणि त्रयस्त्रिंशत्सहस्राणि त्रय [illegible] शतानि पल्यभाग
त्रयस्य भागैकः २६ नंद्यावर्तनाम्नि सप्तविंशतिमे पटले पल्यकोटीनां कोट्यः अष्टादश्यः २७ प्रभंकरनाम्नि
अष्टाविंशतिमे पटले पल्यकोटीनां कोट्यः अष्टादश षट्षष्टिलक्षाणि षट्षष्टिसहस्राणि षट्शतानि षट्षष्टिः
पल्यभागत्रयस्य भागद्वयं २८ पिष्टकनाम्नि एकोनत्रिंशत्तमे पटले पल्यकोटीनां कोट्यः एकोनविंशतिः त्रयस्त्रिंश
ल्लक्षाणि त्रयस्त्रिंशत्सहस्राणि त्रीणि शतानि त्रयस्त्रिंशत्सहस्राणि त्रीणि शतानि त्रयस्त्रिंशत् पल्यभागत्रयस्य भा
गैकः २९ गजमस्तकनाम्नि त्रिंशत्तमे पटले पल्यकोटीकोट्यः विंशतिः ३० प्रभानाम्नि एकत्रिंशत्तमे पटले साधिकौ
सागरौ द्वौ ३१ इति सौधर्मैशानयोरेकत्रिंशत्प्रस्ताराणां मुत्कृष्टा स्थितिर्ज्ञातव्या अथ सनत्कुमारमाहेंद्रयोः उत्कृष्टा
स्थितिप्रतिपत्त्यर्थं सूत्रमिदमाहुः २९ ब सानत्कुमारमाहेंद्रयोः सप्त सानत्कुमारश्च माहेंद्रश्च सानत्कुमारमाहेंद्रयोः त
योः सानत्कुमारमाहेंद्रयोः अनयोः द्वयोः कल्पयोः अमराणां सप्तसागरोपमानि साधिकानि उत्कृष्टा स्थितिर्भवति तयो
संबंधीनि पटलानि सप्त भवंति तत्र अंजननाम्नि प्रथमपटले द्वौ सागरौ सागरसप्तभागानां [illegible] पंचभागाश्च १
वनमालनाम्नि द्वितीयपटले सागरद्वयं सागरसप्तभागानां त्रयो भागाश्च २ नागनाम्नि तृतीयपटले चत्वारः सागराः

सर्वेसुखंकांक्षितं॥३७त्रसस्थावरकायेष्वेकाकीभ्रमतिदुःखभाक्।आ[illegible]कुलैर्यत्रभ्रमतोविधिवंचितः॥३८
एकस्तपोसिनाहत्वाकर्मारातीन्स्वपौरुषात्।मोहेनसहभव्योत्रव्रजेन्मोक्षंगुणाकरं॥३९इत्येकत्वंपरिज्ञा
यंस्वस्यंसर्वत्रधीधनाः।एकत्वंभावयंत्वात्रमनोत्रैकत्वपदाप्तये॥४०यत्रदेहात्पृथग्भूतोमृतोसादादिलौकिक
त्रोदेहीजडैतैरैस्तत्रकिंस्वकीयःपृथग्जनः॥४१जीवास्पंचेंद्रियाण्यत्रभिन्नरूपाणितत्वतः।कर्मजान्यन्यव
स्तूनिमनःकायवचांसिच॥४२अन्यामातापिताप्यन्योन्याभार्यास्वजनोखिलः।पुत्राद्यन्यंकुटुंबंचस्याद्देहिनां
चतुर्गतौ॥४३आत्मानंदर्शनज्ञानवृत्तादिगुणभाजनं।मुक्त्वाकिंचिन्नवस्तुस्यात्स्वकीयंभुवनत्रये॥४४इत्यन्यत्
वंविदित्वास्वंदेहादेस्तत्ववेदिनः।पृथक्कुरुसंगतोभ्यंतरेध्यायेतुस्वचिन्मयं॥४५द्रश्यतेयत्रदुर्गंधैःस्वदेहे
प्यशुभाकरे।विष्ठाशुचिवबाहुल्यंभायादौतत्रकिंशुचिः॥४६एकांततोशुभंतीव्रंनरकेछेदनादिजं।नारका
णांशुचित्वंचरूक्षंदुःखनिबंधनं॥४७दाहछेदांकभारारोपणाद्यशुभंमुल्वणं।तिर्यग्गतौतदंगादौ
चांशुचित्वंकृमिपूर्णं॥४८बीभत्सेस्थिमांसादिद्रव्येगर्भेवसंतिदेहिनः।नवमासांस्ततोजन्मलभंतेशुचियोनि
नो॥४९बालत्वेशुचिमध्येत्वंलोटंतियौवनेनराः।सेवंतेचांशुचिद्वारंस्त्रीणांकामातिपीडिताः॥५०रक्तमांसाशुभे

उत्सर्प्पिण्यवसर्प्पिण्यो देहिनः कर्म्मणा धृता येषु जाता मृता नाहो न स्पृष्टास्ते समया भुवि ॥२४ चतुर्गतिषु जीवश्च या
वद्ग्रैवेयकांतिमां न गृहीता न मुक्ता या यासां योनिर्नास्ति भूतले ॥२५ मिथ्याविरतिदुर्योगकषायैश्च निरंतरं प्रमादैर्विषयी
धाः स्वं बध्नंति कर्म्मपुद्गलैः ॥२६ इति संसारकांतारे नादौ घोरे भ्रमंस हो धर्म्मं रत्नत्रयोपेतं हं प्राप्नोद्वियं लोलुपाः ॥
॥२७ जन्ममृत्युजरादुःखं रोगक्लेशाशतानि च ॥ इष्टवस्तुवियोगं चानिष्टसंयोगसंचयं ॥२८ अपमानत्रासतादीनि दी
रश्च विरहं नूं बहून् दौर्भाग्यादिमहादुःखान् प्राप्नुवंति भवेगिनः ॥२९ श्वभ्रस्थलजलाकारो जायमानो विधेर्वशा
त् म्रियमाणाः पराधीना लभंते दुःखमुल्वणं ॥३० सुखं दुःखद्वयं भाति संसारे निर्विवेकिनां ॥ किंचित्सुखलवं
नैवं सर्वं दुःखं विवेकिनां ॥३१ इयं शास्त्रोकरं ज्ञात्वा भवं मोक्षं सुखार्णवं ॥ साधयंतु बुधाः शीघ्रं तपोरत्नत्रयादि
भिः ॥३२ एको रोगभराक्रांतो रुदन् दीनो यमालयं ॥ गच्छेत् स्वजनमध्यान्न कोपि तेन समं व्रजेत् ॥३३ एको बध्ना
ति कर्म्माणि ह्येको भ्रमति संसृतौ ॥ एकोत्र जायते देही एकश्च म्रियते सदा ॥३४ यत्नेनानेहितैर्भोगैर्यैः कायः पो
षितोपि सः ॥ पादैकं न व्रजेद्देहिना सार्द्धं दुर्जनादिवत् ॥३५ तत्र ये स्वजना ज्ञाताः स्वकार्यपरायणाः ॥ कर्म्मा
यत्ताः कथं यांति जीवेन सह तेऽखिलाः ॥३६ एकः पापोदयाज्जंतुर्नरकं दुःखपूरितं पुण्यपाकवशादेकः स्वर्गं

११४ योभवंति मध्यग्रैवेयकेषुप्रथमग्रैवेयकेयशोधरनाम्निषड्विंशतिवार्द्धयोभवंति द्वितीयग्रैवेयकेसुभद्रनाम्नि स
सप्तविंशतिःपयोधयोभवंति तृतीयग्रैवेयकेषुविशालनाम्निअष्टाविंशतिरंभोधयोभवंति उपरिग्रैवेयकेषु
प्रथमग्रैवेयकेसुमनसनाम्निएकोनत्रिंशदंबुधयोभवंति द्वितीयग्रैवेयकेसौमनसनाम्नित्रिंशत्पाथोधयो ८२
भवंति तृतीयग्रैवेयकेप्रीतिंकरनाम्निएकत्रिंशदर्णोधयोभवंति नवसुग्रैवेयकेषुइत्यत्रनवशब्दग्रहणंच
लोकंएकैकसागरवृद्ध्यर्थं अन्यथाग्रैवेयकमात्रग्रहणे सर्वेषुग्रैवेयकेषुएकएवसागरोवर्द्धतेतन्माभूदिति
नकेवलंनवसुग्रैवेयकेएकैकेनसागरोपमेनएकैकंसागरोपमंअधिकंस्यात् किंतुविजयादिषुविजयप्रकारे
षुचतेनायमर्थः नवानुदिशेषुद्वात्रिंशत्सागरोपमाणिभवंति विजयवैजयंतजयंतापराजितेषुचतुर्षुविमा
नेषुत्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाणिउत्कृष्टास्थितिर्भवति सर्वार्थसिद्धौचेतिपृथक्करणंजघन्यस्थितिप्रतिषे
धार्थंसर्वार्थसिद्धिगतजीवः परिपूर्णानित्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाणिभुंक्ते विजयादिषुतुजघन्यास्थितिर्द्वात्रिं
शत्सागरोपमाणि अथोत्कृष्टस्थित्युक्तेषुकल्पवासिषुनिकृष्टस्थितिपरिज्ञानार्थंसूत्रमिदमाहुः ३२ ब अ
परापल्योपममधिकं अपराजघन्यास्थितिः एकपल्यो [illegible] पमंकिंचिदधिकंभवति तत्तुसौध ११४
धर्मैशानद्वयप्रस्तारेएवज्ञातव्यं तत्कथंज्ञायते उत्तरत्रसूत्रेपरतःपरतइतिवचनमानत्वात् अथप्रथमवि
लायात् ऊर्ध्वंजघन्यस्थितिज्ञानार्थंसूत्रमिदमाहुः ३३ ब परतःपरतःपूर्वापूर्वानंतराः ४ परतः पूर्वे परास

तेतेषांमध्ये अरिष्टनाम्नि प्रथमपटले पद्मदर्शिनीः सुरस्वंगो अष्टौ देवसमितिनाम्नि द्वितीयपटले जलं[illegible]
१ ब्रह्मनाम्नि तृतीयपटले पाताधिका उदधयो नव २ ब्रह्मोत्तरनाम्नि चतुर्थपटले समुद्रा दश लांतवका-
पिष्टयोर्द्वपटले वर्त्तते तत्र ब्रह्महृदयनाम्नि प्रथमपटले अपांपतयो द्वादश लांतवनाम्नि द्वितीयपटले नदीपतय-
श्चतुर्दशाधिका शुक्रमहाशुक्रयोरेकमेवपटलं तत्र शुक्रनाम्निपटले जलनिधयः शाधिकाः षोडश शतारसह-
स्रारयोरेकमेवपटलं तत्र शतारनाम्निपटले रत्नाकराः साधिकअष्टादश आनतप्राणतारणाच्युतेषुषट्पट-
लानि तत्र आनतनाम्नि प्रथमपटले उदन्वंत एकोनविंशति सागरस्य तृतीयो भागः किंचिदधिकस्तत्र हीनो भ-
वति प्राणतनाम्नि द्वितीयपटले सिंधवो विंशतिः पुष्पकनाम्नि चतुर्थपटले पारावाराः एकविंशतिरेव आरणना-
म्नि पंचमपटले सरित्पतयः एकविंशतिः सागरत्रिभागैकभागश्च अच्युतनाम्नि षष्ठेपटले समुद्रा द्वाविंशतिरे-
व अथ नवग्रैवेयकानां ही पटलेषु आयुर्विशेषप्रतिपत्यर्थं सूत्रमिदं प्रतिपादयंति सू१ ८ आरणाच्युतदूर्ध्वमे-
कैकेन नवसु ग्रैवेयकेषु विजयविजयादिषु सर्वार्थसिद्धौ च आरणश्च अच्युतश्च आरणाच्युतं तस्मादारणाच्युता-
त् आरणा[illegible]च्युतयोर्द्वाविंशतिसागरोपमा उत्कृष्टा स्थितिरुक्ता ततः ऊर्ध्वं उपरि नवसु ग्रैवेयकेषु एकैकेन सा-
गरोपमेन अधिका स्थितिर्देवानां वेदितव्या तेन अ[illegible]धो ग्रैवेयकेषु प्रथमग्रैवेयकेषु सुदर्शननाम्नि त्रयोविंशति सागरा भवंति
द्वितीयग्रैवेयके [illegible] अमोघनाम्नि चतुर्विंशतिरब्धयः स्युः तृतीयग्रैवेयकेषु सुप्रबुद्धनाम्नि पंचविंशतिर्वार्द्धि-
तृतीयपटले अकूपाराः विंशतिः सागराः सागरत्रयस्य द्वौ भागौ च शातकनाम्नि ७

हिंसाद्यैः पंचभिर्घोरैर्येरुपार्ज्यात्र किल्बिषं । गछति दुर्द्धियः श्वभ्रं प्रलये यान्तु पंचते ॥ ६५ ॥ इत्याद्यैः प्रत्ययैः सर्वै
कर्म्मास्रवैर्गलेद्धृता । भ्रमंतोत्र राशौ नित्यं लभंते दुःखमुल्बणं ॥ ६६ ॥ पापकर्म्मास्रवैर्लोकोपि कुर्वतामपि सत्तपः ।
नंतावद्भ्राम्यते स्थानं किं तु संसार एव हि ॥ ६७ ॥ इत्यास्रवमहादोषान् ज्ञात्वा निरुध्य प्रयत्नात् । योगशुद्ध्यास्रवान् विश्वा
न्निराकुर्वंतु धीधनैः ॥ ६८ ॥ रागद्वेषादिपूर्वोक्तान् निरुध्यास्रवकारणान् । कर्म्मास्रवनिरोधोयं संवरः स शिवंकरः ॥
॥ ६९ ॥ रागद्वेषौ निरुध्येते सम्यग्वोज्ञानमंत्रतः । दृग्वृत्ताभ्यां द्विधा मोहो रुध्यते दुष्टदंतिवत् ॥ ७० ॥ तपसेंद्रियसंज्ञा निरा
क्रियंते जितेंद्रियैः । गौरवा विनयेनात्र रुध्यंते वैरिणो यथा ॥ ७१ ॥ निगृह्यंते कषायोघाः क्षमाद्यैस्त्रैरिवारयः । निरुध्यं
ते चलायोगा गुप्तिपाशेन वा मृगाः ॥ ७२ ॥ हिंसादीनि निवार्यंते समितिव्रतसंयमैः । प्रशस्तध्यानलेश्याद्यैरुध्यंते सक
लास्रवाः ॥ ७३ ॥ इति युक्त्या सुयोगाद्यैर्निरुध्य निखिलास्रवान् । ये कुर्युः संवरं तेषां निर्वाणं निर्जरायुता ॥ ७४ ॥ येन क
र्म्मास्रवो रुद्धः संवरो युक्तिभिः स्तुतः । तस्यैवेष्टसुसिद्धिः स्यात्तं विना निःफलं तपः ॥ ७५ ॥ मत्वेति संवरं दक्षाः कुर्वंवैकैशिवा
प्तये परीषहजयैर्ज्ञानसद्ध्यानसंयमादिभिः ॥ ७६ ॥ रुद्धास्रवमहर्षीणां चारित्रसद्गुणभागिनां । तपोभिर्दुष्करैः मुक्तिजन ११५
नी निर्जरा भवेत् ॥ ७७ ॥ निर्जरा सा द्विधा ज्ञेया देशतः सर्वतो नृणां । स्वकर्म्मवशतो देशान्निर्जरा स्यात्तपोभवा ॥ ७८ ॥ चतुर्भि

Ganesh Varni ... Varanasi

कीर्णचर्म्मबद्धास्थिसंचयं॥ विष्टाशुभाकरीभूतंमलमूत्रादिभाजनं॥५१ रोगोरगबिलंनिंद्यमशुभंस्वकलेवरं
विद्धि त्वंदुःखदंसर्वानर्थानांमूलमंजसा॥५२ स्त्र्याशुचिद्वारजातांयेभोगाश्चस्वान्यदेहयोः॥ कदर्थनाभवास्तेषाम्
शुभंवल्पंतेत्रकिं॥५३ इत्याद्यशुचिसंपूर्णंजगत्ज्ञात्वाविरागिणा॥ वपुषोशुचिनाशोर्द्धंसाध्यंतुशुचिप्रदं॥५४
नयद्दुःखशताकीर्णेघोरेसंसारसागरे॥ कर्म्माश्रवैर्निमज्जंतिधर्म्मपोतातिगांडिनाः॥५५ रागोद्वेषोद्विधामोहःसा
निसंज्ञाश्चतुःप्रमाःगौरवाणिकषायांश्चयोगाहिंसादयोनृणां॥५६ एतेनर्थाकरीभूतादुस्त्याज्याःकातरांगिनां
त्याज्याःकर्म्मारिभीतैःस्तत्रकर्म्माश्रवहेतवः॥५७ येमात्रैश्चपतंतिद्रव्येकुत्सितेदेहिदुर्जनः॥ह गृहीतारौचवतौरा
गद्वेषौद्विधाश्रवतोशुभौ॥५८ येनादत्तेनसन्मार्गंकुमार्गंमन्यतेजनः॥ अत्राभिषेसुखंवेत्तिद्विधामोहोद्विगास्तुस
॥५९ अभिभूताजगज्जीवावारंवारंचतुर्गतौ॥ स्वंजानंतिनयेस्तानिखानियांतुदुःयंसतां॥६० संज्ञाभिर्याभिरे
त्यर्थंपीडिताजंतवोखिलाः॥ अर्जयंतिमहापापंतायांतुफलयंत्वतः॥६१ गारवैर्यैर्जडाःपापंघोरंगुरुतरं ग
॥उपार्ज्यनरकंयांतिगत्वंतुनाशमाश्रुते॥६२ कषायपरिपाकस्तैत्रेअंजंतुदुःखयमंजसा॥ येदुःकर्म्मस्थितिंतं
तंतिनरकेंगिनः॥६३ दुर्योगैर्यैर्निजात्मानंनिबध्यकर्म्मबंधनैः॥ क्षिपंतिदुर्गतौजीवास्तेद्विधाश्रवतुचंचला

११५ णि प्रथमायां प्रथमे नरकभूमौ दशवर्षसहस्रा अपरा जघन्या स्थितिर्ज्ञातव्या सा तु प्रथमपटले सीमंतकनाम्नो वे द्वितीय
पटले नवतिर्वर्षसहस्राणि जघन्या स्थितिः तृतीयपटले नवतिर्वर्षलक्षाणि इत्यादि सर्वत्र समयाधिका सती जघन्या स्थिति
र्ज्ञातव्या अथ भवनवासिनां जघन्यां स्थितिलक्ष्यते ३६ छ भवनेषु च भवनेषु भवनवासिषु देवेषु दशवर्षसहस्राणि ज
घन्या स्थितिर्भवति चकारः अपरा स्थितिरित्यस्यानुकर्षणार्थः कथं व्यंतराणां जघन्या स्थिति कथ्यते ३७ छ व्यंतराणां
च व्यंतराणां किन्नरादीनां दशवर्षसहस्राणि जघन्या स्थितिर्भवति चकारः अरा स्थितिरित्यस्यानुकर्षणार्थः तर्हि
व्यंतराणामुत्कृष्टा स्थितिरितिरुच्यते ३८ छ अपरा पल्योपममधिकं परा उत्कृष्टा स्थितिर्व्यंतराणामेकं पल्योपमं
किंचिदधिकं भवति अथ ज्योतिष्कानामुत्कृष्टां स्थितिं परिज्ञानार्थं योगोयमुच्यते ३९ ज्योतिष्काणां च चकारः प्रा
कृतसमुच्चयार्थः तेन ज्योतिष्काणां परा स्थितिः पल्योपममधिकमिति ज्ञातव्यं अथ ज्योतिष्काणां जघन्यां स्थितिं परिज्ञा
नार्थं सूत्रमिदं ब्रुवंति स्म ४० तदष्टभागोऽपरा तस्य पल्योपमस्य अष्टसु भागेषु कृतेषु एको भागः तदष्टभागः अपरा
अनुत्कृष्टा जघन्या स्थितिर्ज्योतिष्कानां भवती तितात्पर्यं अथ विशेषः कथ्यते चंद्राणां पल्यमेकं वर्षलक्षाधिकं
सूर्याणां पल्यमेकं वर्षसहस्राधिकं शुक्राणां वर्षशताधिकं पल्योपमं बृहस्पतीनां पल्योपममेकमेव बुधानां पल्या
र्द्धं नक्षत्राणां च पल्यार्द्धं प्रकीर्णकतारकाणां पल्यचतुर्थभागः परा स्थितिर्वेदितव्या प्रकीर्णकतारकाणां नक्षत्राणां ११५
च जघन्या स्थितिः पल्योपमाष्टमो भागः सूर्यादीनां जघन्या स्थितिः पल्योपमचतुर्थभागः ४१ लौकांतिकानामष्टौ साग

परस्मिन्देशप्रस्तारे प्रस्तारके युग्मकल्पयुग्मादिषु या स्थितिः पूर्वापूर्वा प्रथमाप्रथमा वर्त्तते सा अनंतरा उपरितनी अपरा जघन्या स्थितिर्वेदितव्या तत्रापि जघन्यापि साधिका वेदितव्या तेन कारणेन स्थौलरूपतया जघन्या स्थितिरुच्यते सौधर्मैशानयोः कल्पयोः द्वे सागरोपमे साधिके उक्ते ते तु सानत्कुमार माहेंद्रयोः जघन्या स्थितिर्भवति सानत्कुमारमाहेंद्रयोः सप्तसागरोपमानि साधिकानि कथितानि तानि ब्रह्मलोकब्रह्मोत्तरयोर्जघन्या स्थितिर्ज्ञातव्या एवं विजयादिपर्यंतेषु वेदितव्यं अथ नारकाणां पूर्वमुत्कृष्टा स्थितिः प्रतिपादिता जघन्या तु नोक्ता तत्परिज्ञानार्थं लघूपायेन अनधिकृतमपि सूत्रमधिक्रियते कोसौ लघूपायः अपरा इत्यस्य ग्रंथगौरवं मा भूदिति ३४ ब नारकाणां च द्वितीयादिषु नरके भवा नारकाः तेषां नारकानां द्वितीयादिषु भूमिषु प्रस्तारेषु अपरा जघन्या स्थितिर्भवति चकारात् पूर्वापूर्वाऽनंतरा इत्यनुकृष्यते तेनायमर्थः स्थूलतया रत्नप्रभायां प्रथमनरकभूमौ नारकानामुत्कृष्टा स्थितिरेकं सागरोपमं प्रोक्तं सा शर्कराप्रभायां द्वितीयनरकभूमौ जघन्या वेदितव्या शर्कराप्रभायां त्रीणि सागरोपमानि उत्कृष्टा स्थितिः कथिता सा वालुकाप्रभायां जघन्या स्थितिर्वेदितव्या इत्यादि यावत्सप्तमनरके द्वाविंशति सागरोपमानि जघन्या स्थितिर्भवति अथ द्वितीयादिषु भूमिषु जघन्या स्थितिः यदि प्रतिपादिता तर्हि प्रथमायां भूमौ का जघन्या स्थितिरित्युच्यते ३५ ब दशवर्षसहस्राणि प्रथमायां वर्षाणां सहस्राणि दशाब्दानि वर्षसहस्रा.

११६

त्वसूचनार्थकायशब्दस्यग्रहणंसाधूक्तं भवता अत्रबहुप्रदेशसूचनलक्षणोविधिः कायशब्देनगृहीतः तस्यैवावि वधारणं अग्रेकरिष्यति असंख्येयाः प्रदेशाधर्माधर्मैकजीवानां किमत्रावधारणं तेषांधर्मादीनांत्रयाणांप्रदेशा असंख्येयाभवंति अनंताःसंख्येयाश्चनभवंतीतिनिर्धारयिष्यंति तथाचैकालप्रदेशाः प्रचयात्मकानभवंतीतिज्ञापनार्थं यथाएकस्याणोः प्रदेशमात्रत्वात् द्वितीयादयःप्रदेशानभवंति तथाच यथाकाल परमाणोरपिद्वितीयादयःप्रदेशानभवंति तेनकालोऽकायइत्युच्यते पुद्गलपरमाणोः यद्यपिनिश्चयेन अबहुलप्रदेशत्वमुक्तं तथापिउपचारेणबहुप्रदेशत्वमस्त्येव यतःपुद्गलपरमाणुः अन्यपुद्गलपरमाणुभिःसहमिलति एकत्रकायवत् पिंडीभवति तेनोपचारेणकायउच्यते सतुस्वभावेनरत्नराशिवत्मुक्ताफलसमूहवत्पृथक्तिष्ठति धर्माधर्माकाशपुद्गलाःअजीवइति सामान्यसंज्ञा धर्मोधर्मः आकाशःपुद्गलश्चेतिविशेषसंज्ञा ननुनीलोत्पलादिषुव्यभिचारोवर्त्ततेउत्पलेनीलमित्यादि [illegible]विशेषणंविशेष्येतिघटते सत्यं इहापिव्यभिचारोवर्त्तते अजीवशब्दः कायरहिते कालेप्यस्ति कायशब्दः जीवेप्यस्ति तेनजीवकायइत्यपिकथ्यते नास्तिव्यभिचारस्यदोषः अथसर्वद्रव्यपर्यायेषुकेवलस्य इत्यस्मिन्सूत्रेद्रव्यशब्दः श्रुतः । कानितानिद्रव्याणीत्युक्तेसूत्रमिदमाहुः २७ द्रव्याणि द्रवंतिगच्छंतिप्राप्नुवंतेयथास्वंयथायथं आत्मीयपर्यायैर्यानितानि द्रव्यानि द्रवंतिवापर्यायैःप्रवर्त्ततेयानितानिद्रव्यानि द्रव्यत्वयोगात्द्रव्याणीतिकथंनव्युत्पत्तिः एवंसतिउभयोःद्रव्यपर्याययोरसिद्धिःस्यात् दंडदंडिनोःपृथक्सिद्धयोर्योगोभवति ननुद्रव्यपर्याययोःपृथक्सिद्धिरस्तिचेत् अपृथक्सि

११६

अजीवकायत्वं किं। प्रदेश[illegible]ला जीवास्तिकाया[illegible]एककथितः सो भगवन् अजीवकायाः किं।

रोपमानि सर्वेषां ये लौकांतिकास्ते विश्वेपि शुक्ललेश्याः पंचहस्तोन्नताः अष्टसागरोपमायुःस्थितयः इति अस्मिन् चतुर्थे ध्याये चतुर्णिकायादेवानां स्थानभेदाः सुखादिकं च उत्कृष्टाऽनुत्कृष्टस्थितिश्च लेश्याश्च निरूपिता इति सिद्धं ४ इत्यनवद्यगद्यपद्यविद्याविनोदनोदितप्रमोदपीयूषरसपानपावनमतिसभाजरत्नराजमतिसागरयतिराजराजितार्थसमर्थनसमर्थेन तर्कव्याकरणछंदोलंकारसाहित्यादिशास्त्रनिशितमतिना यतिना श्रीमद्देवेंद्रकीर्तिभट्टारकप्रशिष्येण[illegible]सकलविद्वज्जनविहितचरणसेवस्य श्रीविद्यानंदिदेवस्य संछर्दितमिथ्यामतदुर्गरेण श्रीश्रुतसागरेण सूरिणा विरचितायां श्लोकवार्तिकराजवार्तिकसर्वार्थसिद्धिन्यायकुमुदचंद्रोदयप्रमेयकमलमार्तंडप्रचंडाष्टसहस्रीप्रमुखग्रंथसंदर्भनिर्भरावलोकनबुद्धिविराजितायां तत्वार्थटीकायां चतुर्थोऽध्यायः समाप्तः ४ श्रीरस्तु

अथेदानीं सम्यग्दर्शनविषयाजीवादयः पदार्थास्तत्र जीवपदार्थः पूर्वं व्याख्यातः अजीवपदार्थस्तु व्याख्यातुमारब्धः तस्य नामविशेषकथनार्थं श्रीमदुमास्वामिनः सूत्रमिदमाहुः अजीवकायाधर्माधर्माकाशपुद्गलाः न विद्यते जीव आत्मा येषां ते अजीवाः कायवत् पुद्गलद्रव्यप्रचयात्मक। शरीरवत् बहुप्रदेशा वर्त्तंते ये ते कायाः अजीवाश्च ते कायाश्च अजीवकायाः विशेषणं विशेष्येण इति सूत्रेण कर्मधारयसमासः अत्र अजीवा इति विशेषणं काया इति विशेष्यं तेन विशेषणं विशेष्येण सह समस्यते कर्मधारयसमासो भवति धर्मश्च अधर्मश्च आकाशंच पुद्गलश्च धर्माधर्माकाशपुद्गलाः एते चत्वारः पदार्थाः अजीवकाया भवंति ननु असंख्येयाः प्रदेशा धर्माधर्मैकजीवानामित्यग्रे बहुप्रदेशत्वं प्रापयिष्यति किमर्थमत्र ब[illegible]प्रदेशा

न्नीतमाश्रयेज्जातु न कुर्यान्मुखप्रक्षालनादिकं ॥१७॥ तुषा[illegible]कुले शीतकाले चतुःपथादिषु स्थितस्य शीतवाताद्यैः शीतबाधां परां भवेत् ॥१८॥ तद्दैन्यं नारकाणां च पशूनां नृदरिद्रिणां ॥ चिंतनैः शीतदुःखौघं सहते दृ[illegible] चेतसा ॥१९॥ तथाध्यानौषधेनायोगी शीतबाधां निवारयेत् ॥ मनाक्प्रावरणाग्न्यादीन् शीतघ्नांश्चैन चिंतयेत् ॥२०॥ ग्रीष्मप्रभाकरोस्रांशुपित्तरोगपथश्रमैः ॥ आतापनमहायोगस्था[illegible]नशनादिभिः ॥२१॥ दुःसहोऽत्र महातापो जायते वनवासिनः ॥ निराश्रयपशून्नृणां नारकाणां विधेर्वशात् ॥२२॥ जातौ संचिंतनेनासौ ज्ञानामृतपानतः उष्णदुःखं जयेन्नांबुसेकावगाहनादिभिः ॥२३॥ दंशैश्च मशकैः सर्वैर्मक्षिकावृश्चिकादिभिः ॥ भक्ष्यमाणोऽत्र दिग्वस्त्रो वृक्षमूलादिषु स्थितः ॥२४॥ न मनाक् खिद्यते यत्र ध्यानी ध्यानाच्चलेन्न च ॥ परीषहजयो ज्ञेयः सदंशमशकादृयः ॥२५॥ नग्नत्वेन च ये जाताः शीतोष्णाद्युपद्रवाः शारीरविक्रियाजीवभक्षणैर्हसनादिभिः ॥२६॥ सहंते यत्र धैर्येणामी संक्लेशाद्धीनोऽन्वहं दिगंबरधरे द्वेषी नाग्न्यदोषजयोऽत्र सः ॥२७॥ अरण्यवासशीतोष्णोग्रतपश्चरणादिभिः ॥ शब्दैर्भयानकैर्जाताऽरतिः सिंहादिजैर्निजैः ॥२८॥ मुनि[illegible]ते यत्र रतिं कृत्वागमामृतैः ध्यानज्ञानरतैः स्याच्चारतिबाधाजयोऽत्र सः ॥२[illegible] वभावविलासं[illegible]

णाः शिवश्रीमेवंतु ॥४॥ रनिरूपमगुणखानी मोक्षलक्ष्मीस [illegible] च्य जिनवरमुखजाता सेविता [illegible] गणे [illegible] दुरि
तगिरिविघाते वज्रधाराः सदैव प्रभवतु तव शिवकामा भावना द्वादशैता ॥५॥ मुनीनां ये [illegible] बोढं यैः परीषहाश्चंतानि
हं मार्गाच्यवनं दुःकर्मनिर्जरार्थं दिशाम्यहं ॥६॥ क्षुत्पिपा ॥ साथ शीतोष्णौ दंशमशकाह्वयः नाग्न्यारत्यस्त्रि
यौ स्त्रीचर्यानिषद्यापरीषहो ॥७॥ शय्याक्रोशो वधश्चैव याच्ञालाभौ रोगपरीषहः तृणस्पर्शो मलः सत्कारपुरस्कारसं
ज्ञकः ॥८॥ प्रज्ञाज्ञाने अदर्शनान्येते च परीषहाः सोढव्या यतिभिर्नित्यं द्वाविंशतिः शिवाप्तये ॥९॥ षष्टाष्टमैकप
क्षाद्युपवासालाभकारणैः उत्पद्यते मुनेः स्वांते दाहिन्यग्निशिखेव क्षुत् ॥१०॥ यदा तेन तदा चित्ते स्मरणीयं प्रमितिवे
स्फुटं ॥ अहो परवशेनात्र यातना सुदुःसहा मया ॥११॥ नरगतौ बंदिगेहादौ जले स्थले खगद्विषु तिर्यग्गतौ निरोध
ने श्वभ्रेषु भ्रमता चिरा ॥१२॥ तस्यांऽद्ययं कियन्मात्रा विचिंत्येति शिवार्थिना जेतव्या वेदना क्षुज्जा संतोषान्नेन
नान्यथा ॥१३॥ बहूपवासमार्गश्रमविरुद्धान्नसेवनैः ग्रीष्मभानुकरैस्तीव्रा पिपासा जायते यते ॥१४॥ तदेदं
चिंतनीयं सन्मुनिना दुर्द्धरा तृषा पराधीनतयात्रोहो अनुभूता चिरं मया ॥१५॥ नरतिर्यग्गतौ श्वभ्रे प्रदेशो
निर्जलेवने इति ध्यानेन धीरैः सह्यते तृट्परीषहः ॥१६॥ शुष्कोष्ठमुखसर्वांगस्तृषाग्नितपितोपि स

CC-0. In Public Domain. Digitized by eGangotri

जयोत्र सः ॥४३॥ कुष्ठोदरव्यथावातपित्ताद्यैरादिरुक्करातैः दुस्सहैः पापपाकोत्थैर्विश्वदुःखनिबंधनैः ॥४४॥ जा
तायां वेदनायां यत्तमस्याः सहनं बुधैः कर्महान्यै प्रतीकारं विना रोगजयोत्र सः ॥४५॥ शुष्कपत्रतृणादीनां स्पर्शान्
च्यांमरुद्वतोः जातकंडूविकारादेस्त्यक्तदेहमहात्मभिः ॥४६॥ क्लेशादिहेतैर्घनाशाये सहनं यद्विधीयते त्रिशुद्ध्यास
तृणस्पर्शपरीषहजयो मतः ॥४७॥ मलजल्लादिलिप्तांगैर्ध्रियते यद्विरागिभिः संस्कारं क्षालनातीतं मलदं घस्र
बप्रमं ॥४८॥ स्नानादीन् दूरतस्त्यक्त्वा दयायै रागहानये ॥ दुःकर्ममलनाशाय मलधारणमेव तत् ॥४९॥ नमःस्त
वप्रशंसादिः सत्कार उच्यते बुधैः ॥ अग्रतः करणं यात्रादेः पुरस्कार एव सः ॥५०॥ ज्ञानविज्ञानसंपन्नैः स्तूपः स
गुणशालिभिः द्विष्टैर्वसज्यते सत्कारपुरस्कारं एवं सः ॥५१॥ अहं विद्वान् जगद्वेत्ता बलीवर्द्दा इमेऽज्ञाः किंचि
त्त्वं न जानंति हीत्यादिगर्वत्यवये ॥५२॥ सर्वांगपूर्वविद्भिश्च निर्वार्यते मदांतके संद्वादिभिर्महाप्राज्ञैः प्रज्ञाज
यः स ऊर्जितः ॥५३॥ अज्ञोऽयं वेत्ति किंचिन्न परमार्थं पशुप्रमः इत्यादिकटुकान्वाचं सहनं यज्ज्ञनोद्भवं ॥५४॥ इ
त्यादिबहुकालं तुष्ण्यं मनसोऽपि च्छिहन्यते स्वल्पज्ञानिभिरज्ञानपरीषहजयो [illegible] शीणिकुर्वंति सु
राः सद्योगध्यानक्रियाणां महातपस्विनां मृतं तत्प्रलापमात्रं मे [illegible] ॥१५॥ मेदुः [illegible] विस्वा

Parshvanath Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

टासैराश्विछेषैः शृंगारसदर्शनैः॥२० उन्मत्तयौवना [illegible] नःक्षोभनथा [illegible] मौत्रि
स्त्रीबाधाजयं एवं सः॥२१ भीमारण्याद्रिदुर्गेषु नाभादेशापुरादिषु विह [illegible] णा कष्टकादि
भिः॥२२ जातपादव्यथा योयंः क्रियते सर्वथा जयं निग्रंथैर्मुक्तये चर्यापरीषहजयोत्र सः॥२३ बहूपसर्ग
संजाते कंदराद्रिवनादिषूत्कृतं ध्यानासनादिभ्यो चलनं यन्महात्मनां॥२४॥ धृतासनविशेषाणां ध्या
नारोपितचेतसां सर्वदाचलयोगानां निषद्याजयं एवं सः॥२५ स्वाध्यायध्यानयोगोत्थश्रमखेदादिहानये नि
द्रां मोहूर्तिकीं युक्त्यानुभवद्भिर्जिताशयैः॥२६ दंडैकपार्श्वशय्यादौ क्रियते परिवर्तनं नो सिंहाद्युपसर्गौघैर्य
च्छय्याजयं एवं सः॥२७ मिथ्यादृग्म्लेच्छचांडालशत्रुपापिदुरात्मनां परुषाद्युपमानांवद्याधिकां वचोसि च
॥२८ आक्रोशादीन् बहून् श्रुत्वा त्रिशुद्ध्या सहनं हि यत् विना क्रोधेन दक्षाणां माक्रोशजयं एवं सः॥२९ मिथ्या
दृग्दुर्जनैर्दुष्टैः शत्रुभिः श्वभ्रगामिभिः प्रयुक्ताश्च वधबंधादिताडनाः॥३० सद्भिः प्राणैः हरा यत्र सह्यंते धीरयो
गिभिः योगमुख्यो घनाशायं वधमर्षणमेव तत्॥३१ व्याधिक्लेशाशाताद्यैर्यद्दुर्भिक्षवासपारणे याच्यते नो
षधं खाद्यं शास्यसहनमेव तत॥३२ प्रेल्लामौयोन्नपानादेः षण्मासादिपारणे त्रिशुद्ध्या सह्यते तुष्टैरलाभवि

या॰

© Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Narai, Varanasi

अनिहँत्यादिषु क्षीणकषायांतेषु निश्चितं ॥७२ गुणस्थानचतुष्केषु चतुर्दश परीषहाः ॥ छद्मस्थवीतरागाणां भव
त्यल्पाः सुखप्रदाः ॥७३ नष्टे घातिविधौ क्षीणकषाये च परीषहाः प्रज्ञाज्ञानाद्वयालाभा नैव संति घातिघातिनः
॥७४ केवलज्ञानिनो वेदनीयाख्यविद्यमानतः उपचारेण कथ्यंते त्वेकादशपरीषहाः ॥७५ घातिकर्मबलापा
यात्स्वकार्यकरणेऽक्षमाः दातुं दुःखं न शक्ताश्च विगतांतसुखाश्रयात् ॥७६ सर्वे तीव्रतराः संति सर्वे सूक्ष्माः परी
षहाः नारकाणां गतौ घोरास्तथा तिर्यग्गतावपि ॥७७ प्रज्ञाज्ञानाभिधादर्शनालाभनाग्न्यसंज्ञकाः अरतिस्त्रीनि
षद्याख्याक्रोशयाच्ञापरीषहाः ॥७८ सत्कारादिपुरस्कारः क्षुत्पिपासावधोऽप्यमी ॥ संति देवगतौ स्वल्पाश्चतुर्द
शपरीषहाः ॥७९ एते परीषहा विश्वे कर्मजाः कर्महानये सोढव्याः संयतैः शान्त्या ध्यानाध्ययनकर्मभिः ॥
८० चारित्रसंगरे घोरे परीषहमहाभटाः यैर्जिताः सत्तपोबाणैर्हतं चापार्पितैर्दृढैः ॥८१ तेषां नश्यंति कर्माणि
पंचाक्षतस्करैः समं ढौकंते त्रिजगल्लक्ष्मीर्मुक्तिश्रियाः सहाचिरात् ॥८२ ए [illegible] नश्यंति कांतराः
सच्चारित्ररणं प्राप्य तेऽपकीर्तिं ज [illegible] हास्यं वज [illegible] तां प [illegible] श्चिदु
खभाजनाः ॥८३ धर्मवेत्ति सुधि [illegible] वाशी निवपरीष [illegible] द्वी

११९

तोत्तिस्रयः कश्चिज्जायते नामरैः कृतः ॥५८ प्रज्ञयोनर्थि [illegible] स्य [illegible] मोद
र्शनं ज्ञयो नुधैः ॥५९ एते कर्म्मोदयोत्पन्ना द्वाविंशतिप [illegible] स [illegible] भि: ॥
॥६० ज्ञानावरणपाकेन प्रज्ञाज्ञानपरीषहौ । दर्शनाभिधमोहोदयेनाद [illegible] क: ॥६१ लाभांतरायपाकेन
स्यादलाभपरीषहः नाग्न्यं भिक्षानिषद्या चाक्रोशो याञ्चा परीषहः ॥६२ स्यात्सत्कारपुरस्कारो मानोदयंक
षायतः । अरत्यारतिनामा वेदोदयात्स्त्रीपरीषहः ॥६३ शय्याचर्यावधो रोगस्तृणस्पर्शो मलादयः ॥ एकादश
स्मे पुंसां प्रजायंते परीषहाः ॥६४ एकस्मिन्समये ह्येकजीवस्य युगपद्भुवि परीषहाः प्रजायंतेंगिनां चैको
नविंशतिः ॥६६ मध्ये शीतोष्णयोर्नूनमेक एव परीषहः । शय्याचर्यानिषद्यानां तथैकः स्यात्रचान्यथा
॥६७ मिथ्यात्वाद्यप्रमत्तांतगुणस्थानेषु सप्तसु सर्वे परीषहाः संति ह्यपूर्वकरणे सतां ॥६८ अदर्शनं वि
नाह्येकविंशतिः स्युः परीषहाः विंशतिश्चानिवृत्तौ हि विनारतिपरीषहात् ॥६९ सुलोभ्मानेनंतत्रैव प्रण
ष्टे वेदकर्मणि । आरव्ये परीषहे नष्टे ते स्युरेकोनविंशतिः ॥७० ततो मानकषायस्य क्षयात्तत्रैव चाष्टादश
मताः नाग्न्यनामनिषद्याख्याक्रोशयाञ्चापरीषहाः ॥७१ सत्कारादिपुरस्कारश्चामीभिः पंचभिर्विना

स्रा

[illegible]मंतरे च बहु योजनगामिनः । आकाशगामिनो ज्ञेयाः कुशलाश्च जले चरे ॥२००॥ अणिमा महिमा नाम्नी लघि
मा गरिमा ततः प्राप्तिः प्राकाम्यमीशित्वं वशित्वं वशाकारकं ॥२०१॥ तथैवाप्रतिघातोंतर्द्धानं मृहद्रूपकारणं कामरूपित्वमि
स्यां घा विक्रियर्द्धिरनेकधा ॥२॥ उग्रो दीप्ततपस्तप्तो महद्घोरतपस्तथा सर्वकार्यविधौ शक्तः स्तपो घोरपराक्रमः ॥३॥ घो
राद्यं तद्गुणाब्रह्मचर्यं स्वप्नेप्यखंडितं । सत्तपोतिशयर्द्धिश्चैषामभीसप्तधा सतां ॥४॥ मनो वाक्काय भेदेन त्रिधा बलर्द्धिरुच्य
ते ॥ सर्वांगपाठचिंतादौ सत्तपश्चरणैः समाः ॥५॥ आमर्दक्ष्वेलजल्लाख्यामल्लो विड्सर्वौषधिस्ततः । तथैवास्याविषा
दृष्टिर्विषर्द्धिरिति योगिनां ॥६॥ विश्वरोगाहरा ज्ञेया त्वौषधर्द्धिः पराष्टधा । सत्तपोहत्त्वयमर्यादि माहात्म्यं तत्कारि
णी ॥७॥ परा आस्यविषा दृष्टिविषा महर्षयोद्भुताः । सक्षीरास्राविणो मध्वास्राविणो मुनिपुंगवाः ॥८॥ सर्पिरास्रा
विणश्चैवामृतास्राविण ऊर्जिताः । एवं रसर्द्धिसंप्राप्ताः पुड्ढिष ऋषयो मताः ॥९॥ द्विधा क्षेत्रर्द्धिसंप्राप्ता अक्षीण
महानसाः । जीवावगाहदाः स्वस्याश्रमे क्षीणमहालयाः ॥१०॥ इमा अ[illegible]वि[illegible]ः सारा ऋद्धयो विविधास्तथा । त
पोमाहात्म्यजा ज्ञेया ऋषीणां शिवशर्मदाः ॥११॥ इत्यनेका [illegible] तास्तेषां
जायंते स्वयमेव हि ॥१२॥ जिनदीक्षां समुदाय तपो [illegible] ॥१३॥

रध्यस्तुनींद्राणां भूषाणां सत्तपोभवाः समासेन प्रवक्ष्या [illegible] केयंध्रुवं
भिधा तपऋद्धिर्बलर्द्धिश्चौषधर्द्धिरससंज्ञिका ॥८७॥ दा [illegible] द्धयो [illegible] वलसे
स्थानतां तपःश्रुद्धिप्रभावजाः ॥८८॥ केवलावधिसंज्ञाने मनःपर्ययबोधनं बीजकोष्ठक्षये बुद्धी पादानुसारिसंज्ञिता
॥८९॥ संभिन्नश्रोत्रदूरास्वादनस्पर्शनदर्शनाः । घ्राणश्रवणसामर्थ्ये दशपूर्वित्वमेव हि ॥९०॥ सच्चतुर्दशपूर्वित्वं व
श्वार्थावगमक्षमं । अष्टांगपरिपूर्णं महानिमित्तज्ञतापरा ॥९१॥ सत्प्रज्ञाश्रवणत्वं च प्रत्येकबुद्धतापरा । वादित्वमृ
द्धिभेदाः स्युर्बुद्धेरष्टादशोपमाः ॥९२॥ चारणत्वं तथाकाशगामित्वं व्योमगामिनी । द्विधा क्रियर्द्धिरत्रेति तत्रैते चारणाः
पराः ॥९३॥ जलजंघाभिधस्तंतुपुष्पपत्रास्यचारणाः । बीजश्रेणिफलाद्याग्निशिखाद्युपरिगामिनः ॥९४॥ ज
लेमाश्रयवाप्यादिष्वप्कायिकविराधनां । अकुर्वंतो मनाग्भूमाविव का यांत्युभपादयोः ॥९५॥ पञ्जंघक्षारनिक्षेपाभ्यु
यैरिव लोगिरसंकाः । महाकौशल्यचित्ताश्च भवंति जलचारणाः ॥९६॥ भूमेरुपरि वांकाशे चतुरंगुलसंमितौ स्वजंघौ
क्षेपनिक्षेपाभ्यां यांति बहुयोजनान् ॥९७॥ विहारकर्मणो ये ते योगिनो जंघचारणाः । एवं मध्यपि विज्ञेयाः स्तंत्वादिचा
रणापराः ॥९८॥ पर्यंकासनयुक्ता वा निषण्णा वा सुचारणाः । कायोत्सर्गस्थिताः पादौ द्वारनिक्षेपणेन वा ॥९९॥ वात

कायंत्रामर्मणि॥७॥स्त्रीन्यागजनितान्भोगांश्चदुर्गतिनिबंधनान्॥जगद्दुःखाकरीभूतान्महापापकरान्बु
धैः॥८॥निंद्यान्दाहोर्त्तिकरएहनून्पशुम्लेच्छादि सेवितान्॥निंद्यकर्मभवान्शत्रून्विवेहंतेषुकश्चित्॥९॥मो नीति
हशात्रवसंतानेबंधुवर्गेतिदुस्त्यजे॥धर्मघ्नेपापबीजेतेस्नेहंजातुनकुर्वते॥१०॥[redacted]इत्यादिनि
र्मलाचाराःस्वतोविश्वान्यवस्तुषुरक्तरागाश्चयेतेषांस्याच्छुद्धिरुर्जनांक्षया॥११॥जिनसूत्राविरुद्धंय
दनेकांतमतांश्रितं॥एकांतदूरगंतथ्यंविश्वजंतुहितावहं॥१२॥मितंचब्रूयतेसारंवचनंधर्मसिद्धयेउ
न्मार्गहानयेदक्षैःसावाक्यशुद्धिरुत्तमा॥१३॥वाक्यंचविनयातीतंधर्महीनंमकारणं॥विरुद्धंतेपरैःपृ
ष्टाश्चपृष्टावावदंतिन॥१४॥पश्यंतोविविधानर्थान्नेत्रैःशृण्वंतऊर्जितान्॥शब्दान्कर्णैश्चजानंतोभि
त्तेसारेतरान्भुवि॥१५॥मूकीभूताइवासर्थंलोकेतिष्टंतिसाधवः॥कुर्वंत्यन्यस्यनिंदांनेनंवार्तांखुसंकीर्णं
॥१६॥स्त्रीकथार्थकथाभक्तराजचोरमृषाकथाः॥खेटकर्वटदेशाद्रिपुरांकरादिजाःकथाः॥१७॥नरनै
सुभटानांचमल्लमाहेंद्रजालिनां॥द्यूतकारकुशीलानांदुष्टम्लेच्छादिपापिनां॥१८॥वैरिणांपिशुनानां–
चमिथ्यादृशांकुलिंगिनां॥रागिणांद्वेषिणांमोहाक्रांतानांविकथाहिथा॥१९॥इत्याद्यापराबह्वीःकि

Sri Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Varanasi

CC0 ... Gangotri

थाः पापखनी विदः कथयंति न मौनाढ्या जातु भूखवंति नाशुभाः ॥२०॥ विकथाचारिणां स्वान्य वृथांजन्म
विधायिनां दुर्द्धियां दृशमात्रं न संगमिछंति धीधनाः ॥२१॥ कौकुच्यमर्थकं दर्प्पमोखर्यं साधुनिंदितं हास्य
दिप्रेरकं जातु दुर्वचो न श्रवंति ते ॥२२॥ निर्विकाराविचारज्ञाः शिवश्रीसाधनोद्यताः शिवाय धीमतांनित्यं
दिशंति धर्मदेशनां ॥२३॥ श्रीजिनेंद्रमुखोत्पन्नां महापुरुषसंभवाः संवेगजननीः सारास्तत्त्वगर्भाः त्रिवंकु
रधारागारिनाशिनीश्चित्तपंचेंद्रियनिरोधिनीः सत्कथाधर्मसंबद्धाः कथयंति सतां विदः ॥२५॥ सर्वाधिका
अनागारभावनारतमानसाः स्वात्मध्यानपरास्तेस्युस्तत्त्वचिंतावलंबिनः ॥२६॥ इत्याद्यन्यगुणग्रामा ये मौन
व्रतधारिणः मूकाश्चात्र तिष्ठंति ते वाक्यशुद्धिधारकाः ॥२७॥ द्विषड्भेदं तपः सारं सर्वशक्त्या जिनोदितं दुः
कर्मारातिसंतानोन्मूलनं शिवकारणं ॥२८॥ अप्रमत्तैर्महायोगव्रतगुल्मादिमंडितैः क्रियते ज्ञानपूर्वं यैः स
तपः शुद्धिरद्भुता ॥२९॥ तपोग्निशुष्ककर्म्मांगाः प्रादुर्भूतार्द्धिसंचयाः सात्विकानिष्कषायास्तैः क्षीणगात्रा धृ
तेर्बलात् ॥३०॥ बहून्षष्टाष्टमादींश्च पक्षमासादिगोचरान् । उपवासांश्चरंत्यत्र निःशंकाश्चापि मुक्तये ॥३१॥
पक्षमासोपवासादिपारणांहनि निःस्पृहाः ग्रासमात्रादिकाहारं भुंजंति शिवशर्म्मणे ॥३२॥ द्विवीमासोपवा

गिरिगुहादौ सद्ध्यानमेकाग्रचेतसा॥४६॥धर्म्मशुक्लाभिधं द्वैधं ध्यानं प्रविधीयते। कर्म्मारण्ये ज्वलज्ज्वाल
ध्यानशुद्धिरिहास्ति सा॥४७॥भ्रमंतं विषयारण्ये दुर्द्धरं स्वमनोगजं। ध्यानांकुशेन चाहत्यानयंति स्ववशं बुधाः॥
॥४८॥चंचलान् कुर्वतः क्रीडां पंचेंद्रियजलोद्भवान्। रत्यंभौ ध्यानजालेन बध्नंति ध्यानिनो द्रुतं॥४९॥कषायंत
स्करानीकं मनोभूपेंद्रपालितं। विश्वसंतापिनं घ्नंति ध्यानखड्गेन योगिनः॥५०॥ध्यानेन निखिलान् योगात्रं मू
लोत्तरगुणान् परान्। त्रामेंद्रियदमादींश्च नयंति पूर्णतां विदः॥५१॥सध्यानवज्रघातेन द्रुतं दुःकर्म्मपर्वतान्।
सार्द्धं मोहादिदुष्टैः प्रापयंति व्रातचूर्णतां॥५२॥गछंतो वा सुखासीना बद्धाः सुखां[illegible]। अवस्था मुनयः प्राप्ताः
क्वचिद्ध्यानं सृजंति न॥५३॥आर्त्तरौद्रकुलेश्यानां धर्म्मशुक्लार्पितात्मनां। स्वप्नेपि न वज्रायांति शुक्ललेश्यामहो
दयाः॥५४॥परीषहमहासैन्यैरुपसर्गव्रजैः क्वचित्। चलंति न मनाग् ध्यानादद्रींद्रवन्निश्चलाः॥५५॥राग
द्वेषहयौ दुष्टौ नयंतावुत्पथं बलात्। सद्ध्यानरथमात्मध्यानरज्वास्थापयंति ते॥५६॥पिबंतः परमात्मोत्थं ध्याना
नंदामृतं सदा। सुख्यस्वस्था न जानंति हु क्षुधादिपरीषहान्॥५७॥जिनशासनभूमिस्थं चारित्रशालवेष्टितं। विवे
कगोपुराकीर्णं ज्ञानाट्टालखातिकावृतं॥५८॥गुप्तिवज्रकपाटं सत्तपः शुभट पूरितं। क्षमादिमंत्रिवर्गाढ्यं सद्ध्यानत

सु
का

सादीन्पारणाचच्चरादिभिः गृह्णत्स्यैव ग्रहं धीरास्निर्सर्गलाभायदुर्घटं ॥ २३ ॥ त्यक्त्वा पंचरसान्नित्य दुग्धोतान्नं सुखवो
रिणा पंचाक्षसुखहान्यै ते भजंति पारणे मुदा ॥ २४ ॥ भीमारण्ये श्मशाने वा मांसाशिक्रूरसंकुले स्थादि दूरे भय
नीताः श्रयंति शयनासनं ॥ २५ ॥ हेमंते चत्वरे घोरे शीतदग्धद्रुमे निशि ॥ ध्यानेनोष्णेन दग्धांगाः शीतबाधां जयं
तिते ॥ २६ ॥ ग्रीष्मे सूर्यांशुसंतप्ते तुंगाद्रिस्थशिलातले। तापं क्लेशासहा धीरास्तिष्ठंति भानुसन्मुखाः ॥ २७ ॥ अव
दिंदूकरे वृक्षमूले सर्पादिवेष्टिते। प्रावृट्काले स्थिताः शांत्यां श्रयंत्युपद्रवान् बहून् ॥ २८ ॥ एवं त्रिकालयोगस्थ
कन्नुज्ञोपद्रवान् ॥ क्षुत्तृट्शीतोष्णदंशाहिवृश्चिकादिपरीषहान् ॥ २९ ॥ देवतिर्यग्नराचेतनानां स्वोपसर्गदुर्जयान्
सहंते सर्वथा शक्त्या च मनाक् क्लेशं व्रजंति न ॥ ३० ॥ इति बाह्यं तपो घोरमाचरंति तपोधनाः। प्रायश्चित्तादि सर्वेषां
उक्तं तपसां क्रमात् ॥ ३१ ॥ आरोहंति परां कोटिं निःप्रमादा जितेंद्रियाः। त्रिधा रत्नत्रयासक्ता बाह्यांतः संगदूरगाः ॥ ३२
मिथ्यादृशां दुर्जनादीनां दुर्वाक्यादंतकोपमान् ॥ ताडनात्तर्जनाद्घाताद्यांति क्षोभं न ते क्वचित् ॥ ३३ ॥ पंचाक्षविष
याकांक्षा विश्वानर्थखनीनृणां ॥ यांतो वैराग्यपाशेन ते बध्नंति मृगीं शिवे ॥ ३४ ॥ इत्याद्यन्यमहाघोरोग्रतपश्च
रितात्मनां ॥ जिताक्षाणां तपःशुद्धिकेवलज्ञानविघातनं ॥ ३५ ॥ निर्विकल्पं मनः कृत्वा त्यक्त्वार्त्तरौद्रमंजसा ॥ स्थिता

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Varanasi

स्यं संन्निहितो ह्यात्मा संयमे नियमे गुणे । ग्रामे तपसि तस्यैव तिष्ठ सामायिकं परं ॥३७॥ समः सर्वेषु भूतेषु त्रसे-
षु स्थावरेषु च । साम्यरूपः स्वात्मनो भावस्तच्च सामायिकं सतां ॥३८॥ रागद्वेषौ च मोहाद्या विकृतिं जनयंति न । समा-
धेर्दमितां यस्य तस्य सामायिकं महत् ॥३९॥ कषायाः क्रोधमानाद्याश्चत्वारो येन निर्जिताः । क्षमामार्दवाद्यैर्वा सद्गुणैर्मु-
क्तिघातकैः ॥४०॥ हास्याद्याः षट् त्रिवेदाश्च वैराग्यवज्रसंयमैः । अन्ये दोषाश्च तस्यात्र परं सामायिकं मतं ॥४१॥ आहा-
राद्याश्चतुःसंज्ञालक्ष्यांत्यस्याशुभानुविनं यांति विकृतिं यस्य तस्य सामायिकं स्फुटं ॥४२॥ यस्य पंचेंद्रियाद्यानास्त्रपोलिः श्व
स्पर्शनादयः । ग्राम्याः कर्त्तुं विकारं न तस्य सामायिकं महत् ॥४३॥ दुर्ध्यानान्यार्त्तरौद्राणि यो द्वौ नित्यं परित्यजन्तैः । प्रशस्त-
ध्यानमालंब्य तस्य सामायिकं परं ॥४४॥ ध्यानं च द्विविधं धर्म्यशुक्लं ध्यायति योऽहं जित्वा मनोबलात् तस्य तिष्ठेत्सामायि-
कौत्तमं ॥४५॥ सर्वत्र समताभावकारणाय जिनैर्मतः । योगिनां परमो नित्यं सामायिकाख्यसंयमः ॥४६॥ सर्वसाव-
द्ययोगादिविरक्तानां यं स्फुटं सयोः सामायिकं गृहस्थानां प्रोक्तं धर्म्मरामाय च ॥४७॥ मत्वेति श्रावकैर्नित्यं कार्यं साम-
यिकं स्फुटं । दिनमध्ये त्रिवारं च धर्म्मध्यानाय शर्म्मणे ॥४८॥ यत्नं कुर्वेन्नरः शीघ्रं नेष्टुं सामायिकं परं । सर्वत्र समता-
पन्नानां वलिं गीर्यतिर्लभेत् ॥४९॥ आरोपे श्रावकः काष्ठादीवत्यक्तवपुर्ममत्वान् । निःकंपं ध्यानमालंब्य ध्यायंस्सा-

मायिकं परं ॥५०॥ आरणे केनचिच्छिद्रो मृगशृंगस्य पदात्ततः । प्रविश्य पौत्रैः कियत्कालं स्थितो वा वदनं यथा सतः ॥५१॥ त-
थापि न मनागेषो चलेत्सामायिकात्सुधीः । अस्यागमे कथा ज्ञेया श्रेष्ठि ह्येणीलावत्ति जिनैः ॥५२॥ अजिताद्याश्च पार्श्वां-
ता द्वाविंशति जिनेश्वराः । छिद्रांति मुक्तये वा यां सामायिकैकसंयमं ॥५३॥ छेदोपस्थापनं नैव यत्तेषां महाधियः ॥
सकलात्वेन सुशिष्याः सुनिःप्रमादा जितेंद्रियाः ॥५४॥ सामायिकं च छेदोपस्थापनं संयमं परं । आहउर्थनिनां मुक्त्यैस्यै
वर्द्धमा
द्यंतिमजिनौ धियो ॥५५॥ यतः श्रीवृषभेशस्य सुशिष्या ऋजुबुद्धयः । सन्मतेः कालदोषेण सदोषा मंदबुद्धयः ॥५६॥
ऋजुमंदस्वभावास्ते योग्यायोग्यं यतिक्रमं । व्यक्तं सर्वं न जानंति विस्तरोक्त्या विना भुवि ॥५७॥ तस्माच्चं कारणं मत्वो-
दूचतुः श्रीजिनाधिपौ । अनुग्रहाय शिष्याणां संयमौ द्वौ शिवाप्तये ॥५८॥ आख्यातुं किल विज्ञातुं ह्यर्थं पालयितुं
तथा । महाव्रतानि पंचैव गुप्तीश्च समितीः शुभाः ॥५९॥ तेऽपि सर्वे जिनेशानां शिष्याः शुद्धिं शिवाप्तये चरंति सं-
वेदोत्कृष्टं शुद्धं सामायिकं शुभं ॥६०॥ सामायिकबलाद्योगी ऋणार्द्धेन छिपंचयत् । कर्मजालं महत्तन्नो देवसा
वर्षकोटिभिः ॥६१॥ सामायिकबलेनासौ करोति संवरं परं । कर्मणां विधिना ध्यानी महती च सुनिर्जरां ॥६२॥
सामायिकस्य सामर्थ्याद्विधत्ते मुनिपुंगवः । ध्यानानि तैः प्रजायेते केवलज्ञानदर्शनौ ॥६३॥ सामायिके जिनो

Publi ... gotri

पतेद्धस्तौ सुज्ञानं स्वयं यतेर्यदि ॥६१॥ न स्वयमागत्वं पाणौ जंतुश्च पांपतेत् ॥६२॥ पश्येद्यदि प्रमादेन मांसादीन् संयतोञ्जलान्
त्यं गिलो यदि जायेतोपसर्गो नृसुरादिजः ॥६३॥ पादयोरंतरे गाढं जीवः पंचेंद्रियो मुनेः। पारिविषक हस्तादेर्भो
जनं च पतेद्यदि ॥६४॥ श्र्वेडुच्चारणं वोदरात्स्वमूत्रादिकं यतेः। प्रवेशो यदि जायेत चांडालादिगृहस्य च ॥६५॥ मूर्छा
दिना पतेद्योगी कुर्याद्वोपवेशनं। श्वादिभिर्यदि दष्टः स्यान्मुनिः स्वपापकर्मणा ॥६६॥ सिद्धभक्तौ कृतायां स्वहस्तेनासौ
धरां स्पृष्टा ते। निष्ठीवनं विधत्ते वा क्षिपेद्वा श्लेष्मादिकं यमी ॥६७॥ निर्गच्छंति स्वयं वा स्युरुदराद्वै कृमिर्वहिः। किंचिद्वालनेऽ
श्नाति सोदत्तं परैर्वस्तु च ॥६८॥ खड्गादिभिः प्रहारः स्यात्स्वात्मनो वा परांगिनां। जायते ग्रामदाहश्च किंचिद्गृह्णाति सों
घ्रिणा ॥६९॥ यद्योद्धृत्य करेणासौ किंचिद्वस्तुं महीतलात्। द्वात्रिंशत्संख्यका एते अंतराया मता मुनेः ॥७०॥ अन्येऽपि बह
वः संति लाजनाँ नाशकारिणः। चांडालस्पर्शसाधर्मिकमृत्यादयं एव लोः ॥७१॥ एषामेन्यतमः कश्चिदंतराय [redacted] :स्वकर्मणा। यद्यायाति तदा सर्वं भुक्तिं
त्यजेद्यमी ॥७२॥ ततोऽसौ संयतो ह्येतानंतरायान् प्रपालयन्। स्वादु त्यक्त्वा चरीं कृत्वा संयाति स्वाश्रयं द्रुतं ॥७३॥ अ
न्यत्रोपविश्य योगी ग्लान्यादिकारणं विना। जल्पनं हसनं वा न कुर्याद्योषिज्जनादिभिः ॥७४॥ किंतु स्वगुरुमासाद्य

श्रोष्मभिदै
पोथि ५ =

६७॥ अंतरायैस्तैलाजानुपरिव्यतिक्रमाह्वयः ॥ नाभ्यधो निर्गमनाख्यः स्वप्रत्याख्यानसेवनात् ॥६८॥ तथो[illegible]वधः का
कादिपिंडहरणं त्रिधा ॥ पिंडस्य पतनं हस्तात् पाणौ जंतुवधस्ततः ॥६९॥ मांसादिदर्शनं चोपसर्गः पादद्वयांतरात्
पंचेंद्रियो जीवः संपातो भाजनस्य च ॥७०॥ उच्चारः प्रश्रवणं चाभोज्यगृहप्रवेशनं मूर्छया पतनं चोपवेशनं द
ष्टनामकः ॥७१॥ भूमिसंस्पर्शनामाथ निष्ठीवनसमाह्वयः ॥ उदरात्संयतस्यैव कृमिनिर्गमनं ततः ॥७२॥ अदत्तग्रहणं श
स्त्रेः प्रहारो ग्रामदाहकः ॥ पादेन ग्रहणं किंचिद्धस्तेन भूमेः केशेन च ॥७३॥ अंतराया इमे ज्ञेया द्वात्रिंशत्संयमकामुने
॥ भलालाभहतवोन्नादौ वक्ष्यमाणाः पृथक्पृथक् ॥७४॥ स्थितस्य गच्छतो वापि परिस्पर्शे प्रकुर्वते । काकाद्याः पक्षिणो
यं स काकांतरायनामकः ॥७५॥ गच्छन्मार्गे स्वपादेनामेध्यं यदि यतिः स्पृशत् ॥ जायते वमनं स्वस्य व्याधितो घ विपा
कतः ॥७६॥ यदि कश्चित्कराल्लेवे यमिनो धरणादिकं । आत्मनो वा परस्यासौ रुधिरं यदि पश्यति ॥७७॥ दुःखशोकादिभिः
स्वाम्यनो श्रूयतां न वा दि । अत्याक्रंदः परेषां वा सत्वानां मरणादिभिः ॥७८॥ यदि जानोरधः स्तोलां करोति स्पर्शनं मुने
॥ व्यतिक्रमं विधत्ते च जानोरुपरिकारणात् ॥७९॥ नाभेरधः शिरः कृत्वा कुर्याद्विर्गमनं यतिः ॥ मुनेर्नियमितस्यैव वस्तुनो
सेवनं वै ॥८०॥ आत्मनः पुरतोन्येन क्रियते गिवधो यदि । काकाद्याः प्राणिनः पिंडं यांति नोपहरंति च ॥८१॥ ग्रासमात्र

mesh ... Varanasi

घिमुहूर्त्तेप्रमाणेनमध्यमएवंच।जघन्यंत्रिमुहूर्त्तेयामांभिक्षाकालएवहिं॥३८॥घटिकाद्वयहीनेनमध्याह्नकालेत्रयमंत
॥स्वाध्यायमेपसंहृत्यकृत्वाश्रीदेववंदनां॥३९॥भिक्षावेलांपरिज्ञायकुंडिकापिंछिकेयतिः।गृहीत्वाकायसंस्थित्यैनि
र्यातिस्वाश्रयाद्वने॥४०॥गुप्तीश्चसमितीःसर्वाव्रतमूलगुणान्परान्।रक्षन्स्मरतिमार्गेसमनोवाक्कायकर्मभिः॥४१॥ला
बंधंस्त्रिकसंवर्गोदहलोगलवादिषु।जिनाज्ञांपालयन्सम्यग्गनवस्थांनिजेछया॥४२॥मिथ्यात्वाराधनामात्मनाशंहरा॥
त्यपितांजन्।न[illegible]कुर्वंश्चमनाग्यत्नात्सुसंयमविराधनां॥४३॥नातिद्रुतंनमं
दंनविलंबितंपथिव्रजेत्।नतिष्ठन्केनचित्साईनकुर्याज्जल्पनंयमी॥४४॥इदंचधनिनोगेहंभिदंहिनिर्धनस्यलोः।इ
तिजातुनसंकल्प्यंहृदिधात्तजितेंद्रियः॥४५॥गृहपंक्त्याक्रमेणासो।प्रविश्यश्रावकालये।अन्येभिक्षाचरायावद्द्युयां
तितावद्द्वारेहि॥४६॥अप्रतिग्राहितस्तस्मान्निर्गच्छेद्द्रुतमात्मवान्।विधिनावाप्रतिग्राहितस्तिष्ठेद्धीमाणलतले॥४७॥स्वांघ्रि
लाजनदातृणांस्थित्वैगिरीव्यसद्धरां।त्रसजीवादिसंत्यक्तांकायस्थित्यैथीमात्मवान्॥४८॥पादयोरंतरंकृत्वाचतुरंगुलसं
मितं।निःछिद्रंपाणिपात्रंविधायतिष्ठेत्सुसंयतः॥४९॥सिद्धभक्तिंततःकृत्वानिःपापंप्रासुकाशनं।विधिनादीयमानंसप्रती
च्छेत्स्वकृतेनये॥५०॥यथागतंनदात्रेसरसंवारसातिगं।स्वादसंकल्पसंलोज्ञाचारादिपंचविधंस्थितः॥५१॥गोचारे

Mahesh V... Digambar Jain Institute, Na... Varanasi

CC-0. In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust Gangotri

प्रआमाभिलापरौहं मनःकर्णोद्ध्यः ॥ इतीयं दशरासिसंग्राममोरवंस्वेथैकः ॥५२॥ भ्रमरीहारमामाथं श्वभ्रहरणसंज्ञकः ॥ ए
तैः पंचविधैरेत्रं ॥ लादैः सुसंज्ञानं यति ॥५३॥ यथोपनीयमानेष्टणादिकं दिव्ययोषिता ॥ गौ श्चरत्यत्र नेत्तेसदंगानिरी
स्यते ॥५४॥ तथालंकारधारिण्या दिव्यनार्योपपादितं ॥ पिंडं हस्तात्तिसंयोगी नस्या रूपं न पश्यति ॥५५॥ अथ वा गोर्यथा
नानाश्रणन नीरादि संचयं ॥ न सर्वेमीहितं किंत्वं यथा लब्धं न जसंसदा ॥५६॥ यथाऽनरसमसुस्वादु व्यंजनं रिक्तमीहतां ॥ नैकीकृतं
मुनिः किंत्वं यथालब्धं भुनक्ति तत् ॥५७॥ स्त्रीरयनांकन चिह्नं शरीरस्ताकटी मुनिः ॥ स्वल्पांकस्मरूरणेनास्मात्मापद्यं भिवपत्रनां ॥५
८॥ समुच्छितं यथा वह्निं भांडागारं स्वतं वणिक् ॥ रत्नादिः शमयत्वीघं शुचिं भस्तु चांबु दिवा रिणा ॥५९॥ तथोच्छितं क्षुधावह्निं सुंदरं
शमयत्युमी सरसेतरलक्ष्म नदंगादि रत्नरक्षत्वं ॥६०॥ यथा स्वगर्तमध्यस्थां गृहीं गर्त्तां प्रशस्यते ॥ यनकंनीचभी तनकत
वारणां मांत्वथा ॥६१॥ तथोदरगतं श्वभ्रं पूरयेत्संयमी कचित् ॥ याहक्षाहग्विधोन्ननं न च मिष्टो शांत दिनां ॥६२॥ भ्रमरा
त्रं यथा पद्मं कंधं गृह्णाति न स्ववं ॥ प्राणेन न मनाक् स्वबाधां जनयति स्फुटं ॥६३॥ तथा हरति चौ हारं दत्तं स्वं जनैः
यतिः न मनाक् पीडयत्येव दातृन् जात्वेलालोल्पलालतः ॥६४॥ इति पंचविधाहारं लजनं त्यामी कर्चास्य जनतो विंशादै नृ
रायाणां मंत्रराधोगतं सति ॥६५॥ काकोमेध्यं तथा छर्दि रोधनं रुधिरं तथा ॥ अश्रुपातो निघ्नाजान्वधः परामर्शसंज्ञकः ॥
रघ वमने
घ दर्शनं लप्तविधमधनो ॥ त्रयोदशांतरं खेदश्च अक्षिदीरत्न परिता ॥६६॥ गुणाख्यलतां न७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust Foundation

॥५९॥ कृत्स्नोऽनर्थपरंपराप्येण परं पन्नौ रूस्रावो गेहं कम्र्मो। एवं मलं निहत्य विषमं लोके डियाणिं खलां धीरे स्वीत्व
नरे स्त्रपो लिंरं खिलं जिकानिरोधं गुणं स्सवध्यं यत्नयोः सवारिमथनं त्राणं स्वविध्वंसकं॥६०॥ कर्क्कशो मृदुः शीतो
ष्णौ स्निग्धो रूक्षो गुरुर्लघुः जीवाजीवगतावेतेऽष्टौ स्पर्शाः सुलोलुपाः॥६१॥ अमीषां स्पर्शनेष्यां कोमला
षां हि निवार्यते। स्पर्शनेंद्रियरोधः संकवलं योगिनां महान्॥६२॥ स्त्रीमध्ये कोमलांगस्पुगंधकाशलिकादि
षु। मृदुष्वासनशय्यादिसंस्तरे बंधकारिषु॥६३॥ पट्टकूलादिवस्त्रेषु स्पर्शनेंद्रियनाशकृत्। व्रतिभिर्जीवितं कार्ये
न कालांतेहि कंटकेष्विव॥६४॥ कोमलांगाधिकौघोयं कुर्वंति [redacted] शयनासं [redacted] ब्रह्मव्रतार्थिभिर्जातु न कार्यं श
यनासनं॥६६॥ किंतु शिलौघमस्म्यां दौ कवितेफलकादिषु। शयनं वासनं कार्यं निजाहान्ये सुब्रह्मणां॥६७॥ यद्यो
हि तच्छर्म्मा वेवायुः स्पृशति शीतलः। ग्रीष्मे वपुस्तथाप्यास्मौ रागं स्माद्यौ सुलसदः॥६८॥ शीतकाले यथा शीतलामरु
नं स्पृशति योगिनां तत्रापि न मनाग्द्वेषं कुर्वंति मुनिपुंगवाः॥६९॥ इत्याद्या बहुधा स्पर्शाः सुखदुःखविधायिनः
यंतानां साधुयोगीशा रागद्वेषौ न कुर्वते॥७०॥ रागद्वेषपरित्यागात्तेषां संवरनिर्ज्जरे। स्पर्शेषु सत्स्वपि हीह
न बंधः कर्म्मणां क्वचित्॥७१॥ स्पर्शेषु तेषु ये मूढा रागद्वेषविलंबिताः। तेषां पापास्रवस्तस्माद्दुर्गतौ भ्रमणं चिरं॥
[illegible] लं पद्मौहतो [illegible] स्पर्वते कर्मबंध॥ मर्नो [illegible] कामं [illegible] सनेउह [illegible]

मंधागनोः

विज्ञायेति न कर्त्तव्यौ रागद्वेषौ सुसंयतैः॥ सर्वेषु स्पर्शनेषु सुसुखदुःखादिकारिषु॥७३॥ विश्वानिष्टकरं सर्वारिं जनकं क
र्मेंद्रियं स्पर्शनं जित्वा रमाहिंस्रखैरतीवकर्कशैः शय्यासनैर्दुःकरैः॥ स्वर्मोक्षैककरं सुसौख्यजलधिं कर्माद्रिवज्रप
रं कृत्स्नाक्षारिवशीकरं कुरुत स्पर्शाक्षरोधं बुधाः॥७४॥ एषां मध्ये जनेनेंद्रिययोः रसनस्पर्शनाख्ययोः द्वौ हि कार्मे
द्रियौ नृणां महानर्थविधायिनौ॥७५॥ श्रोत्रं घ्राणेंद्रियं चक्षुरिमानि त्रीणि संस्थितो॥ लागेंद्रियाणि चेंद्रनां स्तोका
नर्थकराण्यपि॥७६॥ इमे पंचेंद्रियाश्चौरा धर्मरत्नापहारिणः॥ जितैः संयमबाणैर्यैः सुखिनस्ते न चापराः॥
७७॥ धावंतो विषयारण्ये दुर्दांतेंद्रियदंतिनः॥ विवैराग्यांकुशा नीत्वा ये धृता स्वविदां वशाः॥७८॥ पंचाक्षतस्कराः द्रु
रास्तपःसुरत्नाहिताः॥ विघटंते सतां मोक्षमार्गे विघ्नविधायिनः॥७९॥ यथात्र व्याधिनां नागा नयंति स्वामिनो बला
न्नां यमांतं च तथा पंचेंद्रियाः स्वस्वं हि सत्तमं॥८०॥ अरिष्टान्यपि महादुष्टान्यदांतेंद्रियशात्रवाः॥ इहामुत्र मनुष्याणां
सुदुःखैकनिबंधनाः॥८१॥ यतो ये वैरयः किंचिद्दुःखं चैव ददत्ति नैव वा॥ इहामुत्र नृणां घोरं ददत्येवाक्षशात्रवः॥८२॥ स्व
र्गास्यापि महादुःखकराः पंचाक्षदुर्जनाः॥ लालिताः स्वीनराणां च निंद्यां दुर्गतिदायिनः॥८३॥ जनयंति यल्लोभस
गंधाख्यासातं क्वचिन्नृणां॥ कोटीकोट्यब्धिपर्यंतं दुःखं खानिं च दुर्गतौ॥८४॥ कालकूटविषान्मान्ये सुखं विषय

नृशं ॥ अकृतं विषमं घोरं दुःखानां मूलबंधनं ॥६५॥ कालकूटं यतो भुक्तं स्वांसन्तं हरति केवलं । सुखं चेंद्रियजं पुं
सां रत्नत्रनेकविघ्नासुखं ॥६६॥ चतुरं गुप्तमातेयं जिह्वा दुःखांस्तु लौविका । तावन्मात्रो प्रयं जत्यो हो दुष्टः कामे
न्द्रियः खलु ॥६७॥ एलिं हौ गुलौ त्यक्त्वे त्योषे जीवाः करर्थिता । सकुर्वंति महापापं लेलंतं दुःखसंकुलं ॥६८॥ इ
दं कामेंद्रियं युग्मं निर्जितं येन स्यायमे । तेषां च शेषेंद्रियाण्यौघं वशं यांति हृदा समं ॥६९॥ विज्ञायेति सत्यागतपोसिर
ति दुःकरैः । जयंतु मुनयो नित्यं रसनास्तु युग्मं शिवाप्तये ॥७०॥ पंचेंद्रियठकानेतान्विरिएणा स्वनरं गताः । समग्रं हृत्वा ज्ञानद
त्नादिरत्नान्यं पहरंति नु ॥७१॥ तथा स्वदंतिनो दांता धर्मकल्पद्रुमं क्षणात् । पुंसां मुन्मूलयंत्यत्र रत्नमुक्तिसुधाफ
लं ॥७२॥ पापिनाः खेतयोत्रैते स्त्रोमार्गाः स्वपथगामिनः । उन्मार्गे पातयंत्याशु नरान्मुक्तिपथाद्द्रुतं ॥७३॥ यं कंच
नगता स्वस्त्रैयांति यास्यंति नूतने लोकवलं तं ज्ञानानूनमिंद्रियैर्व्याकुलीकृतां ॥७४॥ रुद्राद्या मुनयोत्राहो रश्च
पूर्वधराविदः । खद्योतैर्विंचितान्हत्वा चारित्रे नरकं ययुः ॥७५॥ स्पर्शनान्द्रूणां मातंगा मत्स्या जिह्वेंद्रियेण च घ्राणेन
न भ्रमरा श्चक्षुषा पतंगा मृगास्तथा ॥७६॥ कर्णेंद्रियेण चैकेन दंदंयं यांत्यत्र लोलुपाः । केवलं विषयासक्ता किं वि
ना खस्रयंति ना ॥७७॥ एकैकाक्षेरितोत्राहो समग्रष्टाः पद्मा स्वांयदि तत्रः । पंचाक्ष लोलापंथल तं यं नेसो ॥७८॥

Ganesh ... Institute, Nanda, Varanasi

अन्येपि बहवो येत्र चक्रिचक्राद्यो भुवि। राज्ञानो विषयैः संत्यागताः स्वर्लं च सद्म ॥९९॥ मुक्ता जन्मादिमृत्युंतं

लोगान् पंचेंद्रियोद्भवान्। तेषां को गदितुं शक्तः कथां लोके न वा बुधः ॥१००॥ मत्वेति ज्ञानिनः शीघ्रं पंचेंद्रियसुखांश्च

त्यजेत्। बध्नंतु दृढवैराग्यपाशेन शिवशर्मणे ॥१॥ इंद्रियारातयो धीरैर्यैर्जिताः संयमायुधैः। तैश्च दृग्मोहकर्माघाति

तां मुक्तिः करे कृता ॥२॥ अक्षारीनपि ये जेतुं न क्षमाः क्लीवतां गताः। मोहदुःकर्मशत्रूंस्ते हनिष्यंति कथं भुवि ॥३॥

गृहस्त्रीश्वादिकं त्यक्त्वा दीक्षां तेत्र गृहस्ते बुधैः। जयायं स्वाक्षशत्रूणां स्वतंत्रयोपि हारिणां ॥४॥ यतो निर्जितसर्वारीणां च

यां दीक्षां तपोफलं। स्वर्गो गृहपरीत्यागं इहामुत्रसुखं न च ॥५॥ यतोक्षविजयं पुंसां तपः स्यात्परमं भुवि। अतः किं संत्र

पसेवं येषां लोनोक्षनिर्जयः ॥६॥ किमत्र बहुनोक्तेन तेषां सिद्धिर्महात्मनां। कृद्धयं सुतपासिस्पुर्जिताद्यैः स्वाक्ष

शत्रवः ॥७॥ अनिर्जिताक्षहीनानां नैहलोकोपकीर्तिः। परलोको न त्वां पश्चात् किं तु दुर्गतिरेव च ॥८॥ यथाग्रे गमा

नं स्यात्तां पथ्यानो छेनं दहिनां। तथाक्षसुखमोक्षो चेद्दयां जन्मच्छिकांक्षिणां ॥९॥ ज्ञात्वेति बहुधा यत्नेन दक्षाः

सर्वार्थसिद्धये। स्वारीन् जयंतु चारित्रतपःखड्गैः स्वयं करैः ॥१०॥ धन्यास्ते भुवनत्रये च महितास्त्र्या सुमान्यायोगिनो

ये चारित्ररणांगणे सुविषमेप्यक्षाणि येपि क्षणाज्जितास्तर्यागे सुतपोधनुर्गुणयुतैः सन्मार्गणाद्यैः शरैः। श्री स्कैं द्वैस्ति

नवालस्याच्चेद्विधां सत्प्रत्याख्यानं संहृष्टधी॥ यास्वराख्यां कर्म्महानये॥९५॥ ततोतीचारसंशुद्ध्यै नैरागहो [illegible] स्वकां सु
निःकर्यो छिंगाचारी प्रतिक्रमणमंजसा॥९६॥ पुनः कर्म्मरुयायां सोराशास्त्राभ्यासं निरंतरं ध्यानं वा परमे सारं ग्रंशास्तु
परमेष्टिनां॥९७॥ करोतिन्नवचिंतां च भावनां स्वपरात्मनः॥ निर्विकल्पं मनः कृत्वा संवेगधर्म्मवासितं॥९८॥ नंदिवास
यनेकयाद्धिकथां नाथकारिणीं कालौलानादिदृष्टोपि वदेज्ज्ञातुं न संयमी॥९९॥ बहुनोक्तेन किं साध्यं धर्मध्यानं विनां य
तिः॥ एकां कालकलां जातु गमयेन्नांतिदुर्लभां॥१००॥ यतो यत्रपरीहारं रहीत्वा कुर्वतेंगतः॥ चतुर्दोक्रिकथांतप्रां शृत्यारीः
सोघचयन्न॥१॥ वीतप्रमादिनां नूनं परीहारादिलक्षणैः॥ विना रत्नत्रयं दीनां नवंतिन्त रवादकौ॥२॥ गौतिमवीनकर्मैयः सं
मालाविकथादिजाः॥ किंतु स्वमुक्तिसंसिद्ध्यै स्वातवं मोक्षकांक्षिणिः॥३॥ इत्यैषां ज्ञानशुद्धिस्मो नुष्टयोयव तोन्वहं॥ वि
श्वधर्म्मखनी सारा हंत्रम्लो गुणाकरा॥४॥ यतो बहूपवासाश्च योगा आतापनादयः॥ अधःकर्म्मभुजो व्यर्थाः स्युः षड
[illegible]विघातनात्॥५॥ यथात्र व्यवहाराख्या शुद्धिः सागारिणां परा॥ तिक्षाशुद्धिस्तथा सारा योगिनां शुद्धिकारिणी॥६॥ ष्ठु
रं शत्रुपहृ मोहारं निरवद्यं तपस्विनां॥ न चेयात्क्षौपवासादोसदोषं पारणं क्वचित्॥७॥ विज्ञायेति प्रयत्नेन तिक्षाशुद्धि
शिवंकरां॥ गुणरत्नखनी नित्यं विधत्ता लवतीरूलि॥८॥ सकलचरणमूलाः स्वकवांबुहृष्टि जिनमुनिगणतो सर्वो

Courtesy Vami Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

Digitized by Sarayu Trust Foundation

वीरुक्रमो ह्यत्रास्त्री परमगुणोत्कालेत्स्वर्गमासाद्धात्री सज्जंतं परमयत्नाद्रक्षणाच्छुद्धिमोदयो ॥१९॥ ज्ञानसंयमशौचोपक-
रणानां प्रयत्नतः ॥ यत्संस्तरादिवस्तूनां ग्रहणं क्रियते बुधैः ॥२०॥ निक्षेपणं निरीक्ष्यैव चक्षुर्भ्यां प्रतिलेख्य वा ॥ मृदुपिच्छि-
कयाऽऽदाननिक्षेपासमितिश्च सा ॥२१॥ पुस्तकाद्युपधीन् साधुः कार्यार्थी चक्षुषा मुहुः विलोक्य प्रतिलेख्यात्र गृह्णीयात् स्था-
पयेत्तथा ॥२२॥ संस्तरं फलकं वान्यं उपधिं रात्रौ न चालयेत् ॥ सति कार्येऽपि योगीन्द्रो जीवबाधाविशंकया ॥२३॥ यतो रा-
त्रौ न दृश्यन्ते सूक्ष्माः स्थूलाश्च जंतवः ॥ तस्मात्तच्चालने नाशं ध्रुवं तेषां विराधना ॥२४॥ दिवासंयोग्यदत्तोबद्धं धकारान्विते
बुधैः ॥ स्वदृष्टिगोचरं कार्यं वस्तूनां स्थापनादिकं ॥२५॥ पट्टकं फलकं न्यत्र वांचात्तं शयनासनं ॥ जीवबाधाकरं जातु न कर्त-
व्यं व्रतार्थिभिः ॥२६॥ धर्मोपकरणादीनां नित्यं मे प्रतिलेखनं ॥ आदानस्थापनाकाले यथार्हः प्रतिलेखनं ॥२७॥ महासंय-
मसंसिद्ध्यै सह सा प्रतिलेखनं ॥ अयत्नमनसा जातु न कार्यं संयतैः क्वचित् ॥२८॥ किंतु कुर्यात्प्रयत्नेन ग्रहणं स्थापनादि-
दिकं ॥ रात्रौ संप्रतिलेख्यैव स्वोपधीनां [redacted] ॥२९॥ विनेमां समितिं यैश्च शिथिलाः विहरंति ताः ॥ ध्रुवं ते स्युः वा गिरा
रौद्रं का कथा सद्भेदहिनां ॥३०॥ मत्वेति मुनयो नित्यं पालयंतु दयापराः ॥ इमां सुसमितिं यत्नाद्दृष्ट्वा प्रतिलेख्य वै
॥३१॥ वृषलमुक्तिनिषेव्यां स्वर्गसोपानपंक्तिं शिवसुखगतिवीथीं निर्जरासंवरस्य सुविशदकुलविधानां [illegible] मुनी-
न्द्राः ॥३२॥ इमां ये समितिं सारां निःप्रमादा भजंति वै ॥ तेषामिच्छं व्रतं पूर्वकृतानां मस्तकोऽस्तो ॥३॥

चक्षुश्चेमसुमलनिरोधिंचासुबु[illegible]रोधनगुणोमेरुस्थैर्यसमंसिद्ध्यै।।अमुक्त्वैकविधिंककर्महितकंधर्माकरयन्नतःजै
वोधंसकलंमुणीं बुधिमिमंचक्षुर्निरोधंसदा।।२१।।षड्जर्षैलोचगांधारोधैवतोमध्यमस्वरः।पंचमारंवोनिषादःसप्त
स्वराजीवजाइमे।।२२।।एतेषांजीवशब्दानांवीणाद्यैश्चतनंमतं।रागणांश्रवणंयंसांश्रोत्रेरोधांघहानिरूहं।।२३।।सप्तरागमी
तमीनांघोरागंकामाग्निदीपकाः।वीणामृदंगवाद्यानांश्रातर्यांजितेंद्रियैः।।२४।।शृंगारयुद्धहास्यादिद्योषकाणिहैने
करो।कलिकोरहंलीन्यादकानिशास्त्राणिजात्वचित्।।२५।।मिथ्यामतांघट्स्त्रानिमहापापाकराणिच।हर्षेःप्रसंगे
तान्यैत्रनंश्रूयंतेंद्रगंन्वितैः।।२६।।असत्याःककथांमिथ्यामार्गजाविकथादयः।वृथालवौन्यनिंद्यांनंश्रातव्याःबुधैःक्व
चित्।।२७।।ककाव्यंदुर्मतोपत्तंनश्रोतव्यमघाकरं।मुक्त्वाजिनोदितंकाव्यंद्रक्षैःप्रज्ञादिवृद्धये।।२८।।यतोजिनेंद्रकाव्येषु
लींनंच्यांधर्मोघसंवरः।तास्यांस्याच्चमहाप्रज्ञासत्तांविश्वार्थदर्शिनी।।२९।।ककाव्यश्रवणेनांघंमेघाभ्रांतिविपर्ययः।तेनपा
तांदगोदिस्यसत्तौश्राम्भोसत्तांमहत्त्।।३०।।इत्यादीन्परान्शब्दान्त्यंश्चएवंतिंनयोगिनः।चरंतंतेनेबधंतेपापेंजो
जम्हितत्ल।।३१।।शब्दान्रागादिहहेतून्स्तानूयेश्रृण्वंतिवैत्रेरागिणः।रागाद्यैपरोतेषांप्रजायेतेवहूंतरां।।३२।।तास्यांसृष्ट
ष्टसंकल्पात्तैःस्पांस्यापंडुरुत्तरां।पापेनसंस्टरोड़ःखंतत्सर्वसंवार्यातिगं।।३३।।विज्ञायेतिनसांसांस्येसर्वेयत्ननधी

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust Foundation and eGangotri

नांबहूंन्नाटकंलेदांश्चकलाविज्ञानकोविदकान् ॥७॥ अद्भुतकचित्रकर्माद्यान् रागौन्यक्कृत्यकरानैपिक्रीडा वर्नोद
स्यादीन्पथपञ्जाउन्नेसंयमी ॥८॥ इत्यकांचननारीस्थितव्यामोहकारिणः ॥ नपश्यन्बहुकूलांद्यांन्नेघेपञ्चयतिष्ठ
गिनः ॥९॥ सागरोपमोगवत्सूनिसंज्ञाहृद्धिकरालिचापवित्राएपैपवित्रालिनांलोकस्यद्धंमीकचित् ॥१०॥ स्तूयसामंत
सेन्यादीन्रोद्रध्यानविधायिनः ॥ कलिसंग्रामसर्वांश्चविलोकयतिनौत्मवान् ॥११॥ ऊर्ध्वलिंगिपाषंडिमठबिंबानि
स्तत्कृते ॥ कृतीर्थानिकृशास्त्राणिषडनायतनानिच ॥१२॥ मिथ्यात्ववर्द्धकान्यैवंस्थानानिमञ्जुरालयेपि [illegible]पेञ्जाउन ।
सद्दृष्टिर्द्दर्गरत्नमत्वरांकया ॥१३॥ धामशालप्रतोल्यादीन्स्थानानिरागकारान्बहूनंज्ञानांश्चयत्तनादीन्संयत्रेपञ्जाउनः
नक्षुद्रये ॥१४॥ तानंनीहितवत्स्यात्त्रकश्चिद्दृष्ट्वाघृणांकया ॥ रागलीत्यौथवायोगीसहसाधमुरवोलवेत ॥१५॥ रागबुद्ध्या
नंघारपंधेएलांलाकेचरन्नपिकर्मलिंबेध्यत्तेनांहांकिंतुसात्मुक्तएवसः ॥१६॥ रागबुद्ध्यात्रयः परोपदिमांसस्पंप्रति
हरौ ॥ कश्चिद्रागःकस्मिंश्चिद्वेषांजायतेमानसेंन्नहं ॥१७॥ तस्याघोरतरंपापंपापाद्वांनातिगोलवं ॥ लवंनंतेमहादुः
खंचतुर्गतिलवंकृत ॥१८॥ तथांजितेंद्रियांरीणांदृष्टियांश्चलांत्मानां ॥ कर्मबंधलवंतंतिह्रेत्रंछिनांकवतेनयः ॥१९॥ म
त्वेतिपिस्मृंथनंनेचक्षुराधं [illegible] भनाः रागहान्येप्रकर्तव्यसम्यग्मादिरांकया ॥२०॥ सर्वानर्थकरंचरागजंनंद

CC0. In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust Foundation

नाः श्रोत्ररोधं कुर्वंत्यक्त्वा चापल्यं मंजसा ॥३४॥ विविधसुक्ष्मलंसाद्य नूं रागलेत्सनं विमुच्य जिनवरमुख [illegible] नानं थस
राद्दांनं ग्रहीत्वा। निखिलसुखनिधानं सर्वसिद्धांतरूढं कुरुत परमयत्नाच्छ्रोत्ररोधं यतीजाः॥३५॥ निसर्गवासितां व
चं चेतनांचेतनात्मनां इत्यादीनां सुसौरभ्यां लांसगाद्दिविधायिनां॥३६॥ गंधानं घ्रायतं त्यों वे रागादिविंद्विरागि
लिं द्वेषलांपट्यंवंत रागं संघ्राणरोधो जिनेर्मतः॥३७॥ पुष्प कर्पूरकस्तूरीश्रीखंडाद्यान्सनकं ताः सुगंधयः श्रुत
द्व्यां घ्रातव्यानां सुनिर्जितेः॥३८॥ दीहत्तनपक्कान्नपानौर्याघ्राणेंद्रियसुखप्रदाः॥ लाज्जनावंस्तरें जोत्वं नघ्राणीयां यती
श्वरैः॥३९॥ दुर्गंधं वा समाघ्रायं द्वेषः कार्यो न संयतैः॥ इति गांधोयत्नः कायः स्वात्मैवविघ्नहेतुसः॥४०॥ मनवंतियें
नकुर्वंति सुगंधे तत्र वस्तुषु रागद्वेषौ न तेषां न कर्मबंधोत्र तत्कृतः॥४१॥ रागद्वेषेण गृह्णंति गंधौयेत्र श्रुत लोल
लोलं घ्रेसापार्जनं तेषां पापाद्दुःखं च उग्रतोः॥४२॥ विदित्वेति पदार्थेषु आप्य गंधोत्तमा स्तालो कचित्तरीं वि
नाश्चना ज्ञा गांद्वेषो न्यजंत्वतौः॥४३॥ रागद्वेषकरं निसर्गचपलं घ्राणेंद्रियं पापदं वैराग्यबलान्निरुद्ध धर्मेज
कं रागादिनाशाकरं स्वामोक्षैकनिबंधनं सुसततं कर्मारिविध्वंसकं बीधं शिवशर्मणे प्यनुदिनं संघ्राणरोधं
बुधाः॥४४॥ अन्नादिचतुरोसरासंतिका विषह्नुधेनतनोक्त सुकेवसंति जिह्वासुखप्रदं॥४५॥ यान् नि

शक्रियत्वं स्वादाग्रहं हित्वा निर्जितेंद्रियैः आत्मध्यानसुधासमे जिह्वारोधः सकथ्यते ॥४६॥ अशनं पानकं खाद्यं स्वाद्यं
जिह्वासुखप्रदं हृद्यं चौत्रं क्वचिंताप्यरागः कार्यो न संयतैः ॥४७॥ तिक्तं च कटुकं चाम्लं कषायं मधुरं रसं मनोज्ञं खेतरं
प्राप्य रागद्वेषौ न त्यजंति ॥४८॥ सरसं वा रसैस्त्यक्तं क्षारं वा क्षारवर्जितं उष्णं वा शीतलं सद्रं रसनोद्रे सुखावहं ॥४
९॥ अनिष्टं वा यथालब्धं मोहाहारं निरूप्यानघं आहारंति न तुष्टिस्तेंत्यक्तारागादियोगिनः ॥५०॥ एवं ये साधुकाह
रं भुंजंति पारणां क्वचित् तपोनंतकालाबंधः कर्म्मणां किं तु निर्ज्जरा ॥५१॥ ये गृद्धंति साधवो रागद्वेषाद्यशने
भुवि ॥ तेषां पदे पदे बंधः कृतः संवरनिर्जरा ॥५२॥ जिह्वापि निर्जिता येन सर्वलक्षणाराक्षसी ॥ तस्य समीहितं सिद्धं या
ति सर्वेंद्रियावशं ॥५३॥ जिह्वां हि मंक्षु लोलां यो त्वं जितुं दीनो क्षुवंचितः ॥ स्मराद्यैरीनूं कथं हंति लिंगेंद्रसानूं सर्वेदुर्जयान्
॥५४॥ अतो जिह्वाक्षलंपट्यात् कामाद्या इंद्रियारयः प्रयांसु कष्टतां नूनं धर्म्मसाम्राज्यघातिनः ॥५५॥ विस्राचरवे
मांसाद्यं योर्द्ध गंधशवाकृतिः मिष्टं स्वर्द्द हलं नरैः कथं लोके न लज्यते ॥५६॥ क्रीतान्नं यदि चेद्द्वेसो नीचं स्याच्चि
पंकं ॥ तद्देवं तत्श्लाघ्यते रोषः संयतैर्भ्रष्टकातो भुवि ॥५७॥ तो चेदेवं सुधालब्धं निरूप्यो भुंक्ताशु नास्वलं तस्मीदं रणोला
क्रवीरं रोषस्याविसरः क्वाला ॥५८॥ मत्वेति मुनयो यत्नात् दुर्द्धरं रसनेंद्रियं जयंति वैराग्येन समाहृलं रसत्यागतामायामे

ज्ञः प्रसजंतं समितिं चादाननिक्षेपणाख्यां ॥२३॥ एकांते निर्जने दूरे संवृतेऽदृष्टगोचरे । बिलादिरहिते चित्ते सावद्यैर्
जंतुवर्जिते ॥२४॥ प्रदेशे क्रियते यं स्वोच्चारप्रश्रवणादिकं । दृष्ट्वैवं प्रतिष्ठापनिकासा समितिर्मता ॥२५॥ मलं मूत्रा
दिकं सर्वं श्लेष्मानिष्ठीवनादि च । प्रासुकं स्वतलं वीक्ष्य प्रतिलेख्य क्षिपेद्यमी ॥२६॥ क्षिपायां दिवसे वात्र प्रदेशे दृष्टिगो
चरे । कायाद्यं वा मलं सर्वं क्षिपेज्ञात्वा न संयमी ॥२७॥ प्रस्रणादिकं परिक्षिप्य धरादौ वालुकादिभिः । यद्यत्र बुधैर्यत्नाज्जंतुघ
तादिशंकया ॥२८॥ किमत्र बहुनोक्तेन सर्वमंतर्मलोज्झनं । ऽत्र बहुलं चंक्रमादौ वपुः कंडूयनादिकं ॥२९॥ स्वप्नं दांतसंज्यनं
किंचिन्नाकन प्रतिलेखनैः । विना जातु न कर्तव्यं संवराय मुमुक्षुभिः ॥३०॥ यत्नोऽयं तन्मलं मूढाः क्षिपंति यत्नतो विना । त्र
सांस्ते मारयंत्यत्र का वार्त्ता स्थावरांगिनां ॥३१॥ मत्वेति सर्वयत्नेनात्रेमां समितिमूर्जितां । पालयंतु विदो योगशुद्ध्या
दृक्प्रतिलेखनैः ॥३२॥ जिनवरमुखजातां धर्मरत्नादिखानिं गणधरमुनिसेव्यां स्वर्गसोपानमालां । शिवसुखफल
वल्लीं मुक्तिकामा भजंतु समितिमपलोयनां प्रतिष्ठापनाख्यां ॥३३॥ एताः पंचेष्टा आकराः सुसमितीः स्वर्गमोक्षसौख्यप्र
दा येताः श्रीतगुणाकराः सुविमहाः सर्वव्रतांबाः पराः । ये यत्नेन सुपालयंति निपुणास्तेषां च पंचैव सुः संपूर्णानि
समितीनां
महाव्रतानि सुधियां स्वर्मुक्तिशर्मादयः ॥३४॥ आसां ये शिथिलाः प्रपालनविधौ नित्यं प्रमादं सदा कुर्वंत्य त्रैव

ण रक्षो ऽनेकगुणोत्करः । अप्रमत्तात्तेनाशाच्च महादोषो मोक्षमेतनकं तत्याकर्ताऽगति घोरं स्यादसुखं ऽमुत्र परम्

चां तातिमासे स्थितिः ॥३५॥ मत्वेति हि बुधाः प्रयत्नमनसां सौवामोक्षसंसिद्धये कारुण्यादिगुणाय मुक्तिजननीः कृत्स्नव्रत

संस्थलीः तीर्थेशादिविस्तृति दाश्च समितीः पंचैव पापातिगाः दृगरत्नादिखनीः सर्वारिमथनीः संपालयंतूत्तमाः

॥३६॥ यं पालयंति निपुणाः समितीः समस्ताः आचार्यपाठकसुसाधुमुनीन्द्रवर्गाः बांछांतराः परिघविरक्तमनो गवाक्षा

स्तेषां गुणाय चरणान् प्रणमामि नित्यं ॥३७॥ इति भट्टारक श्री सकलकीर्त्ति विरचित मूलाचारप्रदीपकाख्ये महा

ग्रंथे अष्टाविंशतिमूलगुणव्याख्याने पंचसमितिवर्णनो नाम द्वितीयोऽधिकारः ॥ ॥२॥ ॥ निर्जिताक्षकषाया

श्चंडिसंज्ञान् सिद्धिमार्गे जिनान् । हतपंचाक्षमातंगान् साधुसिंहान् स्तुवे खिलान् ॥१॥ अथ पंचाक्षरोधादीन् वक्ष्ये मूलगुणान्

परान् । विश्वर्द्धिगुणमूलांश्च स्वान्येषां सिद्धिशर्मणे ॥२॥ चक्षुः श्रोत्रेन्द्रियं घ्राणं जिह्वास्पर्श इमानि वै पंचेन्द्रियाणि जंतू

नां सर्वानर्थकराण्यहो ॥३॥ अमीषां गच्छतां स्वस्वविषयेषु निरोधनं । विधीयते त्रयं यत्तं चेंद्रियरोधा हि ते मलाः ॥४॥

सचित्ताचित्तमिश्राणां रूपाणां स्त्रीनरात्मनां । गोरादिवर्णलक्षणानां दिव्यसंस्थानधारिणां ॥५॥ कलानृत्यादियुक्तानां

रागाद्येक्षां निरीक्षणं मुनीनां यत्स विज्ञेयश्चक्षुरोधो निराश्रवः ॥६॥ नानास्त्रीरूपसंस्थानसुश्रृंगारमुखादिकं

रणादिके। कायेनवचसानिःशंकत्वादिगुणकीर्त्तनं ॥२४॥ हृदीज्ञापालनंसम्यक् सद्गुणग्रामचिंतनं। इत्यादिक्रि
यतेन्यं स परोक्षो विनयोखिलः ॥२५॥ अथवा सप्तधा प्रोक्तः कायिको विनयो जिनैः चतुर्द्धा वाचिकः सारो द्विधा मा
नसिको महानू ॥२६॥ अभ्युत्थानं प्रणामो ह्यासनदानं महागुरोः पुस्तकादिप्रदानं च क्रियाकर्मात्र भक्तितः ॥२७॥
स्वोच्चासनपरित्यागः पृष्ठानुव्रजनं कियत्। विनयः कायिका एते सप्तभेदा वपुर्भवाः ॥२८॥ हितभाषणमेकं च द्विती
यं मितभाषणं वचः परिमितं स्त्र्यानुवीचीभाषणं स्फुटं ॥२९॥ वाचिका विनया एते चतुर्भेदा वचोभवाः। निरवद्यावि
धातारः स्वान्येषां धर्ममूर्जितं ॥३०॥ पापादानमनोरोधो धर्म्मध्यानप्रवर्त्तनं। हृद्दीति विनयो ज्ञेयो द्विधा मानसि
कोमलः ॥३१॥ दीक्षाधिकयतीनां च तपोधिकमहात्मनां। श्रुताधिकमुनीनां च सद्गुणाधिकयोगिनां ॥३२॥ दी
क्षाशिक्षाश्रुतज्ञानगुरूणां यत्नतो निशं। कार्यः सर्वः प्रणामाद्यैर्विनयोत्रैव संयतैः ॥३३॥ दीक्षालघुतपोहीनस्व
ल्पश्रुताद्ययोगिनां। यथायोग्यः सदा कार्यो विनयो मुनिपुंगवैः ॥३४॥ आर्यिकाश्रावकादीनां ज्ञानधर्मादिदेहिनेः।
जिनमार्गानुरागेण यथार्हः कार्य एव सः ॥३५॥ सर्वथा विनयो दक्षैः कर्त्तव्यः कार्यसाधकः चातुर्वर्णस्य संघानां यथा
योग्यो हितंकरः ॥३६॥ यतो विनयहीनानां शिक्षा निरर्थका खिला। श्रुतपठनं स्वधर्मं च कीर्त्तिर्वर्द्धते तरां ॥३७॥ महा

विनयपोतेनगंभीरंमागमार्णवं।भवांबुधिंचदुस्तारंतरंतिधमिनोचिरात्॥३८॥विद्याविवेककौशल्यसाम्याद्याःप्र
वरागुणाःविनायासेनजायंतेविश्वेविनयशालिनां॥३९॥विनयोत्थामहाकीर्त्तिःप्रसर्प्पतिजगत्त्रये।उत्पद्यतेपराबु
द्धिःसतांविश्वार्थदीपिका॥४०॥स्वसंघेमान्यतांपूजांख्यातिंचस्तवनादिकान्।तपोरत्नत्रयंशुद्धंलभंतेविनयांकि
ताः॥४१॥चतुराराधनामैत्रीसौख्यार्जवादिलक्षणान्।मनोवाक्कायसंशुद्धीःश्रयंतिविनयाद्बुधाः॥४२॥विनया
चारिणांनूनंशत्रुर्गच्छेत्सुमित्रतां।उपसर्गाविलीयंतेढौकंतेत्रिजगच्छ्रियः॥४३॥अहोसद्विनयादृष्टामुक्तिस्त्रीयोगि
नांस्वयं।एषात्रालिंगिनंदत्तेकाकथामरयोषितां॥४४॥इत्यादिप्रवरंज्ञात्वाविनयस्यफलंविदः।कुर्वंतुसर्वसंज्ञा
नांमुक्तयेविनयंसदा॥४५॥आचार्यपाठकेषुस्थविरप्रवर्त्तकेषुच।सत्तयोगगणधरेसंत्रगच्छेबालेतराकुले॥४६॥
कायपीडादिदुर्ध्यानहान्यैसद्ध्यानवृद्धये।शुश्रूषाक्रियतेयत्नैर्वैयावृत्त्यंतदुच्यते॥४७॥षट्त्रिंशद्गुणपंचाचा
रान्विताःसूरयोद्भुताःपाठकाःसर्वपूर्वांगपारगाःपाठनोद्यताः॥४८॥सर्वतोभद्रघोरादितपसश्चतपस्विनः॥
सिद्धांतशिक्षणोद्युक्ताःशिक्षकामुक्तिमार्गगाः॥४९॥रुजादिव्याप्तसर्वांगाग्लानाव्रतगुणाच्युताः।समवायोगणो
न्यंचयोबालवृद्धादियोगिनां॥५०॥आचार्यस्यचशिष्यस्यस्वाम्नायःकुलमुत्तमं।ऋष्यादिश्रमणामौनिवहःस

तथा

थात्र बाह्यार्थे श्रूयते वा कृतेथवा वध्यते ऽमे लोकोत्तिरियं ससानं न चौनं कथं ॥१९॥ वाचोयम्यैत्र जिरेवयो धियातु मन्द
मौंधमः ॥ स मनोस्सकषायाणां निग्रहं कुरुते कथं ॥२०॥ विदित्वैति सदा कार्यं मौनं सत्ध्यानदीपकं ॥ निहत्य सिद्ध
येनिंद्यं बाह्यं वाग्जालमंजसा ॥२१॥ यतो मौनेन दक्षाणां स्वप्नेपि कलहोस्तिन ॥ मौनेनाशु म्रियंते हो रागद्वेषादयो
रयः ॥२२॥ मौनेन गुणराशिश्च लभ्यते सकलागमं ॥ मौनेन केवलज्ञानं मौनेन श्रुतमुत्तमं ॥२३॥ मौनेन ज्ञानिनां नू
नं सर्वेषां निर्द्धं यो महान् परीषहोपसर्गाणां गुणाः सर्वैति निर्मलाः ॥२४॥ मौनेन मुक्तिकांता सासक्तावृणोति मौनि
नां स्वभार्येव चिरादेषैका कथां होघ योषितां ॥२५॥ इमान् मौनगुणान् ज्ञात्वा संख्यातीतान् विवेकिभिः ॥ त्राम्चद्विश्च
र्थनिष्पत्त्यै तत्कार्यं च सुखाकरं ॥२६॥ तथा मौनव्रता यो च्चैर्विधातव्यो घनाग्निनी ॥ वाग्गुप्तिः सर्वदा ज्ञात्वा न स्याद्योका
र्यकोविदैः ॥२७॥ उ शुभगुणमणिखानिं स्वर्गमोक्षादिधात्री दुरिततिमिरहंत्रीं मंगलां पापगोहे ॥ वृषसुखजनं
नीं वाग्गुप्तिमान् स्मार्थसिद्ध्यै कुरुतां निखिलयत्नान् मौनमाधाय निंद्यं ॥२८॥ हस्तांगुल्यं वंयवादीश्च स्वेच्छया हृत्ति
तो बलात् । प्राहसत्यं निखिलं देहं विक्रियातिगमुज्झितं ॥२९॥ हवायतूस्त्काप्यते धीरैर्व्युत्सर्गे वा दृढासने ॥ निस्पं
दं काष्ठवन्मुत्तये सा कायगुप्तिरुत्तमा ॥३०॥ कायगुप्त्यात्र धीराणां सर्वप्राणिदया भवेत् ॥ निःप्रकंपं परं ध्यानं संवरो

रोधोजायतेतस्मात्प्रशस्तंध्यानमंजसा॥६॥तेनस्यातांचसंपूर्णेपरेसंवरनिर्जरे।ताभ्यांचघातिविध्वंसेज्ञानमनं
तःप्रादुर्भवेत्सतां॥७॥केवलज्ञानमाप्तोसौचदिव्यैःसर्वैर्गुणैःसमं।जातोमुक्तिवधूसंगोऽनंतसुखकारकः॥८॥
इत्यादिपरमंज्ञात्वातत्फलंमोक्षजादिभिः।एकांत्रैवैमनोगुप्तिःकार्यासर्वार्थसिद्धये॥९॥अतुलसुखखनी
यास्वर्गमोक्षैकमाताजिनगणधरसेव्याहतानंतकर्म्मारिहंत्री।व्रतसकलसखीयाचित्तगुप्तिंसदातांश्रयंतुप
रमयत्नाद्योगिनोयोगशुद्ध्यै॥१०॥वार्त्तालापोत्तरादिभ्योऽशुभेभ्योयन्निवर्त्तनं।वाचोविधायसिद्ध्यर्थंस्थाप
नंक्रियतेऽन्वहं॥११॥सर्वार्थसाधकेमौनेसिद्धांताध्ययनेथवा।सावाग्गुप्तिर्मतावचोव्यापारदूरगा॥१२॥
यथायथावचोगुप्तिर्वर्द्धतेधीमतांतरां।तथातथाखिलाविद्याविकथादिविवर्ज्जनात्॥१३॥परिज्ञायेतिवाग्गुप्ति
र्विचार्यार्थिभिः।कृतासयेविधेयालंबनेतस्वासिद्धांताध्ययनेऽन्वहं॥१४॥ज्ञातविश्वार्थमैर्नित्यंकर्त्तव्यंमौनमंज
सा।पाठनंवास्वशिष्याणामागमस्यप्रयत्नतः॥१५॥क्वचिद्दत्तेविधातव्यंसतांधर्मोपदेशनं।अनुग्रहाय
कारुण्यान्मोक्षमार्गप्रवृत्तये॥१६॥एहिगच्छसमुत्तिष्ठकुरुकार्यमिदंद्रुतं।इत्यादिनवचोवाच्यंप्राणात्ययेपिसंय
तैः॥१७॥यतेत्रासंयतानांप्रेषणंकारयंतिवा।पानीयपातंकृतस्तेषांत्रतांयःप्राणिघातनसात्ततः॥१८॥यथाम

तिभिः सदा ॥७९॥ रात्रिचर्यादिमेनैव सर्वव्रतपरिक्षयः शीलभंगापवादश्च जायते यामिनीद्भुतं ॥८०॥ रात्रिभि
क्षाप्रविष्टानां चौरैश्चारक्षकादिभिः नाशाः स्यान्महती शंका सर्वत्र च व्रतादिषु ॥८१॥ विदित्वेति गते योग्यं का
ले ज्ञातुं न भोजनं चिंतनीयं हृदा दक्षैः षष्ठाणुव्रतसिद्धये ॥८२॥ ईर्याभाषैषणादाननिक्षेपणासमाह्वया। उ
त्सर्गाख्याश्च पंचैमाः शुभाः समितयो मताः ॥८३॥ आसां सम्यक् पुराख्यातं लक्षणं विस्तरेण च । इतो ब्रुवे नो
विस्ताराणां ग्रंथगौरवजाद्भयात् ॥८४॥ मनोगुप्तिश्च वाग्गुप्तिः कायगुप्तिरिमाः परं । तिस्रोऽत्र गुप्तयो ज्ञेयाः सर्वाश्र
वनिरोधिकाः ॥८५॥ पंचाक्षविषयार्थेभ्यः समस्तबाह्यवस्तुषु । संकल्पेभ्यो विकल्पेभ्यः कषायादिभ्य एव चा ॥
गच्छन्मनो निरुध्याशु ध्यानाध्ययनकर्मसु । यत्नु स्थिरं क्रियते लीनं सा मनोगुप्तिरद्भुता ॥८७॥ मनोगुप्तौ प्र
यत्नेन प्रणिधानं कुर्मदं । अप्रशस्तं द्रुतं त्याज्यं ग्राह्यं प्रशस्तमंजसा ॥८८॥ इंद्रियप्रणिधानं च पंचाक्षविष
योद्भवं ॥ नोइंद्रियाभिधं चान्यद् प्रशस्तमिति द्विधा ॥८९॥ शब्दे रूपे रसे गंधे स्पर्शे सारे मनोहरे मनोज्ञे वामनो
ज्ञे च सुखदुःखविधायिनि ॥९०॥ रागद्वेषादिमोहाद्यैर्गमनं चिंतनादि यत् । इंद्रियप्रणिधानं तदप्रशस्तं च
पंचधा ॥९१॥ क्रोधे माने खिले माया लोभेनर्थकरैः शुभे रागद्वेषादिभावैश्च मनो व्यापार एवं यः ॥९२॥ क्रूरे

CC-0. In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust Gangotri

रक्तोथवानिंद्योविश्वासात्तेनिबंधनं:प्रणिधानाश्रितास्तत्रगोदंड्याभिधं:मतं॥९३॥प्रणिधानात्प्रशस्तस्यै
तेभेदाबहवोपरे।परद्रव्यममत्वादिजोस्याद्प्यगुप्तिधारिणि:॥९४॥व्रतगुप्तिसमित्यादिशीलानांरक्षणादिषु
दक्षालक्षणिकेधर्मेध्यानेचपरमेष्टिनां॥९५॥स्वात्मनः।श्रुतपाठार्थयन्मनःप्रापणंसदा।प्रणिधानंप्रशस्त
तत्कार्यंनाम्मनोंतके:॥९६॥निर्विकल्पंमनःस्वात्मनिवेश्यतेयथायथा।परमात्माभिधेतत्वेचिदानंदमयेधुना।
॥९७॥सिद्धार्हद्योगिनांध्यानेवांगमामृतसागरे।तत्वरत्नाकरेपूर्णमनोगुप्तिस्तथातथा॥९८॥संपूर्णासम्य
नोगुप्तिर्यस्यासीद्विमलात्मनः।व्रतगुप्तिसमित्याद्यास्तस्यपूर्णाभवंत्यहो॥९९॥यतोयेनमनोरुद्धंसंवेगाद्विगु
णाकरेः।तेनकर्माश्रवःरुद्धोरुद्धःस्यात्तंश्चसंवरः॥१००॥तस्मात्कर्माश्रवोभावाज्जायंतेनिर्मलागुणाःस
र्वेव्रतसमित्याद्याःसंपूर्णश्चसमादयः॥१॥विज्ञायेतिमनोगुप्तिस्तात्पर्येणसुखाकरा।विधेयासर्वदादक्षैःस
मस्तहत्तसिद्धये॥२॥बाह्यार्थतोनिरोद्धुंयोसमर्थश्चचलंमनः।कुतस्तस्यापरेगुप्तीकथंशुद्धाव्रतादयः॥यतः
कर्मप्रस्रवतैत्रेवचःकायद्वयंकचित्।सर्वदाचंचलंचित्तंघोरंश्वभ्रपदंनृणां॥४॥अतःकार्यामनोगुप्तिःसर्व
संवरदायिनी।निर्जराकारिणीमुक्तिजननीसद्गुणाकरा॥५॥मनोगुप्त्यैसदावाक्कायकषायाद्यैरखिलाद्विषां॥

CC-0 ... Public ... Digitized ... eGangotri

निर्ज्जरा शिवा ॥२१॥ कायवंचलयोगेन म्रियंते जंतुराशयः । तन्मृते व्रतभंगः स्यात्ततोऽनर्थपरंपरा ॥२२॥ अचेति विक्रि
यां सर्वां सन्न्यस्य नेत्रमुखादिजां । निश्चां चपलतां त्यक्त्वा म्यं चित्रोपमं वपुः ॥२३॥ स्ववांमो स्नायं संस्थाप्य कायो संयमा
सनादिषु । कायगुप्तिर्विधातव्या व्रत्यहं ध्यानमातृका ॥२४॥ सुरशिवगतिवीथीदीपिका ध्यानसौधे व्रतसकलवरांबा
कर्म्मवृक्षैककुठारी । जिनमुनिगणसेव्यां कायगुप्तिं पवित्रां श्रयत जितकषायां यन्नतो मुक्तिसिद्धौ ॥२५॥ तिस्रः सद्गुप
योत्रैता विधेया विधिना सदा । विधिज्ञैः शिवशर्म्मीबाः कृत्स्नकर्म्मांतकारिकाः ॥२६॥ बलवद्भिर्यथा विश्वैः शत्रुभि
र्वांश्रमान्नृपः । न नेतुं शक्यते गुप्तः प्राकारखातिकानटैः ॥२७॥ तथा मुनिवरो गुप्तो मनोवाक्कायगुप्तिभिः । नेडं
तुं विक्रियां नेतुं शक्यः कर्म्मारिसंचयैः ॥२८॥ वर्म्मितः संगरे यद्वद्दृढो बाणैर्न भिद्यते । तथा योगी त्रिगुप्तात्मा सांयग
र्घं संयमेषुभिः ॥२९॥ सार्द्धं समितिभिः पंचभिरिमा गुप्तयः पराः । प्रोक्ताः प्रवचनाख्याष्टमातरो हितकारिकाः ॥४०॥
रक्षंति मातरो यद्वन्मलादिस्पर्शनात्सुतान् । तथैमा मुनिपुत्रांश्चैकुः कर्म्माश्रवपांसुतः ॥४१॥ विपन्नैः प्रतिपाल्यं
त्राः पोषयंति यथा संजान् । तथैताश्च यतीन् सर्वैर्हितैः स्वमुक्तिशर्म्मभिः ॥४२॥ यथांगजान् जनन्यो नंदयंती
तुं कुविक्रियां । तथा यमिसुतांश्चैताः पालयंत्यः स्वशत्रुभिः ॥४३॥ शिवं कुर्वंति सन्नौश्च्य यद्वद्वांछि वायर्यभोः ६

खलैश्वरादिकां त्तद्दैंताः साधोः प्रपालिता ॥४४॥ इयं बाह्यगुणसंयोगात्वथांश्च्या वरमातरः उच्यते श्री जिनौ
घीशैर्मर्त्तृतुल्यां महात्मनां ॥४५॥ एष व्रतादिसंपूर्णश्चारित्राचार ऊर्जितः । त्रयोदशविधो दक्षैर्विधातव्यो ति
निर्मलः ॥४६॥ सर्वातीचारनिर्मुक्तं चारित्रं शशिनिर्मलं । ये चरंति प्रयत्नेन तेषां मोक्षो न दोहिनां ॥४७॥ अन्ये ये
मुनयो दक्षाश्चारित्राचारभूषिताः त्रिजगत्कर्ममुक्तां ते क्रमाद्यांति शिवालयं ॥४८॥ जीवितं प्रवरं मन्ये छिन्नैकंद
त्तं भूषितं तद्विनां विफलं पुंसां पूर्वकोट्यादिगोचरं ॥४९॥ नमंति त्रिजगन्नाथाश्चारित्रालंकृतात्मनां पादपद्मा
म्बुदां मूर्ध्नां प्रत्यहं किंकरा इव ॥५०॥ महाचारित्रभूषाणां प्रतापेन सुरेशिनां । आसनानि प्रकंपंते शाम्यंति क्रूरजं
तवः ॥५१॥ धन्यः स एव लोकेस्मिन् सफलं तस्य जीवितं । कदाचिच्चरणं येन न नीतं मलसंन्निधौ ॥५२॥ चारित्रेण
विना येनोत्कृष्टेपि ज्ञानदर्शने । समर्थे नैव शिवं कर्तुं तत्कथं श्लाघ्यते न भोः ॥५३॥ महाज्ञानं दृगाद्यैश्च चारित्रशिथिलो
यतिः सन्मार्गगमनाशक्तः पंगुवद्भाति ज्ञातुन ॥५४॥ वरं प्राणपरित्यागः संयतानां शुभप्रदः । शैथिल्यं चरणे कर्तुं
मनाग्मेरुग्यं न निंदितं ॥५५॥ यथात्रैवं सुचारित्रो वंद्यः पूज्यः स्तुतो भवेत् । मान्यो विश्वजनैर्योगी तथामुत्र जगत्त्रये
॥५६॥ चारित्रशिथिलो यद्वदत्रैव पदे पदे विश्वापमान नीयः स्यात्तथामुत्र च दुर्गतौ ॥५७॥ महर्द्धिदीक्षीधनैर्जो

रधीतं पठितं भागमं तद्दि हैवाखिलं ज्ञानं ज्ञानयेद्वासुकेवलं ॥५४॥ विनयाद्यैरधीतं यत्समाधौ द स्मृतं श्रुतं
तथाप्यमुत्र तत्ज्ञानं स्यात्ते च केवलोदयं ॥५५॥ ज्ञानमष्टविधाचारैः पठितं यमिनां स्फुटं ॥ अनंतकर्म
हान्यै स्यात्कर्मबंधाय चान्यथा ॥५६॥ विज्ञायेति विदो ज्ञानं कालैत्रविनयादिभिः पठंतु योगशुद्ध्या वा पाठयं
तु सतां विदो ॥५७॥ ज्ञानेन निर्मला कीर्तिर्भ्रमत्येवं जगत्त्रये ज्ञानेन त्रिजगन्मान्यं ज्ञानेनं यतिविवेकितां ॥५८॥
ज्ञानेन केवलज्ञानं ज्ञानेन पूज्यतापदं ज्ञानेन त्रिजगच्छत्रलक्ष्मीर्जिनशक्रादिसंपदं ॥५९॥ ज्ञानेनैव प्रभुत्वं च ज्ञा
नेन सकलां कलां जायते ज्ञानिनां नूनं विज्ञानादि गुणाकरः ॥६०॥ ज्ञानेन ज्ञानिनां सर्वे शमाद्याः परमा
गुणाः ॥ आश्रयंति क्षयं यांति दोषाः क्रोधमदादयः ॥६१॥ संज्ञानशृंखलाबद्धो मनोदंती भ्रमन्सदा ॥ दुर्द्धरो
विषयारण्ये वशमायाति योगिनां ॥६२॥ ज्ञानपाशेन बद्धाः स्युः पंचेंद्रियकुतस्कराः समानविक्रियाः कर्तुं पा
म्मरत्नापहारिणः ॥६३॥ मदनाग्निमहाज्वालां जगद्दाहविधायिनीं सिक्त्वा ज्ञानांबुना नूनं पुंसां शाम्यति तत्क्ष
णात् ॥६४॥ ज्ञानेन ज्ञायते विश्वं हस्तरेखेव निस्तुषं लोकालोकं स्वतत्त्वं च परतत्त्वं कलाखिलं ॥६५॥ हेयोपादे
यसर्वाणि हिताहितांश्च बोध्यतेः संघधर्मविचारादीन् ज्ञानी वेत्ति न चापरः ॥६६॥ विश्वतत्त्वसमर्थः स्याच्चारित्रं च

CC0. In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust, Bangalore

र्वान्तु घं परास्तो रश्चयुंज्ञानी ज्ञानदीपेन नोपरः ॥६८॥ वीतरागस्त्रिगुप्तात्मा तन्मुहूर्त्तेन कर्म यत्॥ क्षिपेज्ज्ञानी
नेतच्चाशक्तपसा भवकोटिभिः॥ यत्तोज्ञो दुष्करं घोरं तपः कुर्वन्नपि कश्चित्। शास्त्रबाह्यपरिज्ञानान्मुच्यते कर्म
णां न हि ॥६९॥ हेयादेयविचारं च तत्त्वातत्त्वं शुभाशुभं। सारासारं भवादीनि हं ज्ञानी जानु वेत्तिनो ॥७०॥ मत्त्वे
ति ह स्वयं नेनं प्रत्यहं श्रीजिनागमं। अधीध्वं मुक्तये दक्षा विश्वविज्ञानहेतवे ॥७१॥ ज्ञानाभ्यासं विना जातु न
नैतव्यां हितार्थिभिः। एको कालकलां लोके प्रमादेन द्विवांतये ॥७२॥ अखिलगुणसमुद्रं चित्तमातंगसिंहं वि
षयसफरजालं मुक्तिमार्गैकदीपं। सकलसुखनिधानं ज्ञानविज्ञानमूलं श्रुतनिखिलमदोषं धीधनाः सेव
न्तु ॥७३॥ ज्ञानाचारमिमं सम्यग्व्याख्यायं ज्ञानशालिनां। त्रयोदशविधं वक्ष्ये चारित्राचारमूर्जितं ॥७४॥ महा
व्रतानि पंचैव तथा समितयः शुभाः। पंच त्रिगुप्तयो भेदाश्चारित्रस्य त्रयोदश ॥७५॥ सर्वसूक्ष्मप्राणिघाताच्च मृषा
वादाच्च सर्वथा। अदत्तादानतो नित्यं मैथुनाद्द्विपरिग्रहात् ॥७६॥ सामस्त्येन निवृत्तिर्या त्रिशुद्ध्या त्रं कृतादि
भिः। महांति तानि कथ्यंते महाव्रतानि पंच वै ॥७७॥ अमीषां लक्षणं पूर्वं प्रोक्तं मूलगुणेषु ना सप्रपंचं न व
क्ष्यामि ग्रंथविस्तरभीतितः ॥७८॥ महाव्रतविशुद्ध्यर्थं यास्य रात्रौ च भोजनं। सेव्याः प्रवचनाख्याष्टमातरो म

यौत्रजिह्वाहीविश्वभासिका।चतुरंगुलमात्रोपस्थोनंतस्सववर्द्धकः॥१९॥एतैरष्टांगुलोसंपन्नैर्दोषैर्दोषानिव
धनैः।अनंतदुःखसंतानंप्राप्नुवंतिखलंपटाः॥२०॥ज्ञात्वेतिसंनोपस्थसर्पोत्रैलोक्यभीतिदो।दृढवैराग्यमं
त्रेणकीलयंतुतपोधना॥२१॥काष्टादिजांगनारूपाद्वेतव्यंसंयतैःसदा।यतस्तद्दर्शनान्नूनंचित्तक्षोभोभवे
न्नृणां॥२२॥सर्पिर्भृतघटाभोगीस्त्रीज्वालसन्निभा।तयोःसंपर्कतःकिंकिंमनर्थोजायतेननु॥२३॥स्त्रीसमीपं
गतापैत्रहास्यवार्त्तादिलोकनैः।नष्टास्तेत्रपचारित्राद्द तरैश्चोत्राविंगताः॥२४॥मातृभगनीसुतामूकावृद्धास्त्री
रूपतोनिरीक्षणंनेतव्यंमुनिभिर्यस्मात्क्षोभःस्यात्रेत्रचित्तयोः॥२५॥हस्तपादपरिछिन्नांकर्णनासाविवर्जितां
शातवर्षप्रमांनारीदूरतोवर्जयेद्व्रती॥२६॥भावेनस्थिरतोयोगीविरक्तोविश्ववस्तुषु।भवेत्स्वमुक्तिगामीचंद्रव्ये
णेनववर्द्धकः॥२७॥विपुलाहारसेवांचवपुर्मुखादिशोधनं।गंधमाल्यादिकोदानंगीतवाद्यादिसंश्रुतिः॥२८
सयागोचित्रशालादौकोमलेशायनासनं।स्त्रीसंसर्गोर्घविस्त्रादियहणंभोगासिद्धये॥२९॥पूर्वसेवितभोगोनुस्म
रणंस्वस्यमानसैंद्रियार्थरतोचेहासर्वेष्टरससेवनं॥३०॥दशमान्ब्रह्महेनूनंयोदशादोषांस्त्यजेसदा।दृढ
व्रतोयतिःसोत्रैवनवसैवेनचापरः॥३१॥मोहादिवक्षायाविंशौ हास्यंगीपरिग्रहान्तस्माद्धास्यांतराःसंगाः

वैयाज्याःशिवार्थिनः॥३२॥निःसंगोत्रनिरारंभोनिर्दोषश्चशुभाशयः।सद्ध्यानरतएकाकीगुणाढ्यःश्रमणोभवे
त्॥३३॥नाम्नास्थापनयाद्रव्यभावाभ्यांश्रमणस्यंचा।चतुर्विधोत्रनिर्दिष्टोगुणिभिर्गुणसंभवः॥३४॥भावश्रम
णएकोत्रशुद्धरत्नत्रयांकितः।विश्वाभ्युदयसौख्यादीन्भुक्त्वास्यान्मुक्तिवल्लभः॥३५॥नामाद्याःश्रमणाःशेषागुण
हीनाविधेर्वशात्।भ्रमंतिसंसृतौनैवलभंतेस्वेष्टसंपदः॥३६॥मत्वेतिभावलिंगाढ्यंभवरत्नत्रयान्वितः।त्यक्त्वायोगि
न्द्विधासंगंयदीच्छसिशिवश्रियं॥३७॥व्रतशीलगुणैःसर्वैस्युर्भिक्षाचर्ययापराः।भिक्षाचर्याविशुद्धोयस्ततोविह
रंतुशिवार्थिनः॥३८॥जिह्वांवाक्यंमनोयत्नाद्योविशोध्याचरेत्सदा।चारित्रंसजिनैःप्रोक्तोमुनिर्विश्वगुणाकरः
॥३९॥द्रव्यंक्षेत्रंतथाकालंभावंशक्तिंविबुध्यच।ध्यानाध्ययनमत्यर्थंवृत्तंचरंतुपंडिताः॥४०॥कलत्रसंगभेदा
भ्यांद्विधासंगोभवेद्विदः।त्यक्त्वातदुभयंसंगंलभंतेमुक्तिकामिनीं॥४१॥पृथ्व्यादिकायिकाजीवायेपृथ्व्यादि
वपुःश्रिताःसंतिपृथ्व्यादिकारंभेध्रुवंतेषांविराधना॥४२॥तस्मात्पृथ्व्यादिकारंभोद्विविधस्त्रिविधेनच
यावज्जीवंनकल्प्यतेजिनमार्गानुचारिणां॥४३॥पृथ्व्यादिकायिकान्सत्वानेतान्श्रीजिनभाषितान्।नश्र
द्धातियःसस्याद्दूरोरत्नत्रयात्कुधीः॥४४॥विश्वसत्वाकुलेलोकेकथंचरेच्चसंयमी।कथंतिष्ठेत्कथंकुर्यात्क

मोस्थातव्यं तत्र नो ज्ञैते ॥७८॥ स्त्रीसांनिध्याश्रमे स्थातुं क्षणमात्रं न कल्पते । यतीनामासनं स्थानं स्वाध्याय ग्रह
णादिभिः ॥७९॥ संसर्गेणार्यिकास्त्रीणां व्यवहारोभिधानुविं जुगुप्सा परमार्थोन्याज्जायते यमिनां द्रुतं ॥८०॥ ज
लकुंभे यथा पद्मसंपर्केण च वर्द्धते । सुशीतत्वं सुगंधित्वं हीयतेनलसंगमात् ॥८१॥ तथोत्तमाश्रयेणात्र सद्गुणा वि
र्द्धते तरां हीयते नीचसंगेन गुणा दोषाश्च योगिनां ॥८२॥ प्रचंडश्चपलो मंदः पृष्ठमांसादिनश्चैकः गर्वादिबहुलो
मुर्खो दुराश्रयः सतां यतिः ॥८३॥ दंभान्वितमदोषाणां दोषोद्भावनतत्परं । मारणत्रासनोच्चाटनवशीकरणाशयं
॥८४॥ वैद्यज्योतिष्कसावद्यारंभादिपरिवर्त्तकं पिशुनं कुत्सिताचारं मिथ्यात्वोपगतं शठं ॥८५॥ लोकलोकोत्त
राज्ञानं तं स्वेच्छया युतं । चिरप्रव्रजितं चापि सर्वान्यदोषभाजनं ॥८६॥ संयतं वर्जयेद् दूरं सदाचारी महामुनिः । पा
२५ पापवादभीतो स्मासंगं नाश्रयेत् क्वचित् ॥८७॥ सूरेर्मुक्त्वा कुलं योत्रैकाकी भ्रमेन्निजेच्छया । उपदेशं न गृह्णाति पा
श्रमण एव सः ॥८८॥ यः शिष्यत्वमकृत्वात्र पूर्वं स्वस्य शाठ्याशयः त्वरितः कर्त्तुमाचार्यत्वं हिंडति निजेच्छया ॥८९॥
सोऽधमाचार्यः सल्वोत्को मत्तदंतीव पापधीः । निरंकुशो गुणैर्हीनः स्वान्यदुर्गतिकारकः ॥९०॥ आचार्यत्वं न येत् ह
स्यां ज्ञानं न यः श्रीजिनागमं । स कुत्सितोपदेशैर्भ्रांमानं परं विनाशयेत् ॥९१॥ वर्षादिगणनेश्चांहं सर्वज्येष्ठोत्री

उमेकारी

दोषातिगाःसतां।पक्षमासोपवासादिपारणे।दोषज्ञोनघः॥६५॥मृत्यादिभयभीतानांसर्वथाखिलदेहिनां।दद्याद
भयदानंयस्तस्यैवसकलागुणाः॥६६॥आचार्योज्ञानवान्वैद्यःशिष्योरोगीविरक्तवान्।चर्योषधंचनिःपापंक्षेत्रंसा
वद्यवर्जितं॥६७॥वैयावृत्यकराःसाहाय्यकर्त्तारःपरयोग्यासामग्र्याकर्मरुक्प्रशमंकुर्युःसूरिंमुनिंद्रुतं॥६८॥
भिक्षाशुद्धिंसुचर्यायैधूमांगारमलोज्झितां।प्रागुक्तसर्वदोषातीतांकुर्वंतुमुमुक्षवः॥६९॥जुगुप्सालौकिकीबाह्या
व्रतभंगादिजापरा।लोकोत्तराजुगुप्सांतस्त्रिरत्नशुद्धिहानिजा॥७०॥व्रतातिचारसंशुद्धिःप्रायश्चित्तादिनिंदनैः
कर्त्तव्याःस्वोत्तमाचारैर्लौकिकनिंदादिहानये॥७१॥शंकादीन्दूरतस्त्यक्त्वाशुद्धिंरत्नत्रयेपरां।कृत्वालोकोत्तरानिंद
हेयासंसारवर्द्धिनी॥७२॥यत्रोत्पत्तिःकषायाणांयांतिस्वखानिविक्रियां।दुर्जनाभक्तिहीनाश्चसंत्युपद्रवदाश्र
यः॥७३॥जायंतेद्वेषरागाद्याविघ्नाध्ययनादिकर्मणां।व्रतभंगश्चलंचित्तंतत्क्षेत्रंवर्जयेद्यतिः॥७४॥एकांतेनि
र्जनेस्थानेवैराग्यगुणवृद्धिदे।श्मशानाद्रिगुहाद्यैश्चशून्यगेहवनादिषु॥७५॥पशुस्त्रीक्लीबदुष्टादिहीनेग्रा
म्येग्रामप्रदे।देशेवासंप्रकुर्वंतिमुनयोध्यानसिद्धये॥७६॥नृपहीनंचयत्क्षेत्रंयत्रदुष्टोनृपोभवेत्।यत्र
स्त्रीबालराजाचतत्रवासोनयुज्यते॥७७॥दीक्षाग्रहणशीलाश्चयत्रसंतिनधार्मिकाः।हानयःसंयमादि

नंजोमृतं॥५॥यथानेत्रसमुद्राद्याःसहंतेतर्गतंमचं।तृणादीनितथादक्षाःकषायान्सुखादिकान्॥६॥कै
वल्यदर्शनज्ञानमयंस्वात्मानमूर्छितं।अनादिनिधनंकर्मातीतंनिश्चयवेदिनं॥७॥पृथक्कृत्वाशरीरा
दिपर्यायेभ्योमुमुक्षवः।ध्यायंतिस्वंकेचित्तेननिर्विकल्पपदाश्रिताः॥८॥अकषायंतुचारित्रंकषायवशा
त्मवान्।भवेदसंयतोनूनंमिथ्यादृष्टिःकुमार्गगः॥९॥यदोपशामितोविश्वकषायेभ्योतिशांतधीः।तदैवसं
यतःपूज्योभवेज्ज्ञानीशिवाध्वगः॥१०॥अंतकालेयतेःस्वस्यगणेऽप्रवेशनतोवरं।प्रवेशनंविवाहेत्रैरागोत्प
त्तिर्विवाहतः॥११॥भवेत्मुनेर्गणेसर्वदोषोत्पत्यादिहेतुकः।शिष्यादिमोहसंयोगात्तस्मान्मृत्यौगणंत्यज॥१२॥
यथापृथ्वीजलादीनामभावेजायतेत्रनो।अंकुरोखिलबीजानांवृद्धिहेतुःफलप्रदः॥१३॥तथाशिष्यादिसंगोत्थ
रागद्वेषाद्यभावतः।कर्मणांचकषायाणांनोत्पत्तिर्यमिनांभवेत्॥१४॥कषायैर्हेतुभूतैश्चविश्वेपरिग्रहादयः।
जायंतेमानसेनृणामनर्थशतकारिणः॥१५॥तेषांसर्वकषायाणामनुत्पत्त्यैमुनीश्वरैः।विधेयंपरमंयत्नंसम
तोषादिभिःसदा॥१६॥अर्थार्थंजीवितार्थंचाजिह्वाकामार्थमंजसा।म्रियतेनंतवारान्भोमारयेद्वापरान्जनः
॥१७॥जिह्वोपस्थनिमित्तंचजीवोनादिभवार्णवे।प्राप्तोघोरतरंदुःखंमज्जनोत्थमनंतशः॥१८॥चतुरंगुल

नि:४

यामत्तोन्येलघवोहीतिगर्वः कार्योनसंयतैः ॥९२॥ यतोवर्षाणिगण्यंतेनमुक्तिसाधनेसतां केचिदंतर्मुहूर्तेन
तामोक्षंदृढव्रताः ॥९३॥ रागद्वेषादिमोहादिनिष्टोयोगोतिदुर्द्धरः करोतिकर्म्मणांबंधंकषायैःसहदेहिनां ॥९४॥
जीवस्यपरिणामेनाणवः परिणमंतिनुः कर्म्मत्वेनस्वतोनांगीतन्मयत्वंप्रपद्यते ॥९५॥ ज्ञानचारित्रसंपन्नः स
ध्यानाध्ययनेरतः कषायैःस्थिरात्मात्रकर्म्मबंधंकरोतिनो ॥९६॥ किंतुसंवरपोतेनतपसाखिलंकर्म्मणां ॥ विधाय
निर्ज्जरांध्यानीतरत्याशुभवांबुधिं ॥९७॥ कुर्वन्स्वाध्यायमात्मज्ञः पंचाक्षसंवृतोभवेत् ॥ त्रिगुप्तश्चैकचित्तो
विनयेननिराश्रवः ॥९८॥ द्विषड्भेदतपोभ्योपिस्वाध्यायेनसमंतपः ॥ नभूतंपरमंनास्तिनभविष्यतिमोक्ष
दं ॥९९॥ ससूत्राचयथासूचिर्ननश्यतिप्रमादतः ॥ तथाससूत्रएवात्माजानीरन्वित्रयांकितः ॥२००॥ यत्नेन
जयनिद्रांचंयतोनिद्राह्वंचेतनं ॥ लंवांत्रराक्षसीवाभुंगिलेज्ज्ञानंगतक्रियं ॥१॥ तथानिद्रावशःप्राणीस्वाद
द्यंखाद्यमंजसा ॥ अगम्यगमनंकुर्याद्विश्वपापेषुवर्त्तते ॥२॥ इषुकारोयथाध्यानेरुजुंचेषुंस्वचक्षुषातथै
काग्रत्वमापन्नंध्यानेध्यानीनिजंमनः ॥३॥ द्रव्यात्क्षेत्राद्यमीकालाद्भवाद्भावाद्भवेन्वहं ॥ विश्वदुःखाकरं
त्वस्यचिंतयेत्परिवर्त्तनं ॥४॥ महामोहाग्निनानित्यंदह्यमानेजगत्त्रये ॥ विरक्ताःस्वसुखेधीराःपिवंतिध्या

गच्छन्नानीतः कथ्यते तत्र चतुर्विधः ॥२५॥ उत्थितोत्थितनामोत्थितोपविष्टसमाह्वयः उपविष्टोत्थिताख्यः किलासीनासीन
संज्ञकः ॥२६॥ एतेष्ठलांस्तु लोलंहेः कायोत्सर्गश्चतुर्विधः ॥ द्विधा त्याज्या द्विधा ग्राह्यस्तेषां मध्ये सुयोगिभिः ॥२७॥ धर्म्यशुक्ल
द्वयं ध्यानं यः क्रियते बुधैः ॥ कायोत्सर्गेण मुक्तेः स कायोत्सर्गेत्थितोत्थितः ॥२८॥ आर्त्तरौद्राख्य ध्याने कायोत्सर्गेराध्यः
स्थितः । ध्यायेत्तस्य तनूत्सर्ग उत्थिताशीनसंज्ञकः ॥२९॥ धर्म्यशुक्लशुभ ध्याने निविष्टो लभते ध्येयः । हंदो तस्य तनूत्सर्गो निवि
ष्टोत्थितनामकः ॥३०॥ ध्यायत्यत्र निविष्टो यश्चार्त्तरौद्राणि चेतसा । ध्यानानि तस्य चासीनासीनकं सर्ग एव हि ॥३१॥ उत्
थितासीन एकोऽन्य आसीनासीनसंज्ञकः । द्वाविमौ सर्वथा त्याज्यौ न्यायौ कार्यौ प्रयत्नतः ॥३२॥ सम्यग्दृग्ज्ञानचारित्राङ्ग
ताभ्यास यमादिषु महाव्रतेषु सर्वेषु संयमाचरणेषु च ॥३३॥ दशलक्षणधर्म्मेषु तपःसमितिगुप्तिषु । स्वाध्यायानेकेषां
यो [illegible] कोशस्तध्यानादिराधने ॥३४॥ आत्मतत्त्वैर्न्यतत्त्वेषु ध्यानेषु परमेष्ठिनां । कर्म्मास्रवनिरोधे च संवरे निर्ज्जराशिवे
॥३५॥ इत्यादि शुद्धः सुसंकल्पः क्रियते योगुणाशया महान् । कंसर्गमापन्ने स ध्यानमुत्तमं मतं ॥३६॥ परिचारमहासंपत्स
जासत्कारहेतवे । अन्नपानादिमिष्टान्ने ख्यातिकीर्त्तिप्रसिद्धये ॥३७॥ स्वमाहात्म्यप्रकाशाय स्वेष्टवस्त्वाश्रयेऽथवा । स्वर्गरा
ज्यपदादीनां प्राप्तये सुखवाञ्छिनि ॥३८॥ इत्याद्यन्यतरः ॥ स्यैयः संकल्पः क्रियते स्थलः । कायोत्सर्गे समापन्ने स ध्यानमशुभं

स्तुतां॥४९॥ श्रीप्रशस्तसंप्राप्तं चध्यानं महावीरं शुभाकरं [illegible] नेकस्मि नेकसध्यानं कायोत्सर्गं [illegible] ॥५०॥ मोक्षार्थी जितनिद्रो
यश्च शास्त्रविशारदः। मनोवाक्काय संयुक्तो बलवीर्यादिसंयुतः॥५१॥ महातपा महाकायो महाधैर्यो जितेन्द्रियः।
धीरो महोपसर्गादिसहो यश्च लोचलाकृतिः॥५२॥ महाव्रती परात्मज्ञः सोढ्वान्नगुणाकरः। कायोत्सर्गी भवेन्नूनं मुक्तिमान्मु
क्तिसाधकः॥५३॥ व्रतानां समितीनां च गुप्तीनां संयमात्मनां। क्षमादिलक्षणानां च मूलोत्तरगुणात्मकं चिद्रूं॥५४॥ कषाये
र्नोकषायैश्च मंदानंदादलयादिभिः। यानायाते प्रमादैश्च मस्तोक्तवाग्यपुष्कलैः॥५५॥ ज्ञानांत्येतिक्रमास्सर्वान्दोषैः स्वपु
र्यमंत्रयः। विधीयते तत्र सर्गस्तनुत्सृयं तत्स्पकारणं॥५६॥ उद्वेगोत्पसर्गोयं त्ववादिकृतः भुवि सर्वपरीषहाणां घोराणां मन्यु
न त्सपनादयः॥५७॥ कायोत्सर्गेण नान्यविघ्नान् सहेद्धं मुक्तिहेतवे। इत्यादिकारणैर्नित्यं कुर्वंतु मुनयोऽत्र च॥५८॥ कायो
त्सर्गकृतं यद्वदंगोपांगादिसंधयः। भिद्यंते सुधियां तद्वत्कर्म्माणि क्षणं क्षणं॥५९॥ कायोत्सर्गप्रभावेन जायंते महाम
र्द्धयः। समस्ताश्चचिरेणैव योगिनां नात्र संशयः॥६०॥ धर्म्मश्च शुक्लध्यानं स्यात्तलरूपाः प्रयांत्यहो। कायोत्सर्गेण
धर्म्मात्मनां सर्वोत्कृष्टतामिह॥६१॥ प्रकंपंते सुरेशानामासनानि क्षणांतरात्। महाध्यानप्रभावेन कायोत्सर्गस्थयोगिनां॥६
२॥ व्याघ्रसिंहादयः क्रूराः शाम्यंति नेत्रमस्तकाः। कायोत्सर्गस्थधीराणां महाध्यानप्रभावतः॥६३॥ उपसर्गे [illegible] सर्वे वि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

ज्ञानी नरत्नो बुद्धिसु मुनयः सेयात्मयतने [illegible] व्याख्यानेवरं सदा सद्विधिना सर्वार्थसंसिद्धये ॥११॥ उत्थानस्थानस्य निर्यु
क्तिं निरूप्येमां समासतः ॥ कायोत्सर्गस्य निर्युक्तिमिमं उद्दिशाम्यहं ॥१२॥ त्यक्त्वांगादिममत्वं यद्विधासंगविधीयते ॥ लंबमान
भुजः स्थाने गुणचिंतनतत्परैः ॥१३॥ परमेष्ठिपदादीनामहोरात्रादिगोचरः ॥ कायोत्सर्गः समंतात्वानेन वीर्यादिकोरकः ॥१
४॥ नामाख्यः स्थापनाद्रव्यक्षेत्रं कालस्तु लाश्रितः ॥ लावएषांस्य निरूपः कायोत्सर्गस्य षड्विधः ॥१५॥ सरागाद्यक्षरनिंद्यादि
नामोत्थदोषघ्नतये ॥ कायोत्सर्गोत्र यो नाम कायोत्सर्गोक्तयो हि सः ॥१६॥ ऊर्ध्वस्थितस्थापनाद्वारागतानीचारघातये ॥ का
योत्सर्गः कृतो यः स स्थापनासंज्ञ एव हि ॥१७॥ सावद्यद्रव्यसेवाद्यैर्जातदोषस्य हानये ॥ क्रियते यस्तनूत्सर्गो द्रव्यकत्सर्ग
एव सः ॥१८॥ सरागक्षेत्रमिथ्यात्वाद्युद्भवक्षेत्रजन्मलात्मनां ॥ विशुद्धये यस्तनूत्सर्गः क्षेत्रकायोत्सर्ग एव सः ॥१९॥ कृतं ह्यहोरात्रवर्षादि
सकालोद्भवस्य च ॥ दोषस्य हानये कायोत्सर्गः स कालसंज्ञकः ॥२०॥ मिथ्यासंयमकोपादियुक्तदुर्भावजस्य च ॥ दोषस्य
हत्ये कायोत्सर्गः स भावनामकः ॥२१॥ अमीभिः षड्विधैः सारैर्निरूप्येमुनिसत्तमैः ॥ कायोत्सर्गः सदा कार्यो जातदोषवि
शुद्धये ॥२२॥ कायोत्सर्गश्च कायोत्सर्गी कायोत्सर्गकारणं ॥ अमीषां त्रितयानां हि प्रत्येकं लक्षणं ब्रुवे ॥२३॥ बाह्यांतःसर्व
स्थैः संगैः समं कायस्य धीधनैः ॥ क्रियते यः परित्यागः कायोत्सर्गः स मुच्यते ॥२४॥ निर्जितसुजः प्रदांतश्चं [illegible] गुणान्वितः ॥ सेवी

वस्तुदानविधानकं ॥१९६॥ सूत्रं तत्र विधेयी दं प्रत्याख्यानं लवायतं सुरूत्येयुक्तिमधाको: टथक टथक [illegible] विसर्गा ॥१९७॥ असि
द्धयोगानिधं सक्लीऊत्वानेवागुरुक्रमो । यं च धर्मविनयेर्नामा प्रत्याख्यानं चतुर्विधं ॥१९८॥ गुरुस्थाने यत्र दत्तं चायेन क्रि
:प्रदीयते त्रिशुद्धिविनयशुद्धं तत्प्रत्याख्यानं शिवप्रदं ॥१९९॥ प्रत्याख्यानाक्षराः सर्वे गुरुणोच्चरिता यथा । व्यंजन स्वरमात्रादि
शुद्धायंतां स [illegible] येवचा ॥२००॥ शिष्योनुभाषते यत्र प्रत्याख्यानविधौ स्फुटं । अनुभाषणशुद्धाख्यं प्रत्याख्यानं तदुच्यते ॥२०१॥ महो
पसर्गदुर्व्याधिश्रमक्लेशादिराशिषु । जातेषु सुखदुःखादिष्वटव्यादिवनादिषु ॥२०२॥ दुर्भिक्षादिषु सर्वत्र रक्षितं यत्प्रतिपाल्यते । अनु
पालनशुद्धाख्यं प्रत्याख्यानं मतं जिनैः ॥२०३॥ रागाद्वेषमदोन्मादैः कषायारिभिर्जैः । क्वचित्कामोद्रेकाद्द्वैर्न च परिणामेन योगि
नां ॥२०४॥ नमनागदूषितं शुद्धं प्रत्याख्यानं यदुत्तमं । भावशुद्धाभिधं ज्ञेयं प्रत्याख्यानं नरैर्बहि ॥२०५॥ प्रत्याख्यानमिदं सर्वं केवाकायस्थिति
कृतं यावच्चतुर्विधं मुक्तौ गुरोरंतिमुदाबुधैः ॥२०६॥ अक्षचिह्नानि नैकत्वं साप्रत्याख्यानस्य संयतेः । प्राणांतेपि जगत्सिद्धां यातीत्वे:प
रिषहादिभिः ॥२०७॥ प्रत्याख्यानस्य भंगेन भंगं यांति यतोखिलाः । गुणा मूलोत्तराद्याश्च तद्भंगो बहुलं कारणं ॥२०८॥ महापापं प्रजायेत ते
न दुःखं वचोतिगं ॥ धर्मतो शिथिलानां च श्वभ्रादिदुर्गतौ चिरं ॥२०९॥ मत्वेति विश्व यत्नेन पालयंतु तपोधनाः । प्रत्याख्यानं जगत्सारं
सत्स्वरूपं चवकोदिषु ॥२१०॥ सर्वानर्थकरं मत्वा [illegible] जयिने कर्मारि विध्वंसकं स्वाम्मोल्हे कौनि बंधनं स्थूलं निषिद्धं त्यक्ष्यते: सविता ॥

Varni Digambar Jain Institute, Varanasi

संज्ञा कोणमाद्ये सत्पुरे जिनवेश्मभिर्वाह्ये। नैषेद्या न्यासानु [illegible] कलमहार्षिसंबंधा निषेध्यो यमी
त्रिसंप्रयत्नात्कुरु त्वं सुमुनेयः पंडितोऽभ्युपकानन्तलः॥२४॥ त्रैयावश्यक्रियाणां हि मध्येयं त्रोदिता जिनैः। निषद्यको
सिके सारे धुनां तेत्र हिशास्यहं॥२५॥ सर्वद्योत्र निषद्यात्मा महायोगी जितेंद्रियः। कषायांगमनाज्ञानेभ्यो मनोवाक्कायकर्म
भिः॥२६॥ आक्रामं महामुनेरस्यां साद्यो नृत्या निषद्यका। तीर्थकर्तां जगद्वंद्या धर्मखानिर्गणाधिपेः॥२७॥ अपरस्यां निषिद्यं स्या
योगिनं श्रुतकेवली मनः। निषद्या कालिधः स्यात्सर्वतैवा चकवलं॥२८॥ इहामुत्रार्थसूलोगोद्रवास्या निषद्यादिकीर्तिषु। सर्वोग्र
स्रोवि निर्मुक्तो मुक्तिकांक्षी मुनीश्वरः॥२९॥ यो त्रेतस्यां यतीऽस्यां सिकासंज्ञा जिनोदिता। कांक्षिणां परस्यां सिकाशब्दः
वलं सर्वत्र॥३०॥ यथायोग्यमिमां मुक्तो निषद्यकांसिकेस्थले। त्रयोदशक्रियासिद्धैः क्रियते वच सा बुधैः॥३१॥ इत्सुं क्रप
कर्मा स्यायं यतीनां हितसिद्धये। प्राषद्बलगुणान्वंबाह्यं लोचादि समुखानेहं॥३२॥ हस्तेन मस्तकं केशानां श्मश्रूणां यद्विधीयते
उत्पाटनं विना क्षौरं सद्भिर्लोचः स उच्यते॥३३॥ क्रियते यो हि मासानां लोचस्त्वकृष्ट एव च। त्रिमासे मध्यमं स्तुर्यमासे जघ
न्यएव स॥३४॥ तुर्यमासांतरे लोचः कर्तव्यो मुनिभिः सदा। रागक्लेशादिकोटीभिः पंचमे मासि जातु न॥३५॥ लोचेन स
कठं वीर्यं जिनलिंगं च योगिनां। अहिंसाव्रतमेत्यथी कायक्लेशांतपो सवत्र॥३६॥ तथा स्पर्शकरणेनैव द्वेरागं वर्द्धते [illegible]

रावश्यकानि षट् । काले कालेविधेयानि महाफलकराण्यपि ॥१०॥ यथा धान्यानि सर्वाणि कालेकालेकृतानि च । सम्यक्फ
लप्रदानि स्युः सामग्र्यान्नं कुटुंबिनां ॥११॥ तथावश्यककृत्यानि योग्यकाले कृतान्यपि । इहामुत्रेष्टसिद्ध्यर्थं श्राद्धश्रीपदयो
गिनां ॥१२॥ अकालेकृतसस्यानि यथा नो नीष्टसिद्धये । कृतान्यावश्यकान्यत्र सामग्र्यादिविना तथा ॥१३॥ विज्ञायेति विचार
ज्ञाः षडावश्यकमंजसा । कालेकाले प्रकुर्वंति त्रिशुद्ध्या शिवलब्धये ॥१४॥ सर्वसिद्धांतसारार्थमादाय श्रीगणाधिपैः । र
चितानि मुनीनां च विश्वाद्यैर्धर्मसिद्धये ॥१५॥ यान्यावश्यकसाराणि तानि योगतधीयंतिः । हीनानि कुर्वते मूढः श्राव
स्वपापादिलालसाः ॥१६॥ तस्मात्पालयते बुद्धिर्जडश्चैतस्य ढौकते । इहामुत्र सुखं नाशपकृतादिसद्गुणैः समं ॥१७॥ मत्वेति
योगिनः पूर्वं कृत्वावश्यकमंजसा । ततः पठंति शास्त्रादीन् ये स्युः सर्वार्थसिद्धये ॥१८॥ विनावश्यककार्यैर्ये धीरा वा समे
हितं शिवं कायक्लेशानं गंतुं समर्थये च स्यादृते ॥१९॥ दंतलग्नाय थाराहस्तीरं ज्ञातुं नामगाधिपः । स्वपक्षधर्मे जनेनो ज्ञा
त्वनं क्रमः कार्यसाधने ॥२०॥ तथावश्यकहीनश्च यतिः क्वचिन्न जायते । कृशालीबासमर्थोत्र स्वर्गमोक्षादिसाधने ॥२१॥ रा
ज्यांगरहितो यद्वत्तारीन् हंतुं क्षमो नृपः । कर्मारीनो मुनिस्तद्वदावश्यकबलातिगः ॥२२॥ मत्वेति सर्वयत्नेन रत्नत्रयविशुद्ध
ये संयमोनिसदादक्षाः कुर्वंत्वावश्यकानि षट् ॥२३॥ विश्वा [illegible] नाशि [illegible] सुखजनकानं [illegible] वेदोषापरिहं द्वंद्वेसम

धीयंतां ध्यायनं येऽत्र मोहि स्थिं ध्येरा ध्यायेन्नात्मे वरीन्॥७६॥ अ[illegible] [illegible] सिड्डु ढं उ थं महावसो निजाजं येऽस्य रागादिहानि:
संवेगांकुर्जितै:॥७७॥ मूढ ज्ञेय्यां दिनां निद्रां वर्द्धंतं पापकारिणीं॥ तया ब्रह्मविनाशं स्याद्ग्रंथ कं च्युतं न.तां॥७८॥ एवंस
र्वप्रमादानां निद्रां प्रमादकृज्जितै:। विश्वपापाकरीं स्तोकां नेकानर्थादिसागरं॥७९॥ अतो मत्वेत्थं त्यात्वा नपां नाद्यै: काठिन्यै: शयना
सनै:। निद्राजयं प्रकुर्वीध्वं मुनीन्द्रा ध्यानसिद्धये॥८०॥ यतो निद्रापिशाचीयं धर्माजेतुमिहाक्षमा:। ध्यानशुद्धि: कृतस्ते
षां तां विना नि:फलं तप:॥८१॥ विज्ञायेति न कर्त्तव्यां निद्रा पापखनी क्वचित्। दिवसे सति रागादौ आनिनिद्यां न नाशिनी॥८२॥
॥ किंच मध्यविनाशं च निद्रायां योगिनायका:। ध्यानमुत्कृष्टकीं निद्रां शिलास्फलकादिषु॥८३॥ कुर्वंतु स्वमहायोगश्रम
शांत्यादिहानये न पूर्वे पश्चिमे यामे जातु प्राणात्ययेपि ता:॥८४॥ बुधजनपरिसेव्यं धर्मशुक्लादिमूलं प्रशमसुखरमं
पदोषं योगबीजं गुणाब्धिं। निहितमदनसर्प्पं नि:प्रमादं वहंति निद्रायनमंतद्रां मुक्तये स्वीकुरुध्वं॥८५॥ स्वनसं
गुलिपाषाणलखनीस्वर्ण्णरादिभि:। तृणवगादिके येऽस्य दंतानां मलसंचयं॥८६॥ न निराक्रियते जातु ते रागाय मुनीश्व
रै:॥ अदंतवनमेवात्र तद्रागादिनिवारकं॥८७॥ अनेन वीतरागत्वादयो व्यक्ता गुणा: सतां। जायंते च प्रणश्यंति दोषा रागाद
यो खिला:॥८८॥ मुखादिधावनं दंतघर्षणं ये वितन्वते। अंगसंस्कारमेतदर्थं तेषां रागौ कादों स्वत्॥८९॥ रागात्कामं [illegible] काम

स्नं स्वच्छयाघमलांतकाः॥६२॥ रागद्वेषादिमोहानां हानये च व्रतादयः। अहिंसादिकसंपूर्णा वैराग्याद्विवृद्धयः। यतः स्नानेन जायेत षड्जीवानां परिक्षयः। ततः पापं परं राशो महान् त्रसादिघातकः॥६४॥ ततः स्नानेन जायंते स्वंत[illegible]यांतरा रागाद्याः पापकर्माद्विमलास्तद्गुणनाशिनः॥६५॥ अस्नानव्रतरक्षाणां मनःशुद्धिः परा भवेत्। रागादित्यजनैः कर्मनाशाजा मुक्तिमातृका॥६६॥ मद्यकुंभो यथा धौतो जलैः शुद्धो न जातुचित्। तथा मिथ्यादृशः स्नानैरंतःपापमलीमसाः॥६७॥ घृतकुंभो यथा शुद्धो मलिनः क्षालनैर्विना। तथांतःशुद्धिमापन्ना योगिनो निर्मलाः सदा॥६८॥ यदि स्नानेन शुद्धिः स्याच्चेन्नहि वंध्या विशुद्धये। मूढैर्मत्स्यादयो याधा नांतःशुद्धाश्च सज्जनाः॥६९॥ अत्यंतमलिनः कायः पूतो जातु न जायते। जलैर्निसर्गशुद्धोऽस्ति स्वात्मा एवं जलादृते॥७०॥ तस्माद्व्यर्थं जलस्नानं रागपापादिवर्द्धकं। दक्षैस्त्यक्तं महामूढैः स्वीकृतं धर्महरणेः॥७१॥ सप्तधातुमये देहे सर्वाशुचिकुटीरके। मन्यते ये जलैः शुद्धिं पशवस्ते नरा न च॥७२॥ इत्थं स्नानगुणान् ज्ञात्वा दोषान् स्नानभवान् बहून्। आश्रयध्वं धीधनाः शुद्ध्यै ह्यस्नानव्रतमूर्जितं॥७३॥ रहितनिखिलदोषं रागनिर्नाशहेतुं मम समगुणसमुद्रं लोकनाथैः कृतं यत् जगति परमपवित्रं शुद्धिदं पापहान्यै भजत विगतसंगा नित्यमस्नानसारं॥७४॥ संस्तरे निर्जने तिर्यक्स्त्रीक्लीबादिविवर्जिते [illegible] गोचरे॥७५॥ एकपार्श्वे धनुर्दंडादिशय्या विधि

Ganesh Varni Digamber Jain Institute, Naria, Varanasi

घातिजालस्य कोटयः ॥ कायोत्सर्गस्थमेतस्माद्विघटंते च तत्क्षणे ॥५४॥ कायोत्सर्गेण दक्षाणां केवलज्ञानमोक्षलाभः ॥ ना
कसुखं कंटलोकेऽत्रान्यज्ञानस्य का कथा ॥५५॥ व्युत्सर्गं कुरुते धीरो यो धर्म्ये शुक्लमेव वा । अभ्यासक्तः स्वयं तस्य मुक्तिरमा हृ
णोति ॥५६॥ कायोत्सर्गेण साहस्रं पंचांपरं परमं तपः । उपायस्तु समो नान्यः कर्म्मारातिनिकंदने ॥५७॥ यत्नं मुमुक्षुभिः कार्यं
णां कर्म्मजालानि कोटिशः । नश्यंति क्षणमात्रेण तमांसि भानुना यथा ॥५८॥ इत्यादिकं वरं चास्य फलं मत्वा शिवार्थिनः । स्व
वीर्यं प्रकटीकृत्य सिद्ध्यै कुर्वंतु तं सदा ॥५९॥ कायोत्सर्गस्योत्कृष्टं नववर्षेकं प्रमाणकं । अंतर्मुहूर्तमात्रं स्याज्जघन्यं काल
संख्यया ॥६०॥ मध्यमं नंतधा मध्ये प्रमाणं बहुधा स्मृतं । अहोरात्रादिपक्षैकमासद्विक्यादिगोचरं ॥६१॥ सत्प्रतिक्रम
णे वीरभक्तौ दैवसिकादिषु । कायोत्सर्गे सुरुच्छ्वासा अष्टोत्तरशतप्रमाः ॥६२॥ उच्छ्वासा रात्रिके कार्याश्चतुःपंचाशदेव च
परमेष्ठिपदोच्चारैः शतानि त्रीणि पाक्षिके ॥६३॥ उच्छ्वासानां चतुर्मासिके चतुःशतानि वै । शतानि पंच संवत्सरिके
ष्वनियमात्मतां ॥६४॥ वीरभक्तिं विना व्याख्यासिद्धलक्ष्यादिषु स्फुटं । सर्वेषु सुस्तवव्युत्सर्गेऽच्छ्वासाः सप्तविंशतिः ॥६५॥ शालिहि
सान्नतस्त्वयांबुसोपधिप्रसंगतः । सन्मलाव्रतपंचानां जातानां चारशुद्धये ॥६६॥ इत्यकूटपृथग्विधातव्यः कायोत्सर्गो
व्रतार्थिभिः । अष्टोत्तरशतोच्छ्वासः प्रमाणो विधिना क्रियात् ॥६७॥ ग्रंथारंभसमाप्तौ च स्वाध्याये वंदनादिषु । कायोत्सर्गे

CC-0. In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust Gangotri

णांकंतव्या उछ्वासाः सप्तविंशतिः ।।६८।। कायोत्सर्गेषु [illegible] श्लोकाः सोच्छ्वासा वेधा यंचोपरं अष्टिपदानांऽपि वेनार्घविस्तह
याः ।।६९।। प्रशस्तं धर्म्मशुक्लाख्यं द्विधा ध्यानं शिवप्रदं । स्वगात्रस्थं स्वकं चित्तं निरुंध्यायेत्सुधीधनाः ।।७०।। यतो कसर्गेण कों
धर्म्मशुक्लं सलांछितः । द्वात्रिंशद्दोषनिःक्रांतः कर्त्तव्यः साधुयोगिनां ।।७१।। महतीः सकलाकूर्व्वी व्यामिमग्नादिकारिणीः । ज्ञानेन
केवलं विश्वप्रदीपेन नयंत्यो हा ।।७२।। घोटकोऽथ लतास्तंभः कुड्यो मालः ससंज्ञकः । दोषः शबरवध्वाख्यः संततो निगलन्ना
मकः ।।७३।। लंबोत्तरोऽलिचोदोषः स्तनदृष्टिश्च वायसः । खलिनोंयुगकपित्थौ शिरःप्रकंपितास्यकः ।।७४।। मूकितोंगुलि
दोषोऽथ भ्रूविकारसमाह्वयः । दोषश्च वारुणीपायी दिग्दशालोकनो दश ।।७५।। ग्रीवोन्नमनदोषोऽथ दोषः प्रणम
नाख्यकः । निष्ठीवनोंगमर्शाख्यो थामीभालरूपं च वे ।।७६।। यः स्वकं पारमुक्त्वि पं विन्यस्य वा प्रतितिष्ठति । अश्ववेङ्गितन्न
सर्गस्य स्याद्घोटकदोषनामकः ।।७७।। लतेवांत्रं निजांगानि वेल्लयन् यः प्रतिष्ठते । कायोत्सर्गेणनस्यात्लता दोषश्चल
मनः ।।७८।। स्तंभमाश्रित्य यस्तिष्ठेत् कायोत्सर्गेण संयतः । बाधनुहृदयस्तस्य स्तंभदोषो प्रजायते ।।७९।। कुड्यमाश्रित्य ति
ष्टंघाय कायोत्सर्गेणाथवापरं । कुड्यदोषोभवेत्तस्य कायोत्सर्गमलप्रदः ।।८०।। पीठिकादिकमारुह्य बौर्ध्वे लागं स्तमस्तकात्
माश्रित्य यस्तनुत्सर्ग्गं कर्यामालदोषवान् ।।८१।। जंघाभ्यां जघनं पीड्य सबरादिवधूरिवा यस्तिष्ठत्तं तस्य स्यात्सबर

लगामपीडितः

लोगाद्धन्तौ मुखे

स्यदोषलोक॥६२॥कुवाबकेनरालंव्यःपादयोर्निगलस्थवत्॥कायोत्सर्गे विधत्ते स निर्गलाख्यमलं श्रयेत्॥६३॥व्युत्सर्गे स्थि
स्य यस्योत्रोन्नमनं चेल्लंबनमुत्ते वाधोधोनमनं तस्य दोषो लंबोत्तराह्वयः॥६४॥व्युत्सर्गे स्थितो यःपश्येत्स्वस्तनौ चैवलो
हरा॥ तस्य दोषः स्तनाये तस्तनदृष्टिसमाह्वयः॥६५॥कायोत्सर्गस्थितो वीतपार्श्वे पश्यति यो हरा॥काकवत्तस्य जायेत दोषो
वायससंज्ञकः॥६६॥कायोत्सर्गविधात्रे योऽश्ववत्खलिनपीडितः॥यो दंतकटकं मस्तकं तस्य खलिनो मलः॥६७॥ग्रीवां प्रसा
र्य तिष्ठेद्धकंगपीडितवृषादिवत्॥कायोत्सर्गेण तस्यास्ति युगदोषो विरूपकः॥६८॥कपित्थफलवन्मुष्टिं कृत्वा तिष्ठति
यो मुनिः॥व्युत्सर्गेण लंबवत्तस्य कपित्थदोष एव हि॥६९॥कायोत्सर्गान्वितो यः शिरःप्रकंपयति स्फुटं॥शिरःप्रकंपितं दोषं लभते त
मलप्रदं॥७०॥करोति चं चलत्वेन कायोत्सर्गस्थसंयतः॥मुखनासाविकारं यस्तस्य दोषो हि मूकितः॥७१॥कायोत्सर्गे
[redacted] युक्तो योऽत्र विकारं कुरुते यतिः॥हस्तपादांगुली
नां मं गुल्दिदोषं लभेत सः॥७२॥व्युत्सर्गस्थो यमी नेत्रे भ्रूविकारं तनोति यः॥नर्तनं वांगुलीनां पादयोः स भ्रूविकारस
कः॥७३॥सुरापायीव यो घूर्णमानस्तिष्ठति संयमी॥व्युत्सर्गे वारुणीपायी दोषं लभ्यं चलात्मनः॥७४॥व्युत्सर्गस्थः प्रप
श्यंद्यो नेत्राभ्यां हि दिशा दश॥लभेत तद्दश दोषान्सद्दिग्गोलोकनसंज्ञकम॥७५॥कायोत्सर्गेण संयुक्तः स्वग्रीवां नमन

हियं॥ करोतिनस्यदोषः स्याद्वीर्यानमननाम॥ ९६॥ कृत्वा उत्सर्गे स्थितो यः शरीरमनेककंपयति:। तस्यप्रणमना

स्वांस्तिदोषोदोषकरोस्तुलः॥ ९७॥ कायोत्सर्गे स्थितो योत्र निष्ठीवनं करोति चा तथा खाकंरणं तस्य दोषो निष्ठीवनं

कृयः॥ ९८॥ कायोत्सर्गयुतः कुर्याद्वपलोकनं यो मुनिः। स्वशरीरपरामर्शं स्यांगामर्शाख्यदोषवान्॥ ९९॥ एते दोषाः प्र

यत्नेन द्वात्रिंशत् त्यक्ताः सदा। त्यागमुक्षुद्यापरीत्याज्याः कायोत्सर्गस्थसंयतैः॥ २००॥ यस्तामीभिर्विनिर्मुक्तं दोषैः सर्वैः प्र

कुर्वते। व्युत्सर्गं प्रकटीकृत्य स्वं सामर्थ्यपराक्रमं॥ १॥ तेषां नश्यंति चत्वारि घातिकर्म्माणि जायते। केवलावगमः सर्वे गुणैः

:सह चिरंतरां ला॥ २॥ विज्ञायेति फलं चास्य शास्त्रात्ता मं देशाक्र। यः कुर्वंत प्रत्यहं कायोत्सर्गं सर्वार्थसिद्धये॥ ३॥ यं लौत्रं नि

ज्ञात्वास्तु संक्रियमाणो जगत्सतां। स्त्रवस्येवेनं संदेहां महाफलनिबंधनः॥ ४॥ समर्थो बलिनो येत्र प्रमादं नूनं कुर्वते। का

योत्सर्गं नवंतेषां व्यर्थं जंघाबलादिकं॥ ५॥ मत्वेति कर्म्मनाशाय कायोत्सर्गो सर्वापहः। कर्त्तव्यः प्रत्यहं धीरैः प्रमादं न विना

खिलः॥ ६॥ विश्वाग्र्यं धर्म्ममूलं सकलविधिहरं तीर्थनाथैर्निषेव्यं मुक्तिश्रीदानुदक्षं कायोत्सर्गं शिवाप्त्यै वपुषि जगति बे

निर्म्ममत्वं विधाय॥ ७॥ अवश्यकरणादेतेष्वाख्याता वश्यकाजिनैः। सर्वे सार्थकनामानो योगिनां योगकारिणः॥ ८॥

अथवा मुक्तिरामावश्यवशीकरणं बुधैः। आवश्यकामहांतः प्रोक्ताः सर्वार्थसाधकाः॥ ९॥ इत्यत्र निपरिहर्म्मोपि स्वके

ऽ८ [illegible] मतिोजलधिंधीरवीरैक [illegible] मि: [illegible] ध्रंशामे [illegible] नि [illegible] [illegible]

ब्रह्ममयात्मानो।सर्वेमोचरणंत्यक्तयेनोग्राहस्तेरहिनां॥५०॥नग्नाअपिनतेनग्नायेब्रह्मांशुकरक्षिताः॥वस्त्रावृतास्तु
तेनग्नायेब्रह्मव्रतदूरगाः॥५१॥नग्नत्वंवीर्यगुणंव्यक्तंब्रह्मचर्यप्रदीपकं॥वस्त्रावृतत्वंचांतःसविदोषाःस्फर्जद्ब्रह्मघातकं॥५
२॥तथाकोपिनमात्रेपिसतिसंगेभवंत्यपि।योगिनांबहवोदोषाश्चिंतादुर्ध्यानहेतवः॥५३॥कोपीनेपिकचिन्नेष्टेचि
त्तव्याकुलत्वंसत्वंतथादुर्ध्यानमन्यस्यप्रार्थनाविश्वनिंदिता॥५४॥इत्यादिचलसंगस्यसंज्ञावादोषान्बहून्विदः॥अचे
लस्यगुणान्सारान्धर्मशुक्लादिसिद्धये॥५५॥दुर्ध्यानहानयेनित्यंकुर्वंतिश्रीजिनादयः॥निर्दोषंस्वाखिलांगाहादिग
ष्टांवरणंपरं॥५६॥यतेस्त्रीर्येश्वरांण्यत्रयावद्दृष्टेत्यजेन्नच।तावन्न.लसत्तंमोक्षंकाकथांपरयोगिनां॥५७॥मूढत्वेनमुक्ति
कामांहित्यक्त्वाचलादिमेजसा।कलंकमिवमुक्त्वायेस्वांचलत्वंलजंवच॥५८॥असमगुणनिधानंमुक्तिधामाग्रमार्गंजिन
गणधरसेव्यंविश्वसौख्यादिखानिंत्रिभुवनपतिवंद्यंधीधनाःस्वीकरुध्वंस्वलशिवगतयेत्रांचेलकत्वंत्रिशुद्ध्या॥५९॥स्ना
नाच्छेनरसकादीनंमुखप्रक्षालनादिकान्।संस्कारान्सकलांत्यक्त्वास्वदेहजल्लमलादिलिः॥६०॥लिप्तांगधार्यतेयैर्व्रता
नःशुद्ध्यैविशुद्धये।तदस्नानव्रतंप्रोक्तंजिनेरंतमलापहं॥६१॥अनेनव्रतसारेणनिर्ममत्वादयोगुणाः।जायंतेयो

हीयतेरागनाशश्चत्यागाद्दोनिर्ममत्वतापरा॥३७॥इत्यादिगुणहेतुर्यैयांतिलिलोचएवहि॥उपवासदिनेकार्योनंजा
मादिकः॥३८॥यत्तानंकाकिनीमात्रसंग्रहोस्तिमहात्मनां॥यन्नौत्रंकार्यस्तेह्योरंतस्मात्त्याज्यंकृतांमहात्॥३९॥हिंसारहस्रैया
द्यस्माद्दंखमात्रेनचाश्रितं॥मुनिभिःपापभीतैर्यैस्तेषांलोचोजिनैर्मतः॥४०॥इतिगुणमणिखानिंसर्वतीर्थेशसेव्यंमुनिवृ
रगतिहेतुंसत्तपोधर्मबीजं॥सुरशिवगतिमार्गंमुक्तिकामाःकुरुध्वंदुरिततिमिरनाशंलोचमात्मादिशुद्ध्यै॥४१॥वस्त्रेणांजि
नवल्कानांत्वगरोमपत्रतृणादिभिः॥पट्टकूलनवांनैश्चसर्वैःसंवरणंपरैः॥४२॥संस्कारैर्वर्जितंजातरूपंयद्धार्यतेसुधीःस
वेदामुक्तिकामैस्तदेचेलकत्वंमुच्यते॥४३॥इदमेवैनग्नरूपंमोक्षमार्गप्रदीपकं॥गृहीतंश्रीजिनेन्द्राद्यैर्वंद्यंदेवनरा
धिपैः॥४४॥यतःपुरुषसिंहायेजिनचक्रिबलादयः॥एतल्लिंगंगृहीतंतैर्दीक्षितैर्विश्वार्थसिद्धये॥४५॥कातरायेनिरीक्ष्य
र्मेस्मांहिकुलिंगिनः॥कामादिकंविकारांस्तेगृहीतंचीवरादिकं॥४६॥जायंतेजैननिर्ग्रंथरूपेणात्रिजगत्प्रियः॥शक्र
चक्रिजिनेन्द्रादिपदान्यचिरतःसतां॥४७॥तथानैर्ग्रंथ्यावेषेणारत्नत्रयलासिनां॥किंकराइवसेवंतेपादपद्मान्सुरेश्वराः
॥४८॥अहोमुक्तिवधूपत्यंस्वतंत्रंचालिंगनंमुदा॥दिगंबरकारणांनाकाकथादंबादियायिनां॥४९॥ब्रह्मचर्यंपरंमन्मातेषा

नव्रतसंगांखिलां हुतेः तेन प्राप महत्पापान्मज्जू नेनरकांबुधौ॥९०॥ मन्वेतियततयो नित्यं त्यक्त्वा इरसोखिलं॥सु[illegible]स्वा
त्तैर्गादिसंस्कारं तपावनं॥९१॥ रामयमदमस्तोधं वीतरागव्रमलं वरयतिगुणवार्द्धिं दुर्विकारादिदूरं॥ सुरशिवगतिछं
मार्गंत्यक्तसंगाश्रदंतवनंमैपगतदोषं शुद्धयैहालजं॥९२॥ स्वपारस्थापनौस्त्र्टहपात्रदानुजनोत्थितेंध्रराविकं विशुद्धं
कृीस्थापयित्वासमंजो बुधैः॥९३॥ पाणिपात्रेणं कुड्यादीन्नाश्रित्यानन्यमनाः अमानं भुज्यतेशुद्धं यत्रस्यात्स्थितिभोजनं॥
९४॥ स्थितिभोजनसारेणवर्द्धते वीर्यप्रजायते आहारगृद्धिहानिश्चजिह्वायातिवशं सतां॥९५॥ निविष्टाभोजनेनैवकाहा
रसंज्ञा चवर्द्धते लोपट्टारसनाक्षाणामीहाविषयिकेसुखे॥९६॥ कातरत्वं यतीनामीषां प्रतिज्ञा मा नराः सतां पाणिणाः संयो
नं यावत्तत्स्थिरौ पादौ ममस्थितौ॥९७॥ तावत्कुर्वे मिताहारमन्यथानत्यजानेपरं इत्यादिगुणसंसिद्ध्यै स्थितिभोजनमूर्जितं॥
९८॥ ज्ञात्वेतिमुनिभिः सर्वैर्व्याधिहंकुर्वादिकादिषु आणनाद्युपिनं ग्रासमुपविष्ठव्वलोजनं॥९९॥ नियेत्कस्थितं नसु
प्रनं वांगांध्यानमेनेनचासुखायवाप्रमादेन संत्यज्यं स्थितिभोजनं॥१००॥ यतो मूलगुणस्यौस्यांलगेन प्रापे मुलंवशं पापेन
दुर्गते पुंसां भ्रमणं चौ युगं स्थिरं॥१॥ इति संक्षेपपरिज्ञायनिविष्टे संयते कचित् जलपानं च संगादि रूपं न विधीयते॥२॥
यतः श्रीजिनेन्द्र बाधाः षण्मासौ [illegible] कायस्थिते [illegible] हारंचनान्यथा॥३॥ ज्ञात्वेति यमिनः कुर्वा

तरं निजपादयोः॥ चतुरंगुलसंस्थानं कायेन स्थितिरत्र [illegible]॥ प्रथमं [illegible] मुद्रै क्रनुवीर्यादिकारं जिनमुनिगणास्सर्वथा
रयोगिद्वगम्यं रहितनिखिलदोषं स्वोरुभिक्षाविवारिदमिह कैरुतं दक्षालाज्ञेन स्वोर्द्धकायं॥५॥ नाडीत्रिकं विहायात्रोर
यांस्तमनकालयोः॥ एकद्वित्रिमुहूर्त्तानां मध्ये यांत्साजनं सुवि॥६॥ क्रियतेमुनिभिर्योग्यकाले श्रावकसद्मनि। एकस्यां भिक्षवेलाः
यामेकभक्तं तदुच्यते॥७॥ एकभक्तेन चान्नाद्येरात्रौ नात्रामिवृति संतोषतपसां सार्द्धं वर्द्धते योगिनां महान्॥८॥ एकं भक्त
स्य भंगेन सर्वाण्यपत्यखिलं गुणाः॥ तन्नाशात परं पापं पापाद्दुःखं महत्तरं॥९॥ मत्वेति संयतैरेकभक्तं गोचरगोचरा सु
क्षोपानादिनं ग्राह्यं तीव्रदाहज्वरादिषु॥१०॥ विषयसफरजालं सत्तापाहिच्छिदं हव्वं सुरगतिशिवमार्गं चोत्तमं संज्ञादि ह्रां श्री
तपगनमहाध्यानांगयोगादिकर्त्ते जनतेविगतकामां एकभक्तं शिवाय॥११॥ एतेनं मूलगुणाः सारा अष्टाविंशति संख्यकाः॥
तापविश्वमहायोगाधारस्ता जितेदिताः॥१२॥ सर्वोत्तरगुणाद्यांस्येगुणानां मूलहेतवः॥ आतं तेऽपि नामांकाव्याबुधैः सर्वार्थ
सिद्धिदाः॥१३॥ कृत्वोत्तरगुणान्यस्माद्दीनां मूलगुणेः सतां। परं फलं नं जायते मूलहीना यथा क्रिपाः॥१४॥ वीतोत्तरगुणाद्यांस्येमज्ञं
मूलसद्गुणान्तां तंकरांगुलिकाद्यैर्य्ये छिंदंति स्वशिरः शठाः॥१५॥ इमान्मूलगुणान्सर्वान्विजगच्छ्रीसुखप्रदान्। साक्षीकृत्य पं
हीनां जिनसंघश्च तसद्गुरून्॥१६॥ ये जंति तेलभंते नेदुःखं वाचामगोचरं। अमुत्रश्वभ्रगत्यादौ तीव्रतंसारंतपापतः॥१७॥ [illegible] व

मार्यद्भिरोक्तान् परमार्थतः । नापरो विद्यते ज्ञातुं मोक्षमार्गं त्रिधा बुधः ॥२५॥ जैनशासनतो नान्यच्छासनं शरणं स-
तां । सुपात्रदानतो नान्यद्दानं स्वान्यहितंकरं ॥२६॥ दिगंबरतपोभ्यो नान्यन्नेतपः कर्मघातकं । जिनसिद्धांततः श्रे-
यो नान्यच्छास्त्रं [illegible] ॥२७॥ इत्याद्यैः परं धर्माणां जिनोक्तानां महीतले । प्रामाण्यं पुरुषार्थं च वक्ष्ये दानं बुधसत्त-
मैः ॥२८॥ क्रियते या रुचिश्चित्ते निश्चयो योऽथवा महान् । तत् सर्वदृष्टिकल्पद्रुमस्यास्यान्मूलकारणं ॥२९॥ अथ षे-
षां सुतत्त्वानां श्रद्धानेनात्र लभ्यते । निर्मलं दर्शनं तानि तत्त्वान्येवं हि सप्तेह ॥३०॥ जीवाजीवास्रवाबंधः सं-
वरो निर्जरा परा । मोक्षो मूनि सुतत्त्वानि भाषितानि जिनाधिपैः ॥३१॥ मुक्तसंसारिभेदाभ्यां द्विधा जीवा जिनैर्मताः ।
मुक्ता भेदविनिःक्रांताः षड्विधा भववर्त्तिनः ॥३२॥ अष्टकर्मवपुर्मुक्ता दिव्याष्टगुणभूषिताः । लोकाग्रशिखरावास-
सिद्धाः स्युरंतवर्जिताः ॥३३॥ पृथ्व्यप्तेजोमरुत्काया वनस्पत्यंगिनस्त्रसाः । एते संसारिणो ज्ञेयाः षड्विधा जीवजात-
यः ॥३४॥ पृथिवी वालुका नाम्ना मयस्त्रपुषसीसकौ । रूप्यं सुवर्णमेवाथ हरितालं मनःशिला ॥३५॥ हिंगुलं सस्यकं चा-
ञ्जनं मभ्रकोऽभ्रवालुका । लवणं चेति भेदाः स्युर्मृदुपृथ्व्या हि षोडश ॥३६॥ शर्करा चोपलं वज्रं शिलाप्रवालकायिकः ।
कर्केतनमणिश्चांकोरजकः स्फटिको मणिः ॥३७॥ पद्मरागोऽथ वैडूर्यः चंद्रप्रभश्चंदनः । जलकांतोबकः सूर्यकांतो

सम्यक्त्वं शुद्धिकारणं। तद्वक्ष्येहं समासेन निर्दोषं गुणभूषितं॥१०॥ तन्निसर्गोत्थं चैवाधिगमाख्यं ततः परं द्विविधं जिनैः प्रो-
क्तं सम्यक्त्वं भव्यदेहिनां॥११॥ भव्यः पंचेंद्रियः संज्ञी पर्याप्तः सर्वोच्छ्रितताश्रितः। तस्यात्र काललब्ध्या यो जायते निश्चयान्महान्॥१२॥ जि-
नेंद्रवद्गुर्वादेर्मुक्तिमार्गः स्वयं द्रुतं। विना गुरूपदेशादेर्निसर्गान्हि दर्शनं॥१३॥ तत्त्वदेवागमादीनां श्रवणान्नोश्रयां रु-
चिः प्रादुर्भवति सन्मार्गे सतामधिगमं हि तत्॥१४॥ तथौपशमिकं क्षायिकं मुक्तिस्त्रीवशीकरं। क्षायोपशमिकं चेति त्रिविधं दर्शनं
मतं॥१५॥ आद्याश्चतुः कषाया अनंतानुबंधिसंज्ञकाः। तिस्रो मिथ्यात्वसम्यक्त्वमिश्रप्रकृतयोऽखिलाः॥१६॥ आसां सप्तविधानां
प्रकृतीनामंतरसतां। समस्तोपशमान्नौपशमिकाख्यं च दर्शनं॥१७॥ निःशेषक्षययोगेन क्षायिकं जायते परं। साक्षान्मुक्ति-
करं स्थौ सन्नुतं भव्यानां च शाश्वतं॥१८॥ षण्णां हि प्रकृतीनामुदयाभावे नृणां सति। सम्यक्त्वस्योदयेऽन्यं हि क्षायौपशमिकाह्वयं॥
१९॥ एतत्त्रिविधसम्यक्त्वं भव्यानामिह केवलं। प्रणीतं तीर्थनाथेन नंदूरां भव्यदेहिनां॥२०॥ जैनेन तत्त्वपदार्थस्तः सर्वज्ञोक्तं-
भ्य एवाहंतथ्येभ्यो नापरे तत्त्वपदार्थाः स्युस्तत्त्वतः केचित्॥२१॥ अर्हद्भ्यो घातिहंतृभ्यो निर्दोषिभ्यो जगत्सतां। भुक्तिमुक्त्यादिदा-
तारो नान्ये देवाः शुभप्रदाः॥२२॥ केवलिभाषिताद्धर्माच्चेतिश्रावकगोचरात्। नापरोऽत्रार्जितो धर्मो धर्मार्थकाम-
मोक्षदः॥२३॥ विश्वसत्त्वहितेभ्यो [illegible] निर्ग्रंथेभ्योऽपरे परा [illegible] श्रिताः शिवंता यतयोऽन्ये न गुरवः स्मृताः॥२४॥ रत्नत्रयात्मका

नीर्यौदार्यमाहात्म्यं येसर्वान् मूलगुणान्मलादिरहितान्तौ प्राल्लयं स्त्रवह ॥३३०॥ ये सर्वे परमेष्टिनोत्र परमान् मूलोत्तराख्यान् गु
णान् नित्यं यत्नपरा भजंति यमिनामाचारयंति जिनान्। व्याख्यांति ये गिरा जगत्त्रयसतां सर्वार्थसंसिद्धये ते मे मूलगुणान् प्रदद्यु
रखिलान् सारान् स्वकीयान् स्तुतां ॥३३१॥ इति श्री भट्टारक श्री सकलकीर्त्तिविरचिते श्री मूलाचारप्रदीपकाख्ये महाग्रंथे मूलगु
णव्यावर्णने प्रतिक्रमण प्रत्याख्यान कायोत्सर्ग लोचाचेलकत्वास्नान क्षितिशयनादंतधावन स्थितिभोजनैकभक्तवर्णनो नाम च
तुर्थोधिकारः ॥ ॥४॥ ॥ पंचाचारप्रभावेनयें प्राप्ताः स्तीर्थकृच्छ्रियं ॥ अनंतमहिमोपेतान् वंदे तेषां पदांबुजान् ॥१॥ त्रिजगच्छृं
गसंस्थार्थं गताः सिद्धिगतिं हि ये पंचाचारेण तान् सिद्धान् नमाम्यं तातिगान्परान् ॥२॥ ये त्राचरंति यत्नेन पंचाचारान् शिवाप्त
ये। आचारयंति शिष्याणां तानाचार्यान् स्तुवे निशं ॥३॥ ये व्याख्यांति सतां सिध्यै स्वांगैः सर्वैः प्रकीर्णकैः पंचाचारानुपाध्यायांस्ता
न्नमामि श्रुताप्तये ॥४॥ त्रिकालयोगयुक्ता ये द्रिकंदरगुहादिषु। साधयंत्यखिलाचारांस्तान् साधून् नौमि शक्तये ॥५॥ इत्थं पंचे
न् शिरसा नत्वा पंचसत्परमेष्टिनः ॥ स्वाचार्यस्वगुरुं स्तुत्वा श्रीजिनास्यजभारतीं ॥६॥ पंचाचारान् प्रवक्ष्यामि विश्वाचारप्रसिद्धये
मुनीनां स्वस्यचान्येषां समासेन शिवाय च ॥७॥ दर्शनाचार एवाद्यो ज्ञानाचारस्ततोद्भुतः। चारित्राचारनामान्यस्तपआचार
ऊर्जितः ॥ वीर्याचार इमे पंचाचाराः सर्वार्थसाधकाः ॥ प्रोक्ता विश्वे जिनाधीशैर्मुनी[illegible] मुक्तिसिद्धये ॥८॥ तेषामादौ प्रसिद्धये

वाँत्रमां चौरत्यक्तानां उद्धियां बुधैः॥ विधीयतेऽपमानं च सर्वत्रां हास्यनामिव॥१८॥ मत्वेति यमिनां नित्यं सर्वयत्नेन सर्वथा॥ सर्वेप
पालयंत्वत्र विश्वान् मूलगुणान् परान्॥१९॥ श्रांक निर्मलान् सारान् स्वाप्नेपि मा त्यजेत्तु च॥ घोरोपसर्गरोगाद्यैः पक्षमासादिपा
रणैः॥२०॥ तेषां मूलगुणानां च नं कर्त्तव्योऽत्यतिक्रमः॥ व्यतिक्रमोऽप्यतीचारोऽनाचारः संयतैः क्वचित्॥२१॥ अहिंसादिव्रतानां च षडावश्य
ककर्मणां॥ पालने यामनःशुद्धहानिः सोऽतिक्रमो मतः॥२२॥ षडावश्यककर्मणां महाव्रतधरात्मनां॥ विषयेष्वभिलाषो यो जायते
स व्यतिक्रमः॥२३॥ महाव्रतसमित्यावश्यकादिपरिपालने॥ आलस्यं क्रियते यः सोऽतीचारो व्रतदूषकः॥२४॥ व्रतावश्यकशीलानां
भंगो योऽत्यंतरात्मभिः॥ विधीयते स धर्म्मघ्नोऽनाचारः श्वभ्रसाधकः॥२५॥ एतान् दोषान् हि चत्वारः सर्वमूलगुणात्मनां॥ सर्वथा यतिभि
स्त्याज्याः यत्नेन मलकारिणः॥२६॥ ज्ञात्वा मीतिश्च दोषैर्विश्वमूलगुणान् गुणी॥ दूषितान् न फलं त्यत्र स्वर्गमोक्षादि महत्फलं॥२७॥
समगुणनिधानान् स्वर्गमोक्षादिहेतून् गणपतिमुनिसेव्यान् तीर्थनाथैः प्रणीतान्॥ दुरिततिमिरसूर्यान् धर्म्मवार्द्धीन् महान्तां
स्तान्तान् निखिलयत्नान् मूलसंज्ञान् गुणौघान्॥२८॥ ये मूलगुणान् प्रमादरहिताः संपालयंत्येव हि ते लोकत्रयसंस्तवार्च्यपरमान्
सौख्यौत्तमान् सद्गुणान्॥ संप्राप्यानु जिनेंद्रचक्रिपदवीं देवेंद्रनां केवलज्ञानं कर्मरिपून्निहत्य तपसा मोक्षं लभंते चिरात्॥२९॥
विज्ञायेति फलं महद्गुणजनां मासां हि मे भव्या च निर्वेदासि वरगुणगणमूर्त्तिस्वीकुर्वन्तु दिलिः दीक्षां मुक्तिसखीं परार्थे जन

मरकतो मणिः ॥ ३८ ॥ मोचौ मसृणपाषाणो रुचिराख्यो मणिः स्फुटं । अमी भेदा बुधैर्ज्ञेयाः खरपृथ्वीहि विंशतिः ॥ ३९ ॥ षट्
त्रिंशद्भिरिमे भेदाः स्थूलपृथ्व्यंगिनां भुवि । सूक्ष्माः पृथ्व्यंगिनो ज्ञेया खे सर्वत्र जिनागमात् ॥ ४० ॥ पृथ्व्यष्ट पंचमेर्वाद्याः प
र्वताः सकला भुवि । द्वीपवेदी विमाना हि प्रतोली तोरणाश्च ये ॥ ४१ ॥ जंबूशाल्मलिचैत्यद्रुमाः स्तूपभवनादयः । कल्पवृक्षा
करो विश्वे ह्येते तेष्वंतर्भवंति ते ॥ ४२ ॥ ज्ञात्वेति पृथ्वीकायान् खननाद्यैः त्रिशुद्धिभिः । तेषां जातु न कर्तव्याः स्वेनान्येन विरा
धना ॥ ४३ ॥ अवश्यायं जलं पश्चिमरात्रिपतितं हिमं । महिकाख्यं जलं धूमाकारं हरदं जलं ततः ॥ ४४ ॥ स्थूलबिंदुयुत
नांबु जलं शुद्धोदकं तथा । चंद्रकांतभवं नीरं सामान्यं निर्झरादिजं ॥ ४५ ॥ घनोदकं घनाकारं हृदाब्धिघनवातजाः । वे
मेघोद्भवमित्याद्या ज्ञेया अप्कायिकांगिनः ॥ ४६ ॥ सरित्सागरमेघोत्थाः कूपनिर्झरभूस्थिताः । चंद्रकांतादिजा अत्रैवांत
र्वा जलांगिनः ॥ ४७ ॥ इति ज्ञात्वा सदामीषां रक्षा कार्या प्रयत्नतः । पादादिक्षालनैर्जंतुनां हिंसा सर्वथा बुधैः ॥ ४८ ॥ ज्वा
लांगारमथार्चिर्मुर्मुरः शुद्धाग्निसंज्ञकः । सूर्यकांतादिजोऽग्निः सामान्य इत्यग्निकायिकाः ॥ ४९ ॥ नंदीश्वरादिचैत्यालयधू
मकुंडिकानलाः । मुकुटाग्न्यादयोऽत्रैवांतर्भवंत्यग्निकायिकाः ॥ ५० ॥ इत्यग्निकायिकान् ज्ञात्वामीषां रोगादिरात्रिषु । हिं
सा कं चिन्न कार्या ज्वलनविध्यापनादिभिः ॥ ५१ ॥ वातः सामान्यरूपश्चोद्भ्रमन्नूर्ध्वं गुंजन्मरुत्तां उत्कलिर्मंडलिर्वायुः पृ

CC-0. Public Domain. Digitized by eGangotri

थ्वीलग्नोभ्रमनञ्जज्ञेतां॥५१॥गुंजामंडमहावातोहृद्वातादिजगत्कांकः।घनवातंतनुवातंचास्योप्यंजनादिहतोथवा॥५२॥वि
दरस्थांश्चविमूस्थानविमानाधारवायवः।अत्रैवांतर्भवाइंयोभवस्त्वादिकाखिलाः॥५३॥इमान्वातांगिनोमत्वाज्ञात्वैमी
षांविराधना।नविधेयामहाद्यहेवातादिकेणैंबुधैः॥५४॥मूलाग्रपर्वबीजाःकंदस्कंधबीजसंज्ञकाः।बीजबीजरुहाश्चये
कंदाद्याःप्ररोहसंभवाः॥५५॥जीवाःसन्मूर्छिमामूलाद्यभावेपिसमुद्भवाः।प्रत्येककायिकाजीवाःअनंतकायदेहिनः॥५६॥
कंदमूलांगिनस्त्वक्स्कंधःपत्रंकुसुमंफलंप्रवालंगुच्छकायश्चगुल्मंवल्लीतृणान्यथ॥५८॥पर्वकायाइमेज्ञेयापृथ्वी
तोयादिसंभवाः।विनाबीजेननानाभेदावनस्पतिकायिकाः॥५९॥सेवालंपणकंभूमिगतंसेवालमेवहि।कुवर्णानां
मश्रृंगालंबकछत्रंहरित्प्रभं॥६०॥कुहणाख्यांस्थितांहारकांजिकादिस्थपुष्पिका।एतेत्रबादराज्ञेयाअनंतकायिकाबु
धैः॥६१॥पृथ्व्यात्मजोमरुज्जीवाःसूक्ष्मादृष्ट्याद्यगोचराः।अंगुलस्याप्यसंख्यातभागप्रमवपुर्युताः॥६२॥सर्वत्रस्थिति
कांज्ञेयाजलस्थलनभोखिलाः।सर्ववनस्पतिप्राणिनःप्रत्येकेतरात्मकाः॥६३॥येषांमूलसिरासंधिपर्वाणिस्युरही
तकंसमभंगंतथाछेदरुहंचविद्यतेभुवि॥६४॥साधारणशरीरास्तेज्ञानंतजीवसंकुलाः।एतेभ्योविपरीतायेतेतुप्रत्ये
कांगिनोमताः॥६५॥यत्रैकोम्रियतेतत्रम्रियंतेनंतदेहिनः।यत्रैकोजायतेतत्रजायंतेनंतकायिकाः॥६६॥अंतातीतैर्जिनै

स्मात्सत्कुलमत्यर्थं दुर्लभं कल्पशाखिवन्नृणां ॥९२ कुलतो दुर्लभं रूपं रूपादायुश्च दुर्घटं । आरोग्यमायुषोक्षा
णि पटूनि सुलभानि नो ॥९३ तेभ्योपि सुमतिः साध्वी निःपापा सुष्ठु दुर्लभा । मतेः कषायहीनत्वं विवेकाद्यैस्तु दु
र्लभं भो ॥९४ एतेभ्यः सद्गुरोः सारः संयोगो दुर्लभस्ततः । संयोगाद्धर्मशास्त्राणां श्रवणं नृणां ॥९५ सुगमेन त
तः श्रद्धानं निश्चयोति दुर्लभः । ततः सद्दर्शनज्ञाने विशुद्धिः सुदुर्लभा ॥९६ ततो निर्मलचारित्रं दुःप्राप्यं नि
धिवत्तरां । लब्धेष्वेतेषु सर्वेषु यावज्जीवं निरंतरं ॥९७ सर्वदा निरवद्यौवं रक्षणमत्यंतदुर्घटं । तस्मात्समाधिमृ
त्युः स्यान्निर्विघ्नं दुर्लभः सतां ॥९८ इति दुर्लभबोधिं ये प्राप्य यत्नेन धीधनाः । साधयंति शिवादीनि तेषां बोधिः
फलं फलेत् ॥९९ आसाद्य बोधिमज्ञा ये कुर्वते मोक्षसाधने । प्रमादं दीर्घसंसारे ते भ्रमंति विधेर्वशात् ॥१०० म
त्वेति बोधिसंरत्नं प्राप्य शीघ्रं शिवश्रियं । साधयंतु बुधा यत्नाद्येनैतत्सफलं भवेत् ॥१ प्रागुक्तो दशधा धर्मः क
र्तव्यो धर्मकांक्षिभिः । भुक्तिमुक्तिप्रदो नित्यं क्षमादिलक्षणोत्तमैः ॥२ अनुप्रेक्षा इमाः सद्भिर्द्वादशैव निरंतरं ।
वैराग्यवृद्धये ध्येया रागहान्यै शिवंकराः ॥३ एता द्वादश भावनाः सुविमलास्तीर्थेश्वरैः सेविताः प्रोक्ता भव्यनृ
णां हिताय परमा वैराग्यवृद्धौ बुधाः ये ध्यायंति सदामले स्व[illegible]दये तेषां मुदा वर्द्धते संवेगोत्र प[illegible]वं न[illegible]ति तरां

तिषुसर्वेषांस्वमतांकर्म्मणांक्षयात्॥कामायानिर्ज्जराज्ञातासाहेयादेहिनांनिर्ज्जरा॥७९॥संवरेणसमंयन्ना[illegible]योसि
सारा — र्योबुधैः॥कृतानिविपुलामुक्तिसंसिद्ध्यैसाग्राह्यासर्वनिर्ज्जरा॥८०॥अग्निनाधातुपाषाणोयथाशुद्ध्यतियोगतः॥त
थातपोग्निनाभव्यःकृतसंवरनिर्ज्जरः॥८१॥यथायथामुनीशानांजायतेकर्म्मनिर्ज्जरा॥तथातथाचमुक्तिस्त्रीमु
दायातिस्वयंवरा॥८२॥ध्याननयोगेनभव्यानांसमस्तकर्म्मनिर्ज्जरा॥यदातदैवजायेतमोक्षलक्ष्मीर्गुणैःसमं॥८३॥
मत्वेतिनिर्ज्जरांनित्यंकर्त्तव्यामुक्तयेबुधैः॥तपोयोगैःसदाचारैःसर्वासंवरपूर्विका॥८४॥अधोवेत्रासनाकारोम
ध्येस्यात्झल्लरीसमः॥मृदंगसदृशश्चाग्रेलोकस्येतित्रिधास्थितिः॥८५॥पापिनःपापपाकेनपच्यंतेछेदनादि
भिः॥सप्तश्वभ्रेष्वधोभागेनारकानारकैःसदा॥८६॥पुण्येनपुण्यवंतोत्रऊर्ध्वभागेसुखमुल्बणं॥कल्पकल्पात
विश्वेषुभुंजंतिस्त्रीमहर्द्धिभिः॥८७॥क्वचित्सौख्यंक्वचिद्दुःखंमध्यलोकेक्वचिद्द्वयं॥प्राप्नुवंतिनृतिर्यंचःपुण्यपापव
शीकृताः॥८८॥लोकाग्रेशाश्वतंधामसमनुष्यक्षेत्रसम्मितं॥सिद्धायत्रलभंतेहोअनंतंसुखमात्मजं॥८९॥इ
तिलोकत्रयंज्ञात्वातन्मूर्द्धस्थंशिवालयं॥हत्वामोहंदृगाद्यैश्चसाधयंतुविदोद्रुतं॥९०॥घुगतिद्वेप्रवेशाश्चसमि
लाभ्यांयथाबुधैः॥दुर्ल्लभोनंतसंसारेभ्रमतांत्रैतथांगिनां॥९१॥कश्चित्त्रक्षेत्रेमनुष्यत्वंचार्यदेशोतिदुर्ल्लभः॥त

प्रोक्ता जीवा अनंतकायिका भुवि सार्थकनामानोऽनंतप्राणिमयाः स्फुटं॥६७॥ अनंतैः प्राणिभिः यैश्च महामिथ्यात्वपू
रितैः त्रसत्वं जातु न प्राप्तं नित्यास्तेऽनंतकायिकाः॥६८॥ जंबूद्वीपे यथा क्षेत्रं भरतं भरते भवेत् कोशलः कोशले यो
योध्यायां गृहपंक्तयः॥६९॥ तथा स्कंधा असंख्यातलोकमात्रा भवंति वै। एकैकस्मिन् पृथक् स्कंधे प्रोदिता अंडरा जि
नैः॥७०॥ असंख्यलोकमात्राण्येकैकस्मिन्नंडरे तथा। आवासाः स्युरसंख्यातलोकतुल्या नसंशयः॥७१॥ एकैकस्मिन्
किलावासे मताः पुलवयो बुधैः असंख्यलोकमानाएकैकस्मिन् पुलवे भुवि॥७२॥ शरीराणि हि संख्येयलोकमाना
नि संति एकैकस्मिन् निकोतस्य शरीरे जंतवः स्फुटं॥७३॥ अतीतकालसिद्धेभ्यः सर्वेभ्योऽनंतेभ्य एव हि। प्रोक्तास्तीर्थकरै
रागमेऽनंतगुणा गिरा॥७४॥ इत्यादीन् स्थावरान् पंचविधान् विज्ञाय योगिभिः। प्रयत्नेन दयाकार्यामीषां वाक्काय
मानसैः॥७५॥ सकला विकलाश्चेति द्विधा जीवास्त्रसा मताः। विकला द्वित्रितुर्योद्याः शेषा हि सकलेंद्रियाः॥७६॥
कृमयः शुक्तिकाः शंखाः कपर्द्दकाश्च वालुकाः जलूकाद्याः श्रुते ज्ञेया द्वींद्रियान्विताः॥७७॥ कुंथवो वृश्चिका यूका मत्कु
णाश्चापि पिपीलिकाः। उद्देहिका हि गोपालकास्त्रींद्रियशरीरिणः॥७८॥ भ्रमरा मशका दंशाः पतंगा मधुमक्षिकाः। कीटकी
मक्षिकाद्याश्च चतुरिंद्रियजातयः॥७९॥ जलस्थलनभोगामिनस्तिर्यंचो नराः सुराः। नारकाः सकलाः प्रोक्ता जीवा

Jangamwadi Math Collection, Digitized by eGangotri, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by ... eGangotri

पंचेंद्रियाः स्मृताः ॥८०॥ पृथ्व्यप्तेजोमरुत्कायाः लक्षाणां सप्त सप्त च नित्येतरनिकोताः किल वनस्पतयो दश ॥८१॥ द्वि
लक्षप्रमा द्वित्रिचतुरक्षाः पृथक् सुराः तिर्यंचो नारकाः लक्षाणां चत्वारः पृथक् ॥८२॥ द्विसप्तलक्षसंख्याना आर्यम्लेच्छावि
नानराः इति सर्वांगिलक्षाणामशीतिश्चतुरुत्तरा ॥८३॥ दृष्ट्वा विश्वांगिजातीः सम्यग्निरूप्य जिनागमात् ततः सतां दयासि
द्ध्यै वक्ष्ये कुलानि देहिनां ॥८४॥ पृथ्वीनां कुलकोटीलक्षाणां द्वाविंशतिः स्फुटं आप्कायिकांगिनां लक्षसप्तत्रयश्चाग्निदेहिनां
॥८५॥ मरुतां कुलकोटिलक्षाणि सप्त कुलानि वै ॥ कोटिलक्षाण्यष्टाविंशतिर्हरितजन्मिनां ॥८६॥ द्वींद्रियाणां तथा त्री
द्रियाणां चतुर्येंद्रियात्मनां कोटीशतसहस्राणि सप्त चाष्टौ नव क्रमात् ॥८७॥ अप्सराणां नभोगामिनां किलार्द्धत्रयोदश
द्वादशैव क्रमात् संति लक्षाणि कुलकोटयः ॥८८॥ दशैव कोटिलक्षाणि चतुष्पदां कुलानि च नवैव कोटिलक्षाणि
उरःसर्पात्मनां भुवि ॥८९॥ स्युः षड्विंशतिकोटीलक्षाणि देवकुलानि च पंचविंशतिकोटीलक्षाणि नारकदेहिनां
॥९०॥ कुलान्यत्र मनुष्याणामार्यम्लेच्छखगात्मनां द्विसप्तकोटिलक्षाणि सर्वेषामिति जन्मिनां ॥९१॥ एकैव कोटि
कोटीसार्द्धनवतिर्नवाधिका ॥ कोटीशतसहस्राणि कुलसंख्या जिनोदिता ॥९२॥ इति जातिकुलान्यत्र गुणस्था
नानि मार्गणैः सम्यग्विज्ञाय जीवानां कृते कार्योदयो न्वहं ॥९३॥ जीवतत्वं निरूप्येदं सिद्धांगमभाषया सतां बु

CC-0. In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust Foundation

वसमासेनाधुनाध्यात्मस्तुभाषया ॥४४॥ द्रव्यभावासकैः प्राणैर्जीविताः प्राग्यतोंगिनः । जीवंति चेतथा जीविष्यंति जीवास्तता
मताः ॥४५॥ केवलज्ञानदृग्नेत्राः कर्तृभोक्तृत्ववर्ज्जिताः । उत्पत्तिमरणातीता बंधमोक्षातिगास्तुवि ॥४६॥ असंख्यातप्र
देशाः सर्वे मूर्त्ताः सिद्धसन्निभाः । साद्रव्यागुणयोगेन निश्चयेनांगिनः स्मृताः ॥४७॥ युक्ता मत्यादिभिर्ज्ञानैश्चक्षुरादे
श्चदर्शनैः कर्म्मणां कर्तृभोक्तारो बंधमोक्षविधायिनः ॥४८॥ चतुर्गतिगता मूर्त्ताः सुखदुःखादिभोगिनः । व्यवहारनये
नात्र प्रोक्ता जीवा गणाधिपैः ॥४९॥ रूप्यरूपिप्रकाराभ्यामजीवा द्विविधा मताः । चतुर्द्धा पुद्गला रूपिणश्च स्कंधादि
भेदतः ॥५०॥ स्कंधाख्याः स्कंधदेशाख्याः स्कंधप्रदेशाः पुद्गलाः । अणवः पुद्गलाश्चैते संज्ञा जिनैश्चतुर्विधाः ॥१॥ सर्वे
स्कंधः सभेदश्च बद्धैणुद्रवउर्ज्जितः । स्कंधस्यार्द्धं बुधैरुक्तः स्कंधदेशो जिनागमे ॥२॥ तस्यार्द्धार्द्धेन संजातो ह्यणुप
र्यंत भेदभाक् । स्कंधप्रदेशा एवो विभागी स्यादणुपुद्गलः ॥३॥ जीवितं मरणं दुःखं सुखं देहादिसर्ज्जनं जीवानां
पुद्गलाः कुर्युः कर्म्मबंधाद्युपग्रहं ॥४॥ धर्म्माधर्म्मौ नभः कालः इमे रूपादिवर्ज्जिताः । जीवपुद्गलयोर्लोके
निःक्रियाः सहकारिणः ॥५॥ सहकारी गतौ धर्म्मो जीवपुद्गलयोर्मतः । असंख्यातप्रदेशोत्र मत्स्यानां जलराशि
वत् ॥६॥ छायावत्स्थितिका नामधर्म्मः साहा कर स्थितौ जीवपुद्गलयोः प्रोक्तः संख्यातीतप्रदेशवान् ॥७॥

CC-0. Public Domain. Digitized by Sarayu Trust Sangrah

लोकालोकद्विभेदोऽयं द्विधाकाशः स्मृतो जिनैः ॥ अवकाशप्रदं सर्वद्रव्याणां स्वं उ वर्ज्जितः ॥१८॥ धर्म्माधर्म्मौ
नः कालः पुद्गलः ——— खे च यावति एते तिष्ठंति तावन्मात्रो लोकाकाश एव हि ॥१९॥ तस्मात्स्यात्परतोऽनंतप्रदे-
शः एककोऽमहान् ॥ सर्वद्रव्यातिगो नित्यो लोकाकाशो जिनोदितः ॥२०॥ नवजीर्णादिभिः कालः परिवर्त्तनहेतुकस्तां जी-
वपुद्गलयोर्लोके व्यवहारो दिनादिकः ॥२१॥ लोकाकाशप्रदेशे यः पृथग्भूताणुसंचयः ॥ स निश्चयाभिधः कालो र-
त्नराशिरिवोज्झितः ॥२२॥ एते त्र सह जीवेन षड् द्रव्या उदिता जिनैः ॥ कालद्रव्यं विना पंचास्तिकायाः श्रीजिनाग-
मे ॥२३॥ रागद्वेषादियुक्तो यः परिणामो हि रागिणां ॥ कर्म्मास्रवनिमित्तो नेकधा भावास्रवोऽत्र सः ॥२४॥ भावास्र-
वेन जंतूनां येषां गमनं मन्वहं ॥ कर्मरूपेण भोः पुद्गलानां द्रव्यास्रवोऽत्र सः ॥२५॥ मिथ्यात्वं पंचधा द्वादशधा विरत-
योऽशुभाः ॥ दश पंचप्रमादाश्च कषायाः पंचविंशतिः ॥२६॥ योगाः पंचदशात्रैते दुस्त्याज्याः प्रत्ययान्नृणां ॥ विश्वानर्-
थीकरीभूता भावास्रवस्य हेतवः ॥२७॥ येन प्रत्ययरोधेन रुद्धः कर्म्मास्रवोऽखिलः सर्वे समीहितं सिद्धं तस्यैव मुक्ति-
कारणं ॥२८॥ कर्म्मास्रवनिरोधाय योऽद्यमः कर्त्तुं निजात्मनः ध्यानाध्ययनयोगाद्यैर्यथा तस्य तपोयमः ॥२९॥
कर्म्मास्रवनिराकर्त्तुं यैः समर्थायमादिभिः च चलात्ते कथं घ्नंति द्रुतान् कर्म्मारीन् दुर्जयान् ॥३०॥ ज्ञात्वेति मुमुक्षवो दक्षाः

खंडनां॥३५॥संनद्धःसंगरेयद्वद्योहंतिरिपून्बहून्।तद्वत्संवरितोयोगीकर्म्मारातीस्तपोबलात्॥३६॥संवरेणवि
नापुंसांवृथादीक्षातपोखिलं।यतःकर्म्माश्रवेणैववर्द्धतेसंसृतिस्तरां॥३७॥मत्वेतिधीधनैःकार्यःसंवरोमुक्तिकार
कः।सर्वैर्व्रतादिभिर्योगैःप्रयत्नेनशिवाप्तये॥३८॥कर्त्तव्योमुनिभिःपूर्वंसंवरोऽत्राघकर्म्मणां।स्वात्मध्यानंततःप्राप्य
सिद्धैवंशुभंनकर्म्मणां॥३९॥सविपाकाविपाकाभ्यांकर्म्मणांनिर्ज्जराद्विधा।सविपाकात्रसर्वेषांसदाकर्म्मविपाकतः
॥४०॥अविपाकामुनीनांसाकेवलंजायतेतरां।तपोभिर्दुःकरैर्विश्वैर्यमाद्यैर्मुक्तिमातृका॥४१॥यद्वदाम्रफलान्ये
वंपच्यंतेऽहोबहूष्मणा।तद्वत्तत्रस्वकर्म्माणितपस्तापैर्मुनीश्वरैः॥४२॥यथाऽजीर्णयुतोरोगीमलंनिर्ग[redacted]रणाद्भ
वेत्।महासुखीमुनिस्तद्वत्कर्म्मनिर्जरणाद्भुवि॥४३॥यथायथात्रजायेतकर्म्मणांनिर्ज्जरासतां।तथातथासमाया
तिनिकटंमुक्तिनायिका॥४४॥यदैवनिर्ज्जरासर्वातपसाखिलकर्म्मणां।तदैवजायतेमोक्षोऽनंतसौख्याकरःसतां
॥४५॥ज्ञात्वेतिमुक्तिकामैःसाविधेयामुक्तिकारिणी।खनीसमस्तसौख्यानांतपोरत्नत्रयादिभिः॥४६॥सर्वेषांकर्म्म
णांयोऽत्रक्षयहेतुर्निजात्मनः।विशुद्धपरिणामःसभावमोक्षोऽशुभांतकः॥४७॥केवलज्ञानिनोयोऽत्रविश्लेषःक
र्म्मजीवयोः।सर्वथाद्रव्यमोक्षःसोऽनंतशर्म्माकरोमहान्॥४८॥यथापादशिरोंतंहिबद्धस्यदृढबंधनैः।मोचनात्स्वपर

स्वंनिरुध्यंखिलांश्रयान्। बाह्यान्सर्वप्रयत्नेनरुंधीध्वंसकलाश्रवां॥२१॥रागद्वेषमयेनात्रपरिणामेनयेनचा बध्यते
तंस्वकर्माणिभावबंधःसउच्यते॥२२॥भावबंधनिमित्तेनसार्द्धंयःकर्मपुद्गलैःसंश्लेषोंगिप्रदेशानांद्रव्यबंधःसक
थ्यते॥२३॥प्रकृतिस्थितिबंधौनुभागःप्रदेशसंज्ञकः इतिचतुर्विधोऽप्यबंधोबंधकरोगिनां॥२४॥प्रकृत्यांशप्रदेशास्य
बंधौवाक्कायमानसैःकषायैर्भवतोबंधौपुंसांस्थित्यनुभागयोः॥२५॥यथारजांसितैलादिस्निग्धगात्रेणदेहिनां।लगंति
चंतथाकर्माणिवारागादिभिःसदा॥२६॥यथाबंधनबद्धोऽत्रमुंक्तेदुःखमनारतं।पराधीनस्तथाप्राणीचतुर्गतिषुसाधिकं
॥२७॥अक्षमःकर्मबंधंयःछेत्तुंध्यानायुधादिभिःकथंमुक्तोभवेत्सोऽत्रकुर्वन्नपितपोमहत्॥२८॥यावच्छिनत्तिबंधंन
कर्मणांसत्तपोसिना।तावत्सुखीक्वजायेतमुनिर्भ्रमन्भवाटवीं॥२९॥विज्ञायेतिप्रयत्नेनमुक्तिकामाःस्वमुक्तये।रत्न
त्रयायुधेनैवछिंदंतुकर्मशात्रवं॥३०॥चैतन्यपरिणामोयःकर्माश्रवनिरोधकःस्वात्मध्यानरतःशुद्धोभावसंवरए
वसः॥३१॥त्रयोदशविधंवृत्तंधर्मोदशविधोमहान्।अनुप्रेक्षाद्विषड्भेदाःपरीषहजयोऽखिलः॥३२॥चारित्रंपंचधायो
गोध्यानाध्ययनदक्षता।तपोयमादिकाएतेभावसंवरकारिणः॥३३॥संवरःकर्मणांयस्यमुनेर्योगादिनिग्रहैःतस्यै
वैसफलंजन्मसार्थादीक्षाश्रुतंशिवं॥३४॥अक्षमःसंवरंकर्तुंयोयतिर्योगचंचलैःतस्यजातुनमोक्षोत्रांशोल्लेशःसुखप

रंपरं प्रत्याख्यान संस्तर संज्ञकं ॥२॥ उपसर्गेतिदुर्भिक्षे द्रव्याधिसंचये असाध्ये निः प्रतीकारे मंदा[illegible]सातिचा
रणे ॥३॥ व्रतभंगादिकेऽन्यस्मिन् वा संन्यासं तपस्विनां विधातुं युज्यते नूनं प्रयत्नेन हितात्तये ॥४॥ आसन्ने मर
णे स्वस्य कस्मिंश्चिद् विज्ञाय सन्मुनिः निमित्ताद्यैः समाध्यर्थं कुर्यादुद्यममंजसा ॥५॥ आपृच्छ्य स्वसुगुर्वादीन् क्षमयि
त्वाखिलान् परान् त्रिशुद्ध्या मुक्तमद्वाक्यैः स्वयं क्षांत्वा स्वमानसे ॥६॥ द्वित्र्यादियोगिभिः सार्द्धं परित्यज्य निजं ग
णं मोहाद्विहानये सोऽस्मान्निर्गच्छति समाधये ॥७॥ क्रमात्परगणस्थं स विख्यातं सूरिपुंगवं आसाद्य संपरीक्ष्योच्चै
र्वाकार्यं निवेदयेत् ॥८॥ विभ्रमव्यहितो धृत्तः पंचाचारपरो महान् आगमे कुशलो धीमान् दोभ्यः परमार्थ
वित् ॥९॥ आलोचितरहस्योऽपरिश्रावी सूरिसत्तमः यः स निर्यापकः कार्य उत्तमः स्वसमाधये ॥१०॥ यथा पत्तन
मासन्नाः कर्णधारैर्विनांबुधौ रत्नहेमभृता नावः प्रमज्जंति प्रमादतः ॥११॥ तथा क्षपकनावोऽत्र मुक्तिद्वीपसमी
पगाः दृग्ज्ञानचरणानर्घ्यरत्नपूर्णा भवांबुधौ ॥१२॥ निमज्जंति न संदेहो विना निर्यापकैर्भुवि प्रमादेन ततो
मृग्या मृतौ निर्यापका बुधैः ॥१३॥ आचार्यः सोऽपि तं युक्त्या प्रपरीक्ष्य परार्थकृत् स्वीकुर्यात् स्वगणं पृष्ट्वोत्तमार्थसा
धनोद्यतां ॥१४॥ ततोऽसौ क्षपको नत्वा ह्येकांते सूरिसंन्निधौ ऋजुचित्तः स्वशुद्ध्यर्थं कुर्यादालोचनं स्फुटं ॥१५॥ मूलोत्तर

यत्नं चोपवेशनं ॥४५॥ कथं भुंक्ते कथं ब्रूयाद्विहारं कथमाचरेत् । कथं यत्नेक्रियाकर्म्म कथं बध्नाति नाशुभं ॥४६॥ च
रेत्सर्वत्र यत्नेनोत्तिष्ठेद्यत्नेन भूतले । यत्नेन प्रासुके देशे शयनं च दृढासनं ॥४७॥ भिक्षाशुद्धां च भुंजीत वाक्समि
त्यां वदेद्यतिः विहारं दिवसे स्वेर्यासमित्यां यत्नतो भजेत् ॥४८॥ प्रयत्नेन क्रियाकर्म्म करोति सकलं सदा । इति पापं न ब
ध्नाति दक्षपथे प्राक्तनां शुभं ॥४९॥ इति कथितमदोषं ये चरंत्यात्मशक्त्या परमसमयसारं ग्रंथमाप्तैः प्रणीतं त्रिभुवन
पति भूतिं सुष्ठु विज्ञाय भुक्त्वा सकलचरणयोगात्सुभव्यास्ते मुक्तिनाथाः ॥५०॥ सर्वासातहरं विशुद्धिजनकं पापारि
नाशांकरं स्वर्गमोक्षैकनिबंधनं सुविमलं संसारतापापहं । श्रीतीर्थेश्वरभाषितं मुनिवरैः सेव्यं सदा यत्नतः सेवध्वं नि
पुणाः परं समयसाराख्यं शिवाप्त्यैरिमं ॥५१॥ नाभेयाद्या जिनेंद्रास्त्रिभुवनयजिता धर्मचक्राधिपा ये सिद्धा
लोकाग्रभूमा हतविधिवपुषोऽनंतहीनाः प्रसिद्धाः । आचार्याः पाठका ये गुणगणसदनाः साधवो मुक्तिकामा
आचारं गांगमङ्गं मे निजसुगुणान् संस्तुतास्ते प्रदद्युः ॥५२॥ इति भट्टारकश्रीसकलकीर्त्तिविरचिते श्रीमूला
चारप्रदीपकाख्ये महाग्रंथे समयसारवर्णनो नाम नवमोधिकारः ॥ छ ॥ ९ ॥ अर्हंतः सिद्धनाथाश्च समाधिव
धिपारगान् । जन्ममृत्युजराहंतॄन्नौमि बोधिसमाधये ॥१॥ संक्षेपेणार्थवद्वक्ष्यामि सद्यतीनां समाधये । अभि

भक्तप्रत्याख्यानं इंगिणी प्रायोपगमनं २

प्रायोपगमनं चेत्सा भक्तप्रत्याख्यानीं द्वया मृतिः ॥४३॥ आत्मनोऽत्रेंगिताकारेर्वाणि प्रायेणायोगिभिः साध्यते मरणं यत्र
दिंगिणीमरणं महत् ॥४४॥ प्रायणोपगमं सर्वाजनोऽस्थानां ह्वनांतरे । पापाद्वैकाकिना धीरयमिना यच्च साध्यते ॥४५
मरणं स्ववपुः क्षिप्त्वा ह्येकस्मिन्नचलासने । कस्मिंश्चिन्मरणं तस्यात्प्रायोपगमनाद्वयं ॥४६॥ भक्तोऽस्मनादिनामानो
मृत्युभेदास्त्रयोऽप्यमी । ज्ञेयाः पंडितमृत्योश्च प्रमत्तादि महात्मनां ॥४७॥ सत्का केवलिनां प्राणानुगमनं यच्छिवालये
मरणांतं ज्ञागद्व्येष्टं वंद्यं पंडितपंडितं ॥४८॥ अमीषां मरणानां च मध्ये यत् पंडिता द्वयं मरणाक्षेपकं वंतं साधयां
चांतियत्नतः ॥४९॥ साधितं मरणं ह्येकं पंडितास्यं प्रयत्नतः बहुजन्मशतादीनि ह्रस्पकाणां छिनत्यहो ॥५०॥ अतः सन्म
सहि रणं नात्र मर्त्तव्यं तेन धीधनैः । येनोत्पत्तिः पुनर्नस्यात् जन्ममृत्युजराविका ॥५१॥ येषां प्रणष्टमतिज्ञानाश्चतुःसंज्ञाविडंबि
ताः कौटिल्यपरिणामाश्च मोहारिग्रसिताः शठाः ॥५२॥ कषायाकुलचेतस्काः सनिदानाहृद्गुंफिताः आर्त्तरौद्रत्रिदुष्टे
ध्याः शुभध्यानातिगा नराः ॥५३॥ असमाधिहदा क्लेशान्नं म्रियंते समाधिना । आराधका न ते प्रोक्ता मृत्युसंसृतिवर्द्ध
नात् ॥५४॥ मरणेन नष्टबुद्धीनां विराधितेन सति स्फुटं । देवदुर्गतयोनूनं भवेयं त्रोऽशुभाकराः ॥५५॥ बोधिसम्पत्कं म
स्यंतदुर्लभं भव कोटिभिः । आगमिष्यति काले ह्यनंतादुर्भवप्रदतिः ॥५६॥ देवदुर्गतौ कोऽप्यंको बोधिर्मरणा

विनश्यति सुमुक्षुणां कीदृशो न भवो भवेत्॥५७॥ अभिमतः केनात्रायमलग्नः सूरे [illegible] गीतं स्फुटं। उवाच देवदुर्गत्या॥
सर्वं तदीहितं॥५८॥ कांदर्प्यमाभियोग्यं च कैल्बिष्यं किल्बिषाकरं। स्वमोहं च तथैवासुरत्वं मे ते कुलं स्यणे॥५९॥
संपन्ना दुर्दृष्टयो मृत्वा गच्छंति देवदुर्गती। कंदर्प्याद्याः इति प्रोक्ता नीचयोनिभवा दिवि॥६०॥ असत्यं यो ब्रुवन् हास-
संरागवचनादिकान्। कंदर्पोद्दीपको लोके कंदर्परतिरंजितः॥६१॥ कंदर्प्याः संति देवा ये नग्नाचार्याः सुरालये कं-
र्प्पकर्मभिस्तेषु हू उत्पद्यते संततं समं॥६२॥ मंत्रतंत्रादिकर्माणि यो विधत्ते बहूनि च। ज्योतिष्कभेषजादीनि प-
रकार्याण्यशुभानि च॥६३॥ हास्यकौत्कुहलादीनि करोति स्वेच्छया वदेत्। हास्यं भवाहने यत्र जायते सोऽमरोऽधमः॥६४॥
तीर्थकृतां च संघस्य चैत्यचैत्यालयस्य च। आगमस्याविनीतो यः प्रत्यनीकः सुधर्मिणां॥६५॥ मायावी किल्बिषं कर्ता:
किल्बिषादिकुकर्मभिः। स किल्बिषसुरो नीचो भवेत् किल्बिषजातिषु॥६६॥ उन्मार्गदेशको योऽत्र जिनमार्गविनाशकः
सन्मार्गाद्विपरीतोऽत्र दृष्टिहीनः कुमार्गगः॥६७॥ मिथ्यामायादिमोहेन मोहयन् मोहपीडितः। जायते स स्वमो-
हेषु स्वभंडामरजातिषु॥६८॥ क्षुद्रः क्रोधी खलो मानी मायावी कुर्द्दनो यतिः। युक्तोऽनुबद्धवैरेण तपश्चारित्रकर्म-
सु॥६९॥ संक्लिष्टः सनिदानो य उत्पद्यंतेऽघकर्मणा। रौद्रासुरकुमारेषु सोऽंबरादिकुजातिषु॥७०॥ मिथ्यादृशो न

नयः

रक्ता ये सनिदानाः कुमार्गगाः कृष्णलेश्योद्धता रौद्रपरिणामा गुणातिगाः ॥७१॥ यत्क्वा सद्दर्शनं संक्लेशान्म्रियंते समाधि-
ना संसारे भ्रमतां तेषां बोधिः स्यादतीव दुर्लभा ॥७२॥ सम्यग्दर्शनसंपन्ना अनिदानाः शुभाशयाः शुक्ललेश्याः शुभध्या-
नरताः सिद्धांतवेदिनः ॥७३॥ धर्मध्यानादिसंन्यासे ये म्रियंते समाधिना तेषामासन्नभव्यानां सुलभा बोधिरुत्तमा ॥
७४॥ गुरूणां प्रत्यनीका ये दीर्घमिथ्यात्ववासिताः बहुमोहावृता दुष्टा आर्त्तरौद्रपरायणाः ॥७५॥ मदोद्धताः कुशीलाढ्या
म्रियंते ऽसमाधिना स्फुटं ते ह्यनंतसंसारा विश्वदुःखशताकुलाः ॥७६॥ जिनवाक्यानुरक्ता ये गुरूणां भक्तितत्पराः
शुद्धभावाः सदाचारा रत्नत्रयविभूषिताः ॥७७॥ गुर्वाज्ञापालका दक्षा धर्मध्यानसमाधिना उत्तमं मरणं यांति स्फुटं ते
संसारपारगाः ॥७८॥ बालबालाशुभान् मृत्यून् मरिष्यंति बहूंश्च ते जिनवाक्यं न जानंति वराका ये घवंचिताः ॥७९॥
स्वान्यशस्त्रादिघातेन विषादिभक्षणेन च जलानलप्रवेशाभ्यामनाचारादिकोटिभिः ॥८०॥ उछ्वासरोधनाद्यैर्ये
दुर्मृतिं स्वस्य कुर्वंते जन्ममृत्युजरादुःखौघस्तेषां वर्द्धते तरां ॥८१॥ उद्वेगभयसंक्लेशौ रूपर्वाघत्रिजगत्स्वपि त्रसस्था-
वरजीवेषु पराधीनतया वधात् ॥८२॥ मरणानि ह्यनंतानि बालबालाशुभानि च अन्यैः प्राप्तानि वा स्वयं वैरदोषैर्बोधि-
दूरगैः ॥८३॥ ज्ञात्वेति क्षपकैर्हेवं विधिपूर्वाखिलयत्नतः पंडितेन सदाद्येन मरणं च प्रश्रेष्ठं विध्यासि ॥८४॥ इत्याचार्योपदे-

नयोग्ये स्थाने मठादिके । समाधिसिद्धये युक्त्या संस्तरं प्रपद्यते ॥ ८५ ॥ तदैवाराधनां शुद्धीश्चतुर्विधां दृगादिकां । मनो
क्कायसंशुद्ध्या कर्तुमारभते सुधीः ॥ ८६ ॥ शंकादिदोषदूरस्थां सद्गुणाष्टविभूषितां । धर्मरत्नखनीं मेस्तु दृग्विशुद्धिर्दृढाप
॥ ७ ॥ सर्वज्ञध्वनिसंभूतां स्वांगपूर्वादिगोचरां । शुद्धां भवतु मे ज्ञानाराधनाचारपूर्विकां ॥ ८८ ॥ त्रयोदशा संपूर्णं व्रतैः स
मितिगुप्तिभिः । सर्वैर्दोषातिगां चास्तु चारित्राराधनां मम ॥ ८९ ॥ समस्तेच्छानिरोधोत्थां तप आराधनां परां । उग्रोग्रां स्वां द्वि
षड्भेदां कुर्वेहं कर्महानये ॥ ९० ॥ आराधना इमाः सारा महतीश्च चतुर्विधाः । सर्वोत्कृष्टाः करोम्येषां विशुद्धा मुक्तिमातृकाः
॥ ९१ ॥ तथा कषायकायाभ्यां द्विधा सल्लेखनां स्तुतां । विधत्ते मुनिर्निःशल्यः क्षमातोषादिभिः परैः ॥ ९२ ॥ आदौ कुर्यात्क
षायाणां परां सल्लेखनामिति । क्षमेहं विश्वजीवानामपराधं किलांजसा ॥ ९३ ॥ क्षंतु मयापराधं मे क्षमंतां त्रिजगज्ज
नाः सर्वभूतेषु मैत्री च ममास्तु सुखकारिणी ॥ ९४ ॥ गुणानुरागमेवालं न वैरं केनचित्समं । रागं कषायसंबंधं प्रेहंष
हर्षमंजसा ॥ ९५ ॥ दीनभावं भयं शोकं स्वोत्सुकत्वं कुचिंतनं । कालुष्यं च स्वदुर्ध्यानं स्नेहं हं रत्यरतिद्वयं ॥ ९६ ॥ जुगुप्सा
द्विकं मन्यं द्वात्रिशुद्ध्यात्मस्त्यजाम्यहं । सर्वभूतदयाचित्तः शत्रुमित्रादिवर्जितः ॥ ९७ ॥ ममत्वं निजदेहादौ जहामि स
र्वथाखिलं । निर्ममत्वं सदा चित्ते प्रकुर्वे त्रिजगत्स्वपि ॥ ९८ ॥ आत्मैकालंबनं मेस्तु सार्द्धं दृगादिसद्गुणैः । तं विना त्रिजग

गुणादीनां रत्नत्रयस्य जातु चित्। अतीचाराः कृताः स्वेन कारिता ये परेण च॥२६॥ कृदानुमानिता ये तांस्त्रिशु
द्ध्या सकलान् मलान्। त्यक्त्वालोचनदोषान् स सर्वान् सूरिं निवेदयेत्॥२७ ऋजुबुद्धिर्यथा बालो ब्रूयात्स्वस्य म
नोगतं। याथातथ्येन चाऽज्ञानन्वाच्यावाचादिकं वचः॥२८ मायाभिमानलज्जादीस्त्यक्त्वा शुद्धमतिस्तथा यथाजातं
न्निजान् दोषान् भाषते सूरिसन्निधौ॥२९॥ तदैवागमदक्षोऽसौ गणी दोषप्रशांतये। ददाति विधिना तस्मै प्रायश्चि
त्तं यथोचितं॥२०॥ ततः स क्षपकः शक्त्या रत्नत्रयविशुद्धये यो दत्तः सूरिणा दंडस्तं सर्वमाचरेत्क्रमात्॥२१॥ अथाचाये
मुनेस्तस्य हिताय शुभाशुभान्। मृत्युभेदान् श्रुतात् सप्तदशानीचोच्चजन्मदान्॥२२॥ आवीचिस्तद्भवाख्यं च
वधिराद्यंतसंज्ञकं। सशल्यं गृध्रपृष्ठाख्यं जिघ्रासमरणं ततः॥२३॥ व्युत्सृष्टं हि बलाकारं संक्लिष्टं च मरणं नृण
मरणानि दशैतानि भाषितानि जिनेश्वरैः॥२४ बाले बालमृतिर्बालो बालपंडित नामकं। चतुर्थं मरणं भक्तप्रत्या
ख्यानाभिधानकं॥२५॥ इंगिणीमरणं नाम प्रायोपगमनाभिधं। मरणं सप्तमं सर्वज्येष्ठं पंडितपंडितं॥२६ इमा
नि देहिनां सप्तदशोक्तानि जिनागमे। संकृतीतरकं ह्रिशि मरणानि मलेशिना॥२७॥ यथांबुधौ जलौघानां वीचयः
समयं प्रति। उद्भूयोद्भूय तत्रैव विलीयंते तथांगिनां॥२८॥ उद्भूयोद्भूय कर्मायुः पुद्गलाणुपुंयः क्षयः रसानां प्रसहे

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Nana, Varanasi

यमावीचिमरणं हितत्॥२९॥भुज्यमानायुषः पुंसो यो तिमे समये नु वि। प्राणत्यागो हि तद्विद्धि मरणं तद्भवाह्वयं॥३०
न्तस्याद्यैश्चतुर्बंधैर्यादृशैः प्राग्भवे मृतः। पुनस्तस्यैतादृशैर्यैश्चावंध्यास्यं मरणं हितत्॥३१॥आत्तैर्जातं स्वभवाद्बंधैरन्य
त्रैश्चतुर्विधैः प्रकृत्याद्यैर्मृतिर्यो नु रांचंत मरणं खुतत्॥३२॥मायामिथ्यानिदानाद्यैः शल्यैः सार्द्धं कषायिणां। प
णां मोचनं निंद्यं सशल्यमरणं हितत्॥३३॥मृत्युर्यैः क्रियते हस्तिकलेवरादिषु कश्चित्। प्रविश्य यं प्राणिभिर्गृध्रपृष्ठाख्य
मरणं खुतत्॥३४॥स्वस्य स्वेन दुराचारैः स्वाग्रप्राणनिरोधनं। क्रियते स्वासघातो यो जिघ्रासमरणं हितत्॥३५॥
दर्शनज्ञानचारित्रत्रयं मुक्त्वा शठात्मभिः। विधीयते मृतिर्यात्र व्युत्सृष्टमरणं च तत्॥३६॥पार्श्वस्थेनात्रयत्प्राणमु
चनं शिथिलात्मना। दीक्षितानां दुराचारैर्बलाकामरणं हितत्॥३७॥दृग्ज्ञानचरणाचारेषु संक्लेशं विधाय यः मृस्
त्तपस्विनां चित्ते संक्लेशमरणं खुतत्॥३८॥सम्यग्ज्ञानव्रताचारादृते प्राणविसर्जनं। मिथ्यादृशां हि यद्बालबा
लाख्यं मरणं च तत्॥३९॥दृग्ज्ञाने सति सद्दृष्टेर्योल्पेतरव्रतादिना। शिक्षितोपि विना वपुस्त्यागस्तं बालमरणाह्वयं॥
४०स्थावरध्वंसनाद्यैर्ये सूक्ष्मपंचाघवर्तिनः। बालास्त्रसांगिरक्षाद्यैः स्थूलपंचाघवर्जनैः॥४१पंडिताः श्रावका
श्चात्र प्रोच्यंते बालपंडिताः। अणुव्रतजुषां तेषां मरणं बालपंडितं॥४२॥यद्भक्ताहारपानादी त्यक्त्वा स्वस्य प्रतिज्ञया

नां सिद्धश्रुतभक्तिक्रियसंवत्न आचार्याणां हि सिद्धा... श्रीभक्तीनवर्त्तानुतेः॥४२॥ सिद्धान्तविदि सूरीणां वंदनायां सुशिष्यकैः
कर्त्तव्या विधिना सिद्धश्रुताचार्याख्यभक्तयः॥४३॥ मुनेर्लघीयसोपि प्रतिमायोगस्थितस्य वै। महतस्तपसो भक्त्या प्रणामे
परसंयतैः॥४४॥ दातव्या युक्तितः सिद्धयोगश्रुतसारभक्तयः। तथा प्रदक्षिणा कार्या योगभक्त्या विनाक्रिकेः॥४५॥ जिननिः
ष्क्रमणे सिद्धचारित्रयोगभक्तयः। शान्तिभक्तिस्तथा योगभक्त्या कार्या प्रदक्षिणा॥४६॥ ज्ञानानन्तो मता सिद्धश्रुतचारित्रभ
क्तयः। योगशान्त्याह्वयैर्भक्तैर्योगभक्त्या प्रदक्षिणा॥४७॥ जिननिर्वाणसत्क्षेत्रे श्रीसिद्धश्रुतनौ विधेः चारित्रयोगनिर्वा
णशान्तिः सहभक्ति प्रदक्षिणा॥४८॥ श्रीवर्द्धमाननिर्वाणदिने कार्या क्रियाविधौ। सिद्धनिर्वाणसच्चैत्यपञ्चगुरुशान्त्याख्यभक्तयः॥
४९॥ सामान्यर्षौ मृतेऽङ्गस्य निषद्यास्थानकस्य वा। विधेयाः सिद्धयोगश्रीशान्तिभक्तिर्यथाविधि॥५०॥ सिद्धान्तविदि साधूनां
कर्त्तव्या मरणे बुधैः। श्रीसिद्धश्रुतयोगश्रीशान्तिभक्तिसमक्रियाः॥५१॥ उत्तराख्यमहायोगधारिणां योगिनां मृतौ। सिद्धचारि
त्रसद्योगश्रीशान्तिभक्तयो मताः॥५२॥ तथोत्तरमहायोगधारिसिद्धान्तवेदिनां। श्रीसिद्धश्रुतचारित्रयोगश्रीशान्तिभक्त
यः॥५३॥ आचार्ये त्रिमृतेऽङ्गस्य निषद्यायां कृतौ थवा। दातव्याः सिद्धयोगाचार्यश्रीशान्तिसुभक्तयः॥५४॥ सिद्धान्तविदि सूरी
णां विधेयाः शिरसके मृते। श्रीसिद्धश्रुतयोगाचार्यश्रीशान्तिभक्तयः॥५५॥ उत्तरांलिधुसद्योगिनां सूरीणां मृते सति। सिद्धचारि

णादिकं । प्रत्यहं भक्तियत्तयं तन्नित्यकर्म्म घनाशकं ॥७७॥ अष्टम्यां च चतुर्दश्यां पक्षपर्वदिनादिषु । विधीयते क्रियाकर्म
यत्तन्नैमित्तिकं परं ॥७८॥ त्रिकालवंदनायां च विधेया लौकिकैः सदा । चैत्यभक्तिस्ततः पंचगुरुभक्तिर्विधानतः ॥७९॥ चतुर्दशी-
दिने सिद्धचैत्यश्रुताख्यभक्तयः । भक्तिः पंचगुरूणां श्रीशांतिभक्तिस्ततोऽतिमा ॥८०॥ अष्टमीदिवसे सिद्धश्रुतचारित्रभक्तयः ।
चैत्यभक्तिस्ततः पंचगुरुशांतिसमाह्वये ॥८१॥ पाक्षिके दिवसे सिद्धचारित्रशांतिभक्तयः । श्रीसिद्धप्रतिमायां श्रीसिद्धभक्तिर्वि-
धीयते ॥८२॥ अपूर्वचैत्यचैत्यालये सिद्धचैत्यसंज्ञिकौ । भक्ति चारित्रसत्पंचगुरुश्रीशांतिनामिकाः ॥८३॥ नंदीश्वरत्रये सि-
द्धचैत्यश्रुतभक्तितः । विधातव्या ततः पंचगुरुशांती सविधं परं ॥८४॥ जिनेंद्रप्रतिमायां तु तीर्थे राजन्मनो बुधैः । सिद्धचा-
रित्रशांत्याख्या दातव्या भक्तयो मुदा ॥८५॥ कर्तव्या अभिषेकस्य वंदनायां सुभक्तयः । सिद्धचैत्यमहापंचगुरुशांतिजिनेशिनां
॥८६॥ जिनेंद्रप्रतिबिंबानां स्थिराणां वा चलात्मनां । प्रतिष्ठायां तु वा सिद्धशांतिभक्त्याह्वयद्वयं ॥८७॥ स्थिरार्हत्प्रतिमायां च च-
तुर्थे स्नपनाहनि । सिद्धभक्तिश्च चारित्रभक्तिरालोचनायुता ॥८८॥ चैत्यभक्तिर्महापंचगुरुभक्तिः श्रयं ततः । शांतिभक्ति-
र्विधातव्या विधिनाविधिहानये ॥८९॥ चलार्हत्प्रतिमायां च मुदा कार्यो बुधैः क्रमे । सिद्धचैत्यमहापंचगुरुशांतिसुभ-
क्तयः ॥९०॥ म [illegible] प्रदारूढमासांत्यार्चैः प्रवंद [illegible] सिद्धभक्तिं विधायाद्यैर्लोचं कार्योन्यसंयतैः ॥९१॥ सिद्धांतवदि

गाद्व्यलिंगिनः॥छिद्यासंगान्नसंसक्तास्त्रावाः पंडितमानिनः॥५०॥नरेंद्रमान्नपित्रोद्यादीक्षा विद्यादिदायिनः॥गुरवश्च त्रि
याहीनाः सर्वे पाषंडलिंगिनः॥५१॥रागिणो विरतो विश्वकुरदेवासेववर्द्धिनः॥एतत्संनामवंद्यायतो योग्याः शुद्धिकर्म
णो॥५२॥पार्श्वस्थाश्च कुशीलाद्धि संसक्तावधारिणः॥तथोपगतसंज्ञाश्च मृगचारित्रनामकाः॥५३॥एतं पंचैवं पार्श्व
स्थानवंद्याः संयतैः क्वचित्॥अमीषां लक्षणं किंचिन्निगद्याचारभुः वेंत्रच॥५४॥वसतिप्रतिबद्धा ये बकुमाहाः क्रमोर्गगाः॥सं
गोपकरणादीनां कारकाः शुद्धिदूरगाः॥५५॥इत्थं स्थाः संयतेभ्यो दुष्टोसंयतादिसेविनः॥अक्षिता स्सुकषायाश्च द्व्यलि
गधरा भुवि॥५६॥गुणास्माद्वक्वचिद्दादिभ्यः पार्श्वमिष्टं तियोगिनां॥तत्पार्श्वस्था जिनैः प्रोक्ताः स्तुतिनुत्यादिवर्जिताः॥५७॥
शीलं चैकुत्सितं येषां निंद्यमाचरणं सतां॥खला वा वाकुशीलास्ते प्रोक्ता धादिग्रस्तमानसाः॥५८॥व्रतशीलगुणादीनां ये वग्रा
:कराणलुंचिका कुशास्त्राः साधुसंघानां कुशीलास्त्वरिताः खलाः॥५९॥आसक्ता दुष्टधियो निंद्या असंयतगुणेषु ये सदाहारा
दिगृद्ध्या च विद्याद्यानिष्ककारिणः॥६०॥राजादिसेवनो मूर्खा मंत्रतंत्रादितत्पराः संसक्ताः स्वबुधैः प्रोक्ता हृतवेषाः खलं
पटाः॥६१॥विनष्टाः प्रगताः संज्ञाः सम्यग्ज्ञानादिजाः परा येषां ते लिंगिनोत्रोपगतसंज्ञा भवंति लोः॥६२॥जिनवाक्यमजा
नाना भ्रष्टाश्चारित्रवर्जिताः॥संसारिकसुखासक्ताः करणालसमानसाः॥६३॥मृगस्येव चरित्रं वा चरणं स्वच्छ्यानुविधेय

सद्भक्त्याचार्यलक्ष्मीःसैवाविदांवरः॥३५॥समासाद्यवर्णनेनक्रमेणप्रवर्त्तिनःसंतिनवर्तिस्थकथारःकायोत्सर्गःषडव
हिमं३६॥ज्ञानविज्ञानसंपन्नोमाहात्म्यज्ञोमहातपाः॥चिरप्रव्रजितोवाग्मीसिद्धांतांबुधिपारगः॥३७॥दांतेंद्रियोतिनिर्लोभो
धीरःस्वान्यमांतोदिविग्नोगंभीरःसर्वविद्धृदायुंजत्यांमृदुमानसः॥३८॥धर्मप्रभावनाशीलःक्षमादिगुणसागरः॥आचार्यपदवीः
योग्यःशिष्याणांगुरोरनुज्ञया॥३९॥श्रीसिद्धाचार्यलक्ष्मीविधायाचार्यपदंमहत्॥स्वहीनासंघसान्निध्येशांतिसक्तिंकरोतुया॥४०॥इ
मान्युक्ताःक्रियाःकार्याःसकलायोगिनिर्मुदा॥श्रावकैश्चयथायोग्यंजघन्यमध्यमोत्तमैः॥४१॥इत्यादिलक्षणोपेतुंकाररत्नत्रयवि
भूषिता॥निर्ममानिरहंकाराश्चनालस्याजितेंद्रियाः॥४२॥दीक्षयालघवोरक्षाविरागानिर्जरार्थिनः॥धर्मशीलाःसुसं
वेगाविचारचतुरानुवि॥४३॥इत्यादिगुणसंपन्नामुनयोयेत्रिवाप्यये॥आचार्यादिविशिष्टानांकुर्वंतुकृतिकर्मते॥४४
॥पंचकल्याणपूज्याहीअर्हंतस्त्रिजगन्नुताः॥सिद्धाःकर्मांगमुक्ताश्चयोग्याःसत्कृतिकर्मणां॥४५॥पंचाचारपरादक्षाःषट्त्रिं
शद्गुणभूषिताः॥विश्वोपकारकाश्चतुर्योआचार्याःसर्ववंदिताः॥४६॥रत्नत्रयमहाभूषाअंगपूर्वाब्धिपारगाः॥उपाध्यायामहांतो
येश्रुतपाठनतत्पराः॥४७॥प्रवर्तकाःस्वसंघानांयोगादिक्रमविधायिनः॥मर्यादारेशकायेयत्नविरास्थिरदीक्षिताः॥४८॥च
तुरःसंघगच्छाद्याःस्याल्लैवंतिस्तन्न्यातिविनयस्यमुनीनांचसर्वेषांकृतिकर्मणा॥४९॥त्रोधिलाचारिणांमंदसंव

चापतानित्रिकरणान्यत्रोच्यंतेकरणरोधने । अभ्यस्तास्तेत्रयोयोगानवभेदाभवंतिवै ॥६ आहारभयसंज्ञेसंज्ञे
मैथुनपरिग्रहे । चतुर्णादिसंज्ञानांचतुर्विरतयोत्रयाः ॥७ त्रियंतेमुनिभिस्ताभिश्चतुर्भिर्गुणितानवभेदाभवंति
शीलस्यषट्त्रिंशसंख्यकाःसतां ॥८ स्पर्शादिरसनघ्राणचक्षुःश्रोत्रनिवारणैः षट्त्रिंशगुणिताभेदाःस्युर
शीत्यधिकंशतं ॥९ पृथ्व्यप्तेजोमरुत्प्रत्येकानंतकायिकाभुवि । द्वित्रितुर्येंद्रियाःपंचाक्षाश्चेतिदशधांगिनः ॥१०
अमीषांरक्षणान्यत्रविधीयंतेमुनीश्वरैः । यत्नेनयानितानिस्युर्दशशीलानिधीमतां ॥११ दशभिर्गुणितंचैतैर्यु
क्तंह्यशीत्यधिकंशतं । अष्टादशशतान्युत्पद्यंतेशीलानियोगिनां ॥१२ उत्तमाद्याक्षमामार्दवंसार्द्धंचार्ज्जवोत्तमं । स
त्यंशौचंमहत्संयमस्तपस्त्यागऊर्जितः ॥१३ आकिंचन्योत्तमोब्रह्मचर्यंदशविधःपरः । एषधर्मोजगत्पूज्यःश्रम
णानांशिवप्रदः ॥१४ दशभिर्गुणितान्येभिरष्टादशशतानिच । अष्टादशसहस्राणिसंतिशीलानियोगिनां ॥१५
इत्यादिगणनाभिश्चजायंतेव्रतधारिणां । सुशीलानांयतीशानांशीलानिनिखिलान्यपि ॥१६ अष्टादशसहस्रप्र
माणान्युच्चानि । नाकिभिः निर्म्मलानीहत्रैलोक्यानंतशर्म्माकराणिवै ॥१७ शीलाभरणयुक्तांश्चत्रिजगच्छ्रीः
स्वयंमुदा । वृणोत्येस्पजिनश्रीश्चमुक्तिस्त्रीलोकतेमुदुं ॥१८ प्रकंपंतेसुरेशानांशीलेनंचासनानिभोः । किंकर

सौधर्मादिकं सर्वार्थसिद्ध्यंतं धर्मधीर्व्रजेत् ।। ७४ इति गणधरजातं पंडितांख्यं प्रयत्नान्नघमरणं सारं साधये
द्धैः स्वसिद्ध्यै सुरनरपतिसौख्यं प्राप्य मुक्त्यंगनासंगं यति परमयोगात्कृत्स्नकर्म्माणि हत्वा ।। ७५ यमवंतीह बुधाः प्रय
त्नमनसा स्वर्मुक्तिसंसिद्धये त्यक्त्वा सत्तपअर्जितं निरुपमं साद्धं समस्तैर्व्रतैः जन्मांते किल साधयंतु मरणं संस्पृ
तां रत्नं परं स्याद्येनात्र नृजन्मसद्व्रततपः सर्वार्थसिद्धिप्रदं ।। ७६ विश्वार्च्यो विश्ववंद्यः शिवसुखजननी धर्मर
त्नादिखानी सेव्या नित्यं मुनींद्रैः सकलविधिहरा चार्गला श्वभ्रगेहे सारा सोपानमाला सुरगृहगमने सद्गुण
ग्रामधात्री वंदित्वाराधना सा जिनवरपददाराधनादेवतां वै ।। ७७ इति भट्टारकश्री सकलकीर्त्तिविरचिते श्रीमू
लाचारप्रदीपकाख्ये महाग्रंथे प्रत्याख्यानसंस्तरवर्णनो नाम दशमोऽधिकारः ।। छ ।। १० ।। सर्वशीलगुणाधा
रान् विश्वातिशायभूषितान् वंदेऽर्हतः इहामुत्र त्रिजगच्छर्म्मकारकान् ।। १ अथ वक्ष्ये समासेन शीलानि सकला
न्यपि गुणांश्च निखिलान् युक्त्या संख्ययोत्तमयोगिनां ।। २ त्रियोगाः करणं त्रेधा चतुः संज्ञाः खपंच वै दशा पृथ्व्या
दिकायाश्च धर्म्माः क्षमादयो दश ।। ३ अन्योन्यं गुणिता एते योगाद्याः श्रुतकोविदैः अष्टादशसहस्राणि शीला
नि स्युर्महात्मनां ।। ४ मनोयोगो वचोयोगः काययोगः शुभाश्रितः योगानां यानि पापादिक्रियाऽप्रवर्त्तकानि

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust-Gangotri

[redacted] वरंचेतनूं॥५६ शीलेनाप्यत्रमर्त्त्यानांनिःशीलेनापिचेसतां।निःशीलवंपरित्यज्यशीलत्वेमरसंवरं॥५७
इत्यादिचिंतनध्यानैःकुर्वन्स्वमनःस्थिरं।ददातिजातुगंतुंनमनाक्लेश्यांतत्सन्निधिं॥५८ वदामोतिनिरीहोपिमहाबो
भक्तितोद्यमःउत्तमोमुक्तिमार्गस्यैयात्रांकुर्यादिमांभुवि॥५९ अर्हतांवीतमोहानामकायानांचयांगतिः।पंचमीत्रिजगत्साध्वी
सामेभवतुशर्मणे॥६० तीर्थेशासिद्धनिर्मोहयोगिनांयेपरागुणाः।अनंतज्ञानदृग्वीर्याद्यास्तेमेसंतुशिवाप्तये॥६१ रत्नत्र
ययुताबोधिःसमाधिःशुक्लपूर्वकः।यावद्यास्याम्यहंमोक्षंतावन्मेस्तुभवेभवे॥६२॥अमीभिर्दुर्द्धरांचारैःजन्तु
कर्म्मणांक्षयः।चतुर्गतिजदुःखानांमेचास्तुमुक्तिहेतवे॥६३॥जिननाथजगत्पूज्यदेहित्वंसन्मृतिंमम।अधु
नावद्गुणान्सर्वान्स्तुत्वाइतिचाशुभक्षयं॥६४ धर्म्यस्यवस्थांक्रमादाप्यपरमेष्ठ्याख्यंसत्पदान्।पंचैवात्रजपेद्वाचांसदै
कद्यादिसत्पदं॥६५ यदितान्नजपितुंयोगीसोसमर्थोगिरातदा।ध्यायेत्पंचनमस्कारांश्चेतसापरमेष्ठिनां॥६६ इत्यादि
सर्वयत्नेनध्यायन्जपन्पदोत्तमान्।कुर्वन्वास्वांसमनोध्यानंशृण्वन्निर्यापकास्यजान्॥६७ सारधर्म्माक्षरान्ध्या
नीनिःशल्योनिर्भयःसुधीः।ध्यानाभ्यांधर्म्मशुक्लाभ्यांत्यजेत्प्राणान्समाधिना॥६८ ततोसौशुद्धिमापन्नोहमिंद्रप
दमूर्जितं।नाकंसर्वार्थसिद्धिंवागच्छेत्सन्मृतिसाधनान्॥६९॥संन्यासोत्थसुधर्म्मेणसुदेवनरगतौसुखंमहत्त्रिभ

वपर्यंतं सुरेंद्राचक्रिभूतिजं ॥ ७० ॥ भुक्त्वा हित्वा स्वकर्म्माणि मितं तपसा यांति निर्वृतिं पंडिता मुनयः प्राप्य ह्यष्टौ सिद्धगुणान्
परान् ॥ ७१ ॥ जघन्याराधना येषां ते पि भुक्त्वा परं सुखं सप्ताष्टभवपर्यंतं द्विगतौ यांति निर्वृतिं ॥ ७२ ॥ इति ज्ञात्वा फलं सारं मरणस्यो
त्तमस्य च । साधयंतु विदो यत्नाच्छिवाय मरणोत्तमं ॥ ७३ ॥ यं सर्प्पविषाद्यैश्च वा उपसर्गैर्नृपादिजैः मरणं जायते स्वस्य स
देहं तदा सुधीः ॥ ७४ ॥ समासेन जगज्जंतून् क्षमयित्वा स्वमानसे । कृतकारितदोषादीन् विनिंद्य निंदनादिभिः ॥ ७५ ॥
भूत्वा सर्वत्र निःशल्यो निर्म्ममत्वं विधाय च । संन्यासं द्विविधं हृदं गृह्णाति शिवसिद्धये ॥ ७६ ॥ अस्मिन् देहे वधैका
ले यमे प्राणमोचनं । तदाहुंजन्मपर्यंतं प्रत्याख्यानं चतुर्विधं ॥ ७७ ॥ जीविष्यामि क्वचिद्दाहं पुण्येनोपद्रवात्पुरा
तः करिष्ये पारणं नूनं धर्म्मचारित्रसिद्धये ॥ ७८ ॥ यदि नीरं विनान्यं प्रत्याख्यानं मया दातुमिष्टं ति तदा समाधये स्वस्ये
दं प्रत्याख्यानमाचरेत् ॥ ७९ ॥ प्रत्याख्यामि विना नीरं चतुर्द्धाहारमामृतौ अंतर्बाह्योपधीन् सर्वान् सावद्यांस्त्रिविधे
न च ॥ ८० ॥ अथवा स्वस्य निश्चित्य मरणं प्रागतं तु वि प्रत्याख्यानमिति प्राहं दक्षैः सिद्धैश्चतुर्विधं ॥ ८१ ॥ यः कश्चि
दुपधिर्मेऽत्र बाह्यो वाभ्यंतरोऽशुभः । तं मां हारं शरीरं च यावज्जीवं त्यजाम्यहं ॥ ८२ ॥ एवं पि पूर्ववं सर्वान् धर्म्मध्या
नादिकान् परान् । त्वाहस्य साधयित्वाशु चतुराराधनाः पराः ॥ ८३ ॥ समाधिना वपुस्त्यक्त्वा संन्यासांकितधर्म्मतः ।

र्हस्तुर्थे च चत्वारः प्रणामा भ्रमणे स्तुताः ऐकैकस्मिन् बुधेर्ज्ञेया श्रावर्त्ता द्वादशैव हि ।।१३।। इत्थं यः सेकक[illegible]रः कृतिकर्मणः
साधवस्तं मनोवाक्कायसंशुद्धं यथायोग्यं लयस्त्वषितं ।।१४।। द्विविधस्थानसंयुक्तं महाती तं सुयोगिनः ।। दोषातिगं यथाजातं
कुर्वन्तु विनयादिभिः ।।१५।। दोषाश्चानादृतः स्तब्धः प्रविष्टः परिपीडितः ।। दोलायिताख्यदोषोऽकुशितः कच्छपरिंगितः ।।१६
।। मत्स्योद्वर्तो मनोदुष्टो वेदिकाबद्ध एव हि भयो विभ्यो विस्य दोषर्द्धिगौरवगौरवौ ।।१७।। स्तेनितः प्रतिनीताख्यः प्रदु
ष्टः स्तर्जितो सिधः ।। शब्दो हीलितदोषस्त्रिवलितः कुंचिताह्वयः ।।१८।। दृष्टो दृष्टास्तिधः संघकरमोचनसंज्ञकः । आलब्धाख्यो
ऽनालब्धो हीनतत्त्वरचूलिकः ।।१९।। मूकाख्यो दर्दुरो दोषस्तथा चुलुलिताख्यकः ।। वंदनायां इमे दोषास्त्याज्या द्वात्रिंशु
द्वे हि ।।२०।। आदरेण विनायश्चश्रैथिल्येन प्रमादिभिः ।। क्रियां तत्र क्रियाकर्म दोषः सो नादृताह्वयः ।।२१।। श्रुतविज्ञानग
र्वेण साहंताज्ञाय संयतैः । विधीयते क्रियाकर्मे यस्तब्धदोष एव सः ।।२२।। अत्यासन्नोत्रस्त्वेवायः पंचानां परमेष्ठिनां ।
क्रियाकर्मविधत्ते सप्रविष्टं दोषमाप्नुयात् ।।२३।। करजानुप्रदेशोर्यैः संस्पृश्यपरिपीड्य वा ।कुरोति वंदनं तस्यां दोषस्यात्परि
पीडितः ।।२४।। यः कृत्वांचलमौमानं सालामिवात्र वेदनां ।। संशयि वाथवा कुर्यात्सदोलायतदोषभाक् ।।२५।। स्ववांकुशमिवा
ग्रीयेल्लाटेंगुष्ठां म वंदयः ।। तस्य तद्वंदनेऽकुशमदोषोंकुशितनामकः ।।२६।। विधाय कलुपस्येव कुटिलोलेन वेष्टितं कुरुते वं

Mahesh [illegible] Digambar Jain [illegible], Nar[illegible] Varan[illegible]

स्मांथे संलग्नकं कृत्वारितोनं ॥८॥ अंभस्यामत्स्यवत्कटीभागोद्वर्तनं संविधाय यो वंदनां यो हि दोषोऽयं मत्स्योद्वर्तः स उच्यते स्यात् ।
दीक्षु होल्लसाहदाचार्यादीनां लक्षणायुतेन वा विधत्ते यः क्रियाकर्म समरतो दुष्टदोषभाक् ॥९॥ वेदिकाकारहस्तास्य
बद्धजानुद्वयं स्वयं वंदनाकरणं यस्य वेदिकाबद्धसंज्ञकः ॥१०॥ भयादिसप्तभीतानां यो लयत्रस्तो लयं न वा करोति वंदनं
तस्य भयं दोषोऽत्र जायते ॥११॥ परमार्थानभिज्ञस्य गुर्वादिभ्योऽत्र बिभ्यतः वंदनाकरणं यस्य संबिभ्यद्दोषोऽस्तु सप्रदः ॥१२॥ चातु
र्वर्ण्यसुसंघस्य लक्ष्मीकीर्त्यादिहेतवा वा वंदनां यो विधत्ते स ऋद्धिगौरवदोषवान् ॥१३॥ आविःकृत्य स्वमाहात्म्यमासना
द्यैः सुखाय वा कुर्याद्यो वंदनां तस्य दोषो गौरवसंज्ञकः ॥१४॥ चोरबुद्ध्या स्वगुर्वादीनां प्रच्छन्नं करोति यः वंदनां चोरय
न्त्यान्यथा तस्य स्तेनिताविधः ॥१५॥ प्रतिकूलो वृत्तयो भूत्वा देवगुर्वादियोगिनां वंदनां कुरुते तस्य प्रतिनीताह्वयो मलः ॥
१६॥ विधाय कलहाद्यन्यैः सहद्वेषं तथा मास्थाय । अक्षम्य वा वंदनां कुर्यात्स दुष्टदोषमाप्नुयात् ॥१७॥ अन्यान्यस्तर्जयन्
गुल्यां वा गुर्वादितर्जितः । भयेन वंदनां तस्य दोषः स्यात्तर्जितसंज्ञकः ॥१८॥ मौनं त्यक्त्वा स्तुवाणो यः क्रियाकर्म विनिष्ठया
करोति तस्य जायेत शब्ददोषोऽघकारकः ॥१९॥ कृत्वा परिभवं वाक्यैर्नाचार्यादिमहात्मनां । क्रियाकर्म विधत्ते यः स
स्याद्धीलितं दोष ॥ कृत्वा त्रिवलितं कट्यादौ ललाटेऽथवा त्रयः । विदधाति क्रियां तस्य दोषस्त्रिवलिताह्वयः ॥२

तं सम्यग्चारित्रं न वपुः पापकारिणः ॥६४॥ स्वच्छंदचारिणो जैनमार्गदूषणदायिनः । स्वस्कोवा व्योपर्तृ[illegible]श्चैकाकिनो बु
द्धिवर्जिताः ॥६५॥ दर्शनज्ञानचारित्रतपस्यां विनयात्कुलात् । हरीस्ताश्च पार्श्वस्थाः एते पंचैव डुर्लगाः ॥६६॥ छिद्रादि
ग्वेषिणो हेया गुणिभ्यो गि सतां सदा । अवंद्याः सर्वथा निद्या अयोग्याः कृतिकर्मणां ॥६७॥ एषां सर्वाविरतानां च जातु कार्या
न वंदना । विनयाद्या मरोशास्त्राविलासनीत्यादि निर्बुधैः ॥६८॥ अमीषां तु दृष्ट्वा नायकुर्वंति स्वकारणात् । विनयादि कुर्नि तेषां
का बाधिर्निश्चयः कथं ॥६९॥ यतः पलायते नूनं सम्यक्त्वं सद्गुणैः समं । ढौकते तत्क्षण मिथ्यात्वं नीचसंगानुरक्तः सतां ॥७०॥ म
त्वेति ज्ञात्वा कार्यो न तेषां संगोऽपकीर्तिकृत् । व्रतस्खलनकरो निंद्यः सद्भिः शास्त्रादिलालसैः ॥७१॥ पुष्पमालार्दनीयवसंपर्क
द्दूषिता भवेत् । अस्पृश्या नां च लोके हो मृतकस्य न संशयः ॥७२॥ तद्वन्महात्मनां संगान्नस्यतां यांति संयताः । नीचात्मनाः
मिहामुत्र निंद्यतां च परंपरा ॥७३॥ यथा पन्नादियोगेन सुगंधशीतलं जलं । तज्जनानां च संपर्कात्संयमं जायते तथा ॥
७४॥ तथा चोत्तमसंगान्नोत्तमो गीतं गुणैः समं । न वर्न्नीच प्रसंगेन नीचत्वं तद्गुणैः सह ॥७५॥ अचौराश्चौरसंस
र्गेण यथा चौरत्वं ख्याता साधुश्चासाधुसंसर्गात् साधुर्निंद्यो यथा तथा ॥७६॥ असाधुः प्रोच्यते साधुर्यथात्र साधुसेवया ॥
निर्गुणोऽपि नैर्ग्यालोकं तालीच गुणी सेवया ॥७७॥ किमत्र बहुनोक्तेन गुणानां दोषाणां च देहिनां संसर्गजनिता नूनं स्पसर्वो

म्बुध्यानं यान्यथा ॥७८॥ विज्ञायेत्थं कृतघ्नानां त्वं संगं मुक्त्वा गुणार्थिनः । क्वचित्संगं न कुत्रापि नीचानां कार्यकोटिषु ॥७९॥ म
हाव्रतसमित्याद्यैः कलितान् धर्मभूषितान् । बाह्यांतर्ग्रंथनिर्मुक्तान्युक्तान् सद्गुणसंपदा ॥८०॥ मुमुक्षून् श्रमणान्नि
त्यं ध्यानाध्ययनतत्परान् । वंदस्व परया भक्त्या त्वं मेधाविन् शिवाप्तये ॥८१॥ सम्यग्दृग्ज्ञानचारित्रतपोविनयभूषणै
ः भूषितान् निर्ममान्नित्यं सर्वत्रांगादिवस्तुषु ॥८२॥ सतां गुणधराणां च ये दक्षा गुणवादिनः । आत्मध्यानरतास्तेत्र वंदनी
या न चापरः ॥८३॥ केनचिद्धेतुना व्याकुलचित्ता मुनयोप्यहो । प्रमत्ता निद्रिताः सुप्ता विकथादिरता ह्याया ॥८४॥ आहारं यद्विकु
र्वाणा नीहारं वा पराङ्मुखाः । नार्च्याः सन्तो नमस्कार्या ध्यानाध्ययनवर्जिताः ॥८५॥ पर्यंकाद्यासनस्था ये स्थलध्यानपरायणाः । गुरवः शां
तरूपाः शुद्धा आचार्यादयोखिलाः ॥८६॥ तस्थुः स्वस्थांतरे स्थित्वा हस्तमात्रे मुमुक्षवः । प्रतिलेख्य धरापादगुह्यादीन् प्रवं
दनां ॥८७॥ एवं स्थः कर्तुमिच्छाम इति विज्ञाप्य संयताः । कुर्वंतु वंदनां तेषां कृतिकर्माणि मुक्तये ॥८८॥ मायागर्वादिहीनैस्तैः स्व
छंदावैरनुवृत्तैः । जनयद्भिः सुसंवेगं कृतिकर्मविधायिनां ॥८९॥ आचार्याद्यैर्जगद्वंद्यैस्तैर्योग्यमधुरोक्तिभिः । वंदनाः प्र
त्यर्पयंतव्या स्वान्यरयाः शुभकारिणी ॥९०॥ प्राप्ते चालोचनाकाले स्वापराधे सुसंयतैः । गुरूणां वंदना कार्या स्वाध्याया
वश्यकादिषु ॥९१॥ एकस्मिंस्तनूत्सर्गेष्वस्तौ द्वे अवनती द्वयक । आवर्त्ता द्वादश स्युश्च शिरोनतिचतुष्टयं वा ॥९२॥ चै

॥२०॥ एतद्भक्तिद्वयं मुक्त्वा शेषाः षट्कृत्यपराः । प्रतिक्रमणाद्यासुकर्तव्यो दोषहानये ॥२१॥ सद्दीक्षाग्रहणे लोचे सिद्धयो-
गसमाकृत्यां भक्तीतो चावसाने च सिद्धभक्तिर्विसर्गदा ॥२२॥ श्रीसिद्धयोगभक्तीकृत्वा प्रत्याख्यानमर्जितं । सद्दीक्षाचार्यभक्ति-
स्तो कर्तव्या पारणाहनि ॥२३॥ सिद्धभक्तिं विधायादौ प्रत्याख्यानं विमोचयेत् । मध्याह्ने संघमीदोत्गटहैंगस्थितैर्यथाविधि ॥२
४॥ श्रीकृताचार्यभक्तीविधायस्वाध्यायकं जिनः । ग्राह्यो निष्ठापने तस्य श्रुतभक्तिरेव सर्वतो ॥२५॥ कायोत्सर्गमध्याह्ने क्रि-
यायां मुनिसत्तमैः । सिद्धश्रीचैत्यसंघं च गुरुश्रीशांतिभक्तयः ॥२६॥ प्रत्याख्यानेष्टमंगलगोचरसमाधकत्यां महासिद्धभ-
योगभक्तीकृत्वा चैत्यविधं ॥२७॥ प्रत्याख्यानं ग्रहीत्वैकोपवासादिकगोचरं । आचार्यशांतिभक्तीयौ तस्य कुर्वंतु योगिनः ॥२८॥
ग्रहणे रात्रियोगस्य मोचने चैव सुयोगिनः । योगभक्तिं प्रकुर्वंतु पापाश्रवनिरोधिनीं ॥२९॥ योगस्य ग्रहणे वर्षाकाले नि-
ष्ठापने तथा । श्रीसिद्धयोगभक्तीद्वे ग्राह्यो योगकृज्जिनैः ॥३०॥ चतुर्दिक्षु चैत्यस्तोनुचैत्यभक्तयं एवं हि । ततो भक्तिद्वयं पं-
चगुरूणां त्वाकुर्यं परं ॥३१॥ सिद्धांतवाचनायाग्रहणे सिद्धश्रुतानिधा । भक्तीकृत्वा पुनर्देवाः श्रुताचार्योक्तये परं ॥३२॥
स्वाध्याये किल गृह्णन्त्वने स्य निष्ठापने यमी । श्रुतश्रीशांतिभक्तीच कराले कुलक्रमात् ॥३३॥ सिद्धांतार्थाधिकाराणां
समाप्तौ मानं स्तवाः । एकैकं सत्तनुत्सर्गं मुदा कुर्वंतु संयताः ॥३४॥ तेषां मध्याधिकाराणां कृत्वा तन्नर्षिदेशश्चादौः

त्रसद्योगाचार्यश्रीशांतिभक्तयः॥१३॥ सिद्धांतोत्तरसद्योगाद्युत्तरः सिद्धपूर्विका। श्रुतचारित्रसद्योगाचार्यश्रीशांतिभक्त
यः॥१४॥ इमा अष्टौ क्रिया कार्या शिष्यैर्वापरसंयतैः। शरीरस्य निषद्यास्थानस्याशुभकारणः॥१५॥ ग्रंथसंश्रुतपंचम्यां भ
क्तीं सिद्धश्रुतभक्त्या श्रीश्रुताचार्यभक्ती कृत्वा स्वाध्यायकृज्जिनः॥१६॥ आरस्वाध्याये सत्राणि पश्चिमं तु बुधैर्मतं। निष्ठा
प्य श्रुतभक्त्यांते शांतिभक्तिं विधीयते॥१७॥ संन्यासारंभकाले भक्ती सिद्धश्रुतसंज्ञिके। कृत्वारुहीतसंन्यासः संविग्नभक्तितमा
नसः॥१८॥ श्रुताचार्यविधेर्भक्ती दत्वा स्वाध्यायमंस्तुतं गृहीत्वा श्रुतभक्त्या लघुश्रुत्या निष्ठापयन्मुदा॥१९॥ स्वाध्याय ग्रहणे हि
यः संन्यासस्थमस्य मुनेः। महाश्रुतमहाचार्यमहाश्रुतास्वभक्तयः॥२०॥ सप्रतिक्रमणे कार्या त्रिकालगोचरेऽन्वहं॥
सिद्धभक्तिस्ततो भक्तिः प्रतिक्रमणसंज्ञिका॥२१॥ निष्ठितः करणाद्धूतवीरभक्तिश्च संयतैः। चतुर्विंशतितीर्थंकरभक्ति
र्मलहानये॥२२॥ पाक्षिकाख्ये च चातुर्मासिकसंज्ञेऽघघातके। सप्रतिक्रमणे सारे सांवत्सरिकनामनि॥ आदौ श्री
सिद्धचारित्रप्रतिक्रमणभक्तयः। श्रीनिष्ठितकरणादिवीरभक्तिसमाह्वया॥२३॥ चतुर्विंशतितीर्थंकरभक्तिः सुखदायि
नी। चारित्रालोचनाचार्यभक्तिश्चारित्रशुद्धिदा॥२४॥ बृहदालोचनाचार्यभक्तिर्मलविनाशिनी॥ क्षुल्लकालोचनाचार्य
भक्तिः शुद्धिकरा तिसः॥२५॥ चारित्रालोचनाचार्यभक्तिर्भक्तिविधायिनी। बृहदालोचनाचार्यभक्तिर्दोषापहारिणी॥

[illegible] Digambar Jain Instit[illegible], Var[illegible]

वेंद्रकृतिकर्माणि सर्वाणि निर्जरायै स्युः॥६२॥ दान् सुरजिनपतीनां विश्वसंपत्तिखानिं वरपदजननीं वा सद्गुणारामवृष्टिं श्रे
न्तसुखनिधिं सद्धर्मनां धर्म्मिमान्याः प्रलजन्त्रिशिवेकामाः सर्वदोषैः पदाप्ये॥३॥ आतीर्थेशान् धर्म्ममूलान् त्रिभुवनपतिलिं
स्स्यमानान् क्रियैर्ध्यानं सिद्धानंतान्निगान् सद्गुणाकलितान् ज्ञानदेहानंदेहान् सूरीनाचारदक्षान् स्वपरहितक
रान् पाठकान् ज्ञानवार्द्धीन् साधून् सर्वान् विमलतरगुणजलधीन् संस्तुवे त[illegible]द्गुणाप्त्यै॥६२॥ इति भट्टारकश्रीसकल
कीर्त्तिविरचिते श्रीमूलाचारप्रदीपकाख्ये महाग्रंथे मूलगुणव्यावर्णने पंचेंद्रियरोधसामायिकस्तववंदनावर्णनो
नो नाम तृतीयोऽधिकारः॥ ॥३॥ ॥दुर्भावरूपककर्त्तारोऽप्ययं पंचपरमेष्ठिनः। गुणानामंबुधय स्तेषां वंदे श्रीस्तद्गुणाप्तये
॥१॥ अथ वक्ष्ये समासेन व्रतरत्नमलापहं। प्रतिक्रमणनिर्युक्तिं स्वान्येषां मुक्तिकृद्यां॥२॥ द्रव्यक्षेत्रादिकैर्दोषैः कृतोऽपराध
शोधनं। स्वनिंदागर्हणाभ्यां यत् क्रियते तन्मुमुक्षुभिः॥३॥ मनोवाक्काययोगैश्च कृतकारितमाननैः। व्रतातिक्रमणं प्रा
क्कृतदोषापहं च तत्॥४॥ नामस्थापनाद्रव्यक्षेत्रकालान्निजाश्रितः। भावौ मी षड् निरूपाः स्युः प्रतिक्रमणस्य सुः॥५॥
शुभाशुभलादिनामोद्येर्जातातीचारशोधनं। निंदाद्यैर्यत्सतां नाम प्रतिक्रमणमेव तत्॥६॥ मनोज्ञेतरमूर्तिस्थापनाजाताद्य
[illegible]हिवर्जनं। आगमे यत्स्थापनाख्यं तत्प्रतिक्रमणमूर्जितं॥७॥ सावद्यद्रव्यसेवाया उत्पन्नदोषवारणं। [illegible]ध्यायं संतो द्र

स्तौ स्यां स्वशिरः स्पर्शं निजानुमध्ये विधाय वा॥ यः करोति क्रियाकर्म्म तस्य दोषो त्र कंचितः॥२२॥ [illegible] द्योस्वदृष्टोस्व
: सम्यक्करोति वंदनां। नान्यथा वा दिशः पश्यन् दृष्टदोषो त्र तस्य वै॥२३॥ प कादृष्टिपथं यो त्र आचार्यादीनां च वंदनां। क
रोति प्रतिलख्यांगं स्प मिं सा दृष्टदोषलाक्॥२४॥ संघस्य करदानार्थे वा संघस्य क्रिवांछया। क्रियते य क्रियाकर्म्म तं संघकरः
माचनं॥२५॥ लब्ध्वोपकरणादिं यः सानंदः सर्ववंदनां। कुरुते नान्यथा तस्य लब्धदोषः प्रजायते॥२६॥ यो ग्राह्योपकरणं लिप्स्य
दमं त्रैः निंधियामुनिः विधत्ते वंदनां तस्य दोषो नालब्धसंज्ञकः॥२७॥ ग्रंथार्थकालहीनां सत्पंरिणामं विवर्जितो। नरनां लिं वंदनं
तस्य हीनदोषो स्तु लोनावत्॥२८॥ वंदनां स्तोककालेन निर्वर्त्य कार्यसिद्धये। वंदनाचूलिकां तस्यालोचनादिकस्य वै
॥२९॥ कालेन महता कृत्वा निर्वर्त्तनं करोति यः। वंदनां स्याच्च तस्योत्तरचूलिकाख्यो मलः॥३०॥ मूकवन्मुखमध्ये यो वंद
नां वितनोति वा। कुर्वन् हस्तादि हुंकारसंज्ञां स मूकदोषवान्॥३१॥ स्वशब्दैर्नाशिस्यन्यान् परान् शब्दान् दुष्टकलेन वा वंदनां कु
रुते तस्य दोषो दर्दुरनामकः॥३२॥ स्थित्वैकस्मिन् प्रदेशाये: सर्वेषां वंदनां स्वजत् दोषश्चुलितनामस्य पंचमादिस्वरेण
वा॥३३॥ एते दोषाः सदा त्याज्याः कृतिकर्ममलप्रदाः। द्वात्रिंशत्सर्वयत्नेन षडावश्यककृत्ये॥३४॥ अमीषां कंन चिद्दोषा
समं कृतिकर्म च। कुर्वन् सर्वे स्वनिर्जराभागी जायते नायतिं॥३५॥ मत्वेत्य [illegible] दोषान् सम्यक् कृत्वा सुसंयताः॥ कृ

Sarvesh Vanshi Dharmarth Trust Institute, Malaria, Varanasi

त्वे गपस्तुदसावाश्रितो मुनिः॥ अनेनेमानसो धीमान् स्वनिंदागर्हणादिना कृ॥४९॥ प्रतिक्रमणसं...णां विधायेशुद्धि
मुक्त्वेगां व्रतानां तत्फलं नोष्टलेऽलूते शाश्वतं पदं॥५०॥ मत्वेति धीमतां नित्यं निंदागर्हादिपूर्वकं प्रतिक्रमणमालोचनं कार्यं व्रत
शुद्धये॥५१॥ स प्रतिक्रमणाधर्म्मो महानेरनेत्रयात्मकः। शिष्याणां मुक्तिकर्त्तासीन्नाद्येयवीरनाथयोः॥५२॥ न त्वां मध्य जिन
शानां शिष्याणां च समारतः। कश्चिद्यस्मिन् व्रते हाषो जायते तत्स्य शुद्धये॥५३॥ तावन्मात्रं स्वतंत्रास्तां के प्रतिक्रमणं हि ता
न चेसर्वयत्नांस्तस्कं निःप्रमादा महाधियः॥५४॥ आदितीर्थकृतः शिष्याः स्वलावाहेजुबुद्धयः। तस्मात्तेषां मनी चारा स्वेयु
वेह वो व्रते॥५५॥ श्रीवर्द्धमानतीर्थेशशिष्यास्तु वक्रधियः स्मृताः। कालदोषेण तेषां स्यादतीचारव्रजो व्रते॥५६॥ तस्मादति
क्रमं तेऽत्र दुःस्वप्नयोगाचरादिकं। जातः स्वल्पो महान् चात्र तस्य शुद्ध्यै स्वशंकिताः॥५७॥ उच्चारयंति सर्वं स्तान् प्रतिक्रमण
दंडकान्। त्रिकालं नियमेनैव व्रतशुद्धिं विधायिनः॥५८॥ विज्ञायेति व्रतादीनां शुद्ध्यर्थं कर्महानये। कर्त्तव्यं यत्नतो
दक्षैः प्रतिक्रमणमंजसा॥५९॥ यतः कश्चिद्व्रतादा दोषादिनिराक्रियते बुधैः। सुप्रतिक्रमणेनैव कश्चिदालोचनादिभिः॥
६०॥ तस्माच्छुद्धितयं नित्यं विधेयं विधिपूर्वकं। सर्वदोषापहं यत्नात् व्रतशुद्धिविधायिनि॥६१॥ यतः सर्वे गुणाः सार्द्धं समस्ता व्र
तपंक्तयः। वर्द्धंते ज्ञानयोगाद्याः सर्वे निर्म्मलाः सूक्ष्मतद्व्यारा॥६२॥ चित्तशुद्धिश्च जायते तैः तया ध्यानं शिवप्रदं तेन कर्मविनाश

श्वानं लोक्यमिष्टेति मतं॥५३॥ प्रमादाद्यैश्च यद्भावैः मचीनेनेनसांमलं॥ तन्मलं धीःश्रेयस्कृद्यो प्रतिक्रमणं दिका॥५४॥ हे पि
मेलीमसं तत्स्वमर्थं स्यात्तत्रापोरिवलीदीरुचनिः फलादापापाश्रवाज्जन्मरनिरर्थकं॥५५॥ मुखं त्यौलोचनायुक्तं सप्रतिक्रम
लं विदः॥ कुर्वैत्रुसर्वं यत्नं नित्यं युक्ताघ्निवाभय॥५६॥ सर्वेषां व्रतगुप्तियोगसंमितीनां शुद्धिहेतुं परमं नातीतगुणामंनांव
त्रिवदं दोषायदं निर्मलं पापघ्नमुनयः कलंकहंतकं यन्नाक्तुरूधं सदाख्यानः॥ ऊङ्किकरं प्रतिक्रमणं नाम [illegible] कं मुक्तये
॥५७॥ प्रतिक्रमणनिर्युक्तिमिमां मुक्त्वा समासतः॥ सप्रत्याख्याननिर्युक्तिं प्रवक्ष्यामि ततःस्फुलां॥५८॥ अयोग्यानां स्वयोग्यानां
वस्तूनां तेषु संथवा य निराकरणं यन्नाक्रियाते नियमेन च॥५९॥ नामादिषड्विधानां वा कर्मसंवरहेतवां ज्ञाता
नागतानां तत्प्रत्याख्यानं मतं जिनैः॥६०॥ नामोथ स्थापना द्रव्यं क्षेत्रं कालोऽस्तु नाश्रितः॥ भावश्चेत्यत्र तिष्ठूपः प्रत्याख्यानेपि पु
षड्विधः॥६१॥ पापरागादिहेतू निःक्रूराक्षुलान्यनेकशः॥ नामानि बुधनिंद्यानि स्वान्यन्यानि दोषदानि च॥६२॥ जातुचिद्येत्रनो
च्चं ततोस्याद्येः सूपरादिभिः॥ नियामनेव तन्नामप्रत्याख्यानं स्मृतं बुधैः॥६३॥ मिथ्यादेवादिमूर्तीनां स्वनीनां संकलिनसा
मिथ्यात्वहेतुर्नां वीक्षणं नियमोत्रयः॥६४॥ कुनाद्यैर्वासरागाणां क्रूराणां गृहस्थं तेनित्रां पापलीतेश्चतत्स्थापनाप्रत्या
ख्यानमं श्रुतं॥६५॥ कर्मबंधकरं द्रव्यं शुद्धं वा तेपसंखिलं॥ खनजोउतांलाकुकंला जितंवानं चांपु [illegible] ॥६६॥ मनसा भी

प्रतिक्रमणमेवतत् ॥८॥ सरागहेत्वकालोत्थातीचारपरिहापने । निंदाद्यैर्यः सदा कृत्वा प्रतिक्रमणमेवतत् ॥९॥ रजनीदिनवेला
दिकालजव्रतस्यापतः । निवृत्तिर्योरूदाकालप्रतिक्रमणमेवतत् ॥१०॥ रागद्वेषाश्रितादूतावाज्ञातस्यातिक्रमस्य या । विरतिः क्रि
यते सा च प्रतिक्रमणमेवतत् ॥११॥ एतैः षड्विधनिक्षेपैः सर्वेषां स्वव्रतात्मनां । कृतानां कृत्स्नदोषाणां निराकरणमूर्जितं ॥१२
॥ कृदाचैव पुषावाचां निरसनेत्रे दैवसिः । क्रियते मुनिभिर्यत्तत्प्रतिक्रमणमद्भुतं ॥१३॥ ऐकं दैवसिकं रात्रिकमैर्यापथसंज्ञकं
। पाक्षिकं नाम चातुर्मासिकं दोषक्षयंकरं ॥१४॥ सांवत्सरिकमेवोत्तमार्थं संन्याससंभवं । सप्तधेति जिनैः प्रोक्तं प्रतिक्रम
णमुत्तमं ॥१५॥ प्रतिक्रामकआम्नायः प्रतिक्रमणमेवयत् । यत्प्रतिक्रमितव्यं तत्त्रेयं सर्वं बुधैर्धुना ॥१६॥ मुमुक्षुर्येनचारी यः
पापभीतो महाव्रती । मनोवाक्कायसंशुद्ध्या निंदागर्हादितत्परः ॥१७॥ द्रव्यैर्नानाविधैः क्षेत्रैः कालैर्भावैर्व्रतात्मनां । अतीचा
रागतस्याशु संनिराकरणोद्यतः ॥१८॥ निर्मायो निरहंकारो व्रतशुद्धिसमीहकः । स प्रतिक्रामको ज्ञेयन्नाम्ना मुनिपुंगव
ः॥१९॥ सर्वेषां कृतदोषाणां यन्निराकरणं त्रिधा । पश्चात्तापकृतोच्चारैस्तत्प्रतिक्रमणं स्मृतं ॥२०॥ सचित्ताचित्तमिश्रं यत्त्रिधा
द्रव्यमेतत्कधा वा प्रतिक्रमितव्यं तत्सर्वं तद्दोषहापने ॥२१॥ सोधादिरम्यक्षेत्रं च कालो दिननिशादिकः । यः प्रतिक्रमितव्यः स
तज्ज्ञातीचारबाधतः ॥२२॥ कालेकाले सवाभित्यं योगिभिर्व्रतशुद्धये तैः प्रतिक्रमितव्यं स्वदोषहान्यै च मुक्तये ॥२३॥ राग

गर्हणीयो निंदितो वा मिथ्या वासियमोदितः कषायवेकुलायः प्रतिक्रमितव्य एव सः ॥२४॥ मिथ्यात्वपंचपापानां सर्वेषां संयम
कस्य च । कषायाणां च सर्वेषां योगानामशुभात्मनां ॥२५॥ प्रयत्नेन विधातव्यं प्रतिक्रमणमंजसा । तज्ज्ञ तत्रत्तदोषावि निराकरः
ण शुद्धिभिः ॥२६॥ सिद्धलक्ष्म्यादिकं ऊवासन्मास्यांगधरादिकान् कृतांजलिपुटः स्पष्टं मायामानौ विहाय च ॥२७॥ शिष्यो व्रत
विशुद्ध्यर्थं गुरुं विज्ञानशालिनो आलोचाय समस्तान् व्रतातीचारान् युक्त्या ह्वान् ॥२८॥ आद्यं दैवसिकं रात्रिकं मेर्यापथन
मकं पाक्षिकं चापि चातुर्मासिकं व्रतम लापहं ॥२९॥ सांवत्सरिकनामोत्तमार्थं चानशनो [illegible] ह्वं सप्तलदमित्तिपाक्षिके सतामि
त्तां च नलिने: ॥३०॥ यत्किंचिद्धृतं कर्म्म कारितं चानुमोदितं वपुषा मनसा वाचा व्रतातीचारगोचरं ॥३१॥ संकटं संघलोक
नां प्रतक्रं वाज्ञामारजं तत्सर्वं बालवत् पापं निष्कास्यालोचयत्यधीः ॥३२॥ यस्मिन् क्षेत्रे च काले दोष्यलावाश्रयेण ये [illegible]तो
व्रतातीचारा मायां त्यक्त्वा तदेवं सः ॥३३॥ निहंतव्यः प्रयत्नेन निंदागर्हाश्च चांदिभिः गुर्वादिसाक्षिकं दत्तं व्रतस्यातिरिपु वान्छि
तः ॥३४॥ मनसा निंदनं स्वस्य गर्हणं गुरुसाक्षिकं पश्चात्तापजं वाक नयर्दृक्षपातनादिचा ॥३५॥ क्रियते मुक्तिमार्गस्थैः सतिद्ध
तांद्यतिक्रमेः प्रतिक्रमणं लावा स्वांतदंतः शुद्धिकारणं ॥३६॥ यः प्रतिक्रमणं सर्वं द्वयस्त ते करोति वा स्वल्पणो ति संत्रमात्रणं नि
आगदोदिहरण ॥३७॥ परमार्थातिगा स्पष्टशुद्धिर्ने जायते मनाक् ॥ व्रतानां नेव दोषाणां हानिर्नि निर्जरां [illegible] ॥३८॥ यंतः [illegible]

नतं॥६१॥ आते: स्वाध्यायसंघस्यैर्यदि शक्तिः सेविष्यते उपवासं करिष्यामि नेत्कोटिसहितं मतं॥६२॥ अवश्यं प्रदिष्टेनैव्य
पक्षमासादिदिवसे चरं। उपवासादिकं तस्य प्रत्याख्यानं मखंडितं॥६३॥ सर्वदा नैकतत्वरं तं नावल्याद्यनेकधा विधानेकरणीय
क्षुधासाकारमेतत्॥६४॥ निजेच्छयोपवासादिकरणीयविधिं विना। प्रत्याख्यानमनाकारं कथ्यते तत्र पण्डितैः॥६५॥
यत्र षष्ठाष्टमपक्षैकमासादिविषयं चरं। करणं चोपवासादेः परिमाणगतं हितं॥६६॥ चतुर्विधाखिलाहारवर्जनं यं
विधीयते। यावज्जीवं स्वसंन्यासे परिशेषं तदुच्यते॥६७॥ मार्गेऽटव्यां जिनधामादिगमनानां प्रतिज्ञया। क्रियते यत्रोपवासादि
यत्र तद्ध्वगतं स्मृतं॥६८॥ उपसर्गनिमित्ते च जाते सति विधीयते। उपवासादिकं यत्र प्रत्याख्यानं सहेतुकं॥६९॥ प्रत्याख्यान
विधेः सारान्दशैतान्निमान्सदा। भावानानानयाबुद्ध्या धीचरस्तु तपोधनाः॥७०॥ अशनं पानकं खाद्यं स्वाद्यं सर्वं चतु
र्विधं। आहारं त्रिविधं द्रव्यं सचित्ताचित्तमिश्रकं॥७१॥ उपधिः श्रमणायोग्यः क्षेत्रकालादयोऽखिलाः॥ त्याज्यमन्यतरं वस्तु प्र
त्याख्यातव्यमंजसा॥७२॥ द्रव्यमिश्रितपानेनोपवासो याति खंडनां। सचित्तेन जलेनापि तं याग्यं तस्मात्त्यजेद्बुधः॥७३॥ रोगोष्ण
कालदाहाद्यैर्यदि त्यक्तुं न शक्यते नीरं षष्ठाष्टमादौ नैकैकं ग्राह्यं विचक्षणैः॥७४॥ पारणाह्नि जातासु रोगक्लेशादि
कादिषु। पारणांतेपि नैवोद्यं लाजनानं तत्र जलं॥७५॥ आद्यं विनयसंशुद्धं स्यादनुभाषासमाक्षयं प्रतिपालनसंशुद्धं

नुमंतव्यमेवं यो नियमो वरः। मुनीश्वरैर्गृहीतं तत्प्रत्याख्यानं तदिहोदितं॥६८॥ रागवांकुल्यकर्त्तॄणां संयमप्रवर्त्तिनां॥सु-
खिनां नाविटस्थानाद्यैः सर्वदोषविधायिनां॥ छत्राणां दुष्टमिथ्यादृग्गल्लतानां परिहापनं। नियमाद्यैः सतां क्षेत्रप्रत्याख्यानं तदु-
च्यते॥६९॥ यच्चतुर्विधाहारादिग्रासकालस्य वर्जनं। असंयमादिहेतोः कालप्रत्याख्यानमेव तत्॥७०॥ मिथ्यात्वासंयमाना-
प्रमादानां चतुस्त्रिंशल्लमनां। कषायवेदहास्यादीनां सर्वेषां जितेंद्रियैः॥७१॥ सर्वथास्तु दृढभावेन त्यजनं क्रियतेऽत्र यत् इह नियमाद्यै-
श्च यस्तद्भावप्रत्याख्यानं तदुत्तमं॥७२॥ एतेषां षड्विधानां पापाये निराकृते। षड्विधं स्मृतं प्रत्याख्यानं विधानज्ञैः सूत्रे संक्षेपमाम्नाये॥७३॥ प्र-
त्याख्यापकस्त्वात्मात्रयः प्रत्याख्यानमेवयत्। प्रत्याख्यातव्यमन्यद्धि तेषां विस्तरं ब्रुवे॥७४॥ श्रीगुरोर्जिनदेवस्याज्ञयाचैव
पापालकः। मूलोत्तरगुणान् सर्वान् निर्मलीकर्तुमुद्यतः॥७५॥ जिनसूत्रानुचारी यो दोषागमनभीतिकृत्। तपोधी-
जितकामोऽसौ प्रत्याख्यापको महान्॥७६॥ अशनादिपरित्यागः प्रत्याख्यानमनेकधा। मूलोत्तरगुणस्योद्यद्दोषाधानाग-
नादिवा॥७७॥ अनागतमतिक्रांतं कोटीसहितसंज्ञकं। अखंडितं च साकारमनाकारसमाह्वयं॥७८॥ परिमाणगतं ना-
मापरिशेषाभिधानकं। तथाध्वागतसंज्ञं च प्रत्याख्यानं सहेतुकं॥७९॥ कर्त्तव्यमुपवासादि चतुर्दश्यादिकेऽत्र यः क्रियते
त्रयोदश्यादावनागतं समुदितं तत्॥८०॥ विधेयमुपवासादि चतुर्दश्यादिके च यत्। ततः प्रतिपदादौ क्रियते तदतिक्रांतमेव

ऽङ्कः पंचाक्षैः मृगगणं भक्ष्यतां पापी चेष्टस्वरूपात्स्व मतो भक्तं संराधयतो ॥६४॥ सामायिकमहो भव्य संसारी रोगकीलनं ध्रु
वौ गुरुस्थ साक्षान्नो कर्मारिरक्षणे नत्वापमं ॥६५॥ सामायिकसुधापानं ये कुर्वंति निरंतरं सुखिनस्ते भवंति स्युर्जन्म
मृत्युविषातिगाः ॥६६॥ संचीयते परं धर्मं स्वर्गमुक्तिवशीकरं सुखंडं चंडश्री यांति पापं सामायिकोन्नचेतसां ॥६७॥
मुक्तिस्त्री स्वयमागत्य सक्तास्ता सामायिकात्मकः ॥ ध्यानं त्वां हाश्रियां साहं कांकया व्याधितो ॥६८॥ सामायिकेनसं
गारं हिंसादिपंचपापनकानुहत्वा पाज्यं परं धर्मं यांति स्वर्गं चापवरं ॥६९॥ द्रव्यसामायिकेनात्रैव त्यक्त्वा जिनेंद्र
रूपधृत्वा महातपः सुराश्चापि ऊर्ध्वग्रैवेयकं व्रजेत् ॥७०॥ बक्ता रत्नौघवं पापं दृष्टिपिंडा यत्नात्महान् ॥ सुखं सामायिके नैव
निर्दयांगहिंसा नेवां ॥७१॥ हि सकर्मो दिमच्छस्त्री नरति लोनुसंयमं गृहिवांधानं मौलं व पापचक्रं कर्मवनी नलं ॥७२॥
॥घटिकाद्वयमात्रेण द्वाभ्याणा तिचक्रहरवं साहं देवाधि तेषु विघ्न पापानंतचक्रेष्टयं ॥७३॥ वक्तु नौकुनं किंसाध्यैर्न किंचि
द्वविसिद्धये सामायिकेन साहस्रं प्रविघ्नं तथा योगिनां क्वचित् ॥७४॥ ज्ञात्वेति तोत्स्यांत्रे माहात्म्यं मुक्त्वा यं बुधसत्तमाः त्याग
शुद्धं विधाय यत्नात्तिलक्षां गंधरातलं ॥७५॥ स्वहस्तो कयं लीकु त्यक्त्वाकालकालत्रिवाप्रयांक वैचे सर्वदा यत्नात्कुरु
सामायिकं परं ॥७६॥ अखिलगुणसमुद्रं मुक्तिसौधाग्रमार्गं निरुपमसुखक्षेत्रं धर्मबीजं विशुद्धं [illegible] रितनिर्मि रत्नात्तु

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Narja, Varanasi

धीधेनाः कर्म्मदांत्यै कुरुते हर यस्तु आस्तु ह सामायिकं सो ॥७७॥ इमां सामायिकस्योक्तो निर्युक्तिं प्राप्य वै सम-
स्यनंतलो वृद्धो निर्युक्तिं संस्तवस्य च ॥७८॥ चतुर्विंशतितीर्थेशां जिनगस्वामिनां च यत् । साथै र्नामादिभिः षड्भिः स-
द्भेर्लोकोत्तमैर्गुणैः ॥७९॥ स्तवनं क्रियते दक्षैः प्रणामं भक्तिपूर्वकं । लावांछनं महाध्यानं संस्तवः शिवशर्म्मदः ॥
८०॥ सन्नामस्थापना द्रव्यक्षेत्रकालो जिनोद्भवः । भावस्तथेति निक्षेपः स्तवस्य षड्विधः स्मृतः ॥८१॥ तीर्थेशां नाममात्रो-
च्चारणं नं च सतां द्रुतं । विघ्नजालानि पापानि प्रक्षीयंते रुजादयः ॥८२॥ जायते च परं पुण्यं जिनचक्र्यादिभूतिदं । धर्म्मा-
र्थाख्यं सिद्धपीठोकं तं त्रिजगच्छ्रियः ॥८३॥ इत्यादि नाममहात्म्यवर्ण्णनैर्यो विधीयते । स्तुतिर्वा नामभिश्चाष्टाग्रसहस्र-
प्रमाणकैः ॥८४॥ वर्त्तमानचतुर्विंशतितीर्थेश्वरनामभिः । स्तवः स कथ्यते संद्भिर्नर्मपालो स्तुतो नकः ॥८५॥ कृत्रिमाकृत्रि-
माणां च मूर्त्तीनां तीर्थकारिणां । पूजास्तुतिनमस्कारैः क्षीयंते विघ्नराशयः ॥८६॥ सतां संपद्यते पुण्यं परं शर्म्मैककार-
णं । विश्वाभ्युदयकल्याणं जायंते च परं पदं ॥८७॥ इत्यादि स्थापनास्तुत्या तीर्थेशां स्तवनं च यत् । पवित्रं यत् क्रियंते बि-
द्भिः संस्थापनोत्थितः स्तवः ॥८८॥ दिव्यौदारिकदेहानां कोटीरत्नैः सौखिल्मंहेतां । विश्वघ्नत्रसियाणां सोम्यानां मंधि-
कतेजसां ॥८९॥ स्वं तपो नाशि सहस्राणि स्तवनैर्यः सुकारिभिः । निःपाद्यते च शास्त्राक्षैः सद्रव्यस्तव एव हि ॥९०॥ केन-

कोटिसूर्यस्य

Ganesh ... Digambar Jain Institute ... Varanasi

विनीयंते ऽष्टकर्माणि येनांते मुक्त्यादिना । तस्माद्विनयकर्मात्र समस्तकार्यसाधकं ॥४६॥ यस्माद्विनीयते [illegible] ऽष्टैयः कर्माष्टकम-
त्र सा । तस्माद्विलीनसंसारः स्त्वं मोक्षविनयं परं ॥४७॥ एवं विश्वेर्हज्जिनाधीशैः सर्वासु कर्मभूमिषु । सतां स्वमुक्तिलाभाय विनयः
प्रतिपादितः ॥४८॥ लोकानुवृत्तिनामार्थनिमित्तः कामहेतुकः । भयाख्यो मोक्षसंज्ञः पंचधेति विनयो मतः ॥४९॥ अभ्युत्थानं नम-
स्कारासनदानादिभिः परैः । भाषानुवृत्तिश्छंदानुवृत्तिसद्दानजादिकैः ॥५२॥ लोकानां स्वीकरणार्थं यो विनयः क्रियते बुधैः । लो-
कानुवृत्तिनामा स विनयः कार्यसाधकः ॥५३॥ अर्थाय यः कृतो लोके विनयः सोऽर्थसंज्ञकः । कामाय कामिभिर्यो ऽसौ स कामवि-
नयः स्मृतः ॥५४॥ भयेन विनयो योऽनुष्ठीयते सतयाकृयः । मोक्षार्थं विनयो योऽत्र स मोक्षविनयो महान् ॥५५॥ आलो-
कानुवृत्त्याद्याश्चत्वारो विनयाः सदा । मोक्षाख्यः पंचमः कार्यो विनयो मुनिभिः परः ॥५६॥ दृक्चिद्वृत्ततपोभेदैरुपचा-
रेण पंचधा । मोक्षाख्यो विनयो ज्ञेयो मुक्तिहेतुर्गुणाकरः ॥५७॥ यथा विश्वपदार्था ये ऽत्रोपदिष्टा जिनेश्वरैः । तथैव तेष्वे-
श्रद्धानं यद्दृग्विनयो हि सः ॥५८॥ सम्यक्त्वविनयेनात्र सम्यक्त्वं चंद्रनिर्मलं । सोपानं प्रथमं मुक्तिश्रीसौधे लभ्यते सदृढं ॥
५९॥ कालाद्यष्टविधाचारैः पठनं पाठनं च यत् । प्रयोगश्च सुशास्त्राणां संज्ञानविनयोऽद्भुतः ॥६०॥ सज्ज्ञानविनयेनात्र प्रा-
प्यते ज्ञानलोचनं । त्रिजगद्दर्पणं सार्द्धं सर्वैर्विज्ञादिभिः सतां ॥६१॥ त्रयोदशविधं वृत्तं पालयन्ति निर्मलं । तस्माद्योऽयो

तुरागाद्यं चारित्रविनयोत्र सः ॥६२॥ चारित्रविन [illegible] ः [illegible] के वेत्त्रयोदश कारणं । विश्वं सोव्याकरं ह्येयं यथाख्यातं नृणां सवेत् ॥६३॥
द्विधाहृदं तापायोगाचरणं च नयविष्टुं लक्षितां घमः । शक्त्यायं स्तापो विनयोत्र सः ॥६४॥ सुस्तपाविनयेनात्र ह्यो घोरवी-
रतपांसि च । घातिकर्मारिहंत्री ऋद्धीर्योगिनां विश्वसंपदः ॥६५॥ यत्प्रत्यक्षरूपं राज्ञेणां चायो द्यौखिलयोगिनां । आज्ञादिपालनं चै-
पचारिकोविनयोत्र सः ॥६६॥ अनेन विनयेनाशु संपद्यंते खिला गुणाः । ज्ञानविज्ञानविद्याद्या माकं दायीमिनापराः ॥६७॥
मात्रार्थे विनयं मोक्षसिध्यै कुर्वंतन्वहं । इमं तेषां जगत्क्षमा समं मुक्तिः प्रजायते ॥६८॥ मत्वेति विनयं दक्षा इमं सर्वत्र यत्न-
तः । त्रिशुद्ध्याप्रत्यहं सारं कुर्वंतु शिवशर्म्मणे ॥६९॥ अत्रांतरे सुमेधावी शिष्यः पृच्छति सादरं । प्रणम्य स्वगुरुं मूर्ध्ना कंश्चित्संश-
यं स्फुलां प्रये ॥७०॥ भगवन् कृतिकर्मात्र कीदृशं वा कियद्विधिं । केः कथं च किं कस्य वै विधिना केन वा खिलं ॥७१॥ अथवास्थावि-
षयं कस्मिन् कतिवारान् सुलप्रदानं कृतिकर्मणश्चैवास्यं कियंत्यं वंदनानि वै ॥७२॥ क्रियंते च शिरांसि सुगुरो वा चानेनि किय-
न्ति चावनतिदोषैर्विमुक्तं वा कथं कृतिकर्मनत्र ॥७३॥ इमां सत्प्रश्नमालां मेनुग्रहाय किलांदिशो ततः प्राह गुरुर्विश्वहितां-
कंकरं वचं ॥७४॥ शृणु धीमन् विधायैवं स्ववशेत्र हृदयं निजं । जिनागमबलाद्वक्ष्ये कृतिकर्मविधिं परां ॥७५॥ नित्य-
नैमित्तिकाख्यां तत्कृतिकर्म द्विधोच्यते । एकैकं बहुलं दं च कर्मघ्नं शिवकारणं ॥७६॥ त्रिकालवंदनाद्यागं सत्सर्वविक्रम-

शुद्धो सज्ज्ञानस्यैव विनयो मतः॥४१॥ आचाम्लनिर्विसूसादेः पंकात्रादरसोजनेः॥ विधायै नियमं ग्रंथस्य म-
स्यं तं श्रुतो सुधीः॥४२॥ सिद्धांतं पठ्यते यत्राग्रहेण स्वार्थसिद्धये। आचार उपधानाख्यः सज्ज्ञानस्य स्मृतो
महान्॥४३॥ अंगपूर्वश्रुतादीनां सूत्रार्थं च यथास्थितं। तथैवोत्रोच्चैरन्वाख्यायोन्येषां प्रतिपाद्यते॥४४॥
कर्मघ्नं यायं कुर्यो न सुधीः श्रुतादि योगिनि कश्चित्सूरिर्भवेगर्वो बहुमानं लभेत सः॥४५॥ सामान्यादियतिभ्योपि
पिठिवा श्रुतं मूढं तं महर्षिभ्यो मयाधीतं मानिभिर्यन्न गद्यते॥४६॥ अधीत्य प्रवरं शास्त्रं पार्श्वे निर्ग्रंथयो-
गिनां कुलिंगिनिकटे धीतं मुच्यते यं जडात्मभिः॥४७॥ नाधीतं न श्रुतं वेद्मि नैस्यादि ब्रूयते च यत् पठि-
तस्योपि शास्त्रस्य सर्वो निह्नवनं हि तत्॥४८॥ इमं निह्नवदोषं च त्यक्त्वाचार्यादियोगिनां गुरुपाठकवृंदा-
स्त्राणां श्रुतस्य पठितस्य वा॥४९॥ गुणप्रकाशनं लोके ख्यातिश्च क्रियते तरां मुमुक्षुभिः ससेवोप्य
निह्नवाचार उच्यते॥५०॥ अक्षरस्वरमात्राद्यैर्यच्छुद्धं पठ्यते श्रुतं। दक्षैर्गुरूपदेशेन व्यंजनाचार एव सः
॥५१॥ अर्थेनात्र विशुद्धं यः सदर्थालंकृतं पठ्यते पाठ्यते न्येषां सोर्थाचारः श्रुतस्य वै॥५२॥ ग्रंथार्थोदरवि-
शुद्धं यः सदधीयते ज्ञानांगामं विद्धि स्तुद्वं यस्याचारो ज्ञानस्य कथ्यते महान्॥५४॥ एभिरष्टविधाचारै-

दीक्षयैकाग्रसंनमानसा ॥१८॥ स्वाध्यायो गृह्यते दक्षैः स्वाध्यायोङ्गिनस्तनूजः त्रिशुद्ध्या सोस्य विज्ञेया भावशुद्धिर्विशुद्धिदा ॥१९॥ इति सत्कालसद्द्रव्यदेशभावाश्रितां परां ॥ कृत्वा चतुर्विधां शुद्धिं स्वाध्याये पठंत्यहो ॥२०॥ वा पाठयंति सिद्धांतं तेषांमाविर्भवेस्वयं ऋद्ध्यादिभिर्गुणैः सर्वैः सहाखिलंश्रुतं परं ॥२१॥ अंगपूर्वाणि वस्तूनि प्राभृतादीनि यानि च भाषितानि गणाधीशैः प्रत्येकबुद्धियोगिभिः ॥२२॥ श्रुतकेवलिभिर्विद्धिर्दशपूर्वधरैर्बुधैः अप्रस्खलितसंवेगैस्तानि सर्वाणि योगिनां ॥२३॥ उक्तस्वाध्यायवेलायां युज्यंते चार्यिकामिनां पठितुं वोपदेष्टुं च न स्वाध्यायं विना क्वचित् ॥२४॥ चतुराराधनाग्रंथा मृत्युसाधनसूचकाः पंचसंग्रहग्रंथाश्च प्रत्याख्यानस्तवोद्भवाः ॥२५॥ षडावश्यकसंदर्भमहाधर्मकथान्विताः शलाकापुरुषाणां चानुप्रेक्षादिगुणैर्भवाः ॥२६॥ इत्याद्याये परे ग्रंथाश्चरित्राद्य एवं ते सर्वदा पठितुं योग्याः सत्स्वाध्यायं विनासतां ॥२७॥ अंगानां सर्वपूर्वाणां वस्तूनां प्राभृतासनां प्रारंभेऽत्र समाप्तौ चैकैकोऽहंनुज्ञयागुरोः ॥२८॥ उपवासो विधातव्यः व्युत्सर्गः पंच वा बुधैः अकालादिजदोषस्य विशुद्ध्यैर्थं त्रिंवा नयो ॥२९॥ सुपर्यंकार्द्धपर्यंकवीरामानादिकाभ बहूनां विधाय हृदये धृत्वा प्रतिलेखं करद्वयं ॥३०॥ नत्वा सिद्धांतसूत्राणि पठंतैयत्नयोगिभिः ॥ सूत्रार्थवे

गुणौघस्तवः संप्रोक्तो मतः सद्दृष्टिज्ञानादिधर्म्मकृत् ॥१९॥ सद्वृतिश्रीजिनादीनां तत्क्रियाद्यायां [illegible] विश्वार्थसाधिका
तं कर्त्तव्या सात्त्विकैः पराः ॥२०॥ स्तवं कुर्वंतु दक्षाउविंशतिजिनेशिनां सर्वोत्कृष्टयशःसंघो नित्यं यति मुनीश्वराः ॥२१॥ अखि
लखांधरांगादीं क्षेत्रशुद्धिं विधायचास्वकरो संपुटीकृत्यं स्थित्वाथवा स्थिरो कमो ॥२२॥ कृत्वेर्यां नरितां प्रांक्ष्या चतुर्दि
र्गुलैर्सुदां मधुरेण स्वरेणैव स्तुत्यस्तरवाजेः ॥२३॥ यतोर्हद्गुणराशीनां स्तवनेन बुधोत्तमैः लभ्यंते तत्समाः सर्वे
गुणाः स्वर्गमोक्षदायिनः ॥२४॥ कीर्त्तनेनार्हतां कीर्त्तिस्त्रिलोकीं व्याप्त मे सतां इंद्रचक्रिजिनादीनां कीर्त्तनीयपदं सवे
नां ॥२५॥ संपद्यते र्हतां लक्ष्म्या सौभाग्यभोगसंपदः ध्यानयात्रिजगल्लोकश्रेष्ठपुण्यप्रदानि च ॥२६॥ जिनानां ध्याने नरस्याण
नंतीर्थकरादिस्तवः ज्ञायंते मुक्तिनार्या मा काद्याह्वोपरसंपदां ॥२७॥ गुणग्रहणमात्रेण जिनेशानां कृयं क्षणात् यांति विघ्ना
रोगाद्यायस्थैनेनं नमासिता ॥२८॥ ज्ञात्वेति यतयो नित्यं तद्गुणाय जिनेशिनां प्रयत्नेन प्रकुर्वंतु राम[illegible]सुवाचिकां
नां ॥२९॥ जिनवरगुणहेतुं दोषदुर्ध्यानशत्रुं सकलसुखनिधानं ज्ञानविज्ञानमूलं परविमलगुणौघे तद्गुणग्रामसि
द्ध्यै कुरुत बुधजना नित्यं स्तवं तीर्थराजां ॥३०॥ विश्वपोतीर्थकर्त्तृणां निर्दिष्टं परमं स्तवं नताः हिताय स्वान्ययोर्वक्ष्ये वंदनां मु
क्तिमातृकां ॥३१॥ एकतीर्थकृतः सिद्धाचार्यपाठकयोगिनां साधूनां च सुनामोच्चैर्ध्यानं नक्षादिलिख्यं यत् ॥३२॥ गुणग्रा

Ganesh Varni Digamber Jain Institute, Naria, Varanasi

नमःस्तोत्रकृतिकर्मविधीयते।प्रत्यहंगुणानिमुक्त्यैवंदनोवंद्यपकंहितेनवं॥३३॥नामस्थापनाद्रव्यक्षेत्रकालःश्रु
न्वितः।लावःषडितिनिक्षेपावंदनायांजिनेर्मताः॥३४॥एकोर्हत्तोत्रसिद्धानांसूरीणांपाठकात्मनांसाधूनांचमुदाना
म्नोच्चारणेनोमसस्तवेः॥३५॥गुणग्रामैःसदास्तोत्रंक्रियतेयत्र्यंछिवांसयं।सानामवंदनाज्ञेयानुतिपूर्वाजगछितां॥३६॥एको
र्हदादिसर्ववांतेषांलक्ष्मिसरांकिदे।स्तूयंतेप्रतिमायत्रपुरंपादिफलभाषणैः॥३७॥नद्रूकृत्वांप्रणामाद्रीनेधर्मार्थयोहिसा
धनं।स्थापनाख्यंजिनैःप्रोक्तंवंदनावन्यपकंहितनवं॥३८॥अमीषांयंत्रीसत्त्वांदिव्यवलोदिवर्णनैः।स्तवनंयत्कृतंलेकर्मसं
द्रव्यवंदनाशुभा॥३९॥क्षेत्राण्यधिष्ठितान्यैवैतेःसर्वेर्यत्रयोगिभिः।स्तूयंतेपुण्यकर्तृणि।क्षत्रात्स्यावंदनाहिसा॥४०॥ते
रर्कजिनसिद्धाद्यैःकालोयोधिष्ठितः।श्रुतैः।स्तूयतेतत्गुणोच्चारैःसाकालवंदनोर्जिता॥४१॥एकोर्हद्वासूरीणांचार्योपाध्या
यमहात्मनां।साधूनांशुद्धभावेनस्तवनंद्वाग्तणपूर्वकं॥४२॥स्तवनंयत्विचारैःक्रियतेगुणभाषणैः।साभाववंदनाज्ञेयाशुभ
लोवप्रवर्द्धिनी॥४३॥प्रथमंकृतिकर्मात्र्यचितिकर्मद्वितीयकं।पूजाकर्मतृतीयंविनयकर्मचतुर्थकं॥४४॥कृत्यतेछिद्यते
नोंकूरबोजनंयोगिभिः।सर्वमष्टविधंकर्मकृतिकर्मतदुच्यते॥४५॥पापौरिनाशनोपाध्यायनसंचीयतेतरां।तीर्थकृत्
त्सपुण्यंचितिकर्मतदेवचं॥४६॥पूज्यंतेयेनसर्वेत्रार्हदाद्याःपरमेष्ठिनः।विश्वार्च्यकरंएककर्तोर[illegible]पूजाकर्मकथ्यते॥४

सौचेलसम्मेदोर्जयंतादिषु लोम्नना निर्वाणक्षेत्रलक्ष्मीन्नमैर्हतां गुणवर्णने॥१९१॥ राजास्तु [illegible] सत्कारस्थैन्मोक्षाय
ग्रशांसने॥ क्षेत्रस्तवः संविज्ञेयः पुण्यनिर्वाणहेतुकृत्॥१९२॥ पंचकल्याणकैः सारैः स्वर्गावतरणादिभिः॥ स्तवं ज्ञादि
कृतैर्लेत्यां महापुण्यनिबंधने॥१९३॥ स्तुतिर्याक्रियते तज्ज्ञैः कल्याणगुणभाषणैः॥ सर्वेषां तीर्थकर्तॄणां कालत्रयभुवां स
एवं च॥१९४॥ केवलज्ञानदृष्ट्याद्या गुणोनंतातिगाः पराः॥ विद्यंते येर्हतां स्तोत्रं तान्नकृत्स्नां महाद्भुताः कथं॥१९५॥ इत्यादि
सद्गुणानां च नामावर्णाय च्छिद्यते तानगुणाय बुधैर्लोवस्तवः संतगुणस्मरः॥१९६॥ लोकोद्योतनकरा विश्वजन्मतत्त्वप्रकाशे
काः॥ धर्मतीर्थकराः सर्वेज्ञानतीर्थविधायिनः॥१९७॥ अर्हंतो मुक्ति लब्धारः पंचकल्याणभागिनः॥ शरण्याने कलीला
नामनंतगुणसागराः॥१९८॥ मंत्रमूर्तिमया ध्येयाः कीर्तनीया जगत्सतां॥ वंदनीया महांतश्च ये स्युस्ते लोकोत्तमाः पराः॥
॥१९९॥ दिव्यश्रीस्वपितां नित्याः निःस्पृहाः स्वतनावपि॥ देवीनिकरमध्यस्थाः परब्रह्मव्रतांकिताः॥२००॥ समाधिस्थाः रणे
युक्ताः कर्मारातिनिकंदकाः॥ विश्ववल्लभहितो घकाः सार्थवाहाः शिवाध्वनि॥१॥ मुक्तिमुक्त्यादिदातारो धर्मार्थकाम
मोक्षदाः॥ विश्वविघ्नौघहंतारो लोकिकानां न संशयः॥२॥ इत्याद्यैनंतगुणौघैर्येस्तूयंते जिनवरानुविंतं मंत्वा धीस
धिंचं दिव्यं वंदं कीर्तितानुताः॥३॥ सम्यग्दर्शनसंज्ञानचारित्राणि त्रयाणि चापरमार्थेन तीर्थानि ढःकर्ममलनाशनात्॥४

४॥ तेषां ध्येयं च श्रेणीनां यामर्हद्भिस्तैरत्नं कृतां॥ तन्मध्ये भव्यवांजगन्नाथाः स्वयंतीर्थी प्रवर्त्त्यदाः॥५॥ जितमोहारिसंतानाः सतां
मोहं जयंति ये॥ ते जिना घातिहंतारश्चांतांतनेहृतनात्॥६॥ सर्वान्नूस्तुतिनमस्कारान्सत्कारादीन्नृनाकिनां॥ पंचक
ल्याणकानां च गमनं मुक्तिधामनि॥७॥ अन्यं हा मानसन्मानं ये त्रार्हंति जिनेश्वराः॥ अर्हंतास्तेन कथ्यंते ह्यसुनां रुजआरि
नां॥८॥ कथ्यंते त्रिजगन्नाथैः कीर्त्तनीयानं स्वतत्त्वं॥ वंद्याश्च मुनिसिंहैः सन्मुक्तिमार्गः प्रदर्शितः॥९॥ लोकालोकं समं
सं येन जानंति केवलेन च॥ प्रपश्यंति हि शांतस्मात्स्फुटं केवलिनोऽखिलाः॥१०॥ मोहदृग्ज्ञानचारित्रावरणघातिकर्म
भिः॥ मुक्ता ये तीर्थकर्त्तार उत्तमास्ते जगत्त्रये॥११॥ एवं गुणविशिष्टा ये तीर्थनाथा जगत्स्तुताः॥ ते मे दिशंतु बोधिं च समाधिं स्व
गुणान्परान्॥१२॥ नैस्पृहत्वं निदानं हि किंत्व सत्यमहं पोऽक्रया॥ एकालापा जिनेंद्रेण प्रणीता कार्यसिद्धये॥१३॥ यतः स्तोत्रे
चैत्यानां सर्वदृक्ऋद्धिवृद्धादिकं॥ हितं धर्म्मोपदेशादिकं तद्दत्तं जिनैः सतां॥१४॥ अधुना वीतमोहास्ते कृतकृत्या जिनाधि
पाः॥ नं किंचिद्ददते लोके विश्वचिंतातिगा नृणां॥१५॥ अथवा प्रार्थना त्वेषां न क्रियागमरंकिता॥ स फलं लाक्षि कोलाम
ऽप्यर्हनां द्विष्यति॥१६॥ यतो नक्षार्हंतपुसां क्षीयते कुत्रारायः॥ सर्वे मनोरथाः सिद्धिं मे दास्यत्र जनेति च॥१७॥
अर्हत्सु वीतरागेषु चाचार्योपाध्यायसाधुषु॥ धर्म्मे रत्नत्रये नाम्ने जिनवाक्ये च धर्म्मिषु॥१८॥ ये पलीनाः सतं रागाः संस्तापवनायोः

स्तुतिकं गीर्णदेः

पूर्णकृपुं

सौ चैलसम्मेदौर्जयंतौ दिग्गुसांपना ॥ निर्वाणक्षेत्रलक्ष्मीर्नमैर्हतां गुणवर्णनैः ॥९१॥ द्वाजास्तुतिनमस्कारैर्येन्मो ऽकंप
प्रासनं छत्रसत्त्वः संविक्षयः पुण्यनिर्वाणक्षेत्रकृत् ॥९२॥ पंचकल्याणकैः सार्थेः स्वर्गावतरणादिभिः ॥ स्तवं ज्ञादि
कृतैर्लत्यां महापुण्यनिबंधनैः ॥९३॥ स्तुतिर्याक्रियतेस्माभिः कल्याणगुणभाषणैः ॥ सर्वेषां तीर्थकर्तृणां कालं स्म वास
एवं च ॥९४॥ केवलज्ञानदृष्ट्याद्या गुणाः ऽनंतातिगाः पराः ॥ विद्यंते येऽर्हतां तस्मात्तेनानंतगुणा मां महत्तराः कथं ॥९५॥ इत्यादि
सद्गुणानां च लाभाय ये छिंधीयते तान् गुणाय बुधैर्लोवस्तवः संतद्गुणास्पदः ॥९६॥ लोकोद्योतनंकरा विश्वज्ञानतत्त्वप्रकाश
काः धर्मतीर्थकराः सर्वज्ञानतीर्थविधायिनः ॥९७॥ अर्हंतो मुक्ति [illegible] तर्तारः पंचकल्याणभागिनः ॥ शरण्या लोकनीता
नामनंतगुणसागराः ॥९८॥ मंत्रमूर्तिमया ध्येया कीर्तनीयां जगत्सतां वंदनीया महांतश्चार्हत्या लोकोत्तमाः पराः
॥९९॥ द्विमश्रीत्रषिनां नित्यानि स्पृहाः स्वतनावपि ॥ देवीनिकरमध्यस्थाः परब्रह्मव्रतांकिताः ॥१००॥ कामादिलुंठणे
युक्ताः कर्मारातिनिकंदकाः ॥ विश्वसत्वहितोद्युक्ताः सार्थवाहाः शिवाध्वनि ॥१॥ भुक्तिमुक्त्यादिदातारो धर्मार्थकाम
मोक्षदाः विश्वविघ्नौघहंतारो लौकिकानां न संशयः ॥२॥ इत्याद्यनंतगुणौघैर्येऽर्हंतो जिनवरास्तुविंतेन संबोधिसम
धि च दिशंतु कीर्तिता नुताः ॥३॥ सम्यग्दर्शनसंज्ञानचारित्राण्येत्रयाणि चापरमार्थेनं तीर्थानि इहः कर्ममलनाशनात् ॥

वेद्बुधैः। अप्रशस्तमनोवृत्तिध्यानंनिंद्यंचतुर्विधं॥ ५२॥ अप्रशस्तंजगद्दुःखप्रदमस्याशुभाकरं। कषायकलुषीभू-
तोध्यातंक्लेशशताकुलं॥ ५३॥ विश्वसंक्लेशसंपूर्णंतिर्यग्गतिकरंफलं। मिथ्यादृशांमितिक्लेशांसद्दृष्टीनांनंतक्षया-
त्॥ ५४॥ त्रिदुर्लेश्याबलाधानमंतर्मुहूर्त्तकालजं। अप्रयत्नजनितंचैतन्नृणांदुःखौघकारणं॥ ५५॥ क्षायोपशमिको-
भावोऽत्रप्रमादावलंबनं। दुर्ध्यानानामिमीबांस्याद्भवभ्रमणकारिणां॥ ५६॥ उत्कृष्टंध्यानमेतत्तुगुणस्थानेप्रथमेभवे-
त्। प्रमत्तांत्येजघन्यंचतयोर्मध्येषुमध्यमं॥ ५७॥ निसर्गजनितंनिंद्यंपूर्वसंस्कारयोगतः। विश्वदुःखाकरीभूत-
हृत्स्वपापनिबंधनं॥ ५८॥ समाधिधर्मशुक्लादिहंतृर्ध्यानमंजसा। त्यजंतुदुस्त्यजंदक्षाधर्मध्यानबलात्सदा॥ ५९
रौद्रध्यानमपिद्वेधाबाह्याध्यात्मिकभेदतः। रक्ताक्षनिष्ठुराक्रोशनिर्भर्त्सनादिलक्षणं॥ ६०॥ वधबंधान्यपीडादि-
करंबाह्यमनेकधा। अंतर्मथनशीलंस्वसंवेद्याध्यात्मिकंमतं॥ १॥ हिंसानंदंमृषानंदंस्तेयानंदंसमाह्वयं। विषया-
र्थसंरक्षणानंदंतच्चतुर्विधं॥ २॥ हिंसायांपरपीडायांसंरंभाद्यैःकदर्थनैः। संकल्पकरणंबद्धाबाधितैर्वगिराद्रि-
षु॥ ३॥ कलौहर्षश्चसंग्रामेजयाजयादिचिंतनं। तद्दुर्द्धियांसमस्तंचहिंसानंदंप्ररूपितं॥ ४॥ दुर्बुद्धिकल्पनायुक्त्याप-
रवंचनहेतवे। ब्रूयतेयन्मृषावादंपरवंचनपंडितैः॥ ५॥ मृषावादैरथवाप्रोक्तेकेनचित्कटुकाक्षरैः। हृदानुमननंयत्तन्मृ-

॥७८॥ अप्रशस्तप्रशस्ताभ्यां द्विधा ध्यानं तदिष्यते आर्त्तरौद्रद्विभेदाभ्यामप्रशस्तं द्विधा मतं ॥७९॥ धर्म्यशुक्लप्रकारा-
भ्यां प्रशस्तमपि धर्म्मिणां। ध्यानं जिनैर्द्विधा प्रोक्तं नानाभेदयुतं च तत् ॥८०॥ बाह्याध्यात्मिकभेदाभ्यामार्त्तध्यानं द्विधा
भवेत् शोचनाक्रंदनम्लानमुखादि बाह्यमुच्यते ॥८१॥ अंतस्तीव्राधिकालुष्यकरमाध्यात्मिकं च तत् आद्यमनिष्ट-
[illegible] संयोगसंज्ञमिष्टवियोगजं ॥८२॥ पीडाचिंतननामाथ निदानकरणाभिधं इत्यार्त्तध्यानमाप्तैश्च च-
तुर्भेदमुदाहृतं ॥८३॥ सर्प्पसिंहारिचौरादिकंटकाभिदुरात्मनां। अन्येषां चामनोज्ञानां संयोगे सति भूतले ॥८४॥
तद्वियोगाय संक्लेशमनसा चिंतनं मुहुः। क्रियते क्लेशिभिर्यत्तदार्त्तमाद्यमघाकरं ॥८५॥ इष्टपुत्रकलत्रादिराज्यबंधु-
जनात्मनां मनोज्ञानां वियोगेऽत्र सति क्लेशात्तमानसैः ॥८६॥ तत्संयोगाय यच्चाध्यवसानं हि विधीयते लोभिभि-
प्रत्यहं तत्स्यादार्त्तमिष्टवियोगजं ॥८७॥ वातपित्तज्वरादीनां कुष्टशूलरुजां सति। प्रादुर्भावे प्रतीकारस्यार्त्तैः क्लेशा-
कुलचेतसां ॥८८॥ दुःखिभिस्तद्विनाशाय यदन्वहं चिंत्यते भुवि। आरोग्यं च तदार्त्तं स्यात्पीडाचिंतनसंज्ञकं ॥८९॥ त-
पश्चारित्रदानार्च्चाधर्म्मध्यानादिकान् बहून्। कृत्वा तेषां फलेनात्र पुत्रनार्यादिसंपदां ॥९०॥ अमुत्र स्वर्गराज्या-
दिभोगानां स्ववस्य रागिभिः आकांक्षाकरणं यत्तदार्त्तं निदाननामकं ॥९१॥ ध्यानं ध्येयं तथा ध्यातां फलं सम्य-

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Nara, Varanasi

CC0. In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust Foundation

॥२०॥अपायविचयंध्यानमुपायविचयंततः॥जीवादिविचयंध्यानमजीववीचयाह्वयं॥२१॥विपाकविचयंध्या
नंविरागविचयंमहत्॥भवादिविचयंध्यानंसंस्थानविचयाभिधं॥२२॥तथाज्ञाविचयंहेतुविचयाख्यमितिस्फुटं।
धर्म्मध्यानंमहाधर्म्माकरंदशविधंमहत्॥२३॥दुःखार्णवेभवेऽनादौयथेष्टचारिणोमम।अन्यस्यवावपुर्वाक्यमनो
ड्डितकुकर्म्मणां॥२४॥विनाशःस्यात्कथंशीघ्रंध्यानेनतपसाऽथवा॥इतिचिंताप्रबंधोयोऽत्राऽपायविचयंहितत्॥
॥२५॥मनोवाक्काययोगादिप्रशस्तंमेभवेत्कथं।कर्म्मास्रवविनिःक्रांतंध्यानेनाध्ययनेनवा॥२६॥इत्युपायोऽत्र
तेलुब्धैश्चिंत्यतेयोमुमुक्षुभिः।नानोपायैःकृताभ्यासैरुपायविचयंहितत्॥२७॥उपयोगमयोजीवोमूर्त्तोमूर्त्तो
गुणीमहान्।शुभाशुभविधेर्भोक्तामोक्षगामीचतत्क्षयात्॥२८॥स्वदेहोऽसंख्यप्रदेशोऽत्रपराधीनोऽनिरंशत्वमेत
इत्याद्यगाधस्वभावानांचिंतनंतृतीयंहितत्॥२९॥धर्म्माधर्म्मनभःकालपुद्गलानांजिनागमे।अचेतनमयानांच
धर्म्मध्यानायेयोगिनां॥३०॥अनेकगुणपर्यायैःस्वरूपंचिंतनंहृदि।ध्रौव्योत्पादव्ययैर्यत्तदजीवविचयंपरं॥
३१॥सत्पुण्यप्रकृतीनांगुडखंडशर्करामृतैः।समोऽघप्रकृतीनांचनिंबादिसदृशोऽशुभः॥३२॥विपाकोनुकुधोद
दैश्चिंत्यतेयत्रमानसे।तद्विपाकजयायोच्चैर्विपाकविचयंहितत्॥३३॥सततध्यातुमयात्रिंख्यःकायोदमेध्य

षानंदविलासिखलं॥६॥ परश्रीस्त्रीसुवस्त्वादिहरणे लोभिभिर्भृषं। संकल्पः क्रियते चित्ते योऽशुभो कात्र तस्करैः॥७॥ न
तेसति परद्रव्ये घने स्वर्थानुमोदनं। रौद्रध्यानं च तत्सर्वं स्तेयानंदमघप्रदं॥८॥ मदीयं वस्तु सद्राज्य रामा सेनादि संप
दः। यो हरेत्तं दुरात्मानं हन्मि पौरुषयोगतः॥९॥ इति स्ववस्तुरक्षायां संकल्पकरणं हृदि। दुर्द्धियां तत्समंस्तं विषय
संरक्षणाभिधं॥१०॥ ध्यानं ध्येयं भवेद्ध्याता फलमस्यैशवात्मनां। ध्यानमध्यवसानं चै रौद्रं वाकुचित्तकायजं
॥११॥ ध्येयं लोकत्रयोद्भूतं रौद्रवस्तुकदंबकं। रौद्रस्तीव्रकषायी स्याद्ध्याता स्याद्रक्तलोचनं॥१२॥ अनंतदुःखसंता
पपूरितं नरकप्रदं। बह्वसागरपर्यंतं फलमस्यं दुरात्मनां॥१३॥ उत्कृष्टाशुभलेश्यात्र पवलाध्यानमस्यं च। भावेअ
दयिको निंद्यः क्षयोपशमिकोथवा॥१४॥ दशपंचप्रमादाधिष्ठानं कषायजृंभणं। अंतर्मुहूर्त्तकालेश्च चतुर्विधं स्व
नोऽन्यथा॥१५॥ आदिमे च गुणस्थाने ह्यैतदुत्कृष्टमंजसा। जघन्यं पंचमे स्याद्द्वित्रिचतुर्थे च मध्यमं॥१६॥ रौद्रकर्म्म
भवं रौद्रकर्म्मभावनिबंधनं। रौद्रदुःखकरं रौद्रगतिदं रौद्रयोगजं॥१७॥ रौद्रपापारिसंतानं रौद्रध्यानं चतुर्विधं
त्याज्यं सर्वप्रयत्नेन धर्मध्यानेन धर्म्मिभिः॥१८॥ बाह्याध्यात्मिकभेदेन धर्म्मध्यानं मपि द्विधा। दृढव्रतसदाचार
तत्वचिंतादिलक्षणं॥१९॥ मनोवाक्कायनिस्पंदं बाह्यं व्यक्तं सतां मुनि। आध्यात्मिकं स्वसंवेद्यं मंतः शुद्धिकरं परं

CC0:In Public Domain. ... eGangotri

घश्चतुर्विधः॥५१॥त्रिकालयोगधातारःसाधवोमुक्तिसाधकाः आचार्यसाधुसंघानांप्रियोमनोज्ञऊर्ज्जितः॥५२॥अ
मीषांदशभेदानांरोगक्लेशादिकारणे।संजातेसतिकर्त्तव्यंवैयावृत्यंदशात्मकं॥५३॥पादादिमर्द्दनैर्द्दक्षैःशुश्रू
षांकरणादिभिः।धर्मोपदेशनैःस्वान्यैर्विण्मूत्राद्यपकर्षणैः॥५४॥दुर्मार्गश्रमखिन्नानांचोरभूपारिदुर्ज्जनैःसिं
हादिजोपसर्गैश्चपीडितानांसुयोगिनां॥५५॥संग्रहानुग्रहैर्दानैरक्षणैःपालनादिभिःवैयावृत्यंविधातव्यंधर्मबु
द्ध्यासमाधये॥५६॥तपोदृग्ज्ञानचारित्रध्यानाध्ययनकर्मसु।पुस्तकादिसुदानैश्चव्याख्यांधर्मोपदेशनैः॥५७॥य
-साह्यकरणंमुक्त्यैसधर्मिणांविधीयते।निराकांक्षतयासर्वंवैयावृत्यंतदुच्यते॥५८॥वैयावृत्यविधातॄणांविचिकि
त्सापरिक्षयः।तीर्थंकरादिसत्पुण्यंयशःस्वसंघमान्यता॥५९॥रत्नत्रयविशुद्धिःप्रवचनस्यचजायते।वत्सलत्वंतपो
वृद्धिःपरोपकारऊर्ज्जितः॥६०॥आचार्यपाठकादीनांवैयावृत्येनसंभवेत्।धर्मध्यानंमनःस्वस्थंपीडादुःखौघना
शनं॥६१॥इत्यंगंस्वान्ययोर्मत्वावैयावृत्यंहितंमहत्।सबलाःसर्वशक्त्याहोऽनान्यैःकुर्वंतुशुद्धये॥६२॥स्वस्यवा
परभव्यानांहितोऽध्यायोविधीयते।ज्ञानीनिर्ज्जरोऽघघातायसत्स्वाध्यायोगुणाकरः॥६३॥वाचनाप्रच्छनाम्नायोऽनुप्रे
क्षाध्यान्मायऊर्ज्जितः॥धर्मोपदेशएवेतिस्वाध्यायःपंचधामतः॥६४॥अंगपूर्वादिशास्त्राणांयाप्यात्तक्ष्येनमुक्त

यो व्याख्यानं क्रियतेर्थस्य यस तीव्रवाचनात्र सा ॥६५॥ संदेहहानयेन्येषां पार्श्वे प्रश्नं विधीयते यत् ॥ स ज्ञातार्थं महा
गूढं श्रूयते प्रछनात्र सा ॥६६॥ तप्तायःपिंडसादृश्येनैकाग्रार्पितचेतसा । अभ्यासोधीतशास्त्राणां योनुप्रेक्षात्र
सोत्तमा ॥६७॥ द्रुतलंबितमात्रादिच्युतदोषातिगं च यत् । परिवर्त्तनमभ्यस्तागमस्याम्नाय एव सः ॥६८॥ ख्यातिर
जादिलाभादीन् विना तीर्थकृतां सतां । सत्कथाख्यापनं यच्च धर्मोपदेश एव सः ॥६९॥ इत्येवं पंचधा दक्षैः स्वाध्या
यो विश्वदीपकः कर्त्तव्यः प्रत्यहं सिद्ध्यै स्वान्येषां हितकारकः ॥७०॥ समस्ततपसां मध्ये स्वाध्यायेन समं तपः । परं नास्ति
न भूतं न भविष्यति विद्यां क्वचित् ॥७१॥ यतः स्वाध्यायमर्मस्यार्थं कुर्वतां निग्रहो भवेत् । पंचाक्षाणां त्रिगुप्तिश्च संवरो नि
र्जराशिवं ॥७२॥ स्वाध्यायेनात्र जायेत योगशुद्धिश्च योगिनां । तया शुक्लं महाध्यानं ध्यानाद् घातिविधिक्षयः ॥७३॥
तद्घातात्केवलज्ञानं लोकालोकार्थदीपकं । शक्रादिपूजनं तस्माद्गमनं मुक्तिधामनि ॥७४॥ इत्यापरमं ज्ञात्वा फल
मस्य विदोन्वहं । निःप्रमादेन कुर्वंतु स्वाध्यायं शिवशर्मणे ॥७५॥ बाह्याभ्यंतरसंगांश्च त्यक्त्वा मां वपुषा संतो ध्यानं
सर्वास्थितिर्यत्र कायोत्सर्गः स उत्तमः ॥७६॥ आवश्यकाधिकारे प्राग्तस्य लक्षणमंजसा । गुणदोषादिकं प्रोक्तं
व्यासेनेन ब्रूवेधुना ॥७७॥ एकाग्रचेतसा योत्र चिंत्यते द्रव्यसंग्रहे । बहिश्चिंताविनिःक्रांतं तद्ध्यानं मुच्यते बुधैः

Ganesh Varni Digambar Jain ... Varanasi

साधुस्त्यजेद्दत्तंपंचसूनान्नमदधीः॥५१॥उदूखलस्तथाचुल्लीपेषणीचप्रमार्जनी॥उदकुंभइमाःपंचसूनाःस
वद्यपंकराः॥५२॥प्रासुप्रवर्त्ततेयोधीःकृतकारितमोदनैःसुखादर्न्नायतेतस्याहारोऽर्थादीदृशात्मनः॥५३॥योऽ
धःकर्मादिनिष्पन्नंभुंक्तेऽन्नंरसनांधधीः।जडोविराधनांकृत्वाषड्जीवानांघातनं॥५४॥श्रावकःसोऽधमोजातःपा
पारंभप्रवर्त्तनात्।वाभयभ्रष्टतांमात्रोदानपूजादिवर्जनात्॥५५॥पचनेपाचनेन्नानांसदानुमननेशठः।वर्त्ततेध
स्ननःकायैस्तस्माद्योऽत्रबिभेतिनो॥५६॥मिथ्यादृष्टिःसमंतव्योविरुद्धाचरणाद्भुवि।नतस्यचेहलोकोऽस्तिकुत्कीर्त्ति
वर्त्तनात्क्वचित्॥५७॥परलोकोनजायेतसंयमाचरणाद्विना।किंतुस्याद्दुर्गतौनूनंगमनंव्रतभंगतः॥५८॥प्राय
श्चित्तंविधायोच्चैर्योभुनक्तिपुनःशठः।अधःकर्माहृताहारंतस्यतेनिःफलंभवेत्॥५९॥यःसाधुर्यत्रदेशादौशुद्ध
शुद्धंचवाभये।आहारोपधिवासादिंयथालब्धंनिजेच्छया॥६०॥शुद्धंवाशुद्धमादत्तेधवंसरीसंबाविना।मुक्तोमु
तिगुणैःसोऽपिकः।संसारवर्द्धकः॥६१॥योऽज्ञोऽधःकर्मजाहारेनित्यंपरिणतःक्वचित्।प्रायोऽपिप्रासुकाहारेबंधकः
संहृदोभवेत्॥६२॥शुद्धंमृगयमाणोयोऽन्नादिंकृतादिदूरगं।अधःकर्मकृतान्नामेकश्चिच्छुद्धोहृदोत्रसः॥६३॥मू
लोत्तरगुणौघैत्रभिक्षाचर्योदिताजिनैः।प्रवरातांविनाविश्वेतेकृताःस्युर्निरर्थकाः॥६४॥प्रत्यहंवरमाहारोभुक्तो

उद्वर्त्तनपरावर्त्तनामकंडूयनादिषु॥ रूपयायेन्नतः कार्यं दृष्टिपूर्वं प्रमार्ज्जनं॥३८॥ योविद्रोध्वंमुनिर्भुक्तेपिंडो
पध्यांश्रयादिकान्॥ मूलस्थानं स एवाप्नोयति व गुणदूरगः॥३९॥ पिंडोपध्यादिशुद्धीर्या हित्वातिमूढमानसः॥ कायक्ले
शंतपः कुर्याच्चिरं प्रव्रजितोपि सन्॥४०॥ तस्य संयमहीनं तत्तपो व्यर्थं यमादिंचानं चारित्रं क्रियाश्चेष्टानं स्यात्सापांश्च
वाहृथा॥४१॥ छित्वा मूलगुणानां घान् ख्यातिपूजादिहेतुनां॥ हसमूलादियोगान्यो बाह्यान्गृह्णाति दुर्द्धरान्॥४२॥
तस्योत्तरगुणाः सर्वे मूलहीना द्रुमा इव॥ समीहितफलं किं ते करिष्यंति जगत्त्रये॥४३॥ हत्वा प्राणान्बहून्कुर्यादास
नो योमहाबलं॥ अप्रासुकसुखाकांक्षी मोक्षाकांक्षी न संवचित्॥४४॥ एकद्वित्रिमृगादींश्च सिंहव्याघ्रादिकोत्रयः
निहत्य खादयेत्सापी नीचः संकथ्यते यदि॥४५॥ यो मुनिः प्रत्यहं हत्वा बहूंश्च स्थावरत्रसान्॥ भक्षयेत्स कथं पाप
नीचौवानाधमो भवेत्॥४६॥ आरंभाज्जीवराशीनां वधो बध्याद्घं महत्॥ अघात् बंधो भवेत्तस्य दुर्गतौ तीव्रदु
खदः॥४७॥ तस्मादात्मा न हंतव्यः स्वयं स्वेन वधादिना॥ तेन प्राणिवधो नित्यं मोक्तव्यो यत्नतो बुधैः॥४८॥ ये स्थान
मौनवीरासनाद्याहि दुःकराः कृताः॥ आतापनादियोगाभ्यासध्यानाध्ययनोदयः॥४९॥ षष्टाष्टमादिमासांता उप
वासाश्चघोराश्चवातु॥ सर्वे निरर्थका नूनं संघः कर्म्मानुसेविनां॥५०॥ यथा स्तरजंति रौद्रोहिः कंचुकं न विषं तथा कश्चि

प्रतिंकश्चित्॥२३॥ संकरोति न तु मंत्यर्थं न समर्थं भवेद्ध्रुवात्। अतो ज्ञानात्सुधीनेवं चारित्रं विद्धि मोक्षदं॥२४॥ यदि प्रदीपह
स्तो यः पतेत्कूपे प्रमादवान्। तस्य दीपफलं किं स्यान्न किंचिदपि भूतले॥२५॥ शिक्षित्वा यो खिलं ज्ञानं यदि चारित्रमूर्ज
सा॥ पालयेन्नात्र किं तस्य फलं तज्ज्ञानफलं भुवि॥२६॥ पिंडं वसतिकां ज्ञानसंयमोपधिमात्मवान्। उद्गमोत्पादनादि
भ्यो दोषेभ्यः प्रत्यहं सुधीः॥२७॥ शोधयेद्योतिनिर्दोषचारित्रसिद्धये मुनिः। विशुद्धं तस्य चारित्रं जायते शिवकारणं॥
॥२८॥ पूर्वमचेलकत्वं च लोचो वैराग्यवर्द्धकः। सर्वसंस्कारहीनांपराव्यं स्पष्टशरीरता॥२९॥ प्रतिलेखनमित्येषु लिंगं
कल्पश्चतुर्विधः। जिनेंद्रलिंगिनां व्यक्तो लोके संवेगसूचकः॥३०॥ रजःप्रस्वेदयोः सुष्ठु ग्रहणं मृदुतां परा। सौकु
मार्यं लघुत्वं च यत्र पंच गुणा इमे॥३१॥ संति मयूरपिच्छेत्र प्रतिलेखनमूर्जितं। तं प्रशंसंति तीर्थेशा दयायै योगिनां प
रं॥३२॥ प्रक्षिप्तं चक्षुषोर्यच्च मनाक् पीडां करोति न। निग्रंथैर्निर्भयं रम्यं तद्ग्राह्यं प्रतिलेखनं॥३३॥ उच्चायशायना
द्रात्रौ विनात्र प्रतिलेखनात् हे त्वा प्रश्रवणादींश्च पुनः स्वपन्व्रजन्भुवि॥३४॥ उद्वर्तनपरावर्तनानि कुर्वन्ना
गोचरे। नेत्राणां वा यतिः सुप्तो जीवघातं कथं त्यजेत्॥३५॥ मत्वेति कार्त्तिके मासि कार्यं सत्प्रतिलेखनं। स्वयं पतितपि
च्छानां लिंगचिह्नं च योगिभिः॥३६॥ आसने शयने स्थाने व्युत्सर्गगमनादिके। ग्रहणे स्थापने ज्ञानशौचोपकरणात्मनां॥३

स्मेयातवाद्कुन=

सुष्टुवैराग्यंकुरुत्वंस्वहितार्थतो ॥९॥ एकाकीध्यानसंलीनोनिःकषायोपरिग्रहः । निःप्रमादोनिरालंबोजितात्मासोभव
सन्मुने ॥१०॥ निःसंगस्तत्त्ववित्लोकव्यवहारगतिगोयतो । नवैकाग्रत्वचित्तस्थंयथासंकल्पनैश्चकैः ॥११॥ योयोगीदृढ
चारित्रःपठित्वाल्पजिनागमं । दशपूर्वधरंसोऽन्यंजयेन्मुक्त्यादिसाधनात् ॥१२॥ चारित्रंहितोयोऽत्रश्रुतंतेनबहुनापिकिं । सा
ध्यंतस्यायतोनूनंमज्जनंभववारिधौ ॥१३॥ ज्ञाननिर्जीविकेनात्रध्यानंवातेनधीधनाः । चारित्रपोतमारूढास्तरंत्याशुभ
वार्णवं ॥१४॥ ज्ञानंप्रकाशकंविश्वतत्त्वानांवाऽदिकर्मणां । दुःकर्मनाशकंध्यानंसंयमःसंवरप्रदः ॥१५॥ संयोगेसत्यं
मीषांचत्रयाणांस्यान्महामुनेः । जिनेंद्रशासनेमोक्षोनान्यथाभवकोटिभिः ॥१६॥ चारित्रवर्द्धितंज्ञानंलिंगग्रहणमूर्द्धि
तांद्विधासंयमहीनंचतपोदर्शनदूरगां ॥१७॥ योऽज्ञःकरोतिकुधीःसंकेवलंहिनिरर्थकं । यतोनानिर्जरामोक्षोनास्यकर्म
श्रवात्क्वचित् ॥१८॥ सद्दृशाध्यानचारित्रविशेषैस्तपसासतां । सद्गतिःस्याच्चतेभ्योऽपिध्यानंकार्यंबुधैःपरं ॥१९॥ स
म्यक्त्वाज्जायतेज्ञानं [illegible] ज्ञानात्सर्वार्थदर्शिनी । उपलब्धिःपदार्थानांसर्वेषांस्वपरात्मनां ॥२०॥ उपलब्धपदार्थोऽगी
श्रेयोऽश्रेयश्चवेत्तिवैश्रेयोऽश्रेयोर्थवेत्ताद्भुतःदुःशीलःसुशीलवान् ॥२१॥ शीलेनाभ्युदयःसर्वस्ततोमोक्षंलभेतसः । श्र
तोज्ञानव्रतादीनांसम्यक्त्वंमूलमुच्यते ॥२२॥ त्वंसम्यक्चापिहत्तज्ञानंपठसुष्टुसंश्रितं । गुणितंभ्रष्टचारित्रज्ञानवंत

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarvagya Trust/eGangotri

ध्यतेतत्वंमनोयेननिरुध्यते।पापाद्विमुच्यतेयेनतत्तुज्ञानंज्ञानिनोविदुः॥२॥येनरागादयोदोषाःप्रणश्यंति
हृतेसतां।संवेगाद्याःप्रवर्द्धंतेगुणाज्ञानंतदूर्जितं॥३॥येनाक्षविषयेभ्योत्रविरज्यंतिशिववर्त्मनि।ज्ञानीप्रवर्त्तते
नित्यंतज्ज्ञानंजिनशासने॥४॥कालाख्योविनयाचारउपधानसमाह्वयः।बहुमानाभिधोनिह्नवाचारोव्यंज
नाह्वयः॥५॥अर्थाचाराभिधानश्चतेतत्तदुभयाभिधः।ज्ञानाचारस्यविज्ञेयाअष्टौभेदाइमेबुधैः॥६॥पूर्वाह्णस्याप
राह्णस्यपूर्वपश्चिमयामयोः।रजन्यामध्यवेलायाःपूर्वपश्चिमभागयोः॥७॥तथामध्याह्नकालस्यकालंद्विघ
टिकाप्रमं।प्रत्येकंविद्धिसिद्धांतपाठाद्ययोग्यमेवच॥८॥एतान्सदोषकालांश्चत्यक्त्वास्वाध्यायंजर्जितं।ग्राह्य
आगमपाठाद्याःकार्याःकालेशुभेपरे॥९॥पूर्वाह्णेत्रयदासप्तपादछायापाभवेत्तदा।स्वाध्यायोहिगृहीतव्यो
निर्विकल्पेनचेतसा॥१०॥आषाढेद्विपदछायापुष्यमासेचतुःपदा।यदावैतिष्ठतेशेषानिष्ठापनीयएवं
सः॥११॥तयोर्मासद्वयोर्मध्येकालःस्वाध्यायमोचने।प्रत्येकंशेषमासानांवृद्धिहानियुतःस्फुटं॥१२॥प
दयोर्हिषभागोत्रनवेतुज्ञावैतियोगिभिः।कर्त्तव्योमुक्तयेकालेस्वाध्यायस्तत्रपूरितः॥१३॥अपराह्णेत्रमध्या
ह्नाद्विमुच्यघटिकाद्वयं।स्वाध्यायोह्यपराह्णस्यग्राह्योदक्षैःप्रयत्नतः॥१४॥दिनस्यपश्चिमेभागेसप्तपादं

श्रमाणकौ यदा चैतिष्टसैर्यौ तदा मौक्तव्यवसः ॥१५॥ पूर्वरात्रेः परित्यज्यांतिके लग्ने घटिकाद्वयं गृह्णंतु येत
स पूर्वरात्रे स्वाध्यायमंजसा ॥१६॥ त्यक्त्वा मध्याह्नरात्रेश्च कालं द्विघटिकामितं । स्वाध्यायोत्र विधेयः पश्चिमस
त्रिसमाश्रयः ॥१७॥ आद्यमध्यावसानानां प्रत्येकं दिनरात्रयोः । त्यक्त्वा द्विघटिकाकालं स्वाध्यायोपास्यमंजसा
१८॥ पूर्वं पश्चिमभागौ च शेषकालेषु सर्वदा । बुधा गृह्णंतु मुंचंतु सिद्ध्यै स्वाध्यायमूर्जितं ॥१९॥ अग्निवर्षो हि
दिग्दाह उल्कापातो नभोंगणात् ॥ विद्युदिंद्रधनुः संध्यापीतलोहितवर्णभा ॥२०॥ दुर्दिनो चंद्रमसं युक्तो ग्रहणं
चंद्रसूर्ययोः कलहादि द्वीराकंपो धूमाकारांतमंबरं ॥२१॥ मेघगर्जनमित्याद्या दोषा विघ्नादिहेतवः । त्याज्याः सि
द्धांतसूत्रे स्वाध्यायस्य पाठकादिभिः ॥२२॥ कालशुद्धिं विधायैमां ये पठंति जिनागमं । निर्जरां विपुलां तेषां कर्म
णां मोक्षवोन्यथा ॥२३॥ रुधिरं चैव व्रणादीनि मांसपूयविडादयः । इत्याद्यन्ये शुचिद्रव्याद्देहे स्वस्य परस्य वा ॥२४॥
वर्जनीयाः प्रयत्नेन पाठकैर्द्रव्यशुद्धये । स्वाध्यायस्य समारंभे द्रव्यशुद्धिरियं मता ॥२५॥ चतुर्दिक्षु शुभं क्षेत्र
चतुःशतकरैर्मांसरक्तादिरहितं पूतं संशोध्यं क्रियते बुधैः ॥२६॥ स्वाध्यायो योगपूर्वाणां ज्ञानायाज्ञानहानये
कर्मणां निर्जरायै वा देशे शुद्धिर्मतात्र सा ॥२७॥ क्रोधमानादिकान् क्लेशेर्ष्याशोकदुर्मदान् । हास्यारतिभया

जे रतः॥२०॥दह्यमानं स्वतस्तेन बहिरंतः समाग्निना। अविचार्य तयोर्मोक्षं व्रतं निघ्नकर्मणां॥२१॥तेनस्कृतं तपःश्री
ब्र.त. रं च व्रतं सुव्रतं इंधनी कुरुते मूढः प्रविश्य स्त्रीबिलं नरः॥२२॥ततोऽपमानमत्रैव वधबंधकदर्थनां। लेभे संलसंपर
त्रो हा नरके सप्तमे कुधीः॥२३॥विदित्वेति न यः स्वपतिं कामिनीं ब्रह्मचारिणः। कश्चिद्दृष्टिविषां हीमि वारिक्तां न यथाकारिणी
॥२४॥अन्यांस्त्री एवं लोकेऽस्मिन् पश्येत् स्वनिर्मलंकचित्तं। स्वाम्नपुत्र्यादितेः स्त्रीभिर्नेनीतं मत्तसंनिधौ॥२५॥स्त्रीत्वांबंक
रिणां यावद्वन्मं न्यांज्ञा विधायिनः॥ दवेशाः सामरा श्वौ हा काकथा परत्रसुजां॥२६॥विज्ञायेति जगत्सारं शीलरत्नं
सुदुर्लभं स्त्रीकटाक्षादिचोरेभ्यो रक्षणीयं प्रयत्नतः॥२७॥स्त्रीरूपमुखशृंगारविलासाद्यैर्निरीक्षणं। पूर्वानुस्म
नसंभोगरसादिस्मरणोज्झनं॥२८॥स्त्रीशृंगारकथात्यागः संरसान्नाद्यसेवनं। कामिनीजनसंसक्तवसतित्यज
नं सदा॥२९॥पंचेमा भावनाः शुद्धा ब्रह्मव्रतविशुद्धिदाः। नं मोक्षपाहं दोनाउ मुनिर्निर्ब्रह्मसंमुक्ष्यां॥३०॥नरसुरप
तिवंद्यं स्वर्गसोपानरत्नं सकलगुणसमुद्रं धीरवीरैर्निषेव्यं। शिवसुखसुखखानिं सर्वयत्नेन यत्नं संभजंतं गतं विकारं ब्र
ह्मचर्यं सदार्याः॥३१॥त्यजंते निखिला यत्र बाह्यांतःस्थाः परिग्रहाः। जीवाबद्धनिबद्धाश्च समं तं मूर्छया बुधैः॥३
२॥कृतकारितसंकल्पैर्मनोवाक्कायकर्मभिः। तस्मणीतं जिनैः पंचमाकिंचन्यमहाव्रतं॥३३॥क्षेत्रं वास्तु धनं धा

=तल्लाई२ =मार्ड२

॥६॥ कुसुमरसादिस्त्रीणां सुर्थे सेवते यः । त्रप्ते मैथुनं हेयसतां सो नरो स्त्री संतेलनं वारयंतिला ॥७॥ कार्यं न शायनं जातु काम
लेशं स्मरके चित्ते । आसने चासनं ब्रह्मघातकं ब्रह्मचारिणे ॥८॥ सर्वः शरीरसंस्कारः कामरागादिवर्द्धकः । न विधे
यो बुधैर्निंद्यो ब्रह्मरक्षात्मानसैः ॥९॥ दुग्धाद्याः सबलाहाराः सस्वादा मादकादयः । कामाग्निदीपका ग्राह्या नु
कचिद्ब्रह्मकांक्षिभिः ॥१०॥ यथाग्न्यादिसंयोगे प्रज्वलेद्वर्द्धते नलः । तथा कायेच कामाग्निः सबलाहारसेवनैः ॥१
१॥ अन्नपानासनाद्यैश्च रक्षणीयो न शर्म्मणां । कामनागालयः कायः क्वचिद्ब्रह्मविशुद्धये ॥१२॥ यतः कामप्रकोपे
न शरीरसुखकांक्षिणां । सार्द्धं सर्वेर्व्रतैः शीघ्रं ब्रह्मचर्यं पलायते ॥१३॥ मत्वेति सर्वथा त्याज्यं वपुः सौख्यं विषान्नवत्
। सबलान्नं मुखवाद्यंग संस्कारं शयनादि च ॥१४॥ निरीक्षणं न कर्त्तव्यं स्त्रीणां हावांकितं मुखं । यतः स्तनाकलनादेह संज
यंते नर्थकारिणः ॥१५॥ दृष्टिपातात्तनावेवं रागो व्यामुह्यति मनस्तनं । सरागात्कुरुते पश्चात्कथाशुणकीर्त्तनं ॥१६॥
ततः समानुबंधः प्रवर्द्धते हि च तयोस्ततः । एकं गतस्तु संगतः कामलीलादिक ततं ॥१७॥ दानं दाक्षिण्यवार्त्ताद्यैरुहस्य
योर्वर्द्धते स्मरः । ततः कामाभिलाषिण्या पराधीनत्वं जायते ॥१८॥ तथा मिलन्ति चौल्यान्नं मानसं कामलालसं । प्रशान्य
चित्तलालक्षाकं दर्प्पेसारं न ताडिता ॥१९॥ निर्लज्जः कुरुते कर्मनिंदाजल्पनमंदरा । तस्यास्तु तस्य कामाग्निदुर्निवारो वि

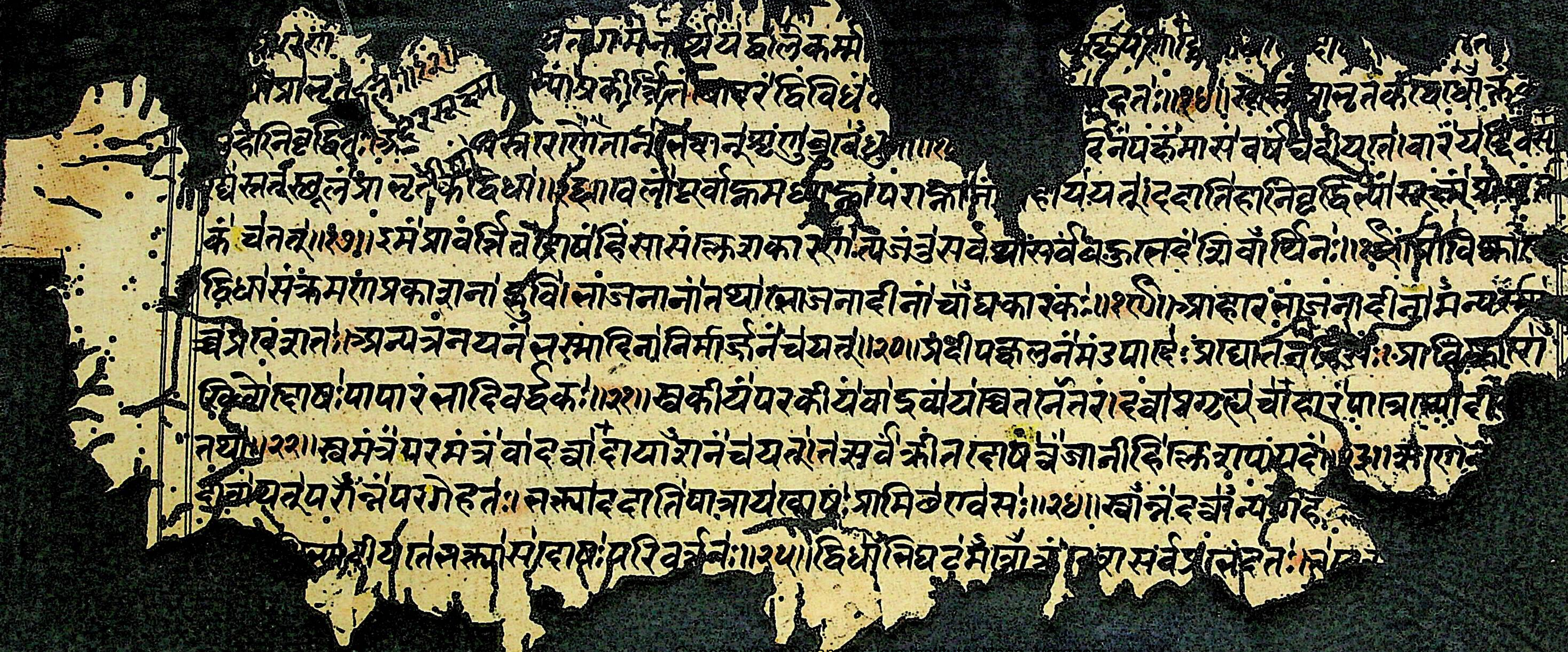

...सेगं ... तं ग्रामे ... यं ब्लीकमो ... द्वियं ...
...ग्रालक्ष्यते ... ॥ ... स्कीर्त्तितं बाह्यं द्विविधं ... कृतः ॥१६॥ ... ... तं कोर्या ...
...देशनिष्टेषितः ... राणैौ नानेसिन नुस्खं गुरु बंधु ॥ ... िनेपक्वंमासं वर्षं चरीयतां वारयिहं वसं
...धं सर्वं स्थूलं स्तै ... द्विधा ॥१६॥ भावलौहं सर्वाक्रम ... परान्नां ... यं यत्नादं दत्ताति हानिद्विषे स्तौ सर्वस्वं ...
कं चेतवत् ॥१७॥ इमं ग्रावर्त्ति ... हिंसा संक्लेशकारणं ॥ यज्जंतुसर्वे ... सर्वबकुलं ... त्रिवर्थिनः ॥१८॥ ... विक्रा
द्विधा संक्रमणं प्रकाशानां ... विलांजनानां तथा भोजनादीनां चौर्यकारकं ॥१९॥ आहारभोजनादीनां मन्य...
चेत्र ... ज्ञातः ॥ अन्यत्र नयनं तस्मादिनां निर्माज्जनं च यत्नं ॥२०॥ दीपकलनं मंडपादेः ... ... आ ... कारी
द्विकेषां दोषः पापारंभादिवर्द्धकः ॥२१॥ स्वकीयं परकीयं वा द्रव्यं यत्नतेन तरां द्रव्याग्रहस्य चौरं सारपात्र ... दी
तयोः ॥२२॥ स्वमंत्रं परमंत्रं वा दत्त्वा दायाशनं च यत्नं तत्सर्वं क्रीत दोषं त्वं जानीहि ... पदं ॥ आ ...
...यत्न परीत्तं परगेहतः ॥ तस्माद्ददाति पात्राय दोषः प्रामित्य एव सः ॥२४॥ स्वान्नं दत्त्वान्यगेह...
...नीयते तस्मात्संदोषः परिवर्त्तनः ॥२५॥ द्विधा निघट ... ... सर्वप्रसंहतः ...

[illegible] ये निखिलान् श्रमणोऽस्य पर[illegible] ग्रंथसंयतान्[illegible]॥ तेहि: [illegible]

[illegible]विधं। तत्सर्वं मुनिभिस्त्याज्यं सर्वसावद्यदर्शनात् ॥१००॥ दानार्थं संयतान् दृष्ट्वा निं[illegible] यः स्व[illegible]

तेषु दानं स दोषोऽध्यधिसमाह्वयः ॥१०१॥ अन्नपानादिकं मिश्रं यदप्रासुकवस्तुना इति दोषः स[illegible]

[illegible]सं दोषक[illegible]रकः ॥१०२॥ रंधनं चुल्लखालादर्वीलाजनं गंधरावहिः इति दोषा इमे ज्ञेयाः पंच सावद्यकारिणः ॥१०३॥

मयूराद्याकारं निष्पाद्यं सावद्यं यद्दास्याम्यादीत तौ न्येषां इति दोषः संत्यजेत ॥४॥ चूल्यग्नि[illegible]

[illegible]मनं यंत्रं यावद्दास्यामि नो न्यस्यं तावत् इति: संकल्प्यते ॥५॥ दर्शनीयात्कृतं द्रव्यं यावद्दास्यामि नो[illegible]मं ऋषि[illegible]

न्यस्यं तावन्न्यस्त इति दोषः संप्रकृतं ॥६॥ ददामि [illegible]नं यावत्साधुस्यान्ने[illegible]तावदहं इदं तावन्न चान्यत्प्रायोग्य[illegible]

तिः संभवेद्धि ॥७॥ [illegible]दीप[illegible]नां यं गंधोत्साज[illegible]विकः ॥ [illegible]या ग्यों त्रस्यान्येषां इति देवसः ॥ [illegible]

[illegible]रंन संजा[illegible] [illegible]रमं जं सायं[illegible]: परिहर्त वं[illegible] सं[illegible]ं ॥९॥ मुनिनां दातुमुद्दिष्टं निष्पन्नम[illegible]

[illegible] यत्[illegible] [illegible] रैमिश्रं प्रासुकेन सार्द्धं[illegible] [illegible]नां न्यस्मिन्[illegible] न स्यात्प्रतिमेय य[illegible]

[illegible] [illegible]अपि[illegible]क्रिय: ॥११॥ य[illegible] [illegible]मिश्रं यं: [illegible]

नं क्षेत्रं वस्तुसंचयं आसनं शयनं वस्त्रं भांडं बाह्याः परिग्रहाः ॥३४॥ दशैतान्सर्वथा साधुः स्वत्यजति त्रिजगन्मान:
वेभ्यःस्त्रिशुद्ध्यात्र येतिलिः सहमूर्छया ॥३५॥ मिथ्यात्वं चैव त्रयो वेदरागा हास्यादयोऽत्र षट् । चत्वारोऽपि कषाया हि च
तुर्दशापरिग्रहाः ॥३६॥ अभ्यंतरानिमान्जीवनिबद्धान्दुस्त्यजान्बुधैः । विश्वदोषाकरान्हेयाः सर्वथा जीवनन्मया ॥३७॥ चेत
नोस्त्रं धनवादासीदासगोश्वादयो भुवि । मणिमुक्तासुवर्णाद्युक गृहाद्या अचेतनाः ॥३८॥ चेतनाचेतनाः सर्वे बा
ह्याः संगाश्च घोरास्ते वा ज्ञानसंयमशौचोपकरणानि विना बुधैः ॥३९॥ न ग्राह्याश्च स्वयं श्रामण्यक्षयो स्याद्धि पूरस्थलो
भं दातव्यानं कार्यो नुमादं स्तकहरणे परैः ॥४०॥ महर्षी तेषु नं कर्त्तव्या रक्षणं स्फवैन सो बुधैः । यतो मूर्च्छैव सिद्धांते सं
गः प्रोक्तो गणाधिपैः ॥४१॥ असंयतजनः श्वात्र वासश्च धादिहेतवे । असंयमकरः स्त्रीतं रक्षणीयो न संयतैः ॥
४२॥ वसत्यादौ विधेयं न स्वामित्वं संगकारणं । स्वर्गादौ योग्यवस्तूनां [illegible] न परवस्तुनि ॥४३॥ बहुनोक्तेन किं साधुःप
मौचाहरणं नैव योगी लिखोत्कोटिमात्रकः श्रामण्य [illegible] श्यप [illegible] चित्त ॥४४॥ परिग्रहोऽर्जनं नोत्रेपरा चिंत
जायते नस्यो परामोरणोरी दुर्ध्यानं च रक्षणे ॥४५॥ स नौ [illegible] क कोधाः सर्वे जाङुलेवंति [illegible] ॥ अ:ते अप
मरनिंद्यासंगा [illegible] पापेडुर्गनरयौ विलात् ॥४६॥ ता सुइः स्वल्पेन विचालि [illegible] तसंगिनः साधाः इति मत्वा बुधैः हेयाः सं

रा:सर्वोपि सर्वथा॥४७॥ग्रंथाद्यं स्वनरा विरूढं स्यात्ज्या: का[illegible]रानेनामस्य यत्न ने ति त्या[illegible]पा: [illegible]षविधायिनं
ध्यं दो॥यस्तोनं: [illegible]पारक नं मडंति प्राणिनो खिला:॥बाह्येष्व संग पंक सु पापडे यान खानि षु॥४९॥अंतरंगो द्वेतं:॥
मार्दव प्रवृज्जोनि: [illegible] नामतो॥ हृषी वस्त्र परित्यागांगां तयेषां च तो मन्वा॥५०॥यथा मुंचति कंस्तां हि निर्मोकं च विषंनं
ला: तथा कश्चित् कुध्येर्ष्यादीश्च बांनं: परिग्रहान्॥५१॥ [illegible]त्वा मिथ्यावेद स्वदांश्च कषाया नसकलेन तरान्॥ त्यक्तुं ये समं
स्तेषां व स्वत्यागां हि विंदवित्॥५२॥महायत्नेन मत्वेति मिथ्यावेदादि यन्नं बुधा: हास्यादीश्च कषायारीन् घ्नंतं ज्ञात्वा
तिर्वा खिलान्॥५३॥बाह्यो ग्रंथसंत्यागात्चित्तशुद्धि: परा सता। जायते च तया ध्यानं कर्मारिप्रदवानलं॥५४॥ध्यानाचे
कर्मनाशोनाशे मोक्षे सुखातिगं। वाचाम गोचरं सौख्यं नित्यं तत्र संजायते॥५५॥इत्याद्यनुबंधी वा सत्यान्यः कोपि
कुं ग्रंथ स्व म: समस्तः संगकषायादि रिपून् हंति कथं वदन्॥५६॥एवं त्यक्ता खिलान् संगान् के पि सत्या हिकान् तत:॥
ह्वं चेन्निर्ग्रथतां ये: सौख्यं हा किंन लभ्यते॥५७॥धन्या: [illegible]स्यां सगरवां अपि रक्षायं मुमुक्षव: शरीरेपि विमुच्ये हंते संग
[illegible] सुखासिवां॥५८॥विज्ञायेति द्विधा संगान् त्यक्त्वा मुक्तिकृत्ते गण: सोख्ये विषयिके: सार्द्ध ख्यातो लोकांसाहिदेवं॥
[illegible] ररसस्पर्शगंधेषु विषयेषु च। सुमनोज्ञामनोज्ञेषु पंचाक्षाणामपि हा खिला॥६०॥रागद्वेषावस्यादिल्लो

नूटी

दुर्गतिं चहो पापार्जनेन स्वामार्जारनरकादिकं ॥१८॥ कूटद्रव्यमिव व्यर्थं निःफलं स्वप्नराज्यवत् । विषमिश्रितदुग्ध
वा तपोध्यानादि दुर्द्धियां ॥१९॥ मायाविनां तपो धर्म्मः संयमो वा श्रुभा क्रिया ।कं यतो निश्चितं मायां येनेति येहतिर्भवेत् ।
॥२०॥ मत्वेति दूरतस्त्यक्त्वा मायावाक्यादिमंजसा । ऋजुयोगेन कुर्वीध्वं मार्द्दवं मुक्तये बुधाः ॥२१॥ स्वान्येषां हितमुद्दिश्य ध
र्म्मतत्त्वार्थगर्भितं । ब्रूयते यद्वचस्तथ्यं सारं सिद्धांतवेदिभिः ॥२२॥ भाषासमितिमूलं यत्तत्सत्यं धर्म्मलक्षणं । ज्ञानबीजं
जगन्मान्यं कर्म्मघ्नं मोक्षकारणं ॥२३॥ सत्येन विमला कीर्त्तिर्भ्रमेल्लोकत्रये सतां । महाधर्म्मश्च जायेत ज्ञानाद्यैः स
द्गुणैः सह ॥२४॥ त्रिजद्धीः परं सौख्यं जगत्पूज्या च भारती । सर्वज्ञवैभवं सत्याल्लभ्यते सत्यवादिभिः ॥२५॥ जडत्वं मु
खरोगं चाकीर्त्तिं दुःखमंजसा । दुर्गतिं च महत्पापं लभंते नृतभाषिणः ॥२६॥ इत्येतयोः फलं ज्ञात्वा सत्यस्यापि मृषाव
चोऽखिलं । वदंतु निपुणाः सत्यं सद्वचो हितं ॥२७॥ इंद्रियार्थेष्वनासक्तं निःस्पृहं विश्ववस्तुषु । सर्वांगिकरुणाक्रांतं मनः
कं चाघवर्जितं ॥२८॥ लोभं हंतुं निहस्योच्चैः संतोषो यो विधीयते । विश्वार्थवस्तुस्वादौ तच्छौचं सद्धर्म्मलक्षणं ॥२९॥
जीवितारोग्यपंचेंद्रियोपभोगैश्चतुर्विधः । स्वान्ययोस्त्रैयो लोभो दक्षैस्त्याज्यः समुन्नये ॥३०॥ निर्लोभानां जितात्म
नां शौच धर्म्मो हि केवलो । जायते परमो मुक्त्यै न कामासक्तचेतसां ॥३१॥ शौचेन महतीं लक्ष्मीं भुवनत्रयगोचरां । मुक्ति

२१०

Ganesh Varni Digamb Naria, Varanasi

गुणसंचयान्‌॥ कुर्वंतु सुधियो नित्यं सुमार्दवं प्रयत्नतः ॥४॥ इत्येकं लक्षणं सारं धर्मस्याख्याय धीमतां । क्षमाख्यं धर्म्म
मूलं च द्वितीयं मार्द्दवं ब्रुवे ॥५॥ संसूत्तमेषु सर्वेषु सज्जात्यादिषु चाष्टसु । मृदुभिश्चित्तवाक्कायैर्निहन्यंते स्मृतं मदः ॥६॥
क्रियते मृदुभावो योखिलाहंकारवर्जितः । तद्धर्मलक्षणं ज्ञेयं मार्द्दवं सत्स्वरूपपरं ॥७॥ व्रतशीलसमस्तानि यांति सं
पूर्णतां सतां । सुमार्द्दवेन मुक्तिस्त्री दत्ते चालिंगनं दृढं ॥८॥ त्रियोगं मार्द्दवत्वेन धर्म्मिणां धर्म्ममुत्तमं । उत्पद्यते गुणैर्वि
श्वैः सार्द्धं विश्वसुखाकरः ॥९॥ काठिन्यपरिणामेन जायते पापमूर्ज्जितं । तस्याखिलव्रतादीनां निर्द्दयं च श्वभ्रसंबलं
॥१०॥ इति संमृदुकाठिन्यचित्तयोः फलमंजसा । शुभाशुभं विदित्वाहो हत्वा कठिनमानसं ॥११॥ विश्वसर्वस्वरूपाख्यं
तं मार्द्दवं सुपुण्यं यत्नतः । कुर्वंतु मुनयो धर्म्मशीवश्रीसुखवृद्धये ॥१२॥ हृदि यत्संस्थितं कार्यं ब्रूयंते वचसा च तत्‌॥
वपुषा चर्यते तच्च मृजुबुद्धिभिरंजसा ॥१३॥ एतदार्ज्जवमत्यर्थमुत्तमं धर्मलक्षणं । प्रणीतं धर्मनाथेन सतां धर्म्म
कुलालयं ॥१४॥ पुंसां चार्ज्जवभावेन जायंते निर्मला गुणाः । त्रिजगत्सुखसाराणि तीर्थेशादिविभूतयः ॥१५॥
धर्म्मिणामृजुचित्तेनोत्तमो धर्म्मो भवंतिकः । साक्षान्मुक्तिवधूदाता भवेत्सर्वार्थसाधकः ॥१६॥ आर्याः प्रार्जवयो
गेन ह्यव्रता अपि भोगिनः । यांति देवालयं नूनं मर्त्या स्युः पशुपमात्रकाः ॥१७॥ कौटिल्यपरिणामेन कुटिलां यांति

CC-0 ... Sarayu ...

लौकवंनवेत्तिशंकेयोनुक्रमेथःसशंकितदोषवान॥६९॥कुंकुमकर्दमादिनास्निग्धंभाजनेनचायद्देयंगृहस्थैस्त
ल्लोकद्दोषोम्रक्षितएवसः॥७०॥पृथ्व्यादिषुसचित्तेषुतेजोंतेषुत्रसेषुच।हरितेषुचबीजेषुचेतनालक्षणात्मसु
॥७१॥यद्दियंवस्तुनिक्षिप्तंसाधुभ्योदीयतेजनैः।सचित्तलक्षणेनिक्षिप्तोदोषोनिक्षिप्तएवसः॥७२॥सचित्तेनापिधाचित्त
नगुरुकमलेचैवावृत्यदीयतेमुनयेदानंयद्दोषःपिहितोत्रसः॥७३॥दानार्थंव्यवसायंचलंबाजनादिकात्मनांकुर्व
विधीयतेदानंयत्स्यात्संव्यवहारतः॥७४॥सूतीशौंडीतथारोगीमृतकेस्नानपुंसकः।पिशाचोनग्नउच्चारःपति
मर्दन
तःस्वतः॥७५॥वांतोगीरुधिरोक्तोगोवेश्यादासीतथार्यिका।अतिबालातिवृद्धासमाँगास्यंगणोकारिणी॥७६॥तस्पृष्टो
गर्भिणीचांधलिकाहंतरितांगना।उपविष्टानत्योच्चस्थानीचप्रदेशसंस्थिता॥७७॥एवंविधोनरःस्त्रीवायद्दियनेददा
तिचेत्तदादायकदोषःस्यान्मुनेस्तांस्रवितोंसुतः॥७८॥वन्हेःसंधुक्षणंप्रज्वालनमुत्कर्षणंतथा।प्रच्छादनंचवि
ध्यापनंनिर्वातंचघट्टनं॥७९॥इत्याद्यंन्याग्निकार्यंचकृत्वारंसंहियोगता।तस्याहस्तेननंग्राह्यंदानंदायकदोषदं
प्रासुक
॥८०॥लेपनंमार्जनंस्नानादिकंकर्मविधायचास्तनपानंपिबंतंबालकंनिक्षिप्यागता॥८१॥इत्याद्यैःपरसावद्य
कर्मसंसात्रदाहतिःदानंयद्दीयतेसवोदोषःसदायकाभिधः॥८२॥पृथ्व्यांबुनांचबीजैर्वंहरितनत्रसांगिभिः॥एव

आधेनं ग्रहनायकात्॥१६॥ वनीतटपुरेऽन्यालिरूं मुन्यादितवान्मुनिः। ऽन्न स्वसंऽ मार्गगतो मानी ... तः।
वोलारं स्यात्तथा कश्चित्सत्तानः संयतौ बुधः। मायया स्वस्य चाहारं मौविश्वाकं तिनिरितं॥ यद्दातर्यो न्यः संयतः कश्चित्रि
यो नौ निधे पुरे। लात्तं प्रदत्तं पुंसा निरूं मुन्यादितवान् कश्चित्॥१७॥ आश्वादिकारिणां मैषां चं त्वलांऽ इ चलिं गिनां। वनस्य
हिकयाऽइयाः प्रसिद्धाः श्रीजिनागमे॥१८॥ ब्रूयतेयद्यद्दातानग्रहणात्पूर्वमूर्जितं। दातृवैरागसुहृत्। नायं सदोषः पूर्वसंस्तुति
॥१९॥ गृहीत्वा पुरतो दानं पश्चाद्दानादिजान्गुणान्। दातुः स्तौति गिरा यः संपश्चात्संस्तुतिदोषभाक्॥२०॥ विद्यां साधि
तां सारां तदास्यामीति यो मुनिः। आशयोत्पादयेत्तस्य विद्यादोषो भवेदयं॥२१॥ गृहिणां सिद्धमंत्रदाना
कारणादिनां त्स्याच्चेत्स्वस्य तन्त्रयन्त्रदोषः संदोषदः॥२२॥ दानायक्रियतेयच्छ वशीकरणमंजसा। ग वशानां ज
वशीकरणं
नानां च मायावांक्याहिजल्पतेः॥२३॥ योजनं विप्रयुक्तानां तथानुष्टीयते तु विं यत्तं सर्वं लवेन्मूलकर्मदोषांश्च स
र्वं॥२४॥ शातं पात्राक्तेनता दोषाः षोडशोऽस्यादनीक्रयाः। यतिर्निर्यंत्रताहयोऽधः कर्मग्रान्दोषदाः॥२५॥ शं
कि प्राक्षिप्तनै स्रापानिक्षिप्तः पिहितानि च। दोषाः षे वा वहारोऽरिव्यादायकैर्निमिश्रसंक्रुकैः॥२६॥ तथापरिण
तिम्र लिप्तः छरि त्यजननामकैः। दत्तौ ते नदोषादिय गौ सान्यमनुकं तिः॥२७॥ लनंबव दि साहारं कि मैथ कर्म
त्रौ अर्त्सपुसोकारहेतुचंतु नेनः ... का ... सा धारे॥२८॥ ३

Ganesh Varni Digambar Jain Sansthan, Naria, Varanasi

यप्रकारतः ॥२६॥ द्वित्र्यादिसप्तगेहेभ्यः पंक्तिरूपेणावस्थितं आगतं चौन्नं [illegible] मादितं [illegible] नो

[illegible] स्माकं स्मात् हेतुः पंक्त्याविनाद्दीष्टमग्राह्यतः ॥ आहारादि यदानीतं ग्रहणायोग्यमेव तत् ॥२८॥ स्वग्रामात्स्वप

ग्रामात्स्वदेशात्परदेशतः ॥ आगतं चान्नवस्त्रादि सर्वाभिघटमेव तत् ॥२९॥ चतुर्विधं परिज्ञेयं स्वोच्चठक्कान्यपाटकात्

उद्भिन्नादि यदानीतं स्वग्रामाभिघटं हि तत् ॥३०॥ एवं सर्वोपि संत्याज्यो दोषोभिघटसंज्ञकः ॥ संयतैः संयमार्थैर्हि

यातुं यातां गिबाधनात् ॥३१॥ घृतादिभाजनं कर्दमादिनामुद्रितं तु यत् ॥ उद्भिद्य यच्च दीयं स उद्भिन्नदोषनामकः ॥३२॥

निःश्रेण्यादिकमारुह्य चित्रीयगृहस्थितः ॥ आनीतं वस्तु यद्देयं स मालारोहणो मलः ॥३३॥ संयतानां श्रमं दृष्ट्वा

राजचौरादिभीत्या यात्रा जनमेयदीयते दानमाछेद्यदोषएव सः ॥३४॥ सारस्यस्वामिनोष्ठिरत्नेबोनीश्वरेण चदीयते व्यक्त

व्यक्तं नं दानं यद्दाप्यनीशार्थएव सः ॥३५॥ एकोदानं ददात्यन्यो निषेधयति यत्क्षुधि ॥ इत्यादिः सौविलाइक्ष्यो दोषोनी

शार्थसंज्ञकः ॥३६॥ उक्ता [illegible] रस्याश्रमी दोषा ये उद्गमाः पात्रजनाश्रिताः ॥ ये [illegible] ते बंधरीत्याज्याः सद्भिः नक्रशांधकारिणः ॥३७॥ धा

त्री दूतानिमित्तं च वनीपकदोषस्त्वाजीवनाकृयः [illegible] वनीपकवत्त्वा [illegible] वे च ॥३८॥ [illegible] धिमाने स्वग्रामाभ्यं

तरस्थाख्ये संस्तुतिः ॥ पश्चात्संस्तुति दोषौ यो विद्यमंत्र स [illegible] य ॥३९॥ [illegible] नैसियासौ [illegible] कमैत्रौ [illegible] ॥४॥

[illegible] क्षात्रोऽश्मिनी दोषा उत्पादनसमुद्भवा: ॥४०॥ म [illegible] न [illegible] रणानका [illegible] वापयि [illegible] बाल [illegible] न
[illegible] सौ पदहाने ॥४१॥ गृहिणां सुपवित्रपोष्याणां संधात्रीवृत्तयो [illegible] ति [illegible] त्तेनिद्यं धात्रीदोष: स चोच्यते ॥४२॥
[illegible] परग्रामदेशादि [illegible] संगारिणां कथितं [illegible] यानीयंते [illegible] वृद्धांतेन गृहिणि: ॥४३॥ जो [illegible] दोष: [illegible]
[illegible] नं मे भुक्तिं भुज्यते साधुभिर्यद्दूतदोष: स दूतकर्मज: ॥४४॥ व्यंजनांगस्वर: छिन्नो भौमांतरीक्ष संज्ञकौ लक्षणं स्वप्न:
स्वप्नं निमित्तमष्टधा [illegible] निमित्तेनोपार्जितो यो साधुभि: । भिक्षा या गृह्यते लोके निमित्तदोष एव स: ॥४
५॥ जातिं कुलं तप: शिल्पकर्म निर्दिश्य यो मन: करोत्याजीवनं योऽत्र स आजीवनदोष लोके ॥४६॥ पाषंडिकृपणातिथीनां
मतिथीनां च दानत: पुण्यं भवेन्न वा [illegible] मुनि: क्वचित् ॥४७॥ पुण्यं भवेदिदं [illegible] वा [illegible] दा
[illegible] ति दानं यं दोषो वनीपकोऽपि स: ॥४९॥ अष्टधा वैद्यचिकित्साशास्त्रै: कृत्वोपकारं तेन लब्धं भिक्षां गृह्यते [illegible] चिकि
त्सादोष एव स: ॥५०॥ क्रोधेनोत्पाद्यते भिक्षा या क्रोधदोष एव स: । मानेनोत्पाद्यते यं येन्मानदोष: स एव हि ॥५१॥ माया
कुटिलत्वभावेन चाहारादिकं सुवि [illegible] त्पाद्य भुज्यते येस्तेषां मायादोषो भवेद्धि ॥५२॥ लोभं प्रदर्श्य भिक्षायं [illegible] दर्शयित्वा
[illegible] लोभदोषस्तु लम्पट: ॥५३॥ पत्रं तं हस्ति कल्याण [illegible] साधु [illegible] मार्गेगा: । भिक्षो [illegible]

CC-0. In Public Domain. Sarayu Trust

स्त्री स्वयमायाति निर्लोभं श्रयते परः ॥३२॥ लोभिनो लोभपापेन दारिद्र्यं दुःखमुल्बणं। दुःप्रतीक्रमणं पापं दुर्व्यीनश्च शुभो भवेत् ॥३३॥ मत्वेत्थं हृत्यलोभारिं संतोषखड्गघाततः अंतःशौचं विधातव्यं बुधैर्मुक्तैर्जलादृते ॥३४॥ मनःपंचेंद्रियाणां यद्रोधनं परिरक्षणं षड्जीवानां त्रिशुद्ध्याद्यां चर्यते तन्मुमुक्षुभिः ॥३५॥ संयमः स जिनैः प्रोक्तः सांसारोन्मुक्तिनिबंधनः तपोदृग्ज्ञानधर्म्मादिगुणानां शुद्धिकारकः ॥३६॥ वोपेक्षापहृताभ्यां स संयमो द्विविधो मतः आद्य उद्दिष्टकायानां द्वितीयोऽपरयोगिनां ॥३७॥ उत्कृष्टांगबलादस्य विदस्त्रिगुप्तिधारिणः रागद्वेषाद्यभावो य उपेक्षासंयमोत्र सः ॥३८॥ दक्षैः समितयः पंच यत्र संवरमातृकाः यत्नेन प्रतिपाल्यंते पहृताख्यः स संयमः ॥३९॥ सामायिकाभिधं छेदोपस्थापनसमाह्वयं परिहारविशुद्धिः सूक्ष्मसांपरायनामकं ॥४०॥ यथाख्यातं ख्यचारित्रं पंचभेदोदं मे पराः संयमस्य बुधैर्ज्ञेयाश्चारित्राख्याः शिवंकराः ॥४१॥ सर्वसावद्ययोगानां सर्वथा यच्च वर्ज्जनं ॥ निंदास्तुतिसुहृच्छत्रुदृषद्रत्नादिवस्तुषु ॥४२॥ सुखदुःखादिसंयोगे समताकरणं बुधैः विधीयते त्रिशुद्ध्या तद्वृत्तं सामायिकाह्वयं ॥४३॥ देशकालनिरोधश्चैः प्रमादेन चकारयैः अंगीकृतव्रतादीनां जातातीचारदोषतः ॥४४॥ प्रायश्चित्तं स्वनिंदाद्यैर्यद्विशोधनमंजसा ॥ क्रियते व्रतिभिस्तद्धि छेदोपस्थापनं मतं ॥४५॥ त्रिंशाद्वर्षप्रमायुस्त्रिवर्षाणां मु

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Varanasi

परिस्फुटं॥ अधस्तलेन वा हानापादसेवीडितितिक्षुः॥४६॥ तीर्थकरस्यसद्वयंचवार्षिकोऽयवलोकितः॥ योनेकदेशा
ष्वादिचतुरोनवपूर्ववित्॥४७॥ निःप्रमादोमहादुःश्चरचर्यासत्तपोयुतः परिहारविशुद्धिंसंकेतुंमहेतिनापरः॥४८॥
वर्जयित्वात्रिसंध्यांचानेकदेशाविहारिणा॥ एकाकिनाप्यनेनैवयोगिनावनवासिना॥४९॥ गम्यतेयत्रयत्नेनगव्यू
तिद्वयमंचहं॥ परिहारविशुद्धाख्यंतच्चारित्रंविशुद्धिदं॥५०॥ सूक्ष्मीकृतस्वलोभेनशुक्लध्यानविधायिनां॥ स्व
पकोपशामश्रेण्यारूढेनमोहघातिना॥५१॥ सूक्ष्मांशानुभवोयोत्रक्रियतेशुद्धचेतसा॥ तत्सूक्ष्मसांपरायाख्यं
चारित्रंलोभघातकं॥५२॥ यथातथ्येनसर्वेषांव्रतादीनांचपालनं॥ आगमोक्त्यांतरेस्वानुभवनंपरमात्मनः॥५३॥ शि
मोहानांभवेद्यच्चशुक्लध्यानसुधारिणां॥ तच्चारित्रंयथाख्यातंसिद्धंघातिविघातिकं॥५४॥ चारित्रैःपंचभिश्चैतैश्च
तुर्भिर्वात्रिवांगिनां॥ ध्यानिभिर्लभ्यतेनूनंसमस्तगुणभूषिता॥५५॥ संयमेनसतांस्याच्चसंवरोखिलकर्मणां॥ नि
र्जरासद्गुणग्रामःसुखंवाचामगोचरं॥५६॥ संयमेनसमंस्वल्पंकृतंतपोमहाफलं॥ फलंयत्रनसंदेहोधीमतांस्वः
शिवादिषु॥५७॥ संयमेनविनापुंसांतपोध्यानंव्रतादिकं॥ वृथाभवेन्नचंसार्थंसर्वपापंभवाश्रवात्॥५८॥ विदित्वेति
विधातव्यःसंयमःसंवरार्थिभिः॥ रत्नयत्नेनमुक्त्यर्थंरत्नत्रयविशुद्धये॥५९॥ पंचाक्षविषयाणांयेसमस्तेभ्योऽनि

एमासक्षैः कुर्वंति व्रतशुद्धये ॥८०॥ इत्यादियंत्रजां भिक्षां मेषणाशुद्धिपूर्विकां ॥ ये श्रयंति सदा तेषां भिक्षाशुद्धि
र्न चान्यथा ॥८१॥ कालक्षेत्रादिसंशुद्ध्या विनयेनैकाग्रचेतसा ॥ अंगपूर्वादिशास्त्राणां पठनं परिवर्त्तनं ॥८२॥ पाठनं
वा सतां मुक्त्यै क्रियते यन्मुनीश्वरैः ॥ ज्ञाननेत्रैर्मदातीतैर्ज्ञानशुद्धिः स्मृतात्र सा ॥८३॥ महातपोभराक्रांता दृढ
चारित्रधारिणः ॥ शुष्कचर्मास्थिसर्वांगा विश्वाशाख्यातिवर्जिताः ॥८४॥ महाष्टांगनिमित्तज्ञाः सर्वागमाब्धिपार
गाः ॥ द्वादशांगग्रंथवेत्तारः परार्थार्पितचेतसः ॥८५॥ धारणग्रहणे शक्ता अंगार्थानां मतेर्बलात् ॥ पदानुसारि
णो बीजबुद्धयः कोष्ठबुद्धयः ॥८६॥ संभिन्नबुद्धयो दक्षाः सप्तर्द्धिभूषिता विदः ॥ श्रुतामृतांतसकला महाबुद्धिविशा
रदाः ॥८७॥ मतिश्रुतावधिज्ञानैः पर्ययमंडिताः ज्ञानविश्वार्थसाराश्च सद्ध्यानैर्लीनमानसाः ॥८८॥ त्रिशुद्ध्या नि
खिलांगानां पठनैः पाठनैः सतां ॥ तदर्थचिंतनैर्लोके वर्त्तते ज्ञानिनो वहो ॥८९॥ विदंतोपि सकलांगानां तत्त्वं न स्म
यं मदं कुर्वंति न समीहंते ख्यातिपूजादिकं क्वचित् ॥९०॥ जिनवाक्यसुधापानं जन्ममृत्युविषापहं ॥ विश्वलोके
हरं पंचेंद्रियदवाग्निवारिदं ॥९१॥ विज्ञाय जन्मदाहार्त्तिशांतये शिवशर्मणे ॥ कुर्वंति कारयंत्यन्यान् विस्तारयं
ति ते भुवि ॥९२॥ अत्यभीक्ष्णमहाज्ञानोपयोगवरवर्तिनां ॥ ज्ञानशुद्धिर्मता सद्भिर्नान्येषां च प्रमादिनां ॥९३॥ अ

Collection: Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

मीयेयः शरीरेपि संस्कारक्षालनादिभिः बंधादिविषयैस्तन्न हि मोहो हि किंचनेको स्तु मे ॥९४॥ संगो मे मत्र भावो वा नि-
ग्रंथैः क्रियते न च वांछकचित्कालेमतादद्वैः शुद्धिः सांत्रोंजनं निषिद्धा ॥९५॥ धावनं मुखदंतानां मुद्वर्त्तनं च मर्द्दनं पाद-
प्रक्षालनं नेत्रांजनं च कायधूपनं ॥९६॥ मज्जनं मर्दनं जातु वमनं च विरेचनं इत्याद्यं परसंस्कारं निर्ममास्ते न कु-
र्वते ॥९७॥ कुष्टज्वरमरुत्पित्ताद्यैः साध्यरुकूत्रातादिषु दुःसहेष्वत्र जातेषु पूर्वोपात्तोदयेन भोः ॥९८॥ स्वकं सु-
पाकं वेत्तारः औषधाद्यैर्न जातु चिकित्सितं तच्छांतये प्रतीकारमिच्छंति पापहानये ॥९९॥ दुर्व्याधिवेदनाव्याप्तसर्वांगा
अपि निःस्पृहा भवंति दुर्मतिस्कान्न स्वस्थाः प्राग्वन्न चान्यथा ॥१००॥ तेपारंत्रयंजन्ममृत्युलक्षस्त्ररुजांतकं वि-
श्वक्लेशाहरं चैकं सेवंते तेन चापरं ॥१॥ रोगोरगबिलं निंद्यं स्तांतं मुखमध्यगं शुक्रशोणितबीजोत्थं सप्त-
धातुकुलालयं ॥२॥ कृमिकोटिशतांकीर्णं बीभत्सं च घृणास्पदं विष्ठादिनिचितासारं मलमूत्रादिभाजनं ॥३॥
पंचाक्षतस्करागासं विश्वदुःखनिबंधनं ॥४॥ नवस्त्रोतःश्रुव्याकरीभूतं शुचिद्रव्याशुचिप्रदं ॥५॥ क्षुत्तृष्णाकामकोपाग्नि-
दीपितं भववर्द्धकं रोगादिपूरितं पूतिगंधं दुःकर्मकारणं ॥६॥ इत्याद्यन्यमहादोषमूलं कायकलेवरं ॥७॥ पश्यंतः
चिंतयंतस्ते भावयंतो निरंतरं ॥८॥ तस्मात्सदाष्टधा भूतं स्वात्मानं सद्गुणार्णवं कथं कुर्वंति रागादीन् निर्विसा-

दिपुस्तकादिवा स्याद्यं तेषां ममत्वं च सर्वथा दोषकारणं ॥७४॥ एवं ये कुर्वते नित्यं त्यागं किंचन्यपरं भवेत् । तेषां धर्म्मो र्वि
दोषसंचयनाशकारिणं ॥७५॥ ममत्वेति ममत्वां त्यक्त्वा सर्वकायादिवस्तुषु । निर्ममत्वाशयैः कार्यमाकिंचन्यं शिवाप्तये ॥
७६ दृश्यंते सकलां नार्यो यत्र मात्रादिसंनिभाः । त्यक्तरागैर्मनोनेत्रैर्ब्रह्मचर्यं तदुत्तमं ॥७७॥ ब्रह्मचर्येण मुक्तिस्त्री वृणो
ति ब्रह्मचारिणं । सर्वैर्गुणैः समं सार्द्धं स्वर्गश्रियोत्र का कथा ॥७८॥ उत्पद्यते परो धर्म्मो हंतु द्धा ब्रह्मचारिणां । का
मिनां चित्तशुद्धिः क्व तया विना शुभं कुतः ॥७९॥ ज्ञात्वेति धीधना नित्यं योगशुद्ध्या विमुक्तये । पालयंतु विरक्ता ह्यहो ब्रह्म
चर्यं सुधर्म्मदं ॥८०॥ एषो दशविधो धर्म्मो मुक्तिस्त्रीहृदयप्रियः । दशादिलक्षणो विश्वैः कर्त्तव्यो मुक्तिकांक्षिभिः ॥८१॥
न धर्म्मसदृशो बंधुरिहामुत्र हितंकरः । नात्र धर्म्मसमः कल्पद्रुमः कल्पितभोगदः ॥८२॥ चिंतामणिर्न धर्म्माभी
ष्टितार्थशतप्रदः । धर्म्मतुल्यो निधिर्नास्ति ह्यखंडो वा सुहृद्वरः ॥८३॥ न धर्म्मसन्निभं पुंसां पाथेयं परजन्मनि ।
हगामी कश्चिन्नान्यो धर्म्माद्वा शर्म्मदः शुभः ॥८४॥ धर्म्माद्धि नान्यकोप्यन्यो मोक्षं नेतुं नरान् क्षमः । उद्धर्त्तुं नरकाद्दां
हो दातुं चेंद्रादिसंपदां ॥८५॥ इत्याद्यस्य फलं ज्ञात्वा प्रवरं सुष्ठुशक्तितः । भजध्वं धर्म्ममेकं च त्यक्त्वा पापं सुखार्थिनः ॥
८६ इति गदितसुधर्म्मं विश्व–पैर्मुदार्च्यं दशविधमपदोषं ये चरंत्यत्र मर्त्याः त्रिभुवनपतिसेव्यं शर्म्म [illegible] सं सुख

Ganesh Varni Digambar Jain Sansthan, Naria, Varanasi

In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust Sanganer

रोधनां तत्तपः सूरिभिः प्रोक्तं परसद्धर्म्मकारणं ॥६० प्राशुकं यद्भेषजं देवि स्तरेणांतपैः खिलं धर्म्मार्थिभिर्विधेयस्
तं सद्धर्म्माय भव्यापहं ॥६१ अंतर्बाह्योपधीनां यन्मूर्छायाः ज्ञनं मंजसा । मनोवाक्काययोगैः संत्यागउत्त मधर्म्मदः ॥६२ अन
र्थं ज्ञानहरं ज्ञानं दानं सिद्धांतगोचरं । शास्त्रं योभिख्यसपूर्णं यत्सपात्राय दीयते ॥६३ अभयाख्यं महद्दानं भयभी
तांखिलात्मनां त्यागः स उच्यते सद्भिः केवलज्ञाननेत्रदः ॥६४ ज्ञानदानेन लभ्यंते भ्रं तज्ज्ञानादयोखिलाः बुधै
श्च निर्भयं स्थानं दयादानेन निश्चितं ॥६५ संगत्यागोनंजोपेतो चित्तशुद्धिः परा सतां । तथा ध्यानं प्रशस्तं च ध्यानात्क
र्म्मक्षयस्ततः ॥६६ केवलज्ञानलक्ष्मीश्च ततो मुक्तिवधूस्तया । अनंतं सुखमाप्नो तुं सिद्धश्रियं गुणैः [redacted]
समैः ॥६७ संगादिमूर्छया पुंसां दुर्ध्यानं जायते तरां । दुर्ध्यानाच्च महापापं पापाद्दुःखं परं परं ॥६८ संगत्यागसमो
धर्म्मो न जगद्धीसुखाकरः । संगमूर्छानिभं पापं न महद्बन्धदुःखदं ॥६९ विज्ञायेति नित्यां भुसंर्मकाः सुखार्थिनः । ध
र्म्माय खिलसंगानां त्यागं कुर्वंतु धर्म्मदं ॥७० देहोपधिखशास्त्रादौ ममत्वं त्यज्यते त्रयत्नां । निःस्पृहैर्योगशुद्ध्यांतर्मा
किंचन्यं सुखाकरं ॥७१ यथा यथा शरीरादौ निर्म्ममत्वं प्रवर्द्धते तथा तथा निरोधश्च पापानां निर्जरा सतां ॥७२ अ
र्थोपधिशास्त्रादि त्यक्तुं यः शक्यते बुधैः । तं त्याज्यं संकल्पं वस्तु मनोवाक्कायशुद्धितः ॥७३ यैस्तु यः शक्यते नाहो काय

यथांज्ञातंसु[illegible]सर्ग.३

आचारादिसुशास्त्राणांपठनेपरिवर्त्तने।तदर्थकथनेविश्वानुप्रेक्षागुणचिंतने॥५५॥सारार्थश्रवणेशुद्धध्याने
संयमपालने।तपोविनयसद्योगेसदाकृतमहोद्यमाः॥५६॥मलजल्लविलिप्तांगावपुःसंस्कारवर्जिताः
विक्रियातिगवस्त्रैकावृताःशांताचलाननाः॥५७॥संवेगतत्परादक्षाधर्मध्यानपरायणाः।कुलकीर्तिजि
नेंद्राज्ञारक्षणोद्यतमानसाः॥५८॥दुर्बलीकृतसर्वांगास्तपसोसकलार्थिकाः॥द्वित्र्यादिगणनायुक्तानि
वसंतिशुभाशयाः॥५९॥असंयतजनातीतेगृहस्थपशुवर्जिते।एकांतस्थेगृहेगूढेमलोत्सर्गभूयुते॥६०
स्वकार्यमंतरेणैवजातुगच्छंतिनार्यिकाः।गृहस्थनिलयंवाकुलिंगियतिसंयताश्रयं॥६१॥अवश्यंगमनेकार्येसति
भिक्षादिगोचरे।सिद्धांतार्थादिप्रश्नादौप्रायश्चित्तादियाचने॥६२॥आर्याणांगणिनींनत्वासंघाटकेनतद्गृहे
गंतव्यमार्यिकाभिश्चधर्मकार्यायनान्यथा॥६३॥यांहोनिरंकुशानार्योभ्रमंतिस्वेच्छयाभुवि।गृहस्थाश्रमा
दौकतासांशीलंशुभाक्रिया॥६४॥यतोयथात्रसिद्धान्नंभोक्तुंसुखेनशक्यते।तथाचास्वामिकांनारी।स्वाश्र
मेस्वयमागतां॥६५॥अतोजातुनविद्यतेक्वचित्कालेनिजेच्छया।एकाकिन्यार्यिकायाश्चविहारोगमनादिकः॥६६
संयतावागृहस्थानामार्यिकाणांचमंदिरे।[illegible]जातुविनाकार्येनयांतिभोः॥६७॥यतोरत्नसमायेत्र

नरस्वद्बोपमाः॥स्त्रीहंससंकुलमागार्हहंगेहंमठनित्यपदं॥निर्विकारस्थिरांचितंकुंस्त्रीश्रृंगारदर्शनात्॥ब्र
ह्मचर्येणनत्रयंकिंतेषांकुटिलचेतसां॥५९॥स्नपनंरोदनंश्रेष्ठंभोजनादिपाकनिवर्तनं॥सत्सूत्रकरणंगीतंगा
नंवादित्रवादनं॥६०॥षड्विधारंभकर्माणिपदप्रक्षालनादिकान्॥संयतानांचबालानांस्नेहलोभादिकारणैः
॥६१॥दुर्गोष्ठीविकथादीनिहीस्यानिच।अपराःक्रियाःपरगेहंगताजातुनकुर्युरार्यिकाःभु॥६२॥तिस्रःपंचाथवास
स्थविरांतरितामुदा।अन्योन्यरक्षणोद्युक्ताःशुद्धाहारगवेषिकाः॥६३॥पर्यटंतिप्रयत्नेनभिक्षायैगृहपंक्तिषु
वाव्रजंतिमुनींद्राणांवंदनायैवंदांतिकाः॥६४॥पंचषट्सप्तहस्तांतमंतरालंमहीतलं।सूरिपाठकसाधूनांभ
क्तिपूर्वकमार्यिकाः॥६५॥मुक्त्वागवासनेनैवप्रणामंकुर्वतेवहं।विनयेयोग्यकालेवांगंतार्थंश्रवणादिके॥६६॥
एवमुक्तःसमाचारःसमासेनतपस्विनां।वक्तुंनेदंबुधैर्ज्ञेयोविस्तरेणजिनागमात्॥६७॥सर्वविश्वगुणाकरं
त्रीकरंचेमंमयावर्णितंह्याचारंचचरंतियेनिपुणाःसुद्योगिनोवार्यिकाःतेतादिव्यसुखंजगत्त्रयभवंमुक्त्वापु
नःसंयमंमासाद्यानुचांकवलंसुतपसायांत्येवमोक्षंक्रमात्॥६८॥असमगुणनिधानंनाकनिर्वाणहेतुंजिन
वरमुखजातंसाधितंसर्वदेशात्यागणधरमुनिहृद्यंमुक्तिकामाःप्रयत्नाच्चरतशिवसुखाप्त्यैचेत्थमाचारसारं॥

हौपद्रवे कोटिभिः । [illegible] नाडिकैर्ज्ञात्वा वसत्यां [illegible] तु [illegible] ॥३९॥ [illegible] ध्ययनं संयुक्ता जातु [illegible] गृहे नि
द्रां । प्रमादाज्जितात्मानस्ते यांति निद्रावशं न च ॥४०॥ पर्यंकेणार्द्धपर्यंकेण सद्वीरासनेन च दंडकेन तथा
हस्तिसौंडेन च निषद्यया ॥४१॥ आसनैर्मकरास्याद्यैः कायोत्सर्गेण चापरैः । रात्रिं नयंति ते आदावेकपार्श्वादिश
य्यया ॥४२॥ उपसर्गाग्निसंपाते महापरिषहाकुले रौद्रसत्वभृते भीमे वनादौ सुदुष्करे ॥४३॥ वसंति मोक्षमा
स्था वज्रसंहनना अहो । शुद्धिं वसतिकाख्यां चापन्नाः सध्यानसिद्धये ॥४४॥ इत्याद्यामसमां शुद्धां वसतिं ये श्र
तिं मोः । तेषां वसतिकाशुद्धिर्भवेद्वीतरागियोगिनां ॥४५॥ उदये सति सूर्यस्य प्रासुके पथ्यनस्तमे । धर्मप्रवृत्तये ज्ञा
के गमनं यद्विधीयते ॥४६॥ महीतले मुनींद्रौघैः स्वच्छंद विहारिभिः । युगांतरेक्षणाद्यांसा विहारशुद्धिरुत्तमा ॥
॥४७॥ जीवयोनिसमासादीन् सूक्ष्मबादरकायिकान् । ज्ञानेन सुष्टु विज्ञाय विश्वजंतुकृपापराः ॥४८॥ ज्ञाने
मरुत्तुल्याः सावद्यं त्रिविधेन चायत्नात्परिहरंत स्तोकस्य चिकारणादिभिः ॥४९॥ एकेंद्रियादिजंतूनां बाधां [illegible]
विराधनां । विहरंतोपि भूभागे न कुर्युः कारयंति न ॥५०॥ तृणपत्रप्रवालादिहरितांकुरजंन्मिनां । कंदबीजफला
दीनां वनस्पत्यखिलांगिनां ॥५१॥ पादाद्यैर्मर्दनं नूनं छेदनं वातिपीडनं । स्पर्शनं वा न कुर्वंति कारयंति न संयता

कायेवीतस्प्रतीकारेममतांजातुकुर्वते।ननिःस्पृहायथाजातरूपालब्धताविग्रहाः॥२६॥यत्रारण्येश्मशाने
वारविरस्तंप्रयातिभोः।तत्रैवाप्रतिबद्धास्तेवसंतिबूनतमुद्धये॥२७॥इत्याद्यैर्निर्मलाचारैर्निर्मलानिर्बुधं
नियेचरंतिसर्वथातेषांव्रतशुद्धिर्मतागमे॥२८॥अरण्येनिर्जनेस्थानेशून्यगेहगुहादिषु।निरवद्येप्रदे
शेवाश्मशानेतिभयंकरे॥२९॥वासोयैःक्रियतेधीरैर्निःसंगैर्निर्मलात्मयैः।एकांतेध्यानसिद्ध्योस्तांशुद्धिर्वस
तिकांकृया॥३०॥ग्रामेत्रैकंमहोरात्रंनगरेदिनपंचकं।वसंतिप्रासुकांवासांविविक्तैकांतवासिनः॥३१॥अ
त्रैषयंतएकांतंशुक्लध्यानार्पिताशयाः।लभंतेत्रैवगंधेभोध्यानानंदसुखंमहत्॥३२॥अहीनमानसांधी
एकाकिनोह्यविह्वलाःवपुरादौनकुर्वंतोममत्वंवनवासिनः॥३३॥सर्वत्राप्रतिबद्धाश्चभीमाद्रिकंदरादिषु
तिष्ठंतिरमंमाणास्तेश्रीवीरवंचनेन्वहं॥३४॥सिंहव्याघ्राहिचौराद्यैःश्मशानकंदरादिषु।भीतिदेषुसुदु
ष्टुदुष्टाणांकापुरुषाणांमनां॥३५॥सदावसतिकांवीरमहापुरुषसेवितां।महापुरुषसिंहाश्चसेवंतेध्यानसिद्ध
ये॥३६॥एकांतेद्रिगुहादौतेवसंतोनिशिभीषणे।श्रृण्वंतःशब्दसंघातंमांसाशनभयानकं॥३७॥सिंहव्या
घ्राहिदुष्टानांनरसिंहाह्य[illegible]चलंतिनमनाक्[illegible]चलाध्वसंस्थिताः॥३८॥अनुद्दिष्टांशयादेहोप

पृथिव्याः खननं नो च जलानां प्रदेलनादिभिः॥ अग्नेर्विध्यापनाद्यैश्च वातोद्वेपादिभिः क्वचित्॥५३॥ वायोस्त्रसा
नां स्थाननिषद्यागमनादिभिः। पीडां विराधनां दक्षाः कृताद्यैर्न च कुर्वते॥५४॥ दंडादि सर्वहिंसोपकरणानां तु सं
कराः। निर्म्ममा भवभीमांगैः पतनाच्छंकितांशयाः॥५५॥ तीक्ष्णपाषाणखंडैश्च कंटकाद्यैः क्रमादिषु। पीड्यमाना
अपि ध्यानमनःक्षेत्रादिदूरगाः॥५६॥ चर्यापरीषहारातेर्विजये कृतसूद्यमाः। चतुर्गतिषु रौद्रासु रौद्रश्वभ्रादिदुःख
निशं॥५७॥ भ्रमणं सुचिरं नित्यं स्वदुःखभराकरं। पराधीनं विचेष्टेषां चिंतयंतो निरंतरं॥५८॥ संवेगं त्रिविधं वै
भावयंतोखिलागमं। ज्ञानध्यानसुधापानं कुर्वंतोति निराकुलाः॥५९॥ पुरपत्तनखेटाद्रिग्रामाटवीवनादि
रम्यारम्येषु सर्वत्र विहरंतो निजेच्छया॥६०॥ पश्यंतोपि पथं चांधा रीमाकूपादिवीक्षये। व्रजंतोपि सुतीर्थादौ कु
र्थपंगवो विदः॥६१॥ सुकथाः कथयंतोपि मूकाः दुर्विकथादिषु। उपसर्गजये शूराः कातराः कर्मबंधने॥६२॥ निस्पृ
हा निजदेहादौ सस्पृहा मुक्तिसाधने। सर्वत्राप्रतिबद्धाः प्रतिबद्धा जिनशासने॥६३॥ निर्ममत्वाय दुःकर्मपरी
हजयाय च। विहरंति महीं बद्धीमंतश्च मुनिनायकाः॥६४॥ सिंहसाद्व्यपहेत्तीनां निःपापमार्गचारिणां। विहा
द्धि खेचरामीषां नो यत्नचारिणां॥६५॥ इत्याद्यैः सकलैर्दोषैस्त्यक्तः शुद्धो मलातिगः। तुं [illegible] हायोग

गेहे जितेंद्रियैः॥६६॥ तपोयोगवपुःस्थित्यै ये षष्ठाष्टमादिपारणे। पक्षमासोपवासादौ वा भिक्षां भुंजते स्वयं॥६७॥ नव-
कोटिविशुद्धं छैकं विंशद्दोषविवर्जितं। संयोजनाप्रमाणाख्यधूमांगारमलोज्झितं॥६८॥ अप्रासुं विधिना दत्तं योग्य-
काले सुगेहिभिः पाणिपात्रे स्थितिं ख्यातं भजंति शिवाप्तये॥६९॥ उद्देशिकं तथा ज्ञातं शंकितं मंत्रस्वरांकितं दूरग-
सद्दोषं ते वर्जयंति विषान्नवत्॥७०॥ विज्ञाताननुमतानीतं नीचोच्चगृहपंक्तिषु। मौनेनैव व्रजंतो भिक्षां गृह्णंति निः-
स्पृहाः॥७१॥ उष्णं वा शीतलं शुष्कं रूक्षं शुद्धं रसान्वितं। सारं वा लवणातीतं सुस्वादं स्वाददूरगं॥७२॥ अयाचि-
तं यथालब्धमाहारं पारणादिषु। स्वादे त्यक्ताश्च भुंजंति जिह्वाहीकलिनो घ्नताः॥७३॥ अक्षम्रक्षणमात्रांश्च प्राण-
स्थित्यै भजंति ते। प्राणान् रक्षंति धर्मार्थं धर्मं चरंति मुक्तये॥७४॥ इत्यादि लाभसंसिद्ध्यै तत्परं परया विदः॥ अ-
यं ध्यानमात्मार्थं न स्वाद्यादिहेतवे॥७५॥ आहारेऽत्रोमने लब्धे संतुष्टाः स्युर्भवंति नो। अलाभे वाऽशुभान्नाप्ते दुर्मन-
स्कान्न जातुचित्॥७६॥ देहीति दीनवाक्यं ते प्राणांतेऽपि वदंति नो। स्तुवंत्यन्यं न दानाय सन्मौनव्रतधारिणः॥७७॥
अनेत्रानीयमाहारं कंदबीजफलादिकं। अपक्वमग्निना किंचिद्धीरा नैच्छंति दोषदं॥७८॥ रात्रौ स्थितं यदन्नादि स्वव-
स्वचलितं तथा। तद्दिनोत्थं न गृह्णंति तत्सर्वं मुनयः क्वचित्॥७९॥ निर्दोषान्नमप्यत्र सुज्ञातदोषशंकितां। प्रतिक्र-
ने

CC0. In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust Foundation

॥१९८॥ इति भट्टारकश्रीसकलकीर्त्तिविरचिते श्रीमूलाचारप्रदीपकाख्ये महाग्रंथे समाचारवर्णनो नाम सप्त
मोधिकारः॥छ॥७॥ ॥त्रैलोक्यतिलकान्सर्वान्जगन्मंगलकारिणः। लोकोत्तमान्शरण्यांश्चार्हतः सिद्ध
न्नमाम्यहं॥१॥ दशधाशुद्धिमापन्नांस्त्रिजगच्छुद्धिदायिनः। सूरींश्चपाठकान्साधून्मंगलादिकरान्स्तुवे॥२॥
श्रीजिनेंद्रमुखोत्पन्नां वाग्देवीं भुवनांबिकां। विश्वशुद्धिकरां चित्ते स्थापयाम्यर्थसिद्धये॥३॥ इत्यर्हत्सिद्धगुर्वादी
न्नत्वा मांगल्यहेतवे। अनागारमहर्षीणां मिंद्रनागेंद्रचक्रिभिः॥४॥ अर्च्यैर्वंद्यैश्च संसेव्यपादांज्ञानांहितान्प्रये
वक्ष्याम्यहमनगारभावनाग्रंथमुत्तमं॥५॥ श्रुतेन येन भव्यौघा महापापकलंकिताः। अग्निना कनकानीव शु
ध्यंति शुद्धयान्वितं॥६॥ यदाचरणयोगेन हत्वा कर्मकदंबकं। याति धीरा हि निर्वाणं तस्य ज्ञात्वा वर्णनां परां॥७॥ लि
गस द्वतं शुद्धी वसतिकाशुद्धिरूर्जिता। विहारशुद्धिसंज्ञाथ भिक्षाज्ञानसमाह्वये॥८॥ शुद्धिरुज्झननाम्नी वाक्
तपोध्यानाख्यशुद्धयः। इमा दशविधाः प्रोक्ताः शुद्धयोत्र महात्मनां॥९॥ विद्युत्स्फुरणसादृश्यं जीवितं धनयौ
वनं। स्वजनादिकमन्यं च ज्ञात्वा हत्वा जगद्द्विषं॥१०॥ तद्धतं मोहमल्लाढ्यं धीरैर्यद्धार्यते मुदा। विशुद्धे जिनलिंगं सो
लिंगशुद्धिः सुयोगिनां॥११॥ प्रस्वेदमलयुक्सर्वांगमल्लाः कर्ममलातिगाः। तीव्रज्ञानोग्रतापादिसंगघ्नेशोपमा

Gangwal Digambar Jain Institute, Nainagiri

चिरं ॥१२॥ निर्विन्नाः कामभोगादौ वपुःसंस्कारदूरगाः । दिगंबरधरा धीराः [illegible]संगपराङ्मुखाः ॥१३॥ जन्म-
मृत्युजरोद्विग्ना भवाब्धिपातभीरवः । निर्विकारमनोनेत्रमुखाः सिद्धिकांक्षिताः ॥१४॥ लिंगशुद्धिवि[illegible]
योगैः प्रवर्त्तंते महर्षयः । निर्ममा निरहंकारा धर्मशुक्लपरायणाः ॥१५॥ अंगपूर्वामृतैः पूर्णस्वांताः कर्ममला-
पहं । जगच्छुद्धिकरं धर्मतीर्थं तीर्थकृतां परं ॥१६॥ भावयंति त्रिशुद्ध्यांते भवाग्निदाहशांतये । अस्मात्तान्यद्धि-
श्रेष्ठं भवतीति त्रिजगत्यपि ॥१७॥ [illegible]द्विषड्भेदे महाघोरे तपस्युत्साहकारिणः । पंचा[illegible]याः सर्वदा-
ग्रहोद्यताः ॥१८॥ क्षमादिलक्षणैः सार्द्धं दशभिर्द्धर्ममुत्तमैः । घोरत्राचरणैः शुद्धैर्निष्प्रमादाश्चरंति वै ॥१९॥
इत्याद्यैर्निर्मलैर्वान्यैः शुद्धाचारान् भजंति ये । लिंगशुद्धिर्मता तेषां धृतां हि लिंगयोगिनां ॥२०॥ अष्टप्रवच-
नाख्याभिर्मातृभिर्यतिमातृभिः । त्रिशुद्ध्या सार्द्धमादाय महाव्रतां पंच च ॥२१॥ यत्नेन प्रतिपाल्यंते यत्र यो-
तिगोर्बुधैः । अप्रमत्तैः सदा मुक्त्यै व्रतशुद्धिः स्मृतात्र सा ॥२२॥ समस्तग्रंथनिर्मुक्तास्त्रिरत्नग्रंथभूषिताः । यत्र
देहप्रतीकाराः सर्वारंभविवर्जिताः ॥२३॥ मौनव्रतधराः सत्यधर्मस्तवनतत्पराः । अदत्तं तृणमात्रं न गृह्णंति
चीलखंडिताः ॥२४॥ वालाग्रकोटिमात्रं श्रामण्यां योग्यं परिग्रहं । स्वप्नेपि जातु नेच्छंति संतोषिणो दिगंबराः